

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

PROMOCIJAS DARBS

VALSTS KĀ STARPTAUTISKA ŠĶĪRĒJTIESAS LĪGUMA PUSE

Tiesību zinātnes
doktora studiju programmas
doktorante
Nērika Lizinska
nr05003

Promocijas darba vadītāja:
Asoc. prof., Dr.iur. Inga Kačevska

Rīga, 2020

Satura rādītājs

Ievads	5
1. Tiesību subjektu katalogs un strīdu izskatīšana starptautiskā šķīrējtiesā.....	17
1.1. Jēdziena “valsts” definīcija	17
1.1.1. Starptautisko tiesību normas.....	17
1.1.1.1. 1961. g. Eiropas konvencija	17
1.1.1.2. 1958. g. Ņujorkas konvencija	20
1.1.1.3. 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencija	21
1.1.1.4. 2001. g. Panti par valsts atbildību	26
1.1.2. Attiecināmības uz valsti noteikšanas veidi.....	29
1.2. Valsts interešu pārstāvība un atbildība	37
1.3. Starptautiska komerciāla strīda ar valsti izšķiršanas forumi.....	49
1.3.1. Vispārējās jurisdikcijas tiesa	50
1.3.2. Starptautiska komerciāla šķīrējtiesa	52
Secinājumi.....	63
2. Šķīrējtiesas līguma noslēgšanas un izpildes praktiskie aspekti.....	66
2.1. Tiesību avoti, kas regulē šķīrējtiesas līguma noslēgšanu	66
2.1.1. Starptautisko tiesību normas	66
2.1.2. Nacionālo tiesību normas	68
2.2. Teorijā un tiesu praksē pastāvošie noteikšanas veidi.....	78
2.2.1. Tiesību apjoms noslēgt šķīrējtiesas līgumu (“ <i>capacity</i> ”).....	78
2.2.2. Subjektīvā šķīrējspēja (“ <i>subjective arbitrability</i> ”).....	84
2.2.3. Starptautiskā publiskā kārtība	86
2.2.4. Autores piedāvātā pieeja	89
2.3. Praksē pielietotās metodes un argumenti.....	92
2.3.1. Nepastāv vai nav konstatējams tiesību subjekts, pret kuru celt prasību	94
2.3.1.1. Arguments: “Valsts nav starptautiska komerciāla līguma un šķīrējtiesas līguma puse”	94

2.3.1.2. Arguments: “Šķīrējtiesas līgumu noslēgusi valsts institūcija, taču uz valsti šķīrējtiesas līgumu attiecināt nevar”	95
2.3.1.3. Arguments: “Šķīrējtiesas līgumu noslēgusi patstāvīga juridiska persona”	97
2.3.1.4 Arguments: “Šķīrējtiesas līgumu noslēdza valsts, taču vēlāk to deleģēja citam tiesību subjektam”	99
2.3.1.5. Arguments: “Valsts ir tikai saskaņojusi līgumu un šķīrējtiesas klauzulu, bet nav tā puse”	100
2.3.2. Šķīrējtiesas līguma spēkā esamība	101
2.3.2.1. Arguments: “Šķīrējtiesas līgums nav spēkā, jo tā noslēgšanā nav ievērota valsts iekšējā saskaņošanas procedūra”	101
2.3.2.2. Arguments: “Šķīrējtiesas līgums nav spēkā, jo tā noslēgšanu aizliedz valsts nacionālās tiesību normas”	102
2.3.2.3. Valsts vēršanās nacionālajā tiesā, lai anulētu šķīrējtiesas līgumu	104
2.3.3. Tribunāla jurisdikcija lietā, kur valsts ir puse	106
2.3.3.1. Valdības lēmums, kas aizliedz šķīrējtiesas procesa norisi.....	106
2.3.3.2. Valsts vēršanās nacionālajā tiesā, lai apturētu šķīrējtiesas procesu.....	108
2.3.4. Šķīrējtiesas procesa norise	110
Secinājumi.....	114
3. Šķīrējtiesas nolēmumu atzīšana un izpilde pret valsti	117
3.1. Šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanas un izpildes atteikuma pamati praksē.....	117
3.1.1. Tiesību noslēgt šķīrējtiesas līgumu neesamība	118
3.1.2. Šķīrējtiesas līguma spēkā neesamība	121
3.1.3. Publiskā kārtība.....	125
3.2. Valsts imunitātes doktrīnas nozīme valsts noslēgta šķīrējtiesas līguma gadījumā.....	131
3.2.1. Principa pamatojums – valsts imunitāte no jurisdikcijas	136
3.2.2. Principa pamatojums – valsts imunitāte no nolēmuma izpildes	139
3.2.3. <i>Acta jure imperii</i> un <i>acta jure gestionis</i> nošķiršana.....	143
3.2.3.1. Politiskais un ekonomiskais mērķis līgumu noslēgšanā.....	143
3.2.3.2. Nošķiršanas kritēriji un to praktiskā nozīme	146
3.2.4. Valsts imunitātes argumenta piemērošana praksē.....	151
3.2.5. Valsts īpašumu noteikšana	161
Secinājumi.....	172

Kopsavilkums	175
Anotācija latviešu valodā.....	185
Anotācija angļu valodā	186
Anotācija vācu valodā	187
Izmantotās literatūras, normatīvo aktu un juridiskās prakses saraksts	189
Izmantoto saīsinājumu saraksts	211

Veltījums Leontīnei Lizinskai

IEVADS

Ar 1961. gada Eiropas konvencijas par Starptautisko komercšķīrējtiesu¹ (turpmāk – *1961. g. Eiropas konvencija*) 2. panta 1. punktu starptautisko tiesību normās tika nostiprināts princips, kas paredz valsts tiesības noslēgt starptautiskos šķīrējtiesas līgumus un, attiecīgi arī nosaka, ka valsts var izskatīt starptautiskos komerciālos strīdus starptautiskajās šķīrējtiesās. Tas tika darīts, “vēloties sekmēt Eiropas tirdzniecības attīstību, iespēju robežās, attiecīgi novēršot grūtības, kas varētu kavēt starptautiskās komercšķīrējtiesas organizācijai un darbībai attiecībās ar fiziskām un juridiskām personām no dažādām Eiropas valstīm”.² Ar šo regulējumu minētās konvencijas autori mēģināja panākt, ka “šķīrējtiesas līgums, ko noslēgusi citas Līgumslēdzējvalsts “publisko tiesību juridiskā persona”, tiks uzskatīts par spēkā esošu, neskatoties uz jebkādu pretrunīgu regulējumu piemērojamās nacionālajās tiesību normās.”³

Diemžēl jāsecina, ka, neskatoties uz *1961. g. Eiropas konvencijas* 2. pantā ietverto deklaratīvo regulējumu, principa, kas paredz valstu tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, īstenošana praksē joprojām ir saistāma ar virkni būtiskiem problēmaspektiem, kas, līdzīgi kā iepriekš, rada šķīrējtiesas institūta deformāciju un var neatgriežami ietekmēt tiesiski noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma izpildi un šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi pret valsti, saskaņā ar 1958. gada Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par ārvalstu šķīrējtiesu nolēmumu atzīšanu un izpildi (turpmāk – *1958. g. Ņujorkas konvencija*).⁴

Galvenā problemātika ir saistāma ar četriem faktoriem. Pirmkārt, nepastāv skaidrs tiesiskais regulējums jautājumos par valsts noslēgtu starptautisku šķīrējtiesas līgumu kopsakarā ar nacionālā un starptautiskā tiesiskā regulējuma mijiedarbības nošķiršanu, kā rezultātā rodas pretrunīga tiesu prakse šajos jautājumos. Piemēram, tiesību subjekta, kas noslēdzis starptautisku privāttiesisku līgumu ar šķīrējtiesas klauzulu, tiesiskā statusa noteikšana, tiesību noslēgt starptautiskos šķīrējtiesas līgumus apjoma noteikšana, piemērojamo tiesību normu noteikšana, lai izvērtētu šķīrējtiesas līguma spēkā esamību. Tā rezultātā juridiskā argumentācija tiek pamatā balstīta uz tiesu prakses piemēriem, taču šāds risinājums diemžēl nevis nodrošinājis konsekventu pieeju jautājumu analīzē un pamatojumā, bet tieši pretēji, ir radījis sadrumstalotību juridiskās domas attīstībā.

---

¹ 1961. gada Eiropas Konvencija par Starptautisko komercšķīrējtiesu. European Convention on International Commercial Arbitration, Geneva, 21 April 1961. UNTS, Vol. 484, p. 349. *1961. gada Eiropas konvencija* ir spēkā, to ir ratificējuši 31 valsts, 16 valstis konvenciju ir parakstījušas, bet nav ratificējušas.

² *1961. g. Eiropas konvencijas* preambula.

³ Beisteiner L. Article II: Right of Legal Persons of Public Law to Resort to Arbitration in Zeiler G., Siwy A. (ed.). *The European Convention on International Commercial Arbitration: A Commentary*. Wolters Kluwer, 2019, p. 58.

⁴ 1958. gada Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par ārvalstu šķīrējtiesu nolēmumu atzīšanu un izpildi. 1958. United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards. 330 UNTS 38, 1968. *1958. g. Ņujorkas konvencijas statuss* uz 2020. gada 1. maiju – 163 dalībvalstis. United Nations Treaty Collection: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-1&chapter=22&lang=en [skatīts 2020. gada 1. maijā].

Otrkārt, teorijā pastāv vairākas fragmentāras pieejas, kā noteikt, kurš tiesību subjekts un kādā apjomā ir tiesīgs noslēgt starptautiskos šķīrējtiesas līgumus, taču neviena no tām nav dominējošā un nesniedz detalizētu un vienotu skaidrojumu tam, pēc kādām tiesību normām tiesību piemērotājam būtu jāvadās, lai izvērtētu attiecīgā tiesību subjekta noslēgtā šķīrējtiesas līguma spēkā esamību.

Treškārt, lai arī valsts, noslēdzot starptautisku privāttiesisku līgumu, faktiski darbojas komersanta “lomā”, un līdz ar to starptautiskais šķīrējtiesas process, kur viena no pusēm ir valsts un otra komersants, būtu maksimāli pielīdzināms tiem gadījumiem, kad starptautiskais šķīrējtiesas līgums noslēgts komersantu starpā, jāņem vērā, ka valstij kā suverēnam piemīt virkne tiesību instrumentu, ko tā var izmantot, lai ietekmētu šādus procesus. Jānorāda, ka, pastāvot augstāk minētajiem faktoriem, faktiski nevis tiek izskausta šādu tiesību instrumentu piemērošana, bet tieši pretēji – tiek radīta auglīga augsne šo tiesību instrumentu izmantošanai ar mērķi izvairīties no tiesiski noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma, kas tādējādi ietekmē tiesisko drošību un paļāvību, kā arī destabilizē tiesisko vidi kopumā.

Ceturtkārt, ir konstatējama nepietiekama izpratne par starptautisko šķīrējtiesas procesu un tajā piemērojamiem principiem, starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanas un izpildes aspektiem un tiesiskajām sekām, kas var rasties starptautiska šķīrējtiesas procesa rezultātā tajos gadījumos, kad viena no šķīrējtiesas līguma pusēm ir valsts.

Apkopojot iepriekš minēto, jāuzsver, ka šo faktoru klātesamība šķīrējtiesas procesa laikā, var ietekmēt arī gala rezultātu. Proti, komersantam jāreķinās, ka gadījumā, ja tas izcīna “Pirra uzvaru”,⁵ un starptautiskās šķīrējtiesas tribunāls pieņem nolēmumu, kas ir par labu komersantam, pastāv liels risks, ka tas nebūs izpildāms pret valsti, un, kā secināms no tiesu prakses, tad šādi gadījumi nav retums. Atsevišķos gadījumos tiesu praksē ir pat konstatējami neskaitāmi nesekmīgi mēģinājumi⁶ dažādās jurisdikcijās panākt šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi pret valsts īpašumiem. Savukārt valstij kā starptautiska šķīrējtiesas līguma pusei jāapzinās, ka nepietiekama izpratne par starptautisko šķīrējtiesas procesu un tajā piemērojamiem principiem, starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanas un izpildes aspektiem būtiski ietekmē to, kas līgumā tiek pielīgts, kā arī ietekmē pušu veikto darbību kopumu līguma izpildes laikā un starptautiskā šķīrējtiesas procesā. Tas savukārt var novest pie negatīva rezultāta valstij, atstājot ievērojamu finansiālu iespaidu valsts budžetā.

⁵ Delaume G. R. Sovereign immunity and Transnational arbitration. *Arbitration International*, 1987, Vol.3, Issue 1, p. 44.

⁶ Sk., piemēram, *Yukos* lietas apskats “The Yukos saga: a timeline of event”, 3 September 2014. Pieejams: <http://www.worldfinance.com/banking/the-yukos-saga-a-timeline-of-events> [skatīts 2015. gada 25. augustā]; *Noga* lietas apskats “Noga suffers setback in Swiss courts”, *Global Arbitration Review*, 28 January 2009. Pieejams: <http://globalarbitrationreview.com/news/article/15074/noga-suffers-setback-swiss-courts/> [skatīts 2014. gada 2. aprīlī]; *Sedelmayer* lietas apskats “Sedelmayer saga almost at an end?”, *Thomson D. Global Arbitration Review*, 3 March, 2014. Pieejams: <http://globalarbitrationreview.com/news/article/32461/sedelmayer-saga-almost-end> [skatīts 2014. gada 2. aprīlī].

Jānorāda, ka autore ir noteikusi pētījuma robežas, analizējot tikai tos gadījumus, kad valsts ir noslēgusi starptautisku šķīrējtiesas līgumu starptautiska komerciāla līguma ietvaros, kā arī analizējusi šādu strīdu izskatīšanu starptautiskajās komercšķīrējtiesās. Tiesu prakse tajās lietās, kas skar valsti kā starptautisko publisko tiesību subjektu, kurš noslēdzis starptautisku ieguldījumu nolīgumu ar šķīrējtiesas klauzulu, aplūkota tikai salīdzinošā aspektā, analizējot šķīrējtiesas procesa norisi.⁷

Pētījuma aktualitāte Latvijā pamatota ar šādiem argumentiem. Pirmkārt, konceptuāla pieejas maiņa attiecībā uz valsts tiesībām vienoties par šķīrējtiesas klauzulas iekļaušanu starptautiskajā komercīgumā. Neskatoties uz to, ka bija nepieciešams ilgs laika posms lēmuma pieņemšanai par nepieciešamību konceptuāli mainīt regulējumu, kas paredzēja aizliegumu valsts un pašvaldību iestādēm noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, 2013. gada 23. decembrī, tika atsaukta Latvijas atruna⁸ pie 1961. g. *Eiropas konvencijas*. Tādējādi šodien nepastāv nekādi tiesiskie ierobežojumi attiecībā uz valsts un pašvaldību tiesībām noslēgt šķīrējtiesas līgumu starptautiskajā līmenī. Diemžēl jāsecina, ka valsts institūcijām nepieciešamais juridiskais atbalsts, piemēram, metodoloģiskas vadlīnijas šķīrējtiesas līgumu izstrādē un noslēgšanā, kā arī koncepcija un regulējums par valsts pārstāvību šādos procesos, nav izstrādāts.

Atrunas atsaukšana pie 1961. g. *Eiropas konvencijas* vienlaikus nozīmē arī to, ka Latvija var būt gan prasītājs, gan arī atbildētājs starptautiskajos šķīrējtiesu procesos starptautiskajās komercšķīrējtiesās. Ņemot vērā negatīvo tiesu praksi starptautiskos šķīrējtiesas procesos jau pirms Latvijas atrunas pie 1961. g. *Eiropas konvencijas* atsaukšanas, ir konstatējams pamats padziļinātai analīzei par šiem aspektiem, sniedzot secinājumus un priekšlikumus, kā arī metodoloģiskos risinājumus problēmu novēršanai nākotnē. Fakts, ka Latvijā šādi padziļināti pētījumi tieši par valsts tiesībām noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus nepastāv, kā arī zinātniskā līmenī nav pietiekami pētīti citi vienlaikus esošie aspekti, apliecina šī darba aktualitāti un nozīmību Latvijā.

---

⁷ Ir vispārzināms, ka gan komerciālie, gan arī starptautiskie ieguldījumu strīdi tiek risināti starptautiskajās šķīrējtiesās. Salīdzinājumam par kopīgām un atšķirīgām iezīmēm šādos šķīrējtiesu procesos sīkāk sk. Zachary D. The Hybrid Foundations of Investment Treaty Arbitration. *British Yearbook of International Law*. Volume 74, Issue 1, November 2004, pp. 151–289. Sk. arī Knahr C., Koller C., Rechberger W., Reinisch A. (eds.). *Investment and Commercial Arbitration – Similarities and Divergences*. Utrecht: Eleven International Publishing, 2010. Teorijā tiek piedāvāts klasificēt starptautiskās šķīrējtiesas pēc šķīrējtiesas procesa dalībnieku veida un līguma rakstura, tādējādi izšķirot starptautiskās privāttiesību šķīrējtiesas un starptautiskās publisko tiesību šķīrējtiesas. Sīkāk: Merrills J. G. *International Dispute Settlement*. Cambridge: Cambridge University Press, 4th ed., 2005, p.118.

⁸ Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2013. gada 13. novembris Nr. 222 (5028). Latvijas atrunas pie 1961. gada *Eiropas konvencijas* atsaukšanas paziņojums. Pieejams: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII2&chapter=22&lang=en#8 [skatīts 2015. gada 23. augustā]. Jānorāda, ka profesionālā maģistra studiju programmas Latvijas Universitātē prakses ietvaros 2011. gadā, autore izstrādāja vēstules projektu (Tieslietu ministrijas 01.04.2011 vēstule Nr.1-10/1508) Valsts kancelejai par Latvijas atrunas pie 1961. g. *Eiropas konvencijas* atsaukšanas nepieciešamību, un tādējādi piedaloties šī jautājuma virzībā.

Otrkārt, 2014. gada 14. februārī⁹ Latvija pievienojās 2004. gada Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijai par valstu un to īpašuma imunitāti no jurisdikcijas¹⁰ (turpmāk – 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencija), paužot pievienošanās valsts ierobežotās imunitātes doktrīnai. Jānorāda, ka 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas 17. pants paredz, ka valsts, noslēdzot starptautisku šķīrējtiesas līgumu, automātiski atsakās no valsts imunitātes pret jurisdikciju. Taču pretrunīgā tiesu prakse, piemēram, lietā *Creighton v. Qatar*,¹¹ kur tika vērtēta valsts atteikšanās no valsts imunitātes pret sprieduma izpildi, ar šķīrējtiesas klauzulas pielīgšanas faktu, norāda uz vienveidīgas tiesu prakses trūkumu šajos jautājumos. Nenoliedzami ārvalsts šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes pret valsti praktiskie aspekti ir arī aktuāls jautājums Latvijā.

Treškārt, uzskatāms, ka tiesiskais regulējums Latvijā, jautājumos, kas skar šķīrējtiesu aspektus, vēl joprojām ir pārmaiņu procesā – nacionālā līmenī ar 2015. gada 1. janvāri spēkā stājās Šķīrējtiesu likums¹² un joprojām notiek aktīvas diskusijas par nepieciešamajiem uzlabojumiem.¹³ Apkopojot – promocijas darbā norādītās problemātikas analīze, sniegtie priekšlikumi teorijas pilnveidei un praktisku risinājumu kopums ir uzskatāms par inovatīvu pētījumu Latvijas juridiskajā zinātnē, jo konkrētie jautājumi Latvijā ir maz pētīti, taču aktuāli un nozīmīgi.

Jāatzīmē, ka promocijas darba temata nozīmība un aktualitāte ir pamatojama arī ar faktu, ka komersanta un valsts praksē starptautisku komerciālu līgumu ar šķīrējtiesas klauzulu noslēgšana un tiesvedības starptautiskajās komercšķīrējtiesās ir nemainīga aktualitāte. Proti, saskaņā ar Starptautiskās tirdzniecības kameras (turpmāk – ICC) datiem, strīdi, kuros valsts ir puse, procentuāli katru gadu pieaug.¹⁴ Arī kopējie tiesvedību statistikas dati¹⁵ liecina, ka tieši pēdējos desmit gados ir

---

⁹ Likums “Par 2004. gada 2. decembra Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par valstu un to īpašuma imunitāti no jurisdikcijas”: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2013. gada 20. decembris Nr. 250.

¹⁰ 2004. gada Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par valstu un to īpašuma imunitāti no jurisdikcijas. United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property. Official Records of the General Assembly 59 Session, Supplement No.49, A/59/49, adopted by the General Assembly of the United Nations on 2 December 2004. Konvencija nav spēkā, saskaņā ar tās 30. pantu, konvencija stājas spēkā 30. dienā, kad to ratificējušas 30 valstis. 2020. gada 1. janvārī konvenciju ir parakstījušas 28 valstis, ratificējušas 22 valstis. 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas statuss. Pieejams: https://treaties.un.org/Pages/ShowMTDSGDetails.aspx?src=UNTSOnline&tabid=2&mtdsg_no=III-13&chapter=3&lang=en [skatīts 2020. gada 1. janvārī].

¹¹ Case *Creighton Limited v. Minister of Finance and Minister of Internal Affairs and Agriculture of the Government of the State of Qatar*, Cour de Cassation [Supreme Court], decision dated 6 July 2000 in Van den Berg A (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXV. Kluwer Law International, 2000, p. 460.

¹² Šķīrējtiesu likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2014. gada 1. oktobris, Nr.194.

¹³ Sk. preses relīzi: “Diskutē par šķīrējtiesu attīstību un nepieciešamajiem uzlabojumiem”, 2019. gada 4. jūlijs. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/diskute-par-skirejtiesu-attistibu-un-nepieciešama-jiem-uzlabojumiem> [skatīts 2019. gada 4. augustā].

¹⁴ Saskaņā ar ICC datiem uz 2018. gadu, “pēdējo piecu gadu laikā ir par 50% audzis to lietu skaits, kur viena no pusēm ir valsts vai valsts institūcija. 2018. gadā (un kopš 2017. gada) aptuveni 15% no visām ICC lietām ir saistītas ar valsti vai valsts institūciju.” ICC Dispute Resolution 2018 Statistics. ICC Publication No. 898E, p. 9. Pieejams: <https://iccwbo.org/media-wall/news-speeches/icc-arbitration-figures-reveal-new-record-cases-awards-2018/> [skatīts 2019. gada 16. oktobrī]. Savukārt 2017. gadā ICC ierosināto lietu skaits, kurās valsts vai valsts institūcija ir bijusi puse starptautiskā šķīrējtiesas procesā, ir palielinājies par 15 %, salīdzinājumam, 2016. gadā – par 11%. ICC Dispute Resolution Bulletin 2018, Issue 2, ICC Practice and Procedure, July 2018, ICC Services, p. 56.

¹⁵ Par statistikas datiem sk., piemēram, “Trends in International Arbitration in the New World Order”. Bezant M., Nicholson M., Rosen H. Global Arbitration Review, 16 October 2014. Pieejams:

ievērojami palielinājies to ierosināto lietu skaits starptautiskajās šķīrējtiesās, kurā viena no pusēm ir tieši valsts. Tas nozīmē, ka valstis šķīrējtiesu līgumus ir aktīvi slēgušas līdz šim un turpinās noslēgt arī nākotnē. Tieši tas nostiprina nepieciešamību pēc aktuāliem un progresīviem zinātniskajiem juridiskajiem pētījumiem šajā jomā.

Analizējot valstu noslēgtos starptautiskos komerciālos līgumus ar šķīrējtiesas klauzulu, autore nonāca pie secinājuma, ka starptautiskajā līmenī pieejamajos juridiskajos pētījumos ir konstatējama fragmentāra pieeja, sniedzot vērtējumu tikai par atsevišķiem aspektiem. Papildus tam, šādos pētījumos konstatējams metodoloģiskas un no praktiskā “lietotāja” puses pieejas trūkums. Proti, tādu pētījumu neesamība, kas sniegtu padziļinātu analīzi, sākot ar tiesību apjomu noslēgt šķīrējtiesu līgumus izvērtējumu un piemērojamiem principiem, visbeidzot ar praktiskiem piemēriem kā metodoloģiski novērst identificētos problēmcēloņus.

Promocijas darba novitāte izpaužas valsts noslēgtu starptautisko komerciālo līgumu ar šķīrējtiesas klauzulu vispusīgā analizē, izvirzītajos teorētiska un praktiska rakstura secinājumos, tādējādi veicinot mūsdienu starptautiskajām tiesībām atbilstošu pieeju jautājumā par valsts noslēgtu starptautisko šķīrējtiesas līgumu. Autore ir sniegusi zinātnisku pamatojumu, kādēļ teorijā pastāvošie jēdzieni tikai fragmentāri spēj nodrošināt valsts tiesību noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus nacionālā un starptautiskā līmenī nošķiršanu, kā arī ir izstrādājusi savu pieeju.

Autore darbā konstatēja, ka gadījumos, kad valstis noslēdza starptautiskus privāttiesiskus līgumus ar komersantiem un šādos līgumos iekļāva šķīrējtiesas klauzulu, praksē radās neskaitāmas problēmsituācijas tieši par tiesību subjekta, kas noslēdzis līgumu, tiesisko statusu, šādas šķīrējtiesas klauzulas interpretāciju un piemērojamām tiesību normām. Attiecīgi tika secināts, ka gadījumos, kad valstis bija iesaistītas starptautisko komercšķīrējtiesu procesos kā puse, tieši valsts klātesamības faktora dēļ procesos pastāvēja ievērojamas atšķirības, kas apdraud starptautiskā šķīrējtiesas procesa atbilstošu norisi kopumā. Identificējot to, ka pastāvošais tiesiskais regulējums pieļauj vairākkārtīgi izmantot šos taktikas elementus, autore darbā piedāvā savu risinājumu to novēršanai. Papildus tam, autore ir izstrādājusi jaunus jēdzienus, kā arī piedāvā metodoloģiskus risinājumus un nošķiršanas metodes, kas kopumā sniedz zinātnisko piemesumu teorijas attīstībai.

Autore cer, ka darbā sniegtās atziņas, secinājumi un metodoloģiskie priekšlikumi apzināto problēmu risināšanai, būs noderīgi ne tikai teorijas pilnveidei un attīstībai, bet arī sniegs zinātnisko piemesumu praktiski pielietojamā formā, gan juristiem un valsts pārvaldes iestāžu darbiniekiem, izstrādājot starptautiskus komerciālus līgumus ar šķīrējtiesas klauzulu un noslēdzot tos, gan arī komersantiem, paredzot un novēršot iespējamus riskus un problēmsituācijas darījumos un komerciālos šķīrējtiesas procesos ar valsti.

Promocijas darba mērķis un izvirzītie uzdevumi

Darbā ir detalizēti izvērtētas valstu tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, šāda tiesiskā regulējuma būtība un attīstība. Promocijas darba mērķis ir, balstoties uz teorētiskās bāzes, tiesu prakses un piemērojamās metodoloģijas analīzi, izvērtēt pastāvošo praksi starptautisko komerciālo līgumu ar šķīrējtiesas klauzulu, kur valsts ir puse, noslēgšanā un izpildē, identificējot problemātiku, tās cēloņus un sniedzot praktiski piemērojamus secinājumus un atziņas, kā pilnveidot un uzlabot esošo pieeju.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, darbā tiek izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Izstrādāt tiesību subjektu katalogu, analizējot, kas ietilpst jēdzienā “valsts”, aplūkojot jēdziena “valsts” definīciju starptautisko tiesību normās, konstatējot, kuri tiesību subjekti ir tie, kas ietilpst jēdziena “valsts” tvērumā šķīrējtiesas līguma noslēgšanas kontekstā un izstrādājot praktiskās nošķiršanas metodoloģiju tiem gadījumiem, kad var pastāvēt attiecināmības uz valsti, pamats;

2. Analizēt starptautiskos un nacionālos tiesību avotus, kas satur regulējumu par starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanu no valsts puses, kā arī izvērtēt valsts noslēgto starptautisko šķīrējtiesas līgumu tiesiskās sekas;

3. Konstatēt un izvērtēt tiesisko regulējumu nacionālajās un starptautiskajās tiesībās par valsts tiesību apjomu noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, subjektīvo šķīrējtiesību, kā arī pastāvošajiem izņēmumiem, un šo atšķirīgo jēdzienu tvērumu praktisko īstenošanu tiesu praksē;

4. Secināt, kā praktiski notiek starptautiska šķīrējtiesas līguma izstrāde, noteikt pastāvošās atšķirības no tiem gadījumiem, kad abas šķīrējtiesas līguma puses ir komersanti. Papildus tam, konstatēt juridisko argumentāciju un pamatotību, izstrādājot vienotus kritērijus problēmsituāciju risināšanai tajos gadījumos, kas tiek piemēroti praksē, un kuru mērķis ir izvairīties no tiesiski noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma;

5. Izvērtēt tiesisko regulējumu un pastāvošo tiesu praksi, lai secinātu, vai gadījumos, kad valsts ir piekritusi šķīrējtiesas procesam, ir pierādāms, ka valsts tādējādi ir ne tikai atteikusies no imunitātes no tiesas jurisdikcijas, bet arī no imunitātes no sprieduma izpildes;

6. Konstatēt tiesisko regulējumu un izņēmumus attiecībā uz tāda šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, kad valsts ir šķīrējtiesas līguma puse; veikt analīzi par tiesiskās bāzes un praktiskās norises kārtību attiecībā uz šķīrējtiesas nolēmuma izpildi pret valsti un tās īpašumu, identificējot valsts īpašumus un metodoloģiju, pret kuriem īpašumiem izpilde ir vērojama, izstrādājot secinājumus un sniedzot priekšlikumus.

Promocijas darba struktūra un apjoms

Darba struktūra ir veidota atbilstoši izvirzītajiem uzdevumiem un sastāv no:

- 1) Ievada;
- 2) Trīs nodaļām, no kurām pirmā nodaļa "Tiesību subjektu katalogs un strīdu izskatīšana starptautiskā šķīrējtiesā" sastāv no trīs apakšnodaļām, otrā nodaļa "Šķīrējtiesas līguma noslēgšanas un izpildes praktiskie aspekti" sastāv no trīs apakšnodaļām, un trešā nodaļa "Šķīrējtiesas nolēmumu atzīšana un izpilde pret valsti" sastāv no divām apakšnodaļām;
- 3) Kopsavilkuma;
- 4) Anotācijām latviešu, angļu un vācu valodā;
- 5) Izmantotās literatūras, normatīvo aktu un juridiskās prakses saraksta;
- 6) Saīsinājumu saraksta.

Darba kopējais apjoms ir 212 lappuses, no kurām 2 lappuses veido darbā izmantoto saīsinājumu saraksts.

Ievadā autore norāda uz pētāmās problemātikas raksturojumu, pamato temata nozīmību un aktualitāti teorijā un praksē, kā arī darba zinātnisko novitāti, nosaka pētījuma mērķi un uzdevumus šī mērķa sasniegšanai, izklāsta darba struktūras pamatojumu un raksturo izmantotās pētniecības metodes, pamato darbā pielietoto terminoloģiju, kā arī sniedz ieskatu par darbā izmantoto literatūru un tiesību avotiem.

Pirmajā nodaļā autore konstatē un izvērtē jēdziena "valsts" definīciju starptautisko tiesību normās, papildus analizējot attiecināmības uz valsti noteikšanas veidus. Pazīmju kopums ir uzskatāms par metodoloģisku instrumentu, kas palīdz konstatēt tiesību subjekta saikni ar valsti un noteikt patieso šķīrējtiesas līguma pusi. Atsevišķi tiek analizēts tiesiskais regulējums un prakse par valsts pārstāvību starptautiskos šķīrējtiesu procesos Latvijā, kā arī atbildības aspektiem, kas izriet no šādiem procesiem.

Otrajā nodaļā autore izvērtē to tiesisko regulējumu, kas nosaka valstu tiesības noslēgt šķīrējtiesas līgumus nacionālajā un starptautiskajā līmenī, to atšķirības un mijiedarbību, kā arī to, kādi starptautisko tiesību principi ir piemērojami šajā aspektā. Papildus tam autore analizē pastāvošos izņēmumus no vispārējās kārtības un tiesu praksē nostiprinātos principus šajā kontekstā. Autore atklāj teorijā pastāvošo jēdzienu tvērumu jautājumā par valsts tiesību apjomu noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus kopsakarā ar starptautiskās publiskās kārtības principu, kā arī tiesu praksi, kas sniedz būtisku pienesumu šī jautājuma interpretācijā. Tādējādi tiek sniegta detalizēta analīze par to, ko sevī ietver valsts tiesības noslēgt tiesiskus starptautiskos šķīrējtiesas līgumus.

Analizējot valstu nacionālās tiesību normas, kas regulē šķīrējtiesas līgumu noslēgšanu, autore, lai nodrošinātu salīdzinošu skatījumu valstu atšķirīgajās pieejās, sniedz piemērus no progresīvākajām valstīm (piemēram, Šveice) šajā aspektā, kā arī tām valstīm, kurās konstatējamas

aktualitātes analizējamā jautājuma kontekstā (piemēram, Francija) vai pastāv atruna pie 1961. g. *Eiropas konvencijas* (Beļģija). Tāpēc autore papildus Latvijas normatīvo aktu regulējumam pēta tieši Šveices, Francijas un Beļģijas nacionālās tiesību normas. Konstatējot šķīrējtiesas līguma noslēgšanas tiesisko regulējumu, veikta arī tiesu prakses analīze jautājumā par to, kādi riski izriet no šādiem starptautiskajiem šķīrējtiesas līgumiem, kur viena puse ir valsts un otra – komersants. Attiecīgi sniegti priekšlikumi, kā novērst šādus riskus, piedāvājot vairākus nošķiršanas variantus.

Savukārt trešā nodaļa veltīta valsts noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma tiesisko seku izvērtējumam, analizējot, kāds tiesiskais regulējums pastāv attiecībā uz šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi pret valsti, kāda ir tiesu pieeja. Pamatojoties uz veikto analīzi, konstatēta pastāvošās prakses problemātika attiecībā uz šķīrējtiesas līguma, kur viena no pusēm ir valsts, praktisko pielietojumu un efektivitāti, piedāvājot konkrētus risinājumus konstatētās problemātikas novēršanai. Papildus tam tiek vērtēts valsts imunitātes institūts un pastāvošie principi, valsts noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma kontekstā, secinot, kā izvērtējama valsts atteikšanās no imunitātes praksē un kā īstenojama šķīrējtiesas nolēmuma izpilde pret valsts īpašumu. Lai konstatētu un noteiktu tos valsts īpašumus, pret kuriem būtu vēršama šķīrējtiesas nolēmuma izpilde, autore izvērtē Šveices un Francijas pieeju.

Katras nodaļas beigās autore sniedz secinājumus, tādējādi parādot nodaļā iezīmēto galveno problemātiku un kopējo nozīmību analizējamā aspekta ietvarā.

Promocijas darbā izmantotās pētniecības metodes

Darbā izmantotas dažādas pētniecības metodes, taču kā dominējošās norādāmas salīdzinošā, analītiskā, vēsturiskā, juridiskās prakses analīzes un lingvistiskā metode.

Salīdzinošā pētniecības metode pielietota, pētot normatīvo aktu regulējumu nacionālā un starptautiskā līmenī (jo īpaši jautājumā par valsts tiesībām noslēgt šķīrējtiesu līgumus), konstatējot kopīgo un atšķirīgo, kā arī līdzīgā tvērumā analizējot dažādu valstu pieeju un praksi konkrētos aspektos, piemēram, salīdzinot Latvijas un Beļģijas atrunas pie 1961.g. *Eiropas konvencijas*, kā arī analizējot valstu pieejas valsts imunitātes doktrīnas kontekstā. Salīdzinošā pētniecības metode visuzskatāmāk ir piemērota otrajā nodaļā, kurā aplūkots un salīdzināts Latvijas, Francijas, Beļģijas un Šveices regulējums un starptautisko tiesību regulējums jautājumā par tiesību avotiem, kas regulē šķīrējtiesas līguma noslēgšanu.

Analītiskā pētniecības metode izmantota, lai izvērtētu atsevišķus šķīrējtiesu institūta elementus, jēdzienus, un sniegto secinājumu integrāciju kopējā tiesiskajā telpā. Šai metodei promocijas darbā ir visapjomīgākais pielietojums, jo tā piemērota Latvijas un ārvalstu tiesiskā regulējuma izvērtēšanā, kā arī juridiskajā literatūrā un tiesu praksē – nacionālo tiesu un šķīrējtiesas

tribunālu nolēmumos noteikto atziņu analīzē, kam ir būtiska nozīme šī jautājuma pētniecībā iegūto secinājumu pamatā.

Savukārt ar vēsturiskās pētniecības metodes palīdzību identificēts 1961. g. Eiropas konvencijas un ANO 2004. g. valsts imunitātes konvencijas izstrādes mērķis un saturs, atklājot priekšvēsturi jautājumā par valsts tiesībām noslēgt starptautiskos šķīrējtiesu līgumus, kā arī atteikšanos no valsts imunitātes tajos gadījumos, kad valsts noslēdz starptautiskos šķīrējtiesu līgumus. Izmantojot šo metodi, tika identificēta tiesiskā regulējuma par atrunas iekļaušanu 1961. g. Eiropas konvencijā nepieciešamība, Latvijas pieeja un pamatojums atrunas atsaukšanā, kā arī vairāku jēdzienu (jo īpaši “publisko tiesību juridiskā persona”, “valsts”) iekļaušana minēto konvenciju regulējumā.

Ņemot vērā tiesu prakses lielo lomu analizējamā jautājuma attīstībā un pilnveidē, darbā izmantota juridiskās prakses analīzes pētniecības metode, izanalizējot prakses materiālus un meklējot kopsakarības, sniegtas akadēmiskās atziņas par to, kā pilnveidojams šķīrējtiesas process kopumā. Papildus tam, izvērtējot no tiesu prakses secināmus sistemātiskus problēmcēloņus, ir sniegts risinājums, veicinot tiesiskā regulējuma pilnveidi.

Lingvistiskā pētniecības metode izmantota, lai analizējamā jautājuma kontekstā latviešu valodā pārņemtu starptautiskajā praksē un literatūrā lietotos jēdzienus, tos nevis gramatiski tulkojot, bet saglabājot to patieso juridisko nozīmi (piemēram, jēdzieni “*arbitration*”, “*capacity*”, “*subjective arbitrability*”). Savukārt, lai noskaidrotu latviešu valodā tulkotajās konvencijās ietverto jēdzienu atbilstību minēto konvenciju mērķim un garam, veikts attiecīgā jēdziena vai frāzes izvērtējums to autentiskajās valodās.

Promocijas darba secinājumu atziņu izstrādes posmā autore pielieto induktīvo un deduktīvo metodi.

Terminoloģija

Izvērtējot jēdziena “šķīrējtiesa” vēsturisko attīstību¹⁶ un praktisko pielietojamību Latvijā,¹⁷ vēloties sekmēt vienveidīgu jēdzienu lietošanu latviešu valodā, kā arī izvairīties no gadījumiem, kad

¹⁶ Kārļa Mīlenbaha un Jāņa Endzelīna latviešu valodas vārdnīcā jēdziens “arbitrāža” nepastāv; šķīrējtiesa - *Das schiedsgericht*. Mīlenbahs K., Endzelīns J. Latviešu valodas vārdnīca. IV sējums, Čikāga: izd. Čikāgas baltu filologu kopa, 1955, 49. lpp. Arī profesors V. Bukovskis definējot šķīrējtiesu, norāda, ka “ar šķīrējtiesu (*Compromissum, Arbitrage, Schiedsgericht, mpemeūckuū cyd*) mēs saprotam privātas personas, ko strīdus dalībnieki, savstarpēji vienojoties, izvēlējuši nepāra skaitā pastāvošā civiltiesiskā strīda risināšanai.” Bukovskis V. Civilprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933, 569.-570. lpp. Salīdzinājumam, vācu valodā “*Schiedsgericht*” – no gramatiskā viedokļa šis vārds ir saliktenis, kas tiek veidots apvienojot darbības vārdu “*scheiden*” (nozīmē: šķirt, izšķirt; saliktenī darbības vārds mainās no “*scheiden*” uz “*schieds* -”) un lietvārdu “*gericht*” (nozīmē: tiesa). Benjamin M., Grischew P. Deutsch – Russisches Juristisches Wörterbuch. Moskau Russkij Jazyk, Berlin Verlag Die Wirtschaft, 1985, S.194 und 407. Vēsturiskam ieskatam sk. arī Rozenbergs J. Pārstāvība padomju arbitrāžas procesā. P. Stučkas Latvijas Valsts Universitāte, 1978, 3.-5.lpp.; Latviešu literārās valodas vārdnīca. 1.sējums A daļa. Rīga: Zinātne, 1972, 305. lpp. Berman H. J., Quigley J. B. (eds., trans.). Basic laws on the Structure of the Soviet State. Statute on State Arbitrazh. Harvard University Press, 1969, pp. 249-263.

¹⁷ Tiek lietoti jēdzieni “šķīrējtiesa”, “arbitrāža”, “arbitrāžas tiesa” u.c. Tā, piemēram, Ministru kabineta 2003. gada 7. marta rīkojumā Nr. 145 (prot. Nr. 13 23.§) “Par juridisko pakalpojumu finansēšanu šķīrējtiesas procesā “Zviedrijas firma “Nykomb Synergetics Technology Holding AB” pret Latvijas Republiku” (Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 11. marts, Nr. 38) tiek minēts jēdziens “šķīrējtiesas process”, savukārt Ministru kabineta 2003. gada 14. maija rīkojumā

tieši jēdzienu atšķirīgais lietojums rada neskaidrības praksē un dažādu pieeju, autore šajā darbā lieto tikai jēdzienu “šķīrējtiesa”. Šī jēdziena vēsturiskos un atvasinātos tulkojumus no citām valodām (piemēram, “arbitrāža”) autore savā darbā nepiemēro, kā arī izvairās no to izmantošanas citos, atvasinātos terminos.

Attiecībā uz jēdzienu “*capacity*” un “*subjective arbitrability*”¹⁸ lietojumu, izvērtējot šo jēdzienu tulkojumu nozīmi, kā arī praktisko pielietojamību, valsts noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma gadījumā, autore jēdzienu “*capacity*” tulko kā “juridiskā spēja” jeb tiesību apjoms noslēgt šķīrējtiesu līgumus, savukārt jēdzienu “*subjective arbitrability*” kā spēju (“*ability*”) izšķirt strīdus šķīrējtiesā jeb “subjektīvā šķīrējspēja”.

Attiecībā uz jēdzieniem “šķīrējtiesas līgums” un “šķīrējtiesas klauzula” autore šos jēdzienus darbā lieto kā sinonīmus 1961. g. Eiropas konvencijas 1. panta 2. punkta a) apakšpunkta¹⁹ ietvaros. Savukārt jēdziena “valsts” sakarā jānorāda, tā kā nacionālajās tiesību normās un starptautiskajās tiesību normās pastāv virkne tiesību subjektu, piemēram, “*entity*”, “*instrumentality*”, “*government organs*” u. c., autore, apzīmējot to tiesību subjektu, kas kā valsts, noslēdzis starptautisku šķīrējtiesas līgumu, pārsvarā lieto jēdzienus “tiesību subjekts” un “valsts institūcija”, apzināti tos nesaistot ar konkrētas valsts tiesību sistēmu, izņemot, ja analizējamā jautājuma kontekstā nav nepieciešams sniegt tiešu konkrētā jēdziena tulkojumu.

Literatūras un tiesību avotu apskats

Darbā izmantotie avoti iedalāmi trijās grupās: pirmkārt, tiesiskais regulējums – valstu nacionālo tiesību akti (pamatā Latvijas, Francijas, Beļģijas, Šveices); starptautiskie līgumi – pamatā 1961. g. Eiropas konvencija, 1958. g. Ņujorkas konvencija, 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencija, 2001. gada ANO Starptautisko tiesību komisijas Panti par valsts atbildību par starptautisko prettiesisku rīcību²⁰ (turpmāk – 2001. g. Panti par valsts atbildību); šķīrējtiesu reglamenti – Starptautiskās tirdzniecības palātas²¹ šķīrējtiesas reglamenta, Londonas Starptautiskās

---

Nr. 310 (prot. Nr. 28 34.§) “Par Zviedrijas firmas “Nykomb Synergetics Technology Holding AB” ierosinātā arbitrāžas procesa pret Latvijas Republiku sagatavošanas izdevumu segšanu”, šis process apzīmēts kā “arbitrāžas process”. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 16. maijs, Nr. 73. Jēdziens “arbitrāža” darbā lietots tikai tajā gadījumā, ja to paredz konkrētais avots, piemēram, tas minēts Ministru kabineta rīkojumā.

¹⁸ Jēdziena “*capacity*” tulkojums latviešu valodā – spējas, dotības. Raškevičs J., Sosāre M., Timenčika Ļ. Angļu – latviešu vārdnīca, Rīga: “Avots”, 1985, 116. lpp. Jēdziena “*Ability*” tulkojums latviešu valodā – spēja, prasme, talants. Turpat, 16. lpp.

¹⁹ 1961. g. Eiropas konvencijas 1. panta 2. punkta a) apakšpunkts nosaka, ka “šķīrējtiesas līgums” nozīmē gan šķīrējtiesas klauzulu līgumā, gan šķīrējtiesas līgumu, ko tā puses ir parakstījušas, vai kas noslēgts vēstulju, telegrammu apmaiņas ceļā, izmantojot teleprinteri un jebkurš šķīrējtiesas līgums, noslēgts normatīvajos aktos atļautā formā attiecībā uz valstīm, kuru normatīvie akti nepieprasa šķīrējtiesas līguma rakstveida formu.

²⁰ ANO Starptautisko tiesību komisijas Panti par valsts atbildību par starptautisko prettiesisku rīcību. United Nations International Law Commission’s Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts in Report of the International Law Commission on the Work of its 53rd session (23 April – 1 June and 2 July – 10 August 2001), UN GAOR, UN Doc A/56/10 (2001).

²¹ Starptautiskās tirdzniecības kameras Starptautiskās šķīrējtiesas reglaments, turpmāk – ICC reglaments, Starptautiskās tirdzniecības kameras Starptautiskā šķīrējtiesa, turpmāk – ICC šķīrējtiesa.

šķīrējtiesas²² reglamenta un Stokholmas tirdzniecības palātas šķīrējtiesas institūta²³ reglamenta analīze pētāmo aspektu kontekstā.

Otrkārt, starptautisko šķīrējtiesu un nacionālo tiesu prakse, kam šajā darbā atvēlēta būtiska nozīme, jo tā tieši atklāj pastāvošo problemātiku salīdzinošā aspektā, jautājumu attīstības virzienus teorijā un praksē, kā arī “pelēkās zonas”, kas rodas neviennozīmīgas teorētiskās bāzes un metodoloģiskas pieejas rezultātā. Detalizēta šķīrējtiesu un nacionālo tiesu prakses analīze sniedz visaptverošu ieskatu par pastāvošo pieeju (kas nav pilnībā atspoguļota juridiskajā literatūrā), kā arī starptautisko un nacionālo tiesību mijiedarbību, kas ir viens no šī pētījuma uzdevumiem.

Autore galvenokārt analizēja ICC šķīrējtiesas nolēmumus un SCC šķīrējtiesas nolēmumus, *ad hoc* šķīrējtiesu tribunālu nolēmumus, kā arī salīdzinošā aspektā aplūkojusi Starptautiskā ieguldījumu strīdu izskatīšanas centra²⁴ šķīrējtiesas nolēmumus. Papildus tam ir analizēta arī valstu nacionālā tiesu prakse. Lai nodrošinātu vienotu pieeju tiesvedības pušu identificēšanai, atbilstoši starptautiskajai praksei, autore tajos gadījumos, kad analizēti Latvijas tiesu spriedumi un lēmumi, puses neidentificē.

Attiecībā uz tiesu prakses nolēmumu pieejamību jānorāda, ka praksē tiek ievērots konfidencialitātes princips, kā arī apsvērums, ka valsts attiecīgajā lietā ir bijusi šķīrējtiesas līguma puse. Tāpēc nolēmumu pieejamība vērtējama kā ļoti ierobežota, kas apgrūtināja pētniecības darbu. Bieži vien nolēmumi ir pieejami tikai daļēji, ar ierobežotu informāciju vai arī ar ievērojamu laika nobīdi pēc to pieņemšanas.

Autore savā darbā padziļinātai izpētei izmantoja arī npublicētus materiālus, piemēram, Tirdzniecības un Rūpniecības kameras atzinumu, kas sniegts, autorei personīgi vēršoties ar pieprasījumu, materiālus, kas iegūti autores profesionālā maģistra studiju programmas Latvijas Universitātē prakses ietvaros 2011. gadā, kā arī izmantoja pieejamos materiālus un resursus, kas iegūti starptautiskās zinātniskās konferencēs. Papildus tam autore izmantoja arī publiski pieejamos vispārīgos ziņu avotus, piemēram, LETA, *Global Arbitration Review*, *Investment Arbitration Reporter*, kas kopumā atspoguļo virzību un aktualitātes starptautisko šķīrējtiesu jomā Latvijā un ārvalstīs.

---

²² Londonas Starptautiskā šķīrējtiesa, turpmāk – *LCIA*, Londonas Starptautiskās šķīrējtiesas reglaments – *LCIA* reglaments.

²³ Stokholmas tirdzniecības kameras Šķīrējtiesas institūts, turpmāk – *SCC*, Stokholmas tirdzniecības kameras Šķīrējtiesas institūta reglaments, turpmāk – *SCC* reglaments.

²⁴ Starptautisko ieguldījumu strīdu izskatīšanas centrs, turpmāk – *ICSID*, Starptautiskā ieguldījumu strīdu izskatīšanas centra šķīrējtiesa, turpmāk – *ICSID* šķīrējtiesa, 1965. gada konvencija par ieguldījumu strīdu izšķiršanu starp valstīm un citu valstu pilsoņiem. 1965 Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States, 575 UNTS 159, turpmāk – 1965. g. *ICSID konvencija*. Ir spēkā, 2020. gada 1. janvārī ratificējušas 154 valstis. 1965. g. *ICSID konvencijas* statuss pieejams: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028012a925> [skatīts 2020. gada 1. janvārī].

Treškārt, autore ir izmantojusi zinātniskās monogrāfijas un rakstus (gan jaunāko literatūru, gan arī vēsturisko), *Kluwer Law International* publikācijas. Jautājumi, kas saistīti ar valsti kā starptautiska šķīrējtiesas līguma pusi Latvijā ir pētīti ļoti maz (profesors J. Bojārs un asoc. prof. I. Kačevska ir veikuši plašākos pētījumus Latvijā par valsti starptautiskos šķīrējtiesu procesos). Papildus jānorāda, ka zinātniskā literatūra par pētījumā ietvertajiem aspektiem ārvalstu juridiskajā literatūrā pieejama fragmentāri. Kā ievērojamākie starptautisko šķīrējtiesu jomā plaši atzītie zinātnieki un praktizējošie juristi, kuru atziņas izmantotas šajā darbā minami: E. Gaijārs (*E. Gaillard*), G. B. Borns (*G. B. Born*), Dž. Lou (*J. D. M. Lew*), par valstu noslēgtiem šķīrējtiesas līgumiem E. S. Romero (*E. S. Romero*), J. Paulsons (*J. Paulsson*), M. Blessings (*M. Blessing*), A. Van den Bergs (*A. Van den Berg*), savukārt, valsts imunitātes kontekstā H. Foksa (*H. Fox*), D. Čamlongrasdrs (*D. Chamlongrasdr*) un citi.

Zinātnisko literatūru autore apzinājusi Florences Universitātes bibliotēkā, apmaiņas studiju programmas ietvaros, studējot Florences Universitātē, papildus tam, šī pētījuma izstrādes laikā autore ir veikusi padziļinātu juridiskās literatūras izpēti Londonas IALS (*Institute of Advanced Legal Studies*) Lielbritānijā, kā arī veikusi jaunākās tiesu prakses un literatūras šajā aspektā pētniecību Šveices salīdzinošo tiesību institūtā (*Swiss Institute of Comparative Law*), Lozannā, Šveicē. Jānorāda, ka autore ir analizējusi ar valsts iesaistīšanos starptautiskajā civiltiesiskajā apgrozībā saistītos aspektus vairāk kā desmit gadus. 2008.gadā Latvijas Universitātē tika aizstāvēts bakalaura darbs par tēmu “Valsts īpašumu imunitāte pret ārvalsts civiltiesisko jurisdikciju”, savukārt 2011. gadā Latvijas Universitātē tika aizstāvēts un novērtēts ar vērtējumu desmit (izcili) autores maģistra darbs par tēmu “Latvija kā publisko tiesību juridiskā persona Eiropas konvencijas par starptautisko komercšķīrējtiesu ietvaros: teorija un prakse.”

Autore ir piedalījies ar referātu prezentāciju trīspadsmit zinātniskās konferencēs Latvijā un ārvalstīs, autores raksti ir publicēti Latvijā, Lietuvā, Lielbritānijā un Japānā. Šķīrējtiesneša lomā piedalījies *Willem C. Vis International Commercial Arbitration Riga Pre-Moot* izspēlēs 2013., 2014., 2015. gadā, *Frankfurt Investment Arbitration Geneva Pre-Moot* izspēlēs 2020.gadā, kā arī ir konsultējusi Latvijas valsts iestādes par starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanas aspektiem. Kopš 2016. gada vidus autore nodrošina Latvijas valsts pārstāvību starptautiskajos ieguldījumu strīdos starptautiskajās šķīrējtiesās.

1. TIESĪBU SUBJEKTU KATALOGS UN STRĪDU IZSKATĪŠANA STARPTAUTISKĀ ŠĶĪRĒJTIESĀ

1.1. Jēdziena “valsts” definīcija

Identificējot tiesību subjektus, kas ir tiesīgi būt par pusi starptautiskā šķīrējtiesas līgumā, ir jāveic detalizēta jēdziena “valsts” analīze. Pirmkārt, ir nepieciešams starptautiskajās tiesību normās konstatēt, kuri tiesību subjekti ir uzskatāmi par valsti, t. i. kuri tiesību subjekti var noslēgt līgumus valsts vārdā. Uzreiz jānorāda, ka šis aspekts ir jānošķir no analīzes par to, kurš tiesību subjekts ir tiesīgs noslēgt šķīrējtiesas līgumus nacionālā un starptautiskā līmenī (šis aspekts analizēts promocijas darba otrajā nodaļā) no tiesībām veikt darbības valsts vārdā valsts varas funkciju nodrošināšanai. Otrkārt, gadījumos, kad šķīrējtiesas līgumu ir noslēdzis tiesību subjekts, kuram ir juridiskā sasaiste ar valsti, ir jāvērtē, vai tiesību subjekta noslēgtais starptautiskais komerciālais līgums ar šķīrējtiesas klauzulu ir attiecināms uz valsti (papildus analizējot, vai tiesību subjekts, piemēram, valsts aģentūra, ir noslēgusi šķīrējtiesas līgumu savā vai valsts vārdā). Treškārt, valsts imunitātes doktrīnas kontekstā ir jānosaka, vai uz konkrēto tiesību subjektu un tā veiktajām darbībām ir attiecināma valstīm piemītošā imunitāte. Šī aspekta analīze ir būtiska tāpēc, ka praksē to izmanto kā argumentu, lai izvairītos no tiesiski noslēgta šķīrējtiesas līguma. Ceturtkārt, jēdziena “valsts” padziļināta analīze ir nepieciešama, lai noteiktu, kurš tiesību subjekts ir tiesīgs pārstāvēt valsti starptautiskā šķīrējtiesas procesā un uz kuru tiesību subjektu būtu attiecināmas, piemēram, procesuālās izmaksas un zaudējumi, kas jāatlīdzina valstij, negatīva procesuālā iznākuma gadījumā. Tādējādi ir jāizstrādā tiesību subjektu katalogs iepriekš minētajā tvērumā, kā arī papildus jāizvērtē praktiskā šķīrējtiesas līguma attiecināšana uz valsti tajos gadījumos, kad to ir noslēdzis cits tiesību subjekts.

1.1.1. Starptautisko tiesību normas

1.1.1.1. 1961. g. Eiropas konvencija

1961. g. Eiropas konvencija ir būtisks tiesību avots jēdziena “valsts” identificēšanā, jo tas ne tikai paredz valsts tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, bet arī vienlaikus identificē šādu tiesību subjektu. Tādējādi analizējot jēdziena “valsts” definīciju starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanas kontekstā, vispirms ir nepieciešams izvērtēt 1961. g. Eiropas konvencijā ietverto speciālo tiesību normu.

---

²⁵ “Šķīrējtiesas atzīšana ir brīvai sabiedrībai raksturīga iezīme.” Paulsson J. *The Idea of Arbitration*. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 1.

Pirmkārt, saskaņā ar 1961. g. Eiropas konvencijas 2. panta 1. punktu “gadījumos, kas minēti šīs Konvencijas 1. panta 1. punktā, juridiskās personas, kuras saskaņā ar tām piemērojamām tiesībām uzskatāmas par “publisko tiesību juridiskām personām”, ir tiesīgas noslēgt tiesiskus šķīrējtiesas līgumus.”²⁶ 1961. g. Eiropas konvencijas autori, nosakot tiesību subjektu, kurš ir tiesīgs noslēgt šķīrējtiesas līgumu, ir paredzējuši tieši šo jēdzienu “publisko tiesību juridiskā persona”²⁷, nevis iekļāvuši, piemēram, vispārīgāku jēdzienu “valsts”, kā tas izmantots citās starptautiskajās konvencijās (salīdzinājumam sk., piemēram, 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas regulējumu). Kā paskaidrots 1961. g. Eiropas konvencijas komentāros, tad “2. panta 1. punkts apstiprina šķīrējtiesas klauzulas [...], ko noslēgusi “publisko tiesību juridiskā persona”, ar mērķi tās pielīdzināt “privāto tiesību juridisko personu [noslēgtajām šķīrējtiesas klauzulām – aut. piez.]. [...] Jēdziens “publisko tiesību juridiskās personas” jāinterpretē plaši, iekļaujot ne tikai publiskos uzņēmumus, bet arī valstis un valsts aģentūras.”²⁸ No šī komentāra secināms, ka jēdziens “publisko tiesību juridiskā persona” iekļauts ar mērķi, lai norādītu uz iespējami plašāku tiesību subjektu loku un šis jēdziens ir interpretējams paplašināti.

Otrkārt, šo secinājumu apstiprina 1961. g. Eiropas konvencijas izstrādes mērķis. Minētā konvencija ir uzskatāma par būtisku vēstures pagrieziena jautājumā par valstu tiesību noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus. Jānorāda, “kad [1961. g. – aut. piez.] Eiropas konvencija tika parakstīta, Eiropā joprojām dominēja Austrumu – Rietumu konflikts. Atšķirīgās politiskās un ekonomiskās sistēmas radīja tirdzniecību starp pusēm, kas nāk no dažādiem blokiem, ļoti sarežģītu. Katrai no pusēm bija maza uzticība otras puses tiesām, kā rezultātā šķīrējtiesa bieži vien bija vienīgā iespēja strīda izšķiršanai, kas pieņemama visām pusēm. Galvenais [1961. g. – aut. piez.] Eiropas konvencijas mērķis bija pārvarēt tās psiholoģiskās barjeras un juridiskās problēmas, kas ietekmēja šķīrējtiesu Austrumu – Rietumu tirdzniecībā Eiropā.”²⁹ Tāpat tiek norādīts, ka “[1961. g. – aut. piez.] Eiropas konvencijas iecere bija noteikt pirmo vienoto noteikumu kopumu, kas attiecas uz starptautisko šķīrējtiesu, lai novērstu šķēršļus, kas rodas no ļoti atšķirīgiem nacionālajiem šķīrējtiesu likumiem. Ar darbības sfēru un fokusu uz Eiropu, tās mērķis bija vienkāršot un veicināt Eiropas

---

²⁶ 1961. g. Eiropas konvencijas 1. panta 1. punkts paredz, ka šī konvencija ir piemērojama:

(a) šķīrējtiesu līgumiem, kas noslēgti ar mērķi atrisināt strīdus starptautiskās tirdzniecības jomā starp fiziskām un juridiskām personām, kuru pastāvīgā dzīvesvieta vai atrašanās, slēdzot līgumu, atrodas dažādās Līgumslēdzējās valstīs; (b) šķīrējtiesas procesam un spriedumiem, kas pieņemti saskaņā ar līgumiem, kas minēti panta 1(a) punktā.

²⁷ 1961. g. Eiropas konvencijas autentiskais teksts angļu valodā paredz “*legal persons of public law*”, franču valodā “*personnes morales de droit public*”, krievu valodā “*юридические лица публичного права*”, tādējādi visos šīs konvencijas autentiskajos tekstos paredzot vienu un to pašu tiesību subjektu – publisko tiesību juridisko personu. 1961. g. Eiropas konvencijas autentiskais teksts angļu, franču un krievu valodā. United Nations, Treaty Series, Vol. 484, New York, 1965, pp. 366-367, p. 381. [skatīts 2012. gada 6. maijā].

²⁸ Hascher D. European Convention on International Commercial Arbitration of 1961. Van den Berg A (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XX. The Netherlands: Kluwer Law International, 1995, p. 1016.

²⁹ Kröll S. M. Issues Specific to Arbitration in Europe: The European Convention on International Commercial Arbitration – The Tale of a Sleeping Beauty in Zeiler G., Welser I. (et. al.). Austrian Yearbook on International Arbitration. Manz'sche Verlags- und Univeritatsbuchhandlung, 2013, p. 3.

tirdzniecību starp (toreiz) Austrumu un Rietumu bloku.”³⁰ Tādējādi, minētās konvencijas 2. panta 1. punktā iekļautais regulējums, kas paredz publisko tiesību juridisko personu tiesības noslēgt šķīrējtiesas līgumus tika iekļauts ar mērķi, lai nostiprinātu valstu tiesības noslēgt šķīrējtiesas līgumus starptautiskajā līmenī, kas tajā laikā dažās Eiropas valstīs nebija pieļaujams un praksē daudzās valstīs netika atzīts vispār.

Līdz ar to, jautājumā par jēdziena “publisko tiesību juridiskā persona” tvērumu, nostiprinās iepriekš norādītā atziņa, ka minētā tiesiskā regulējuma mērķis nav tiesību subjektu loka sašaurināšana. Tieši pretēji – ņemot vērā to, ka tieši publisko tiesību juridiskās personas ir tās, kas praksē faktiski slēdz šķīrējtiesas līgumus un nodrošina komerciālu līgumu izpildi, tad šī minētā tiesību norma norāda uz detalizētāku tiesību subjektu loku.

Treškārt, nav sašaurināms analizējamajā tiesību normā ietvertais regulējums, izmantojot valstu nacionālajās tiesību normās ietverto jēdziena “publisko tiesību juridiskā persona” tvērumu. Tā, piemēram, Latvijā Valsts pārvaldes iekārtas likuma 1. pants nosaka, ka publiska persona ir Latvijas Republika kā sākotnējā publisko tiesību juridiskā persona un atvasinātas publiskas personas, kas darbojas ar tiesās un pastarpinātās pārvaldes iestāžu starpniecību.³¹ Tajā pat laikā nav tieši noteikts, vai iestāde ir uzskatāma par publisko tiesību juridisko personu. Par šo aspektu tika izvēsta plaša juridiskā diskusija,³² kurā tika analizēts jēdziena “publisko tiesību juridiskā persona” tvērums gan civiltiesību, gan administratīvo tiesību kontekstā, kā arī jēdziena “iestāde” interpretācija un attiecināšana uz “publisko tiesību juridisko personu” jēdzienu. Šis aspekts tika uzskatīts par īpaši būtisku tajā laikā, kad bija spēkā Latvijas atruna pie 1961. g. Eiropas konvencijas, kas paredzēja, ka valsts un pašvaldību iestādes nav tiesīgas noslēgt starptautiskos šķīrējtiesu līgumus. Autore vērs uzmanību uz praksē kļūdaini izplatīto pieņēmumu, ka nacionālajās tiesībās noteiktā jēdziena “publisko tiesību juridiskā persona” definīcija varētu ierobežot analizējamās konvencijas 2. panta 1. punktā minētās tiesības. Lai starptautiskā līmenī pilnībā ierobežotu valsts tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, ir jāizmanto citi tiesību instrumenti, piemēram, jānosaka atruna pie 1961. g. Eiropas konvencijas, ja attiecīgā valsts ir šīs konvencijas dalībvalsts. Tādējādi secināms, ka ar jēdziena “publisko tiesību juridiskā persona” definīcijas tvērumu nacionālajās tiesībās

---

³⁰ Wolf A. F. Issues Specific to Arbitration in Europe: The European Convention on International Arbitration as a Tool to Remedy Pathological Arbitration Agreements – There’s Still Life in the Old Dog Yet! in Zeiler G., Welsler I. (et. al.). Austrian Yearbook on International Arbitration. Manz’sche Verlags- und Univeritätsbuchhandlung, 2013, pp. 60-61.

³¹ Valsts pārvaldes iekārtas likuma 4. pants. Valsts pārvaldes iekārtas likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 21. jūnijs, Nr. 94 (2669).

³² Sīkāk sk. Torgāns K. Kuras iestādes ir patstāvīgas civiltiesisko attiecību dalībnieces? Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens, Nr. 3, 2011, 56. – 65. lpp.; Briede J., Danovskis E. Publisko tiesību subjektu civiltiesiskais statuss. Jurista Vārds, 2012. gada 14. februāris, Nr. 7 (706), 6. –11. lpp.; Torgāns K. Valsts pārvaldes iekārtas likums nav jauna konstitūcija. Jurista Vārds, Nr. 12 (711), 2012. gada 20. marts, 6.–9. lpp.; L. Leja, E. Saulītis. Publisko tiesību juridiskā persona kā privāttiesību subjekts. Jurista Vārds, 2012. gada 14. augusts, Nr. 33 (732), 4 – 11.lpp.

starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanas kontekstā nav juridiski iespējams sašaurināt tiesību subjektu loku un ierobežot tiesību subjekta tiesības noslēgt šķīrējtiesas līgumus starptautiskā līmenī.

1.1.1.2. 1958. g. *Ņujorkas konvencija*

1958. g. *Ņujorkas konvencija* neparedz jēdziena “valsts” definīciju. Taču tās I pants paredz, ka “šī [k]onvencija piemērojama, atzīstot un izpildot tos šķīrējtiesas nolēmumus, kas nav pieņemti tās valsts teritorijā, kur prasa šādu nolēmumu atzīšanu un izpildīšanu, strīdos, kuros puses var būt kā fiziskas, tā arī juridiskas personas (autores izcēlums – N. L.) [..]”. Jēdziens “juridiskās personas” ir interpretējams paplašināti, attiecinot konvencijas piemērošanu arī uz publisko tiesību juridiskām personām, respektīvi valstīm. Šis aspekts tika vērtēts 1958. g. *Ņujorkas konvencijas travaux preparatoires*, analizējot I pantu, vai “valsts uzņēmumi un publiskās institūcijas šī punkta ietvaros būtu jāuzskata par juridiskām personām, ja to veiktās darbības tiek regulētas saskaņā ar privāttiesībām. Komiteja norādīja, ka šāds regulējums būtu lieks un, ka pietiek ar esošo atsauci.”³³ Šāds atzinums juridiskajā literatūrā³⁴ tiek vērtēts kā apstiprinājums tam, ka 1958. g. *Ņujorkas konvencija* ir piemērojama arī atzīstot un izpildot šķīrējtiesas nolēmumus, kur viena no pusēm lietā ir valsts, ko arī apliecina plašā prakse konvencijas piemērošanā šādos gadījumos. Tā, piemēram, lietā *S.E.E.E. v. Federal Republic of Yugoslavia* Hāgas tiesa norādīja, ka 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* “I panta pirmā daļa neparedz nekādu izņēmumu valstij vai citām publisko tiesību juridiskām personām.”³⁵

1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas b), c) un d) apakšpunkti, kas regulē juridisko pamatu, kad šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpilde var tikt atteikta, ir uzskatāmi par vispārējiem, jo interpretējami vienādi, un nav atkarīgi no tā, vai viena no pusēm ir valsts, vai arī fiziska persona. To apliecina piemērs lietā starp Somijas uzņēmumu *METEX* un Turcijai piederošu institūciju. Tiesa, vērtējot šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, konstatēja, ka šķīrējtiesas klauzulā ietvertais regulējums par piemērojamo likumu neatbilst šķīrējtiesas veiktajai interpretācijai. Saskaņā ar tiesas interpretāciju, puses bija vienojušas piemērot Turcijas gan procesuālās, gan materiālās tiesību normas, turpretī šķīrējtiesa līgumā minēto frāzi - “*Turkish laws in force*” (spēkā esošie Turcijas likumi) attiecināja tikai uz materiālajām tiesību normām, un līdz ar to, atteica

---

³³ 1958. g. *Ņujorkas konvencijas travaux preparatoires*. United Nations Economic and Social Council, Committee on the Enforcement of International Arbitral Awards. Summary record of the sixth meeting, 4 March 1955. Pieejams: https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/conventions/foreign_arbitral_awards/travaux [skatīts 2014. gada 5. maijā].

³⁴ Sk., piemēram, Perciballi L. C. *The Application of the New York Convention of 1958 to Disputes Between States and Between State Entities and Private Individuals: The Problem of Sovereign Immunity*. *The International Lawyer*, Chicago, 1978, Vol. 12, No. 1., p. 198, arī Kronke H., Nacimiento P. (eds.). *Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: A Global Commentary on the New York Convention*. Kluwer Law International, 2010, p. 26.

³⁵ *Case Société Européenne d'Etudes et d'Enterprises (S.E.E.E.) v. Federal Republic of Yugoslavia*, Hague Court of Appeal, 8 September 1972 in Sanders P. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration, Volume I. The Netherlands*: Kluwer Law International, 1976, p. 196.

šķīrējtiesas nolēmuma izpildi saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvenciju*.³⁶ Šāds piemērs parāda, ka tiesas argumentācijā netika īpaši konstatēts un nošķirts tas, ka viena no pusēm ir valsts, un lietā tika piemērota 1958. g. *Ņujorkas konvencija*. No šīs analīzes arī konstatējams, ka 1958. g. *Ņujorkas konvencija* nesatur specifisku regulējumu gadījumiem, kad viena no šķīrējtiesas līguma pusēm ir valsts.

Secināms, ka 1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. panta 1. punkts paredz tiesību subjekta – publisko tiesību juridisko personu – tiesības noslēgt starptautiskos šķīrējtiesu līgumus, savukārt iepriekš minētā atziņa apliecina šī tiesību subjekta iekļaušanu 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* I panta tvērumā. Tas spēlē būtisku lomu šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes fāzē, kas analizēta šī promocijas darba trešajā nodaļā.

1.1.1.3. 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencija

Valstis ir tiesīgas noslēgt starptautiskus komerciālus līgumus un iekļaut tajos šķīrējtiesas klauzulu, kā arī noteiktos gadījumos atsaukties uz valsts imunitāti. Tādējādi jēdziena “valsts” definīcija, kas minēta 2004. g. *ANO valsts imunitātes konvencijā*, ir attiecināma arī uz valsti kā tiesību subjektu, kas noslēdz starptautisku šķīrējtiesas līgumu.

Analizējot tiesību subjektu katalogu minētās konvencijas kontekstā, ir jāņem vērā, ka “valstu un to īpašuma imunitāte no jurisdikcijas tiek vispārāzīta par starptautisko paražu tiesību principu”, kas arī ir uzsvērts šīs konvencijas preambulā.³⁷ Papildus tam, kā norādīts šīs konvencijas *travaux preparatoires*, tad, “ņemot vērā atšķirīgās jurisdikcionālās pieejas jēdzienam “valsts” jurisdikcijas imunitātes aspektā [...], jēdziens “valsts” jāsaprot, ņemot vērā [konvencijas – *aut. piez.*] jēgu un mērķi, [...] iekļaujot visa veida un kategoriju institūcijas un personas, kas var gūt labumu no valsts imunitātes aizsardzības.”³⁸ Tādējādi, ir svarīgi pirms tiesību subjekta izvērtēšanas konstatēt, kādai no valsts imunitātes doktrīnām attiecīgā valsts pievienojas, jo pastāv atšķirīgas pieejas – gan sašaurinot, gan arī paplašinot jēdziena “valsts” saturu. “Valstis, kas pievienojas ierobežotās valsts imunitātes doktrīnai, izvēlas plašāku valsts definīciju, bet valstis, kas atzīst absolūtās imunitātes doktrīnu, tieši pretēji – sašaurina valsts definīcijas saturu.”³⁹ Tas nozīmē, ka, analizējot 2004. g. *ANO valsts imunitātes konvencijā* ietverto jēdziena “valsts” definīciju starptautiska šķīrējtiesas līguma kontekstā, ir jāievēro šīs konvencijas specifika.

³⁶ Case *Osuuskunta METEX Andelslag v. Türkiye Elektrik Kurumu Genel Müdürlüğü General Directorate*, Ankara, Court of Appeals, 15th Legal Division, 1996/627, 1 February 1996 in Van den Berg (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, pp. 807 – 814.

³⁷ 2004. g. *ANO valsts imunitātes konvencijas* preambula.

³⁸ Report of the International Law Commission on the work of its forty-third session, 29 April - 19 July 1991. *Yearbook of the International Law Commission*, 1991, Vol. II, Part Two, p. 14.

³⁹ Hafner G., Kohen M. G., Breaux S. (eds.). *State Practice Regarding State Immunities*. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2006, p. 5.

Saskaņā ar 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas 1. panta b) apakšpunktu, šīs konvencijas izpratnē jēdziens “valsts” nozīmē:

- (i) valsti un tās dažādas valdības institūcijas;
- (ii) federālas valsts sastāvdaļas vai valsts politiskas apakšvienības, kam ir tiesības īstenot suverēno varu un kas to īsteno;
- (iii) valsts aģentūras un varas īstenošanas mehānismi, un institūcijas tiktāl, ciktāl tās ir tiesīgas veikt un veic darbības suverēnas valsts uzdevumā;
- (iv) valsts amatpersonas, kas darbojas šādā statusā.

Tā kā Latvija ir pievienojusies iepriekš minētajai konvencijai,⁴⁰ tad Latvijai ir saistoša šajā konvencijā sniegtā jēdziena “valsts” definīcija.

2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas tulkojums latviešu valodā, īpaši par tajā minētajiem tiesību subjektiem, nav viennozīmīgs. Tā, piemēram, frāze “*the State and its various organs of government*” tiek tulkots kā “valsti un tās dažādas valdības institūcijas” (autoresprāt, piemērotāks būtu termins “valsts institūcijas”⁴¹); “*agencies or instrumentalities of the State or other entities* [...]” latviski tiek tulkots kā “valsts aģentūras un varas īstenošanas mehānismi, un institūcijas” (tādējādi ar jēdzienu “institūcijas” apzīmējot gan “*organs of government*”, gan “*entities*”). Savukārt frāze “*an agency or instrumentality of a State or other entity, which enjoys independent legal personality*” tiek tulkota kā “Dalībvalsts institūciju vai izpildinstitūciju vai citu vienību, kura ir patstāvīga juridiska persona”, tādējādi jēdzienu “*agency*” tulkojot kā “institūciju”. Ar jēdzienu “institūcija” iepriekš tika apzīmēts jēdziens “*organs of government*”, “*entities*”). Jēdziens “*agency*” iepriekš tulkots arī kā “valsts aģentūra”, bet jēdziens “*instrumentality*” kā “varas īstenošanas mehānisms”. Savukārt šīs konvencijas 19. panta paskaidrojošās daļas tulkojumā latviešu valodā⁴² jēdziens “*entity*” tiek tulkots kā “saimnieciskā vienība” (iepriekš tulkots kā “institūcija”).

⁴⁰ Likums “Par 2004. gada 2. decembra Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par valstu un to īpašuma imunitāti no jurisdikcijas”: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2013. gada 20. decembris Nr. 250 (5056).

⁴¹ Kā norādīts minētās konvencijas *travaux preparatoires*, tad šajā jēdzienā ir iekļauti visi varas atzari un tas nav ierobežots tikai vienīgi attiecībā uz izpildvaru. Report of the International Law Commission on the work of its forty-third session, 29 April – 19 July 1991. Yearbook of the International Law Commission, 1991, Vol. II, Part Two, p. 15. Prof., Dr. iur. A. Fogels paskaidro, ka “jēdziens “valsts orgāns” [...] ir domāts vispārīgā nozīmē. Tas nenosaka konkrētus valdības orgānus, augstākā līmeņa pārstāvjus vai personas, kas nes atbildību par valsts darbībām. Jēdziens nosaka visus valdības orgānus, jebkādi klasificētus orgānus, jebkādas funkcijas izpildošus orgānus, jebkāda līmeņa hierarhijā esošus orgānus, iekļaujot arī vietēja līmeņa orgānus.” Fogels A. Modernās starptautiskās tiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009, 151. lpp.

⁴² 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas pielikumā, kas paredz konvencijas nosacījumu skaidrojumu attiecībā uz 19. pantu “Valstu imunitāte no piespiedu pasākumiem pēc tiesas nolēmuma pieņemšanas” noteikts, ka: “*The expression “entity” in subparagraph (c) means the State as an independent legal personality, a constituent unit of a federal State, a subdivision of a State, an agency or instrumentality of a State or other entity, which enjoys independent legal personality*”. Minētā teksta tulkojums latviešu valodā paredz, ka: “Izteiciens “saimnieciskā vienība” (c) apakšpunktā nozīmē Dalībvalsti kā patstāvīgu juridisku personu, federālas valsts sastāvdaļu, valsts politisku apakšvienību, Dalībvalsts institūciju vai izpildinstitūciju vai citu vienību, kura ir patstāvīga juridiska persona.” Jānorāda, ka jēdziena “*entity*” jeb “struktūrvienība” definīcijas līdzīgs tvērums ir paredzēts arī 2001. g. Pantos par valsts atbildību. Sīkāk sk. Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session, 23 April - 1 June and 2 July - 10 August 2001. Yearbook of the International Law Commission, 2001, Vol. II, Part Two, p. 42.

Atšķirīgā tulkojuma latviešu valodā attiecināšana uz atšķirīgiem tiesību subjektiem – “institūcija”, “valdības institūcija”, “izpildinstitūcija”, “saimnieciska vienība” rada neskaidrības šo tiesību subjektu identificēšanas posmā, jo īpaši tāpēc, ka Latvijas nacionālajās tiesību normās šādi tiesību subjekti nav definēti. Praksē šīs konvencijas piemērošana var radīt neviennozīmīgus precedentes, interpretējot, kādiem tiesību subjektiem un kuros gadījumos valsts imunitāte piemīt. Lai arī papildus praktisku skatījumu var sniegt Latvijas tiesu prakses piemēri, kā interpretēt konkrēto gadījumu, taču tādu piemēru nav daudz.⁴³

Jēdziena “valsts” identificēšana valsts imunitātes kontekstā ir būtiska, lai noteiktu, vai attiecīgajam tiesību subjektam konkrētajā gadījumā piemīt valsts imunitāte. Nodrošinot to, ka praksē tiek izslēgti tie gadījumi, kad valsts imunitāte kā arguments tiek izmantota ar mērķi izvairīties no valsts noslēgta starptautiska šķērējtiesas līguma, ir nepieciešams identificēt tiesību subjektus, uz kuriem šī imunitāte vispārīgi ir attiecināma.

Lai noteiktu, vai attiecīgais tiesību subjekts ietilpst jēdziena “valsts” saturā, šīs konvencijas ietvaros, vispirms ir jākonstatē konkrētā tiesību subjekta tiesiskais statuss un jāizvērtē tā atbilstība 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas 1. panta b) apakšpunktā⁴⁴ minētajam jēdziena “valsts” skaidrojumam, kas iedalāms četrās grupās.

Pirmā grupa – valsts un tās pārvaldes institūcijas. Šī grupa “attiecas uz valsti tās tradicionālajā izpratnē, tāpat kā uz tās visizplatītākajām likumdošanas, izpildvaras un tiesu varas institūcijām, izpildvarai šajā kontekstā ieņemot vissvarīgāko lomu. Te ietilpst visas institūcijas, kas administrē valsti, ieskaitot centrālo valdību, ministrijas un citas institūcijas.”⁴⁵ Faktiski tas ietver visas “klasiskā” valsts pārvaldes iekārtas modeļa institūcijas. “Suverenitāte ir valsts galvenā īpašība, kas atšķir to no visām pārējām starptautiskajām ‘personām’.”⁴⁶

Valsts ir sākotnējā publisko tiesību juridiskā persona, kas īsteno tās funkcijas ar valsts varas institūciju palīdzību. “Valsts suverēnā vara ir sākotnēja, tā tiek konstatēta kā socioloģiska realitāte, tai nav jābūt atvasinātai no citas varas vai citādi leģitimētai, vai pamatotai. Ar savu “sākotnējumu” valsts vara – un līdz ar to pati valsts kā juridiskā persona – atšķiras no pārējiem valsts veidojumiem (citām publisko tiesību juridiskām personām, to orgāniem un iestādēm), kuru vara ir atvasināta no sākotnējās suverēnās valsts varas.”⁴⁷

⁴³ Sk., piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007. gada 12. decembra spriedumu lietā Nr. SKC-237.

⁴⁴ Jānorāda, ka saskaņā ar 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas 2. panta 3. punktu, konvencijā sniegtā definīcija nav uzskatāma par izslēdzošu. Minētās konvencijas 2. panta 3. punkts paredz, ka: “Šī panta 1. un 2. punkta nosacījumi attiecībā uz terminu lietošanu šajā konvencijā neierobežo šo terminu lietošanu vai nozīmes, kuras tiem piešķirtas citos starptautiskos instrumentos vai dalībvalstu tiesību aktos.”

⁴⁵ Hafner G., Kohen M. G., Breaux S. (eds.). State Practice Regarding State Immunities. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2006, p. 4.

⁴⁶ Bojārs J. Starptautiskās privāttiesības I. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010, 38. lpp.

⁴⁷ Levits E. Valsts un valsts pārvaldes juridiskā struktūra. Jaunā pārvalde, 2002, Nr. 1. Pieejams: <http://public.law.lv/ptilevicvalsts.html> [skatīts 2013. gada 16. martā].

Pārvaldes institūciju (“*Organs of government*”) veiktās darbības vispārīgi attiecināmas uz valsti kā sākotnējo publisko tiesību juridisko personu. “Valsts var noslēgt līgumu vai nu tieši caur ministriju vai valsts aģentūru. Vai tā var izmantot īpašam nolūkam radītu uzņēmumu un citas juridiskas vai oficiālas institūcijas, ko tā kontrolē tieši vai netieši. Šīs institūcijas var piederēt valstij, t. i. jebkura peļņa pieder valstij, savukārt tā ir atbildīga par tās zaudējumiem; alternatīvi, kamēr institūcija var būt juridiski neatkarīga no valsts, valdība var kontrolēt tās vecāko ierēdņu iecelšanu, tās komercpolitiku, finanses un uzņēmējdarbības aktivitātes.”⁴⁸

Otrā grupa ir federālas valsts sastāvdaļas,⁴⁹ savukārt trešā grupa – valsts amatpersonas. “Valsts imunitāte attiecībā uz valsts amatpersonām saskaņā ar [ANO 2004. g. valsts imunitātes – aut. piez.] Konvenciju attiecas uz jebkuru indivīdu, kas pārstāv valsti attiecībā uz šīs personas veiktajām darbībām *ratio materiae*. Respektīvi, valsts imunitāti šīs personas bauda par valsts uzdevumā veiktajām oficiālajām darbībām, par kurām valsts imunitāti baudītu arī pati valsts, ja pret to tiktu sākts tiesas process.”⁵⁰

Jānorāda, ka Latvijā zināmākā lieta valsts imunitātes kontekstā ir lieta *V. pret valsts “L” vēstniecību*, lietas apstākļi īsumā ir šādi. Prasītāja izīrējusi atbildētājam dzīvokli, pamatojoties uz noslēgtajiem īres līgumiem. Dzīvoklī līdz 2004. gada aprīlim dzīvojis valsts “L” diplomāts ar ģimeni. Izbeidzoties īres attiecībām, dzīvoklis prasītājai nav nodots saskaņā ar īres līguma nosacījumiem. Prasītāja dzīvoklī ir konstatējusi mēbeļu un dzīvokļa iekārtu bojājumus, attiecīgi vēršoties tiesā par zaudējumu piedziņu.

Prasītāja – “V” prasība tika izskatīta Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesā 2005. gada jūnijā un tā tika noraidīta. Pirmās instances tiesa atzina, ka prasība celta pret neatbilstošu atbildētāju, jo prasība pret valsts “L” pārstāvniecību, kā atsevišķu tiesību subjektu nav ceļama. Tāpat tika norādīts, ka tiesai šajā lietā nav jurisdikcijas pār atbildētāju “L” kā valsti. Turpinoties tiesvedībai vairākās instancēs, Augstākās tiesas Senāts 2007. gada decembrī atzina, ka “noslēdzot līgumus, atbildētāja ir sevi identificējusi kā pusi privāttiesiskajā līgumā, jo nekādas atrunas par to līgumā nav ietvertas, ar ko tā ir atzinusi sevi par tiesību spējīgu slēgt darījumus un līdz ar to arī par tiesību spējīgu atbildēt par saistībām, kas izriet no minētajiem līgumiem. [...] ievērojot īres līguma nosacījumus, tā ir maksājusi prasītājai īres maksu, tātad pildījusi uzņemtās saistības”⁵¹ un nodeva lietu jaunai izskatīšanai

⁴⁸ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kröll S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003, pp. 733 – 734.

⁴⁹ Valsts imunitāte uz šo tiesību subjektu grupu attiecas tikai tajos gadījumos, kad tie veic darbības suverēnas varas uzdevumā jeb īsteno federālas valsts suverēno varu. *Draft Articles on Jurisdictional Immunities of States and their Property, with commentaries*. United Nations, 2005, p. 16. Pieejams: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf [skatīts 2017. gada 3. decembrī].

⁵⁰ Hafner G., Kohen M. G., Breau S. (eds.). *State Practice Regarding State Immunities*. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2006, p. 19. Jānorāda, ka pastāv atšķirīgi viedokļi aspektā par to, kādam īpašību kopumam jāpastāv, lai konkrēto personu darbība būtu definējama kā atbilstoša valsts amatpersonas funkcijām. Sīkāk sk. Fox H. *The Law of State Immunity*. Oxford: Oxford University Press, 2002, pp. 422-477.

⁵¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. SKC-237.

apelācijas instances tiesai. Savukārt Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija 2008. gada decembrī pieņēma spriedumu cita starpā norādot, ka “[valsts “L” – *aut. piez.*] vēstniecībai Latvijas Republikā jāuzņemas civiltiesiskā atbildība, kas izriet no noslēgtā darījuma”⁵² un nosprieda prasītāja “V” prasību pret valsts “L” vēstniecību Latvijas Republikā par zaudējumu piedziņu apmierināt daļēji. Lai arī šajā lietā šķīrējtiesas klauzula nebija pielīgta, tā parāda, pirmkārt, Latvijas nostāju valsts ierobežotās imunitātes kontekstā un tiesību subjekta identificēšanas procesu, kas savukārt ir būtiski valsts noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma gadījumā. Otrkārt, tā praktiski parāda tiesību subjekta – valsts “L” darbību nodalīšanu, konstatējot, ka šāds tiesību subjekts ir “tiesību spējīgs” un, ka tika veiktas darbības privāttiesību jomā, kā rezultātā valstij kā līguma pusei jāuzņemas civiltiesiskā atbildība.

Ceturtā grupa – valsts aģentūras un varas īstenošanas mehānismi. 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas 2. panta b) apakšpunktā ietvertais regulējums “[..]valsts aģentūras un varas īstenošanas mehānismi, un institūcijas tiktāl, ciktāl tās ir tiesīgas veikt un veic darbības suverēnas valsts uzdevumā”⁵³ (autores izcēlums – N. L.) norāda, ka ir jākonstatē divi kritēriji, t.i. tiesību subjekts ir tiesīgs veikt darbības suverēna uzdevumā, kas attiecīgi ir paredzēts valsts normatīvajā regulējumā, un tiesību subjekts arī praktiski veic šīs darbības.⁵⁴

Diskutējams ir jēdziena “valsts struktūrvienība” (“*state entity*”) tvēruma analizējamā jautājuma kontekstā. Lai arī “valsts struktūrvienība” tiek definēta kā “struktūrvienība, kurai ir patstāvīga tiesībsubjektība un tā ir ārpus valsts struktūras, taču tai ir īpaša saikne ar valsti”,⁵⁵ jānorāda, ka valsts uzņēmumiem, kas arī ietilpst jēdziena “valsts struktūrvienība” sastāvā, vispārīgi valsts imunitāte nepiemīt.⁵⁶

---

⁵² Latvijas Republikas Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2008. gada 9. decembra spriedums lietā Nr. C32204004, CA2445/17.

⁵³ 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas 2. panta b) apakšpunkts.

⁵⁴ Arī par šo grupu pastāv dažādi viedokļi, kurus tiesību subjektus var pieskaitīt pie suverēnās varas uzdevumu veicējiem, un kurus – nevar. Sīkāk sk. Fox H. *The Law of State Immunity*. Oxford: Oxford University Press, 2008, pp. 435-455; Kaktiņa K. Ārvalstu vēstniecību imunitāte pret civiltiesisko jurisdikciju. *Jurista Vārds*, 2008. gada 20. maijs, Nr. 19 (524), 5.-11.lpp. “Attiecībā uz aģentūrām un varas īstenošanas mehānismiem tiek piemērots “kontroles” tests, saskaņā ar kuru tiek noteikts, vai attiecīgais tiesību subjekts ir valsts kontrolēts, pat ja tas pieder privātpersonām.” Chamlongrasdr D. *Defining a State for the Purposes of Immunity and Liability of a State and its Entities*. *European Business Law Review*, 2005, Vol. 16, Issue 5, pp. 1295-1296.

⁵⁵ Schicho L. *State entities in International Investment Law*. *Nomos*, 2012, p. 42. Sk. arī Schicho L. *The Relationship between a State and State Entities: A Matter of Jurisdiction or of the Merits?* in Klausegger C., Klein P. et al. (eds.). *Austrian Yearbook on International Arbitration 2011*, Manz'sche Verlagsund Universitätsbuchhandlung, 2011, p. 369.

⁵⁶ Vispārīgi valsts uzņēmumi valsts imunitātes kontekstā netiek pielīdzināti valstij, tomēr atsevišķos nacionālajos tiesību aktos pastāv regulējums, kas paredz, ka tajos gadījumos, kad tiesību subjekta statuss nav skaidrs, piemēro īpašumtiesību testu. Saskaņā ar šo testu tiek vērtēts, kam pieder vairākums (virs 50%) akciju. Ja tā ir valsts vai tās politiski administratīvā vienība, tad tiek uzskatīts, ka pastāv strukturālā saikne starp šiem tiesību subjektiem, un, attiecīgi, tā darbības pielīdzināmas valsts darbībām. Chamlongrasdr D. *Defining a State for the Purposes of Immunity and Liability of a State and its Entities*. *European Business Law Review*, 2005, Vol. 16, Issue 5., p. 1295-1296. Šajā kontekstā skatīt arī lietu par valsts uzņēmuma identificēšanas pazīmēm. *Case German seller v. Polish state buyer* Interim Award of 9 September 1983 in Van den Berg A. (ed). *Yearbook Commercial Arbitration, Volume XII*. The Netherlands: Kluwer Law International, 1987, pp. 63-81. Salīdzinājumam sk. *ICSID* lietu *Duke Energy v. Ecuador*, kur analizēta valsts uzņēmuma INECEL sasaiste ar valsti. *ICSID Case No. ARB/04/19: Duke Energy Electroquil Partners & Electroquil S.A. v. Republic of*

Latvijas tiesu praksē ir vērtēts valsts kapitālsabiedrības statuss kontekstā ar tajā brīdī pastāvošo aizliegumu Latvijas valstij noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments ir analizējis valsts kapitālsabiedrības tiesisko statusu kontekstā ar Civilprocesa likuma 487. panta pirmās daļas 2. punktu,⁵⁷ kas paredzēja aizliegumu valsts un pašvaldību iestādēm noslēgt šķīrējtiesas līgumus. Sprieduma motīvu daļā norādīts, ka “[...] publiskas personas kapitālsabiedrības darbība, kas ir patstāvīga un pakārtota privātajām tiesībām, pēc sava tiesiskā statusa ir atzīstama par privāto tiesību juridisku personu vai privāttiesību subjektu. Šajā apstākļī izpaužas valsts kapitālsabiedrības darbības un statusa principiālā atšķirība no Valsts pārvaldes iekārtas likuma 1. panta 3. punktā lietotā termina “iestāde”, kura šā likuma 5. panta pirmās daļas izpratnē nedarbojas patstāvīgi, bet gan pārstāv Latvijas Republiku.”⁵⁸ Tādējādi, veicot jēdzienu analīzi, tika secināts, ka valsts kapitālsabiedrība nav uzskatāma par “iestādi” un līdz ar to, Civilprocesa likuma 487. panta pirmās daļas 2. punktā minētais aizliegums noslēgt šķīrējtiesas līgumus uz to nav attiecināms. Šis piemērs faktiski parāda, kā ir veikta attiecināmības izvērtēšana, lai konstatētu, kāda ir sasaiste starp šiem diviem tiesību subjektiem, kas kopumā ir uzskatāma par atbilstošu pieeju.

Otrs piemērs, kas konstatējams no publiski pieejamās informācijas, norāda, ka Latvijā analizējot jautājumu par piedziņu no privātas kapitālsabiedrības, kurā ministrija ir valsts kapitāla daļu turētāja, tika vērtēts, vai šī piedziņa varētu tikt vērsta pret valsti un vai valsts varētu būt puse lietā. Tika viennozīmīgi secināts, ka šādu piedziņu var vērst tikai pret pašu kapitālsabiedrību, bet ne pret valsti, kas autores ieskatā ir vērtējams atbilstoši un pamatoti.⁵⁹

Veiktā analīze atspoguļo galvenās tiesību subjektu grupas, kuras ietilpst tiesību subjektu katalogā pēc funkcionālās pazīmes, un pēc tā, kurā posmā tas tiek vērtēts – līguma noslēgšanā, šķīrējtiesas nolēmuma izpildē vai valsts imunitātes kontekstā. Taču, lai šķīrējtiesas līgumu, ko noslēdzis tiesību subjekts varētu attiecināt uz valsti, ir jāpiemēro “attiecināmības” metode.

1.1.1.4. 2001. g. Panti par valsts atbildību

Lai praksē noteiktu valsts atbildību starptautiska līguma pārkāpuma gadījumā, ir jāpiemēro starptautiskās publiskās tiesības. Savukārt, lai noteiktu valsts atbildību par starptautiska komerciāla līguma pārkāpumu, ir piemērojamas starptautiskās privāttiesības (*lex contractus*), kā tas būtu arī

Ecuador. Award of 18 August 2008. Pieejams: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0256.pdf> [skatīts 2017. gada 10. februārī].

⁵⁷ Jānorāda, ka Civilprocesa likuma 487. pants “Šķīrējtiesā izšķirami strīdi” bija spēkā līdz Civilprocesa likuma 61. nodaļas “Vispārīgie noteikumi” izslēgšanai ar 2015. gada 1. janvāri. Sk. Civilprocesa likuma vēsturisko redakciju laika periodā no 28.11.2014 līdz 31.12.2014. Civilprocesa likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 3. novembris, Nr. 326/330.

⁵⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013. gada 29. oktobra lēmums lietā Nr. SPC-46/2013.

⁵⁹ LETA: Krievija lūdz piedzīt vairāk nekā 20 miljonus eiro no “AirBaltic” strīdā ar bankrotējošo “Investbank”. LETA ziņas, publicēta tiešsaitē www.leta.lv 2017. gada 29. decembrī [skatīts 2017. gada 29. decembrī].

gadījumā, ja starptautisks komerciāls līgums tiktu noslēgts starp diviem komersantiem. Neskatoties uz to, ka 2001. g. *Panti par valsts atbildību* ir piemērojami starptautisko publisko tiesību kontekstā,⁶⁰ tajos noteiktā “attiecināmības” metode ir izmantojama arī starptautiskajās privāttiesībās,⁶¹ valsts starptautiska komerciāla līguma ar šķīrējtiesas klauzulu noslēgšanas kontekstā, jo tā norāda uz juridisko sasaisti ar valsti veidiem. Proti, “attiecināmība jeb juridiskā “pierēķināmība” ir juridiska saite, kas saista viena tiesību subjekta rīcību ar citu tiesību subjektu, tā, ka šī rīcība tiesiski tiek uzskatīta par otrā tiesību subjekta rīcību (ar no tā izrietošajām sekām, it sevišķi juridisko atbildību).”⁶² Praktiski tas nozīmē, ka šī metode “ir normatīva darbība, kuras mērķis ir vispārīgi noteikt darbības autoru un noskaidrot saistību starp veiktās darbības autoru un valsti, kurai šī darbība ir veikta.”⁶³ Tādējādi ar “attiecināmības” metodes palīdzību ir iespējams praktiski noteikt vai konkrētā tiesību subjekta noslēgtais starptautiskais komerciālais līgums un šķīrējtiesas līgums⁶⁴ attiecināms uz valsti, vai nē.

Kā norāda prof. J. Bojārs: “Starptautiski tiesiskās atbildības pamats ir starptautisko tiesību subjektu darbība vai bezdarbība, kas pārkāpj citu starptautisko tiesību subjektu tiesības, ir pretrunā ar pārkāpēja starptautiskajām saistībām un veido starptautisko tiesību pārkāpumu.”⁶⁵ Attiecīgi, “jebkurai tiesību sistēmai ir jāregulē tās tiesību subjektu atbildība par to pienākumu pārkāpumiem.”⁶⁶ Analizējamā jautājuma kontekstā Dž. Lou (*J. D. M. Lew*) uzsver, ka “parasti puses, kas noslēdz līgumu ar valsts institūciju centīsies iesaistīt pašu valsti šķīrējtiesas procesā, lai gan valsts pati nav noslēgusi šķīrējtiesas līgumu. [...] Tas ir tāpēc, ka valsts institūcijām nav pietiekamu līdzekļu, lai apmierinātu prasību un šie līdzekļi var nebūt tik viegli pieejami kā valsts aktīvi.”⁶⁷ Līdz ar to praksē tiek izmantotas vairākas metodoloģiskas pieejas, kā arī pastāv vairākas pazīmes, lai noskaidrotu, vai valsts institūcijas noslēgtais starptautiskais komerciālais līgums un šķīrējtiesas līgums ir attiecināms

---

⁶⁰ Juridiskajā literatūrā pastāv diskusijas, vai pie noteiktiem apstākļiem šādu līguma nosacījumu neievērošanu nevarētu uzskatīt par valsts prettiesisku darbību, kas tādējādi nodibina valsts atbildību. Sīkāk sk. Crawford J. *The International Law Commission's Articles on State Responsibility – Introduction, Text and Commentaries*. Cambridge University Press, 2002, p. 96.

⁶¹ Sk. Badia A. *Piercing the Veil of State Enterprises in International Arbitration*. International Arbitration Law Library, Volume 29, Kluwer Law International, 2014, pp. 13-14. Lietā *Noble Ventures Inc. v. Romania* šķīrējtiesa, vērtējot atbildētāja argumentu par to, vai ir jānošķir attiecināmība atkarībā no tā, vai darbība ir veikta komerciālu (*acta jure gestionis*) vai valsts funkciju veikšanai (*acta jure imperii*), norādīja, ka darbību “nošķiršana spēlē būtisku lomu valsts imunitātes jomā, kur tiek analizēts jautājums par to vai valsts var pieprasīt imunitāti [...], taču attiecībā uz atbildību, nav pamata secinājumam, ka komerciālās darbības nav attiecināmas [...]”. *ICSID Case No. ARB/01/11: Noble Ventures Inc. v. Romania*, Award of 12 October 2005, p. 74. Pieejams: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0565.pdf> [skatīts 2017. gada 17. jūnijā].

⁶² Levits E. *Valsts un valsts pārvaldes juridiskā struktūra*. Jaunā pārvalde, 2002, Nr. 1. Pieejams: <http://public.law.lv/pfile/vicvalsts.html> [skatīts 2014. gada 16. martā].

⁶³ Gaillard E., Younan J. (eds.). *State Entities in International Arbitration*. IAI Series on International Arbitration, No. 4. Juris Publishing, 2008, p. 11.

⁶⁴ Tāpat tiek izvērtēts, pret kuru tiesību subjektu prasība šķīrējtiesā būtu vēršama un pret kuru tiesību subjektu šķīrējtiesas nolēmums būtu izpildāms.

⁶⁵ Bojārs J. *Starptautiskās publiskās tiesības III*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 236. lpp.

⁶⁶ Crawford J. *State Responsibility, The General Part*. Cambridge University Press, 2013, p. 3.

⁶⁷ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kröll S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 738.

uz valsti. Taču jāatceras, ka pazīmju piemērošana katrā konkrētajā lietā ir atkarīga no attiecīgās lietas apstākļiem un pušu argumentiem, ko strīda gadījumā izvērtē un lēmumu pieņem starptautiskais šķīrējtiesas tribunāls.

Lai izvērtētu, vai konkrētā tiesību subjekta veiktās darbības (tai skaitā noslēgtos līgumus) var attiecināt uz valsti, vispirms ir jāanalizē 2001. g. *Pantos par valstu atbildību* ietvertās norādes, kuros gadījumos tiesību subjekta veiktās darbības ir attiecināmas uz valsti.

2001. g. *Pantu par valsts atbildību* 4. panta 1. punkts satur plašu definīciju, nosakot, ka: “*jebkura valsts institūcijas rīcība ir uzskatāma par valsts rīcību saskaņā ar starptautiskajām tiesībām, neatkarīgi no tā vai institūcija īsteno likumdošanas, izpildvaras, tiesu vai jebkuras citas funkcijas, vienalga kādu vietu tas ieņem valsts struktūrā un vai tas ir valsts centrālās valdības vai reģionālas vienības institūcija.*” Savukārt 4. panta 2. punkts papildina, ka “*par institūciju ir uzskatāma jebkura persona vai struktūrvienība, kurai ir šāds statuss saskaņā ar valsts nacionālajām tiesībām.*” Analizējot jēdziena “valsts” definīciju, secināms, ka līdzīgi kā iepriekš šajā apakšnodaļā analizētajās konvencijās, ietvertā tiesiskā regulējuma mērķis nav tiesību subjektu loka sašaurināšana, tā plašās definīcijas dēļ. Tajā pat laikā jāatceras, ka “valsts nevar izvairīties no atbildības par tādas struktūrvienības rīcību, kas patiešām darbojas kā tās struktūrvienība, pamatojoties uz tās statusu nacionālajās tiesībās.”⁶⁸ Tas nozīmē, ka starptautiskajās tiesībās netiek pieļauts, ka valsts varētu sašaurināt uz to attiecināmo tiesību subjektu loku, pamatojoties uz tās nacionālo tiesību regulējumu.

Lai iestātos 2001. g. *Pantu par valsts atbildību* 5. pantā⁶⁹ minētais gadījums ir jākonstatē, ka attiecīgā institūcija nekvalificējas 4. pantā minētajam, jākonstatē pilnvarojums nacionālajās tiesību normās, kā arī šai konkrētajai institūcijai ir jāveic aktīva rīcība. Arī gadījumā, ja doto pilnvaru apjoms tiek pārsniegts vai tiesību subjekts rīkojas pretēji norādījumiem, tad atbilstoši 2001. g. *Pantu par valsts atbildību* 7. pantam,⁷⁰ tā rīcība tiks uzskatīta par valsts rīcību. Savukārt 8. pantā ir uzskaitīti tie attiecināmības uz valsti gadījumi, kad rīcība ir valsts vadīta vai kontrolēta, savukārt 11. pantā – kad ir notikusi valsts atzīta un pieņemta darbība.

Analoģiski minētie attiecināmības uz valsti veidi, ievērojot jomas specifiku, tiek piemēroti arī starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanas gadījumā, kad tiek veikts izvērtējums par šāda līguma attiecināšanu uz valsti. Piemēram, mēģinot pierādīt, ka valsts ir vadījusi līguma noslēgšanas sarunas

---

⁶⁸ Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session, 23 April - 1 June and 2 July - 10 August 2001. Yearbook of the International Law Commission, 2001, Vol. II, Part Two, p. 42.

⁶⁹ 2001. g. *Panti par valsts atbildību* 5. pants paredz: “Personas vai struktūrvienības, kuras nav valsts institūcija atbilstoši 4. pantam, bet kuru attiecīgās valsts likums pilnvaru realizēt valstisku pilnvaru elementus, rīcība ir uzskatāma par šīs valsts rīcību saskaņā ar starptautiskajām tiesībām, ar nosacījumu, ka persona vai struktūrvienība konkrētajā gadījumā rīkojas šādā kārtā.”

⁷⁰ 2001. g. *Panti par valsts atbildību* 7. pants paredz: “Valsts institūcijas vai arī personas vai struktūrvienības ar valsts varas pilnvaru elementiem rīcība ir uzskatāma par valsts rīcību saskaņā ar starptautiskajām tiesībām, ja institūcija, persona vai struktūrvienība rīkojas šādā kārtā, pat, ja tā pārsniedz savas pilnvaras, vai rīkojas pretēji norādījumiem.”

vai kontrolējusi līguma izpildi, vai arī ar konkrētām darbībām ir atzinusi tiesību subjekta noslēgtu starptautisko šķīrējtiesas līgumu sev par saistošu.

1.1.2. Attiecināmības uz valsti noteikšanas veidi

Viena no galvenajām metodēm, kas praksē tiek bieži pielietota, mēģinot pierādīt tiesību subjekta juridisko sasaisti ar valsti, ir atsaukšanās uz valsts pārvaldes institucionālo sistēmu. Tā, piemēram, ICC lietā Nr. 3493 Ēģiptes valdība tika atzīta par valsts institūciju (“*state organ*”), nosakot, ka nacionālo tiesību normu piemērošanai ir sekundāra nozīme, vērtējot attiecināmību. Proti, šajā lietā tribunāls pamatoti konstatēja, ka atsaukšanās uz Ēģiptes tiesībām ir pieļaujama tikai tajos aspektos, kas nenonāk pretrunā ar starptautiskajām tiesībām un principiem.⁷¹ Savukārt ICC lietā Nr. 9762⁷² ministrijas veiktās darbības tika attiecinātas uz valsti, tribunālam nosakot, ka ministrija pārstāv valsti un tai ir saistošas ministrijas veiktās darbības. Interesanti, ka šajā lietā tika arī vērtēts, vai gadījumā, kad ministrija, kas uzsēmusies saistības tiek likvidēta, bet tajā pašā dienā valsts pārvaldē tiek izveidota jauna struktūrvienība, pēdējā ir uzskatāma par saistību pārņēmēju vai nē.

ICC lietā Nr. 6474⁷³ ministru prezidenta veiktās darbības tika attiecinātas uz valsti. Savdabīga bija atbildētāja argumentācija, norādot – tā kā “X Republika” starptautiskā līmenī nav atzīta par valsti, līdz ar to tas būtu uzskatāms par starptautiskās publiskās kārtības pārkāpumu, ja tiktu uzsākts šķīrējtiesas process pret šādu tiesību subjektu. Jānorāda, ka pušu noslēgtajā līgumā tika iekļauta ICC šķīrējtiesas klauzula, un par piemērojamo likumu tika pielīgts Šveices likums. Tribunāls norādīja, ka princips “*non venire contra factum proprium*” aizliedz atbildētājam atsaukties uz tā starptautisko neatzīšanu, lai izvairītos vai atceltu tā iepriekš noslēgto apņemšanos saskaņā ar līgumu strīdus izskatīt šķīrējtiesā.

ICC lietā Nr. 7701, atbilstoši institucionālajai pazīmei, tika noteikts: “kad ministrija paraksta līgumu, tad tā ir valsts, kas darbojas caur tās izpildvaras atzaru – valdību.”⁷⁴ Līdzīgi ICC lietā Nr. 9762 ministrijas veiktās darbības tika attiecinātas uz valsti. Šajā lietā tika secināts: “ministrija ir valsts institūcija [...], tā nepārprotami darbojas valsts interesēs [...], valsts uzņemas atbildību par noslēgtajiem līgumiem [...], tādējādi nav konstatējama neviena būtiska atšķirība starp ministriju un valsti.”⁷⁵

⁷¹ ICC Case No. 3493 *SPP (Middle East) Ltd v. The Arab Republic of Egypt*, Award of 16 February 1983 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume IX. The Netherlands: Kluwer Law International, 1984, pp. 111-123.

⁷² ICC Case No. 9762 Final Award of 22 December 2001 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXIX. The Netherlands: Kluwer Law International, 2004, pp. 26-45.

⁷³ ICC Case No. 6474 Partial Award of 22 April 1992 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXV. The Netherlands: Kluwer Law International, 2000, p. 279.

⁷⁴ ICC Case No. 7701 *State X owned enterprise v. Government of State B*, Final Award of 15 November 1994. ICC Bulletin, Vol. 8, No. 2, 66, p.18, 1997.

⁷⁵ ICC Case No. 9762 Final Award of 22 December 2001. Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXIX. The Netherlands: Kluwer Law International, 2004, p. 40.

Otra metode – tiesību subjekta “saiknes” konstatēšana ar valsti. Tiesu praksē ir konstatējami gadījumi, kad valstis izveido īpašu valsts institūciju konkrēta līguma izpildei, kas noslēdz starptautisku komerciālu līgumu ar šķīrējtiesas klauzulu, kā rezultātā starptautiskajam šķīrējtiesas tribunālam ir jāizvērtē vai pastāv “saikne” starp valsti un šo jaunizveidoto tiesību subjektu. Analizējamā jautājuma kontekstā jāvērtē, vai, neskatoties uz līgumslēdzējpusi ar šādu juridisko statusu, līgums būtu attiecināms uz valsti.

Zināmākā lieta šajā aspektā ir *Bridas SAPIC v. Turkmenistan*,⁷⁶ kur prasītājs *Bridas SAPIC* (Argentīnas naftas un gāzes uzņēmums no vienas puses) un kā atbildētāji lietā tika minēti gan Turkmenistānas valdība un ministrija, gan Turkmenistāna. Lietā tika konstatēti šādi faktiskie apstākļi. Turkmenistānas pusē bija uzņēmums *Turkmenneft*, kas pilnībā piederēja valdībai. Līgums tika noslēgts starp *Bridas SAPIC* un *Turkmenneft* un tajā bija iekļauta ICC šķīrējtiesas klauzula. Pēc tam, kad *Bridas* iesniedza prasību tiesā, valdība deklarēja, ka visas lietas, kas saistītas ar naftas un gāzes eksportu, tiek nodotas speciālam valsts attīstības fondam, kura aktīvi ir imūni pret apķīlāšanu. Lietā, izmantojot “*alter ego*” doktrīnu⁷⁷ tika analizēts, vai *Turkmenneft* ir Turkmenistānas valdības “*alter ego*”. Papildus komercietību principiem, tādiem kā “mātes” un “meitas” uzņēmuma sasaiste un subsidiaritāte, gan attiecībā uz uzņēmuma vadību, gan finansiālo bāzi, gada plāniem un komercstratēģijām, iespēju izmantot subsidiāra īpašumu un tā kontroli, tika norādīti arī argumenti par to, vai uzņēmums ir finansiāli neatkarīgs no valsts, vai uzņēmums savā vārdā ir tiesīgs iesniegt prasības un būt par pusi tiesā kā atbildētājs, vai uzņēmumam ir tiesības uz savu, neatkarīgu no valsts, īpašumu. Tribunāls konstatēja, ka līgums satur virkni tādu specifisku uzdevumu, kurus veikt var tikai valsts. Līdz ar to tribunāls secināja, ka tam ir jurisdikcija skatīt konkrēto lietu.

Savukārt minētās lietas nolēmuma atzīšanas un izpildes stadijā, tiesa norādīja, ka pirmās instances tiesas nolēmumā netika konstatēta Turkmenistānas valdības pilnīga kontrole un vadība pār uzņēmumu, bet izmantojot minēto teoriju, bija jākonstatē nevis formālie kritēriji, bet gan reālā saikne. Tādējādi tiesa atteica atzīt šķīrējtiesas nolēmuma izpildi, norādot, ka uzņēmuma un valsts sasaiste

---

⁷⁶ ICC Case No. 9151 *Joint venture Yashlar and Bridas SAPIC v. Ministry of Oil and Gas Industry and Mineral Resources of Turkmenistan*, Interim Award of 8 June 1999. Pieejams: <http://ita.law.uvic.ca/documents/BRIDAS-interim1-2.pdf>, <http://ita.law.uvic.ca/documents/BRIDAS-interim2-2.pdf>. [skatīts 2012. gada 17. septembrī]. Case *Bridas v. Government of Turkmenistan. BRIDAS S.A.P.I.C., Bridas Energy International, Ltd., Intercontinental Oil and Gas Ventures, Ltd., and Bridas Corp. (Plaintiffs-Appellants) v. Government of Turkmenistan, Concern Balkanbehtgazsenagat and State Concern Turkmenneft (Defendants-Appellees)*. United States Court of Appeals, No.04-20842, Fifth Circuit, 21 April 2006. Pieejams: <http://caselaw.findlaw.com/us-5th-circuit/1089023.html> [skatīts 2012. gada 17. septembrī]. Jānorāda, ka šīs lietas izskatīšanas gaitā ir notikušas vairākas tiesvedības un tajās tika pieņemti atšķirīgi nolēmumi – gan atzīstot valsti par līguma pusi, gan arī lemjot par pretējo. Sīkāk sk. Derains Y., Schwartz E.A. *A Guide to the ICC Rules of Arbitration*. Kluwer Law International, 2nd ed., 2005, pp.96-98.

⁷⁷ “*Alter ego*” doktrīnas ietvaros iespējams nošķirt uzņēmuma un tā īpašnieka identitāti, izvērtējot to atbildības un ietekmes apjomu. Par pazīmēm tiek uzskatīts, piemēram, tas, vai: “mātes” un “meitas” uzņēmumam ir kopīgi īpašnieki un/vai pārvaldnieki; īpašnieks un uzņēmums iesniedz kopīgus finanšu pārskatus; īpašnieks subsidē uzņēmumu; īpašnieks un uzņēmums izmanto kopīgus resursus. Sīkāk sk. Weil L. R., Wagner M. J., Frank B. P. (eds.) *Litigation Services Handbook: The Role of the Financial Expert*. John Wiley and Sons, 2007, para 29.1 et. seq.

nav pietiekama, lai par atbildētāju uzskatītu valsti. Pamatojoties uz iepriekšminēto, secināms, ka ir jākonstatē valdības kontroles apjoms un institūcijas finansiālā neatkarība (ekonomiskais faktors).

D. Čamlongrasdrs (*D. Chamlongrasdr*) norāda, ka vispirms ir jāizvērtē “attiecības starp institūciju un valsti, lai redzētu vai pastāv cieša saikne vai saistība starp tām. [...] Ja atbilde uz šo jautājumu ir apstiprinoša, tad otrs kritērijs, funkcionālā pieeja, tiks piemērots tiesā, lai noteiktu vai struktūrvienības veiktā darbība ir veikta, īstenojot suverēno varu (*jure imperii*).”⁷⁸ Uz šo saikni var norādīt, piemēram, tādas pazīmes kā īpašumtiesības un kontrole. Autoresprāt, šādos gadījumos, kā, piemēram, iepriekš analizētajās lietās par lietu nodošanu kādai atsevišķai institūcijai, būtu jāvērtē arī, pirmkārt, juridiskais pamatojums un veids, ar kādu šāda nodošana juridiski notiek (piemēram, ar valdības rīkojumu) un otrkārt, kādā statusā un sastāvā valsts šādu lēmumu ir pieņēmusi.

Kā “saiknes” esamības pierādījums tiek izmantota arī atsauce uz valsts galvojuma un garantijas sniegšanu. Valsts sniegtais galvojums starptautiskajam komerciālajam līgumam, kas noslēgts starp komersantu un valsts institūciju, komersantam sniedz drošību par noslēgto līgumu un pārliecību, ka dotais galvojums ir vērtējams kā sasaiste starp faktisko līguma pusi (institūciju) un valsti kā galvotāju. Taču tiesu praksē ir konstatējami gadījumi, kad valstis mēģina pierādīt, ka:

1) konkrētā tiesību subjekta sniegtais galvojums par noslēgto līgumu ir veikts ārpus tam piemītošo tiesību apjoma un līdz ar to, pati valsts nav saistīta ar šādu līgumu (pamatlīgumu un šķīrējtiesas klauzulu);

2) valsts ir sniegusi garantiju noslēgtajam starptautiskajam komerciālajam līgumam, taču tā tieši nav bijusi līguma puse, un attiecīgi tā atsakās būt par atbildētāju šķīrējtiesā (arī tajos gadījumos, kad institūciju, kas ir bijusi līguma, tai skaitā šķīrējtiesas līguma puse, valsts pati ir vēlāk likvidējusi).

Tā, piemēram, lietā *Dallah v. Pakistan*, starptautiskajam komerciālajam līgumam, kas noslēgts starp uzņēmumu *Dallah* un valsts institūciju *Awami Hajj Trust* valsts sniegtā garantija kā “saikne” ar valsti un noslēgtā līguma attiecināmība uz valsti, tika vērtēta pretrunīgi, divām nacionālajām tiesām pieņemot diametrāli pretējus lēmumus. Lietas būtība īsumā ir šāda. *Dallah* – uzņēmums, kas vispirms noslēdza saprašanās memorandu (“*Memorandum of Understanding*”) ar Pakistānas valdību un pēc tam noslēdza arī līgumu, kurā ietverta šķīrējtiesas klauzula, ar *Awami Hajj Trust* (ar rīkojumu izveidota Pakistānas valdības institūcija konkrēti šim darījumam). Līgums pēc būtības paredzēja naktsmāju izveidi svētceļniekiem. Galvenais diskusiju avots, kas vēlāk radīja atšķirīgo interpretāciju, bija fakts, ka Pakistānas valdība tieši nebija noslēgusi līgumu ar *Dallah*, taču līgumā bija ietverts regulējums par valdības garantiju darījumam. *Awami Hajj Trust* tika likvidēts un *Dallah* valdības garantiju nesaņēma. Līguma neizpildes rezultātā *Dallah* cēla prasību ICC šķīrējtiesā

---

⁷⁸ Chamlongrasdr D. Defining a State for the Purposes of Immunity and Liability of a State and its Entities. *European Business Law Review*, 2005, Vol. 16, Issue 5, p. 1303. Šajā aspektā, sk., piemēram, lietu *First National City Bank v. Banco para el Comercio Exterior de Cuba*. Supreme Court of the United States decision No. 81 – 984 of 17 June 1983. Pieejams: <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/462/611> [skatīts 2012. gada 12. augustā].

tieši pret Pakistānas valdību, jo *Awami Hajj Trust* vairs nepastāvēja. Attiecīgi ICC šķīrējtiesas tribunāls vērtēja jautājumu par tā jurisdikciju konkrētajā lietā (ņemot vērā faktu, ka Pakistānas valdība nebija tieši noslēgusi līgumu). Saskaņā ar “*Kompetenz-Kompetenz*” principu ICC šķīrējtiesas tribunāls konstatēja tā jurisdikciju šajā lietā un pieņēma spriedumu. *Dallah* vērsās Lielbritānijas tiesā par šī sprieduma izpildi, savukārt Pakistānas valdība vērsās Francijas tiesā par ICC sprieduma atcelšanu. Vērtējot, vai ICC spriedums ir izpildāms Lielbritānijā, Lielbritānijas tiesa (“*Supreme Court*”) ⁷⁹ atteica sprieduma izpildi, norādot, ka šķīrējtiesas tribunālam nav jurisdikcijas šajā lietā. Kā pamatojums tika norādīts arguments, ka valsts nav bijusi līguma puse (neskatoties uz līgumā paredzēto valsts garantiju). Tiesa kā galveno argumentu vērtēja to, vai pastāvēja pušu kopējs nodoms (“*common intention*”) valsti uzskatīt par līguma pusi. Savukārt Parīzes apelācijas instances tiesa ⁸⁰ kā galveno argumentu vērtēja “īsteno darījuma partneri”, norādot, ka *Awami Hajj Trust* bija tikai formāls veidojums. Papildus jānorāda, ka Lielbritānijas tiesa strikti vērtēja periodu tikai līdz līguma noslēgšanai, savukārt Francijas tiesa vērtēja arī veiktās darbības pirms līguma noslēgšanas, tādējādi plašāk interpretējot Francijas tiesību normas.

Juridiskajā literatūrā, komentējot šo lietu, tādi autori kā Dž. Grīrsons (*J. Grierson*) un Dr. M. Taoka (*Dr. M. Taok*) norāda uz atšķirībām piemērojamā likuma kontekstā, kur Francijas tiesa piemēroja “transnacionālos vispārīgos principus un paražas, kas atspoguļo taisnīguma starptautiskajā tirdzniecībā un labticības jēdziena biznesā fundamentālās prasības,” ⁸¹ savukārt Lielbritānijas tiesa piemēroja Francijas tiesības. ⁸²

Šajā aspektā ir jāsalīdzina atšķirīgais nacionālo tiesu (Lielbritānijas un Francijas) sniegtais vērtējums, kā arī atšķirīgais šķīrējtiesas un Lielbritānijas nacionālās tiesas vērtējums. Pirmkārt, tiesas piemēroja atšķirīgus principus, lai noteiktu, vai Pakistānas valdība ir saistāma ar līgumu. Otrkārt, vispārējo tiesību sistēmā pušu kopējs nodoms ir viens no galvenajiem kritērijiem. Kā norāda prof. J. Bojārs, “vispārējo tiesību sistēmā atbilstoši pieņemtajiem interpretēšanas noteikumiem tās gaitā jāatklāj kontrakta valodā noteiktais pušu patiesais nodoms un jēga, kas pieder pie fakta

---

⁷⁹ Case *Dallah Real Estate and Tourism Holding Company (Appellant) v. The Ministry of Religious Affairs, Government of Pakistan (Respondent)* Award of 3 November 2010. Pieejams: https://www.supremecourt.uk/decided-cases/docs/UKSC_2009_0165_Judgment.pdf [skatīts 2013. gada 16. augustā].

⁸⁰ Case *Gouvernement du Pakistan Ministere des Affaires Religieuses v. Societe Dallah Real Estate and Tourism Holding Company*, Cour d'Appel de Paris, 17 February 2011. Pieejams: <http://uk.practicallaw.com/8-505-0043?service=arbitration#> [skatīts 2013. gada 6. augustā].

⁸¹ Grierson J., Taok M. *Dallah: Conflicting Judgments from the U.K. Supreme Court and the Paris Cour d'Appel*. *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, 2011, Vol. 28 Issue 4, pp. 407 – 422. Papildus tika norādīts uz atšķirībām Francijas un Anglijas juridiskajā kultūrā, kas arī tika vērtēts kā papildus arguments atšķirīgajiem rezultātiem šajā lietā.

⁸² *Ibid.*, pp. 409 – 410 cit. *Dallah Real Estate & Tourism Holding Co. v. Ministry of Religious Affairs, Government of Pakistan*, English High Court, 1 August 2008, [2008] 2 Lloyd's Rep. 535, para. 49.

jautājumiem. Neskatoties uz to, var rasties arī tiesību izvēles jautājums, ja izteiciens ir neskaidrs un ja tam ir dažāda jēga atšķirīgās tiesību sistēmās”.⁸³

Autoresprāt, šāda situācija izveidojās tādēļ, ka katra nacionālā tiesa piemēroja savu (vienu) nošķiršanas kritēriju (“pušu kopējs nodoms” un “īstā darījuma puse”), neņemot vērā citus iespējamus nošķiršanas kritērijus, līdztekus labas ticības principam, kā rezultātā tika iegūti tik diametrāli pretēji rezultāti. Tāpat autore uzskata, ka valsts izmantotais arguments par to, ka tā nezināja par noslēgto šķīrējtiesas līgumu un līdz ar to, nav ar to saistīta, nav pamatots. Ja valsts likvidē tās institūciju un nepārlicinās par tās tiesiski noslēgtajiem līgumiem, kas ir spēkā, kā arī šajos līgumos ietvertu tiesisko regulējumu, tajā skaitā, tās tiesības un pienākumus, tad valsts vēlāk nevar atsaukties uz apstākli, ka tā nebija informēta par pielīgto šķīrējtiesu, jo tā varēja un tai bija pienākums to pārbaudīt. Vēl vairāk, šāds arguments nav uzskatāms par juridisku pamatu, lai otrai pusei liegtu jebkādu iespēju vērsties šķīrējtiesā un vēlāk arī izpildīt šķīrējtiesas nolēmumu. Līdz ar to konkrētajā gadījumā ir pamatoti celt prasību pret valsti un tribunālam ir jurisdikcija izskatīt šo lietu.

Latvijas tiesu praksē ir skatīts jautājums par pušu nodomu izskatīt strīdus šķīrējtiesā, vērtējot 1961. g. Eiropas konvencijas 6. panta 1. punktā minēto tiesību apstrīdēt pakļautību tiesai. Lai arī šajā lietā abas puses ir komersanti, šī lieta sniedz priekšstatu par tiesas apsvērumiem analizējamā jautājuma kontekstā, kas identiski būtu attiecināmi arī gadījumā, ja viena no līguma pusēm būtu valsts.

Starp Vācijas uzņēmumu un akciju sabiedrību, kas reģistrēta Latvijā, tika noslēgts pirkuma līgums. Tā kā Vācijas uzņēmums precī nesaņēma, tika uzsākta tiesvedība Latvijas tiesā. Lai arī pušu starpā noslēgtajā līgumā bija ietverta šķīrējtiesas klauzula, prasība tika celta vispārējās jurisdikcijas tiesā. Atbildētājs, akceptējot prasītāja izvēli, cēla tiesā pretprasību, kā rezultātā tiesa secināja, ka “konkrētajā gadījumā puses ar saskanīgu gribas izteikumu ir vienojušās par strīda izšķiršanu vispārējās jurisdikcijas tiesā.”⁸⁴ Latvijas Republikas Augstākā tiesa konstatēja, ka: “Galvenais šķīrējtiesas līguma elements ir pušu nodoms vai “apņemšanās” nodot savu nākotnes vai tagadnes strīdu izšķiršanai šķīrējtiesā. Pušu nodoms ir nosakāms, interpretējot gan pušu šķīrējtiesas līgumu, gan arī pušu uzvedību un savstarpējo praksi.”⁸⁵ Par pušu nodomu jānorāda, ka tiesa vērsanos vispārējās jurisdikcijas tiesā ir vērtējusi kontekstā ar pušu nodomu noslēgt šķīrējtiesas līgumu, taču nav vērtējusi šķīrējtiesas līguma spēkā esamību un līgumam piemērojamās tiesību normās ietvertu regulējumu.⁸⁶

⁸³ Bojārs J. Starptautiskās kontraktu tiesības. Starptautiskās privāttiesības, IV sējums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015, 30. lpp.

⁸⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 17. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-579/2012.

⁸⁵ Turpat.

⁸⁶ Sīkāk par šo aspektu sk. Johnsson B.-A., Nilsson O. Waiving the right to arbitrate by initiating court proceedings. Stockholm International Arbitration Review, July 2011. Pieejams: http://www.sccinstitute.com/media/37111/article_waiving-the-right-to-arbitrate-by-initiating-court-proceedings_nilsson_johnsson.pdf [skatīts 2017. gada 17. jūlijā].

Tādējādi secināms, ka, noslēdzot starptautisku komerciālu līgumu ar šķīrējtiesas klauzulu, līguma pusēm ir jābūt kopīgai pārlicēbai par tiesību subjekta statusu. Ja pušu izpratne ir atšķirīga vai arī tiesību subjekta statuss nav skaidrs, tad to nepieciešams paredzēt līgumā, piemēram, pusēm rakstiski vienojoties, pret kuru tiesību subjektu būtu vērsama prasība šķīrējtiesā. It īpaši to būtu jāizvērtē gadījumos, kad komersantam sākotnēji rodas pārlicēba, ka faktiskā līguma puse ir valsts, nevis, piemēram, tās izveidota institūcija konkrētā līguma izpildei. Ja šāds aspekts līgumā nav atrunāts, tad attiecībā uz pirmslīguma stadiju to var pierādīt, atspoguļojot valsts klātesamības faktoru vai tiesību subjekta “saikni” ar valsti (piemēram, līguma redakcijas tiek saskaņotas ar attiecīgās nozares ministriju, notiek konsultācijas, dalība sarunās, izveidota darba grupa u.c.). Tāpat ir jāvērtē vai tiesību subjekts bija tieši iesaistīts procesā, kādas komercattiecības ir starp pusēm, vai tiesību subjekts bija informēts par šķīrējtiesas līguma spēkā esamību, kā arī attiecīgā tiesību subjekta tiešās iesaistīšanās brīdis (iesaistīšanās pirms līguma noslēgšanas sarunās, līguma izpildē, strīdu risināšanā, loma tiesvedības procesā u.c.).

Trešā metode – tiesību subjekta patstāvīgas juridiskās personas statusa konstatēšana. Pastāv pieņēmums – ja attiecīgais tiesību subjekts ir juridiski neatkarīgs un patstāvīgs, tad līdz ar to, par noslēgtajiem līgumiem tas pats nes atbildību un tādējādi tā veiktās darbības uz valsti attiecināt nevar. Taču no starptautiskās prakses konstatējami divi virzieni: pirmajā gadījumā starptautisku šķīrējtiesas līgumu noslēdzis tiesību subjekts ar patstāvīgas juridiskās personas statusu un tieši tiesību subjekta juridiskā statusa dēļ, tā veiktās darbības netiek pielīdzinātas valsts darbībām un, attiecīgi, noslēgtais starptautiskais šķīrējtiesas līgums netiks attiecināts uz valsti. Otrajā gadījumā – izmantojot papildus kritērijus attiecināmības uz valsti pierādīšanai līgums tomēr var tikt attiecināts uz valsti.

Tā lietā *Wintershall A. G. v. The Government of Qatar*, lai arī uzņēmums *Qatar General Petroleum Corporation* tika izveidots kā atsevišķa juridiska persona, tiesa konstatēja, ka šis uzņēmums darbojies kā valdības aģents, un līdz ar to tā veiktās darbības ir attiecināmas uz valsti.⁸⁷ Līdzīgi lietā *Winslow Bank and Trust Company Ltd. v. Societe Nationale des Hydrocarbures* (turpmāk – *SNH*) tiesa analizēja vai *SNH* ir valsts institūcija. *SNH* norādīja, ka tas uzskatāms par tiesību subjektu ar patstāvīgu juridisko personību un finansiāli neatkarīgu no valsts. Francijas tiesa (valsts, kurā tika prasīta sprieduma izpilde pret *SNH*) savukārt konstatēja, ka *SNH* aktīvi pieder valstij, *SNH* uzrauga valsts prezidenta ģenerālsekretariāts, un valdē ir iekļauti valsts pārstāvji, kā arī *SNH* uzdevums ir saistīts ar valsts mērķu sasniegšanu. Tādējādi tika secināts, ka “[..] *SNH* nav uzskatāms par pilnīgi patstāvīgu no valsts, lai tas pats spētu pieņemt lēmumus uzņēmuma interesēs, un nevar tikt uzskatīts, ka tam ir tāda juridiska vai *de facto* autonomija no Kamerūnas valsts, lai to uzskatītu par

---

⁸⁷ Case *Wintershall A.G. v. The Government of Qatar and others* Partial Award of 5 February 1988, Final Award of 31 May 1988. Van den Berg A. (ed). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XV. The Netherlands: Kluwer Law International, 1990, pp. 30 – 53.

atsevišķu juridisku personu [..].”⁸⁸ Savukārt lietā *SNPC Congo v. Walker International Holdings* tika atļauta šķīrējtiesas nolēmuma izpilde pret valsti, caur valsts uzņēmumiem, kas bija tās kontrolē. “Ja valsts pārraudzība vai kontrole tiek veikta ar juridiskās personas vadības palīdzību un aktīvi, un īpašumi ir paredzēti publisko interešu funkciju nodrošināšanai, tad uzskatāms, ka valsts institūcija ir saistīta ar valsti.”⁸⁹

Šie piemēri parāda to, ka viens pats kritērijs (tiesību subjektam ir patstāvīgas juridiskās personas statuss) nenodrošina pilnīgu šāda tiesību subjekta nošķiršanu no valsts, un tas nav uzskatāms par izšķirošo kritēriju. Pretēji tam, tas ir kritēriju kopums, pēc kura tad tiek secināts, vai pastāv šī pilnīgā patstāvība no valsts, ko tribunāli analizētajā tiesu praksē ir arī vērtējuši.

Savukārt valsts imunitātes kontekstā tiesību subjektam var būt patstāvīgas juridiskas personas statuss, taču tam var tikt piešķirta valsts imunitāte par *jure imperii* darbībām. Tā, piemēram, lietā *Kuwait Airways Corp v. Iraqi Airways Company* tiesa norādīja, ka “tikai pats fakts, ka veiktās darbības mērķis un motīvs bija kalpot valsts mērķiem nav pietiekams, lai atsevišķai struktūrvienībai (“*separate entity*”) piešķirtu imunitāti. [..] Tam ir jārikojas īstenojot suverēna pilnvaras.”⁹⁰ Tas pamato, ka ir jāvērtē arī attiecināmības uz valsti kritēriji, ne tikai konkrētā tiesību subjekta institucionālā struktūra.

Attiecībā uz to, kuru no tiesību subjektiem iesaistīt procesā, Dž. Lou (*J. D. M. Lew*) uzsver, ka “galvenais arguments, lai valsti iesaistītu no paša sākuma ir tas, ka valsts institūcijai nebija patstāvīgas juridiskās personības, bet tā bija tikai valsts pārvaldes apakšvienība.”⁹¹ Taču lietā *Baccus SRL v. Servicio Nacional del Trigo* tiesa norādīja, ka “atsevišķas juridiskas personas statusa piešķiršana bija valsts iekšējās mašīnērijas jautājums”⁹² un tādējādi atsevišķas juridiskas personas statuss neizslēdza aģentūru no jēdziena “valsts” ietvara. Šī atšķirīgā pieeja skaidri parāda, ka ir jāvērtē pazīmju kopums un vienas metodes piemērošana var nebūt pietiekoša.

Ceturtā metode – faktiskās līguma (tai skaitā šķīrējtiesas līguma) puses noteikšana. Ar šīs metodes palīdzību tiek secināts, vai valsts ir uzskatāma par faktisko jeb patieso līguma pusi arī tajos gadījumos, kad līgumu noslēdzis cits tiesību subjekts.

---

⁸⁸ Case *Winslow Bank and Trust Co. Ltd. v. Societe Nationale des Hydrocarbures*, Paris Court of Appeals, 8th Chamber, Section B, Decision of 22 January 2004 in Gaillard E., Younan J. (eds.). *State Entities in International Arbitration*. IAI Series on International Arbitration No. 4, Juris Publishing, 2008, Annex 6, p. 516.

⁸⁹ Case *Societe Nationale des Petroles du Congo v. Walker International Holdings Ltd.*, Paris Court of Appeals, Decision of 3 July 2003. Pieejams: <http://www.nadr.co.uk/articles/published/ArbitrationLawRep/Walker%20v%20Congo%202005.pdf> [skatīts 2014. gada 15. martā].

⁹⁰ Case *Kuwait Airways Corporation v. Iraqi Airways Company and others*. House of Lords of the United Kingdom, Decision of 24 July 1995. Pieejams: <http://www.uniset.ca/other/css/19953AER694.html> [skatīts 2011. gada 12. novembrī].

⁹¹ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kröll S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 738.

⁹² Case *Baccus SRL v. Servicio Nacional del Trigo* cit. *The Law Reports*, Queen’s Bench Division, 1957, Vol. 1, p. 466.

Tā lietā *Svenska Petroleum Exploration AB v. Lithuania*⁹³ tika atzīts, ka Lietuvas valdība ir puse līgumam, kas noslēgts starp diviem uzņēmumiem – *Svenska* un *Geonafta*. Lai arī *Geonafta* bija valsts uzņēmums, kas vēlāk privatizēts, Lietuvas valdība tika atzīta par “patieso” līgumslēdzējpusi, ministra parakstu uz līguma interpretējot kā Lietuvas valdības nodomu būt par šķīrējtiesas līguma pusi. Šajā lietā tiesa detalizēti analizēja attiecības starp *Svenska* un valdību, pirmslīguma sarunas, kā arī visus līguma projektus, secinot, ka valdība ir uzskatāma par līguma pusi.

Kā galvenie argumenti tika norādīti divi apsvērumi – pirmkārt, līguma teksts paredzēja arī pašas Lietuvas valsts pienākumus un tiesības, un tieši noteica, ka “Lietuvas Republikas valdība apstiprina šo līgumu, un tā atzīst sevi par juridiski un līgumiski saistītu, kā tas būtu gadījumā, ja valdība būtu līgumslēdzējpusē.”⁹⁴ Ņemot vērā šīs lietas rezultātu, secināms, ka līdzīgas atrunas iekļaušana līgumā var pasargāt komersantu no gadījumiem, kad valsts izvairās no tās pielīgtā līguma un attiecīgās institūcijas juridiskais statuss nav viennozīmīgs, arī attiecībā uz iespējamā šķīrējtiesas nolēmuma izpildi pret valsts īpašumu vēlākā stadijā. Savukārt valstij tajos gadījumos, kad tās iekšējās tiesību normas paredz līguma (iekšējā) saskaņojuma prasības, jāatceras, ka šāda saskaņojuma esamība jebkādā tā formā var tikt interpretēta kā “patiesās” līguma puses noteikšanas pazīme un līgums var tikt attiecināts uz valsti.

Līdzīga pieeja ir konstatējama ICC lietā *Southern Pacific Properties v. Egypt*.⁹⁵ Līgums tika noslēgts starp uzņēmumu *Southern Pacific Properties* un *EGOTH* – institūciju ar patstāvīgas juridiskās personas statusu, līgumā bija iekļauta ICC šķīrējtiesas klauzula. Lai arī Ēģiptes valsts nebija šī līguma puse, tās ministrs līgumu saskaņoja, parakstoties zem vārdiem “apstiprināts, saskaņots un ratificēts”. Šķīrējtiesa minēto uzrakstu tulkoja kā līguma saskaņojumu ar valdību. Secināts, ka ar veiktajām darbībām valsts ir uzņēmusies līgumiskus pienākumus, un līdz ar to, uz valsti ir attiecināms arī līgums ar šķīrējtiesas klauzulu. Jānorāda, ka šajā lietā spriedums tika anulēts Francijas nacionālajā tiesā⁹⁶, nosakot, ka Ēģipte nav bijusi puse līgumam.⁹⁷

---

⁹³ Case No. B6/2005/2737 *Svenska Petroleum Exploration AB v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafta (Lithuania)*. Supreme Court of Judicature, Court of Appeal (Civil Division) on appeal from the High Court of Justice Queen’s Bench Division (Commercial Court) Judgement of 13 November 2006. Pieejams: https://arbitrationlaw.com/sites/default/files/free_pdfs/svenska_petroleum_exploration_ab_v_lithuania_and_ab_geonafta_2006_ewca_civ_1529.pdf [skatīts 2017. gada 16. aprīlī]. Detalizēta šīs lietas analīze pieejama trešajā nodaļā.

⁹⁴ Case No. B6/2005/2737 *Svenska Petroleum Exploration AB v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafta (Lithuania)*. Supreme Court of Judicature, Court of Appeal (Civil Division) on appeal from the High Court of Justice Queen’s Bench Division (Commercial Court) Judgement of 13 November 2006. Pieejams: https://arbitrationlaw.com/sites/default/files/free_pdfs/svenska_petroleum_exploration_ab_v_lithuania_and_ab_geonafta_2006_ewca_civ_1529.pdf [skatīts 2017. gada 16. aprīlī].

⁹⁵ Case *SPP (Middle East) Ltd., Southern Pacific Properties Ltd. v. Arab Republic of Egypt, The Egyptian General Company for Tourism and Hotels (EGOTH)* Award of 16 February 1983 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume IX. The Netherlands: Kluwer Law International, 1984, pp. 111-123.

⁹⁶ Case *Arab Republic of Egypt v. SPP Ltd., SPP (Middle East) Ltd.* Cour d'Appel of Paris, decision of 12 July 1984 Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, 1985 Volume X. Kluwer Law International, 1985, pp. 113 – 122.

⁹⁷ Case *Southern Pacific Properties Ltd. v. Southern Pacific Properties (Middle East) Ltd., The Arab Republic of Egypt*. Cour de Cassation, 6 January 1987 in Van den Berg J. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XIII. Kluwer Law International, 1988, pp. 152 – 155.

Analizējot līdzīgus gadījumus Latvijas kontekstā, ir konstatējama, iespējams,⁹⁸ līdzīgu argumentu izmantošana. Kā secināms no publiski pieejamās informācijas, tad lietā *Starptautiskā lidosta "Rīga" v. Ryanair*, lidostas pārstāvji Londonas šķīrējtiesā mēģināja pierādīt, ka noslēgtais līgums starp lidostu "Rīga" un *Ryanair* ir uzskatāms par neatbilstīgu likumam, kā arī to, ka par "patieso" līguma pusi ir uzskatāma Satiksmes ministrija jeb valsts, nevis lidosta "Rīga".⁹⁹ Pārstāvju argumentācija, presumējams, tika balstīta uz apsvērumiem, ka attiecīgie izņēmumi līgumā ar *Ryanair* ir iekļauti pēc ministra rīkojuma. Taču Londonas tiesa noteica sept zaudējumus tieši lidostai "Rīga", nevis valstij. Tādējādi saskaņā ar publiski pieejamo informāciju, secināms, ka šajā lietā netika konstatēta sasaiste ar valsti.¹⁰⁰

Pamatojoties uz iepriekšminēto, secināms: ja valsts nav bijusi līguma puse, bet ir konstatējami apstākļi, no kuriem ir iespējams izsecināt nodomu (tiešā vai netiešā veidā, nosakot to pēc iepriekš analizētajām metodēm) būt saistītai ar konkrēto līgumu, tad starptautisko šķīrējtiesas līgumu vispārīgi var attiecināt arī uz valsti, taču tas ir izvērtējams katrā konkrētajā gadījumā atsevišķi, ņemot vērā visu pazīmju kopumu.

Analizējot jēdziena "valsts" definīcijā ietilpstošos tiesību subjektus, kuri ir tiesīgi noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, ir jāvērtē arī tie tiesību subjekti, kuri var pārstāvēt valsti starptautiskos šķīrējtiesas procesos, kā arī tiesību subjekts, kurš uzņemsies finansiālo atbildību par šķīrējtiesas procesa rezultātu.

1.2. Valsts interešu pārstāvība un atbildība

Promocijas darbā iepriekš tika secināts, ka, pastāvot konkrētam pazīmju kopumam, tiesību subjekta noslēgtais starptautiskais šķīrējtiesas līgums var tikt attiecināts uz valsti, kā rezultātā pret to var tikt celta prasība starptautiskā šķīrējtiesā. Praksē "prasītāji uzsāk procesu pret visa veida atbildētājiem, iekļaujot [...] valdību, valsti, valsts institūciju, kas ir parakstījusi līgumu un uzraugošo valdības ministriju."¹⁰¹

Analizējot valsts interešu pārstāvību starptautiskā šķīrējtiesas procesā, jānorāda, ka valsti var pārstāvēt tiesību subjekts, kurš noslēdzis līgumu vai, piemēram, konkrēta (viena) institūcija, kurai valsts ir devusi pilnvarojumu šādu funkciju izpildei. Tāpat valsts var pielīgt ārpakalpojumu un nodot lietu pārstāvēšanai ārējiem ekspertiem. Dž. Šarps (*J. Sharpe*) norāda, ka valsts interešu pārstāvība

⁹⁸ Informācija par šādiem procesiem netiek publiskota, ir pieejama tikai tā informācija, kas publiski tiek atspoguļota preses relīzēs. Autore, balstoties tikai uz šo informāciju un personīgi neiepazīstoties ar lietas materiāliem, nepieņem tiešus secinājumus par izklāstītajiem faktiem.

⁹⁹ LETA: "Lidosta "Rīga" zaudējusi prāvā pret "Ryanair"; iespējams būs jākompensē 802 000", LETA, ziņas, publicēta tiešsaitē www.leta.lv 2014. gada 13. maijā [skatīts 2014. gada 13. maijā].

¹⁰⁰ Press release: London Arbitration Court orders Riga Airport to pay Ryanair EUR 1, 569, 086. Pieejams: <http://www.baltic-course.com/eng/transport/?doc=118425> [skatīts 2017. gada 15. maijā].

¹⁰¹ Crawford J., Sinclair A. *The UNIDROIT Principles and Their Application to State Contracts*. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts: Reflections on their Use in International Arbitration. ICC International Court of Arbitration Bulletin, Special supplement, 2002, p. 61.

tiek iedalīta trijos modeļos – ārējo ekspertu (advokātu biroja) piesaiste; pārstāvība, ko valsts nodrošina, izmantojot tās iekšējos (valsts) ekspertus; kā arī pārstāvība “hibrīdmodeļa” ietvaros – valsts pārstāvību nodrošina pārvaldes ietvaros, ar ārējo ekspertu piesaisti. Ārējo ekspertu piesaiste nodrošina nozares specifiskās zināšanas, taču saistāma ar augstām izmaksām. Savukārt iekšējo ekspertu piesaiste ir finansiāli izdevīga, taču praktiski nav iespējams pārzināt visas specifiskās jomas, kuras šādi strīdi var skart.¹⁰²

Kā norādīts Valsts kancelejas informatīvajā ziņojumā par Latvijas valsts interešu pārstāvību starptautiskajos ieguldījumu strīdos, tad “konkrēts pārstāvības modelis tiek izvēlēts, ņemot vērā gan valstij pieejamos finanšu līdzekļus (piemēram, juridisko pakalpojumu piesaistei ieguldījumu lietās nepieciešami lieli finanšu līdzekļi), gan ieguldījumu strīdu skaitu, kā arī to, vai konkrētā valsts pārsvarā ir ieguldījumu piesaistes valsts vai investējošā valsts.”¹⁰³ Autoreprāt, izvēloties pārstāvības modeli kā būtisks kritērijs ir jāvērtē arī iepriekšējā valsts prakse pārstāvībā un tiesvedības rezultāti, kā arī katra konkrētā strīda jomas specifika, izvērtējot, vai valsts pārvaldes ietvaros ir pieejami speciālisti konkrētajā jomā. Tāpat ir jāsecina, kāds pārstāvības modelis ir praksē piemērots līdz šim (piemēram, vai pārstāvība tika nodrošināta valsts pārvaldes ietvaros vai arī tika pielīgts ārpalpojums) un vai valsts interesēs ir turpināt izvēlēto virzienu, vai arī, piemēram, attīstīt un stiprināt valsts pārvaldes lomu šādu strīdu pārstāvībā.

Jāatceras, ka atšķirībā no starptautiskajiem ieguldījumu strīdiem, kuros valsts galvenokārt ir atbildētāja lomā,¹⁰⁴ starptautiskajos komerciālajos strīdos, valstis, identiski kā komersanti, var būt arī par prasītāju un uzsākt starptautisku tiesvedību, tātad, rīkoties proaktīvi. Līdz ar to, valstij, nodrošinot tās interešu pārstāvību, ir jāspēj ne tikai atbildēt, bet arī spēt celt un juridiski pamatot prasības pret komersantu tajos gadījumos, kad valsts konstatē tiesisku pamatu to darīt. Līdz ar to katrā konkrētā lietā, atbilstoši pielīgtajam, jāspēj juridiski izvērtēt attiecīgā strīda nozares specifika un piemērojamās tiesību normās noteiktais, kā arī atbilstošos termiņos nodrošināt efektīvu procesa norisi. Tas nozīmē, ka valstij pirms starptautiska komercīguma ar šķīrējtiesas klauzulu noslēgšanas juridiski ir jāizvērtē, pirmkārt, kādu regulējumu tā pielīgst šādā līgumā, tai skaitā attiecībā uz šķīrējtiesu, un, otrkārt, ir jābūt skaidri noteiktai iekšējai kārtībai, kā šāda šķīrējtiesas klauzula tiks praktiski īstenota no valsts puses (tai skaitā, risināti strīdi un celtas prasības), ja būs nepieciešams. Papildus tam, ir jāņem vērā starptautisko šķīrējtiesu specifika par termiņiem, procesuālajiem

¹⁰² Sharpe J. K. Representing a Respondent State in Investment Arbitration in Giorgetti C. (ed.). *Litigating International Investment Disputes: A Practitioner's Guide*. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2014, pp. 41-79.

¹⁰³ Informatīvais ziņojums “Par valsts interešu pārstāvību starptautiskajos investīciju strīdos”. Ministru kabineta 2015. gada 17. novembra sēdes protokollēmums Nr. 60 44. §. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40373718&mode=mk&date=2015-11-17> [skatīts 2016. gada 13. martā].

¹⁰⁴ Skatīt, piemēram, Laborde G. The Case for Host State Claims in Investment Arbitration. *Journal of International Dispute Settlement*. Vol. 1, No. 1, 2010, pp. 97-122.

aspektiem (piemēram, šķīrējtiesnešu iecelšana, procesa virzība, jurisdikcijas jautājumi u. c.) un izmaksām.

Latvijā attiecībā uz valsts interešu pārstāvību starptautiskajās tiesvedībās konstatējama duāla pieeja, proti, tiek ievērojami attīstīts virziens attiecībā uz valsts interešu pārstāvību starptautiskajos ieguldījumu strīdos, taču attiecībā uz starptautiskajiem komerciālajiem strīdiem jautājums netiek regulēts, atstājot to pašu institūciju – līgumslēdzēju pušu ziņā.

Šobrīd saskaņā ar 2003. gada 20. maija Ministru kabineta noteikumu Nr. 263 “Valsts kancelejas nolikums”¹⁰⁵ 3.12. apakšpunktu, Valsts kanceleja nodrošina Latvijas Republikas pārstāvību starptautiskajos ieguldījumu strīdos. Likuma “Par starptautiskajiem līgumiem” 12. panta trešā daļa paredz, ka “kārtību, kādā nodrošina Latvijas interešu pārstāvību starptautisko ieguldījumu strīdu izskatīšanā, kā arī strīdā iesaistīto institūciju sadarbības, lēmumu pieņemšanas un informācijas aprites kārtību nosaka Ministru kabinets.”¹⁰⁶ Attiecīgi 2017. gada 10. maijā stājās spēkā Ministru kabineta noteikumi Nr. 228 “Pārstāvības nodrošināšanas kārtība starptautisko ieguldījumu strīdu izskatīšanā.”¹⁰⁷ Šī regulējuma pamatā ir 2015. gada 17. novembra Ministru kabineta sēdē izskatītā un atbalstītā informatīvajā ziņojumā “Par valsts interešu pārstāvību starptautiskajos investīciju strīdos” izteiktie priekšlikumi.¹⁰⁸ Viens no šiem priekšlikumiem – valsts interešu pārstāvību nodrošināt, izmantojot “hibrīdmodeli” – Valsts kanceleja kā vadošā iestāde nodrošina pārstāvību, ja nepieciešams, iesaistot citas starptautiskā ieguldījumu strīdā iesaistītās iestādes un piesaistot ārējos ekspertus. Protokollēmuma 6. punktā tika noteikts, ka laika posmā līdz 2015. gada 17. novembrim “valsts interešu pārstāvība attiecībā uz pretenzijām, kas iesniegtas līdz informatīvajā ziņojumā piedāvātā risinājuma atbalstīšanas dienai, tiek turpināta saskaņā ar iepriekš pieņemtajiem Ministru kabineta un Ministru prezidenta lēmumiem.”¹⁰⁹ Konstatējams, ka līdz šīm būtiskajām izmaiņām

---

¹⁰⁵ Valsts kancelejas nolikums: Ministru kabineta 2003. gada 20. maija noteikumi Nr.263. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 23. maijs, Nr. 77.

¹⁰⁶ Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. gada 26. janvāris, Nr. 11.

¹⁰⁷ Pārstāvības nodrošināšanas kārtība starptautisko ieguldījumu strīdu izskatīšanā: Ministru kabineta 2017. gada 3. maija noteikumi Nr. 228. Latvijas Vēstnesis, 2017. gada 9. maijs, Nr. 89. Sk., piemēram, Vjetnamas regulējumu par pārstāvības nodrošināšanu starptautiskajos ieguldījumu strīdos. Decision No. 04/2014/QD-TTg dated Hanoi, January 14, 2014 of the Prime Minister on promulgation of regulation on coordination in resolution of international investment disputes. Pieejams: <https://luatminhkhue.vn/en/decision/decision-no-04-2014-qd-ttg-dated-hanoi--january-14--2014-of-the-prime-minister-on-promulgation-of-regulation-on-coordination-in-resolution-of-international-investment-disputes.aspx> [skatīts: 2016. gada 20. decembrī]. Salīdzinājumam, sk., piemēram, Ministru kabineta 2008. gada 2. decembra noteikums Nr. 995 “Kārtība, kādā sagatavo un apstiprina Latvijas Republikas nostājas projektu un nodrošina Latvijas Republikas pārstāvību Eiropas Savienības Tiesā un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas tiesā”. Latvijas Vēstnesis, 2008. gada 5. decembris, Nr. 190, kā arī Ministru kabineta 2017. gada 7. marta noteikums Nr. 121 “Pārstāvības kārtība starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās”. Latvijas Vēstnesis, 2017. gada 9. marts, Nr. 51.

¹⁰⁸ Informatīvais ziņojums “Par valsts interešu pārstāvību starptautiskajos investīciju strīdos”, iesniedzējs – Ministru prezidents. Ministru kabineta 2015. gada 17. novembra sēdes protokollēmums (prot. Nr. 60 44. §). Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40373718&mode=mk&date=2015-11-17> [skatīts 2016. gada 13. martā]. Informatīvais ziņojums sagatavots, izpildot Ministru kabineta 2014. gada 30. septembra sēdes protokollēmuma Nr. 51 74. § 2. punktu, kurā Valsts kancelejai uzdots kopīgi ar Finanšu ministriju un Tieslietu ministriju izstrādāt un iesniegt izskatīšanai Ministru kabineta sēdē modeli valsts interešu pārstāvībai starptautiskajos investīciju strīdos.

¹⁰⁹ Turpat.

valsts interešu pārstāvības organizēšanā, Latvijas valsti starptautiskajās tiesvedībās pārstāvēja vai nu Valsts kanceleja vai arī atbildīgā nozares ministrija, atbilstoši Ministru kabineta lēmumam.¹¹⁰ Šāda kārtība tika paredzēta Ministru kabineta 2013. gada 3. decembra sēdē (prot. Nr. 64 54. §), izskatot informatīvo ziņojumu par valsts pārstāvības kārtības starptautiskajos ieguldījumu aizsardzības strīdos pilnveidošanas praksi un paredzot pagaidu kārtību, kādā nodrošināma valsts pārstāvība starptautiskajos investīciju strīdos.¹¹¹ Minētā kārtība paredzēja, ka saņemot paziņojumu par strīdu tiek sagatavots Ministru prezidenta rīkojuma projekts par darba grupas izveidi, iekļaujot Tieslietu ministrijas pārstāvi, kā arī attiecīgās nozares ministrijas vai citas institūcijas pārstāvi, atkarībā no jautājuma satura.¹¹² Tāpat minētajā informatīvajā ziņojumā tika sniegti priekšlikumi kā uzlabot valsts pārstāvības funkcijas praksi:

- 1) veikt atbilstošus grozījumus, paredzot autonomo iestāžu un atvasināto publisko personu finansiālās atbildības principus gadījumos, kad starptautiskā šķīrējtiesa atzinusi, ka valsts šo atvasināto publisko personu un autonomo iestāžu rīcības (darbības vai bezdarbības) rezultātā pārkāpusi starpvalstu investīciju aizsardzības līgumu;¹¹³
- 2) veikt atbilstošus grozījumus, lai izveidotu valsts interešu pārstāvja tiesisko institūtu valsts interešu pārstāvībai starptautiskajos investīciju strīdos;
- 3) sekot kopējai situācijas attīstībai Latvijas starptautisko saistību investīciju aizsardzības jomā izpildē un izglītot amatpersonas par starptautiskajām investīciju tiesībām.¹¹⁴

Ņemot vērā, ka starptautiskie ieguldījumu strīdi tiek skatīti starptautiskās šķīrējtiesās un procesuāli, raugoties no valsts interešu pārstāvības viedokļa, ir konstatējama līdzība (pārstāvības aspektos) ar starptautisku komerciālu strīdu izskatīšanu starptautiskās šķīrējtiesās, sniegtie priekšlikumi analogiski ir attiecināmi arī uz starptautiskajiem komerciālajiem strīdiem.

---

¹¹⁰ LETA: "Patlaban vadošā iestāde, gatavojoties "Winergy" prasībai pret Latviju, ir Valsts kanceleja". Norādīts, ka "[...] procesu patlaban vada Valsts kanceleja, kurai šo mandātu devusi valdība. Valsts kancelejai ir dots mandāts būt vadošajai iestādei valsts pārstāvībā starptautiskajos šķīrējtiesu procesos. Par atsevišķiem, specifiskiem aspektiem ir piesaistīti jomas eksperti, kuru sniegtais redzējums tiks izvērtēts kontekstā ar tālāko procesu, tostarp lemjot, kura institūcija vai eksperts pārstāvēs valsti." LETA ziņas, publicēta www.leta.lv 2014. gada 27. novembrī [skatīta 2014. gada 27. novembrī].

¹¹¹ Informatīvais ziņojums "Par valsts pārstāvības kārtības starptautiskajos ieguldījumu aizsardzības strīdos pilnveidošanas praksi", iesniedzējs – Ministru prezidents. Ministru kabineta 2013. gada 3. decembra sēdes protokollēmums (prot. Nr. 64 54. §). Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2013-12-03> [skatīts 2014. gada 28. jūlijā]. LETA: "Premjers rosina iecelt valdības pārstāvi starptautisko investīciju strīdu procesos". Norādīts, ka "Ministru prezidents Valdis Dombrovskis uzskata, ka ir nepieciešams nozīmēt valdības pārstāvi starptautisko investīciju strīdu procesos, līdzīgi kā ir valdības pārstāvis starptautisko cilvēktiesību institūcijās. [...] vairākas ministrijas gan izteicās, ka nepieciešama pat īpaša institūcija, ne tikai viens pārstāvis." LETA ziņas, publicēta tiešsaitē www.leta.lv 2013. gada 3. decembrī [skatīts 2013. gada 3. decembrī].

¹¹² Sk., piemēram, Ministru prezidenta 2014. gada 21. janvāra rīkojumu Nr. 14 "Par darba grupu". Latvijas Vēstnesis, 2014. gada 22. janvāris, Nr. 15, kā arī Ministru prezidenta 2014. gada 28. janvāra rīkojumu Nr. 25 "Par darba grupu". Latvijas Vēstnesis, 2014. gada 29. janvāris, Nr. 20.

¹¹³ Darba grupas paustajiem priekšlikumiem līdzīgu viedokli ir izvirzījusi Vīgante S. rakstā "Valsts atbildība, pildot starptautisko līgumu saistības". Jurista Vārds, 2014. gada 2. septembris, Nr. 34 (836), 14.-17.lpp.

¹¹⁴ Jānorāda, ka otrajā un trešajā punktā sniegtie priekšlikumi tika izpildīti, savukārt pirmajā punktā minētie grozījumi tika izstrādāti, taču neguva atbalstu Saeimā (sīkāka informācija sniegta šīs apakšnodaļas turpinājumā).

Šobrīd kārtība, kādā tiek nodrošināta valsts interešu pārstāvība starptautiskajos ieguldījumu strīdos, ir šāda. Pārstāvību nodrošina Valsts kanceleja, piesaistot strīdā iesaistītās institūcijas, citas atbildīgās institūcijas, kā arī ārējos ekspertus. Saņemot iesniegumu par potenciālu strīdu, tas tiek izvērtēts un Ministru prezidentam tiek iesniegti priekšlikumi turpmākai rīcībai. Tāpat procesa gaitā var tikt sagatavota valsts sākotnējā pozīcija un valsts pamatpozīcija atkarībā no tā, vai ir ierosināts starptautiskais šķīrējtiesas process. Savukārt pēc starptautiskās šķīrējtiesas tribunāla galējā nolēmuma saņemšanas Valsts kanceleja veic izvērtējumu un sniedz priekšlikumus turpmākai rīcībai.

Situācija un tiesiskais regulējums attiecībā uz valsts interešu pārstāvību starptautiskajos komerciālajos strīdos valstiskā līmenī netiek regulēts. Analizējot jautājumu par valsts interešu pārstāvību starptautiskajos komerciālajos strīdos, jānorāda, ka vēsturiski, koncepcijas “Par valsts interešu pārstāvības mehānisma izveidošanu saistībā ar tiesvedības procesiem”¹¹⁵ kopsavilkumā tika norādīts uz nepieciešamību noregulēt valsts interešu pārstāvību tiesvedības procesos, tajā skaitā tādos, kuriem ir komerciāls raksturs. Tika argumentēts, ka “Latvijas Republikā nav atrisināts un noregulēts jautājums saistībā ar valsts interešu pārstāvību dažādos saimnieciska rakstura vietējos un ārvalstu tiesvedības procesos, kuros ir komplicēta lietas būtība un prasība, kas izteikta finanšu līdzekļu izteiksmē, ir ievērojama.”¹¹⁶ Līdz ar to tika piedāvāts risinājums, ar kuru “Valsts kanceleja [...] nodrošinātu valsts interešu pārstāvību nozīmīgos starptautiskos un vietējos tiesvedības procesos, kā arī lai pārbaudītu citu valsts pārvaldes iestāžu atsevišķi slēdzamo līgumu un veicamo darbību atbilstību normatīvajos aktos noteiktajām prasībām, valsts un sabiedrības interesēm.”¹¹⁷ Tādējādi saskaņā ar šo koncepciju bija noteikts, ka gadījumos, kad strīdā esošā prasība pārsniedz 142287.18 EUR (iepriekš – 100000 LVL), Valsts kanceleja izvērtē atbilstošās kategorijas līgumu pirms tā noslēgšanas, kā arī sniedz konsultācijas, noformējot nozīmīgus dažāda rakstura darījumus, sniedz konsultācijas, ja nepieciešama palīdzība pozīcijas formulēšanai, sagatavošanai un interešu pārstāvībai dažādās vietējās un ārvalstu tiesu instancēs un šķīrējtiesās attiecībā uz darījumiem (dažādi saimnieciska rakstura līgumi), kā arī zaudējumu un atlīdzības par nodarīto kaitējumu piedziņas lietās, kuros kā viena no pusēm ir iesaistīta Latvijas valsts vai kāda no Latvijas valsts institūcijām, un, ja nepieciešams, nodrošina pārstāvību.¹¹⁸ Šī koncepcija ir zaudējusi spēku ar Ministru kabineta 2017. gada 3. maija noteikumu Nr. 228 “Pārstāvības nodrošināšanas kārtība starptautisko ieguldījumu

---

¹¹⁵ Par koncepciju “Par valsts interešu pārstāvības mehānisma izveidošanu saistībā ar tiesvedības procesiem”. Ministru kabineta 2004. gada 5. marta rīkojums Nr. 146. Latvijas Vēstnesis, 2004. gada 9. marts, Nr.37.

¹¹⁶ Turpat.

¹¹⁷ Turpat. Koncepcijas kopsavilkuma 2. punkts “Piedāvātais risinājums”. Ministru prezidenta 2012. gada 16. oktobra rezolūcija Nr. 111-1/104 paredz kārtību valsts kapitālsabiedrībām pirms civiltiesisko līgumu noslēgšanas un pirms Eiropas Savienības struktūrfondu līdzekļu finansēto līgumu projektu apstiprināšanas un saskaņošanas (paredzot līguma summu kā kritēriju). Saskaņā ar šo rīkojumu, “jāsaņem Valsts kancelejas un Tieslietu ministrijas atzinums par līgumu un tehnisko specifikāciju prasību atbilstību valsts interesēm no juridiskā aspekta, ciktāl attiecīgie līgumi un tehniskās specifikācijas šādas intereses varētu skart.”

¹¹⁸ Turpat. Koncepcijas kopsavilkuma 2.2. apakšpunkts.

strīdu izskatīšanā” spēkā stāšanos 2017. gada 10. maijā, atbilstoši šo noteikumu 17. punktā minētajam.

No tā izriet, ka valsts interešu pārstāvības mehānisma attīstība saistībā ar tiesvedības procesiem, kā tas bija paredzēts koncepcijā, tās tālākajā attīstībā tiek virzīta tikai saistībā ar starptautisko ieguldījumu strīdiem, taču attiecībā uz valsts starptautiskajiem komerciālajiem strīdiem (t. sk. tādiem, kuros iekļauta šķīrējtiesas klauzula) valsts interešu pārstāvības mehānisma koncepcijas attīstība netika virzīta. Līdz ar to secināms, ka Latvijā jautājums par valsts interešu pārstāvību starptautiskos šķīrējtiesas procesos (gadījumos, kad lietas pamatā noslēgts starptautisks komerciāls darījums) netiek attīstīts un ir stagnācijas posmā, lai arī valsts institūciju praksē šādi līgumi tiek slēgti un nav retums. Vēl vairāk, šāds attīstības virziens var kavēt jautājuma attīstību atbilstoši starptautiskajai praksei un principiem, kas var radīt negatīvu rezultātu kopumā.¹¹⁹

Arī no tiesiskās noteiktības principa raugoties, nav konstatējams, kādā kārtībā šāda veida privāttiesiskie strīdi tiek risināti. Tā kā gan procesa izmaksas, gan arī rezultāts – šķīrējtiesas spriedumā noteiktās izmaksas, gan starptautiskajos ieguldījumu strīdos, gan starptautiskajos komerciālajos strīdos šobrīd tiek segtas no valsts budžeta, bez šaubām būtu jāregulē abi pārstāvības modeļi, kā arī jānosaka mehānisms, kā šāda veida strīdi tiek risināti.

Tā kā nepastāv atsevišķs regulējums izklāstītajos jautājumos, tad šobrīd starptautiskos komerciālos strīdus risina tā līgumslēdzējuse, piemēram, ministrija, kas noslēgusi līgumu. Autoresprāt, šāda situācija būtu pārskatāma turpmāk minēto apsvērumu dēļ. Pirmkārt, jāatceras, ka komerciāla līguma ar šķīrējtiesas klauzulu noslēgšana ietver ne tikai pārstāvību šķīrējtiesā, bet arī šādas šķīrējtiesas klauzulas izstrādi, valsts pārstāvību sarunās pirms prasības iesniegšanas šķīrējtiesā, kā arī šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes posmu, piemēram, mēģinot izpildīt šķīrējtiesas spriedumu pret komersantu ārvalstīs. Otrkārt, šķīrējtiesas procesā, ņemot vērā īsos procesuālos termiņus, šķīrējtiesnešu atlases specifiku un nominēšanas kārtību, un lietas izskatīšanas posmus, kā arī pušu tiesības un pienākumus tajos, sekmīgai pārstāvības īstenošanai nepieciešams zināms prakses un zināšanu apjoms šādu procesu virzībā. Nav izslēgts, ka, piemēram, dažas institūcijas pārstāvību īsteno pašas, savukārt citas pielīgst ārpalpojumu pēc principa “*case-by-case*” (publiski informācija par šiem aspektiem nav pieejama).

Tādējādi autoresprāt, ir nepieciešams izstrādāt vienotu kārtību, kā arī noteikt vienu vadošo institūciju starptautisko komerciālo strīdu risināšanā un/vai metodoloģiska atbalsta sniegšanā,

---

¹¹⁹ Valsts kontroles 2014. gada revīzijas ziņojumā norādīts, ka “juridisko pakalpojumu gadījumā Ministru kabinets jau 2004. gadā atzina nepieciešamību valsts interešu pārstāvību tiesvedības organizēt centralizēti, tomēr tas nenodrošināja nepieciešamo normatīvo aktu sagatavošanu, kā arī laika gaitā sašaurināja koncepcijas “Par valsts interešu pārstāvības mehānisma izveidošanu saistībā ar tiesvedības procesiem” tvērumu tikai uz starptautiskajiem ieguldījumu aizsardzības (investīciju) strīdiem, šādi nav veicinājis efektīvu valsts pārvaldi”. Latvijas Republikas Valsts kontroles revīzijas ziņojums “Par Latvijas Republikas 2013. gada pārskata par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem”, 13.lpp. Pieejams: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2013/5.1-2-32_2013/sgp-zinojums-publiskosanai-02-10-2014.pdf [skatīts 2015. gada 1. augustā].

atkarībā no tā, kādas funkcijas tai tiek deleģētas koncepcijas ietvaros, taču, par virsmērķi izvirzot, Latvijas valsts pārvaldes spēju un zināšanu stiprināšanu minētajos jautājumos, potenciāli sasniedzot pilnu pārstāvības nodrošināšanu valsts pārvaldes ietvaros.

Lai sasniegtu šo mērķi, promocijas darba autore ir izstrādājusi koncepcijas projektu par iespējamo valsts pārstāvības kārtību starptautiskajos komerciālajos strīdos, kas skatāmi starptautiskā komercšķīrējtiesā, paredzot:

Vispirms ir nepieciešams konstatēt šķīrējtiesas pielīgšanas faktu un identificēt to tiesību subjektu, kas ir noslēdzis starptautisku komerciālu līgumu/šķīrējtiesas klauzulu, kā arī valsts lomu šādā līgumā (saskaņojumi, pilnvarojuma došana, Ministru kabineta rīkojums u. c.), proti, vai attiecīgais līgums ir attiecināms uz valsti. Pēc šī izvērtējuma, konstatējot, ka valsts ir šķīrējtiesas līguma puse ir iespējami trīs varianti:

1) valsti pārstāv tas tiesību subjekts, kurš noslēdzis starptautisku komerciālu līgumu ar šķīrējtiesas klauzulu (ar vadošās institūcijas atbalstu un konsultāciju sniegšanu, ja nepieciešams);

2) valsti pārstāv viena vadošā institūcija, iestājoties noteiktiem kritērijiem (šāds kritērijs var būt, piemēram, darījuma summas apmērs, strīdā esošās prasības summa, lietas sarežģītība);

3) valsti pārstāv viena vadošā institūcija, taču tiek izveidota speciāla darba grupa, kas veic lietas analīzi, sniedz informāciju par lietas apstākļiem, pieejamajiem dokumentiem, kā arī veic citas darbības, kas saistītas ar atbalsta sniegšanu valsts sekmīgai pārstāvībai starptautiskā komerciālā šķīrējtiesā.

Autoresprāt, tāds mehānisms, kad valstī tiek noteikta viena vadošā institūcija, kas pārstāv valsti sadarbībā ar ekspertu grupu, ir visoptimālākais risinājuma variants, šādu apsvērumu dēļ. Atstājot strīdu risināšanu katras valsts institūcijas ziņā, pie šī brīža situācijas tās faktiski gūst pieredzi, tikai balstoties uz gūtajām atziņām lietās, kas jau bijušas tās pārziņā (“*learning by doing*”) un tas satur augstu starptautiskas tiesvedības negatīva rezultāta risku. Jānorāda, ka šādā gadījumā tiesību subjekts, kas pārstāvēs valsti, nav attiecīgā strīda risināšanas nozares eksperts starptautiskajā šķīrējtiesā. Tāpēc, kā piedāvāts autores koncepcijas projektā, ir jānosaka viena vadošā institūcija, kas nodrošinās pārstāvību atbilstoši izvēlētajam pārstāvības modelim. Papildus tam, ir nepieciešama cieša sadarbība iesaistīto tiesību subjektu starpā, lai nodrošinātu operatīvas informācijas apmaiņas, ekspertīzes un citu kompleksu darbību izpildi starptautiska šķīrējtiesas procesa laikā.

Līdz ar to, pamatojoties uz iepriekš minēto, autore izsaka šādus priekšlikumus:

- 1) Nepieciešams turpināt attīstīt valsts interešu pārstāvības modeli starptautiskajās šķīrējtiesās starptautisko komerciālo strīdu gadījumā, nosakot, kuras institūcijas pārstāv valsti starptautiskajās tiesvedībās (arī tajos gadījumos, kad ir iesaistītas vairākas institūcijas).¹²⁰

---

¹²⁰ Salīdzinājumam sk. Ministru kabineta 2017. gada 21. marta sēdes protokollēmuma Nr.14 18. § 2. punktu. Tas paredz sadalījumu, kuras institūcijas pārstāv Latvijas Republiku kā sākotnējo publisko tiesību juridisko personu kā atbildētāju,

- 2) Paredzēt pārstāvības divu līmeņu institucionālo modeli. Pirmais līmenis – ekspertu darba grupa (tajā darbojas iesaistītās institūcijas, amatpersonas, kas strādā ar konkrēto jautājumu vai ir iesaistītas līguma izpildē. Ekspertu darba grupa patstāvīgi analizē jautājumu pēc būtības, sagatavo materiālus un veic pierādījumu apkopošanu, izsaka priekšlikumus, izvērtē paziņojumā par strīdu minētos argumentus un izstrādā pozīcijas.). Otrais līmenis – padome (lēmēj institūcija). Tā sastāv no augsta līmeņa amatpersonām – valsts sekretāri, nozares ministri, ņemot vērā lietā minēto jautājumu loku. Padome lemj stratēģiskus jautājumus, analizē jautājumu kopsakarā ar citiem faktoriem, lemj par rīcības soļiem konkrētajā situācijā, tiesvedības uzsākšanu, izlīguma noslēgšanu). Gadījumos, kad strīda risināšanā jāpieņem stratēģisks lēmums, ekspertu darba grupa sagatavo nepieciešamos materiālus un priekšlikumus padomei, kas pieņem lēmumu. Padomes uzdevumos paredzēt pienākumu uzraudzīt procesu virzības efektivitāti un atbilstību pieņemtajiem lēmumiem, izskatīt priekšlikumus par nepieciešamajām darbībām. Šāda pārstāvības divu līmeņu institucionālā modeļa ieviešana nodrošinātu efektīvu lēmumu pieņemšanu, kā arī objektīvu redzējumu par lietas faktiskajiem apstākļiem, ņemot vērā, ka strīdā tieši iesaistītās puses kopējo situāciju lietā varētu vērtēt no subjektīvās perspektīvas;
- 3) Ņemot vērā nozares specifiku, kā arī nepieciešamās prasmes un iemaņas strīdu risināšanā, un to, ka ne visās institūcijās ir speciālisti šādos specifiskos jautājumos, ir nepieciešams noteikt institūciju, kas sniegtu metodoloģisku atbalstu (piemēram, par sarunu vadīšanu, mediāciju, komunikācijas stratēģiju, šķīrējtiesnešu nominēšanu, pierādījumu iegūšanu, aktuālo tiesu praksi, termiņu pagarinājumiem un citiem procesuāliem jautājumiem) un nodrošinātu apmācības, jo amatpersonu izglītošanā ir būtisks faktors pozitīvu rezultātu sasniegšanā. Tieši atbalsta sniegšanas, aktuālās informācijas analīzes un izglītošanas kompleksa kopums (jo īpaši, pašvaldībās) ir uzskatāms par sākumposmu efektīvam un rezultatīvam valsts pārvaldes darbam starptautiskos komerciālos darījumos un starptautiskos šķīrējtiesu procesos. Kā norādīts juridiskajā literatūrā, tad “[...] visefektīvāko pieeju kā sekmēt tiesisko drošību veido līgumslēdzēju pušu pilnveidošana.”¹²¹ Tāpat attiecīgā institūcija (ņemot vērā tās praksi un apkopojot aktuālās problēmas valsts pārvaldē) izstrādātu vadlīnijas un metodiskos materiālus saistībā ar valsti kā starptautiska šķīrējtiesas līguma pusi, kā arī apkopotu jomas, par kurām

---

ja tiesas nolēmuma rezultātā zaudējumu atlīdzība var tikt paredzēta no valsts pamatbudžeta. Minētā protokollēmuma 2.1. apakšpunkts paredz, ka prasībās, kas izriet no civiltiesiska līguma, valsti pārstāv iestāde, kas noslēgusi konkrēto līgumu. Savukārt tā 5. punkts paredz, ja pastāv strīds par pārstāvības nodrošināšanu, atbildīgo iestādi nosaka ministrs vai Ministru prezidents, ja iestādes ir dažādu ministru padotībā. Ministru kabineta 2017. gada 21. marta sēdes protokollēmums Nr.14 18. § “Par valsts pārvaldes pārstāvību tiesā civillietās”. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2017-03-21> [skatīts 2017. gada 10. maijā].

¹²¹ Maniruzzaman A. F. M. State contracts with Aliens. The Question of Unilateral Change by the State in Contemporary International Law. *Journal of International Arbitration*, 1992, Vol. 9, Issue 4, p. 169.

visbiežāk tiek uzsāktas tiesvedības pret valsti, tādējādi jau preventīvi veicot analīzi par problēmaspekciem praksē;

- 4) Izstrādāt koncepciju par mediācijas ieviešanu starptautisku komerciālu strīdu risināšanā kā starpposmu pirms starptautiskās tiesvedības uzsākšanas. Vērtējot citu valstu normatīvo regulējumu, secināms, ka tādas valstis kā Beļģija un Francija¹²² ir atzinušas šādu iespēju, vienlaikus nosakot jomas, kurās mediācija nav pieļaujama. Alternatīvi līgumā var paredzēt klauzulu, kas paredz termiņu, kurā pusēm jācenšas strīdu atrisināt miermīlīgā ceļā, pirms tās uzsāk tiesvedību.

Neatkarīgi no iepriekšminētajiem aspektiem un izvēlētā pārstāvības modeļa, papildus ir nepieciešams risināt šādus aspektus:

- 1) Nepieciešams veikt grozījumus “Publisko iepirkumu likuma” 3. pantā, papildinot ar likuma piemērošanas izņēmumu attiecībā uz juridiskajiem pakalpojumiem, kas nepieciešami valsts interešu pārstāvības nodrošināšanas ietvaros starptautiskajās šķīrējtiesās. Neskatoties uz valsts interešu pārstāvību valsts pārvaldes ietvaros, specifisku jautājumu risināšanai lietas ietvaros var būt nepieciešamība piesaistīt ārvalsts pakalpojumu (pārstāvība, ekspertu atzinumi, tulkojumi, konsultācijas u.c.). Starptautisko šķīrējtiesu procesu ļoti īsie termiņi nozīmē, ka pusēm ir jārikojas operatīvi, neatkarīgi no tā, vai puse ir komersants, vai arī valsts. Līdz ar to ir jāatrod līdzsvars, nosakot valsts iekšējo kārtību iepirkumu organizēšanā tā, lai šāda kārtība neietekmē iespēju panākt efektīvu rezultātu starptautiskajā šķīrējtiesā, nokavētu termiņu valsts iekšējo organizatorisku jautājumu dēļ. Jānorāda, ka 2014. gada 26. februāra Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK 10. pants “Īpaši izņēmumi attiecībā uz pakalpojumu līgumiem”¹²³ jau šobrīd paredz, ka direktīvu nepiemēro juridiskajiem pakalpojumiem – dalībvalstī, trešajā valstī vai starptautiskā šķīrējtiesas vai samierināšanas instancē notiekošā šķīrējtiesā vai samierināšanā, taču šī direktīvas tiesību norma Latvijā nav pārņemta;
- 2) Nepieciešams izstrādāt koncepciju par finansējuma avotiem starptautisko strīdu risināšanai šķīrējtiesās. Ņemot vērā, ka šādi tiesvedības procesi ir saistāmi ar ievērojamiem izdevumiem,

---

¹²² Beļģijas tiesu kodeksa 1724. pantā noteikts, ka publisko tiesību juridiskās personas var piedalīties mediācijā, izņemot atsevišķos gadījumos, kad par to ir lēmusi valdība. Pieejams: <http://www.cepani.be/en/arbitration/belgian-judicial-code-provisions> [skatīts 2016. gada 20. augustā]. Francijā arī ir noteikti mediācijas izņēmumi, piemēram, attiecībā uz darba līgumiem un administratīvajām tiesībām. Par 2008. gada 21. maija Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2008/52/EK “Par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās” direktīvas transponēšanu Francijā. Ordonnance n°2011-1540 du 16 novembre 2011. Pieejams: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JO RFTEXT000024804839&categorieLien=id> [skatīts 2016. gada 20. augustā]. Salīdzinājumam sk. Enerģētikas hartas sekretariāta izstrādātās vadlīnijas strīdu risināšanā, t.sk. par mediāciju. Conflict Prevention and Dispute Resolution: Main Provisions and Instruments. Energy Charter Secretariat. Brussels, November 2016.

¹²³ Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 26. februāra Direktīva Nr. 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 2014. gada 28. marts. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0024&from=LV> [skatīts 2016. gada 15. decembrī].

visticamāk, attiecīgās valsts institūcijas, piemēram, ministrijas budžetā šādu līdzekļu nav. Tas nozīmē, ka katrā konkrētā gadījumā būs jāpieprasa līdzekļi Ministru kabinetam no valsts budžeta programmas “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” (un katru finanšu gadu šāds pieprasījums būs jāiesniedz no jauna). Līdz ar to, piemēram, gadījumā, ja šādas lietas gadā ir vairākas, var ievērojami samazināt šajā programmā paredzēto līdzekļu apjomu citiem neparedzētiem gadījumiem. Tādējādi plānojot un prognozējot šādu tiesvedību iespējamību, būtu nepieciešams arī plānot budžetu šādām tiesvedībām. To ir iespējams organizēt, piemēram, veidojot uzkrājumu fondu, kurā ietvert tos līdzekļus, kas atgūti budžetā no tiem tiesību subjektiem, kā rezultātā valstij šāds zaudējums radies, kā arī attiecināt tos līdzekļus, ko valsts ir piedzinusi šādu tiesvedību ietvaros vai arī paredzot šādus izdevumus ikgadējā budžetā. Budžeta plānošana palīdzētu izvairīties no iespējamām neprognozējamām situācijām nākotnē vai, piemēram, valsts aktīvu apķīlāšanas, nespējot izpildīt starptautiskās šķīrējtiesas nolēmumu;

- 3) Jāatrisina jautājums par zaudējumu atlīdzības kārtību valsts budžetā no tā tiesību subjekta, kas radījis valstij zaudējumus. Jānorāda, ka, pastāvot atbilstošam deleģējumam, neatkarīgi no tā, kurš tiesību subjekts ir noslēdzis starptautisku komerciālu līgumu ar šķīrējtiesas klauzulu, to var pārstāvēt cits tiesību subjekts. Taču jāatceras, ka valsts interešu pārstāvības jautājums ir jānošķir no valsts atbildības jautājuma, jo tiesību subjekts, kas pārstāv valsti starptautiskā tiesvedībā jānošķir no tiesību subjekta, kurš ir atbildīgs par lietā minētajiem apstākļiem un, kas ir ietekmējis lietas rezultātu. Vispārējā kārtība¹²⁴ paredz, ka starptautiskās šķīrējtiesas nolēmums tiks izpildīts pret valsti (no tās tiks piedzīti zaudējumi un citas procesuālās izmaksas, ja valsts ir puse). Savukārt valsts tās noteiktajā kārtībā nacionālajās tiesību normās risina jautājumu par zaudējumu piedzišanu no atbildīgās institūcijas. Neapšaubāms ir fakts, ka Latvijā iekšēji valsts atbildības (no finanšu viedokļa) un zaudējumu atgūšanas no atbildīgās institūcijas tiesiskais regulējums par starptautiskās šķīrējtiesas nolēmumu (gan starptautiskos komerciālos, gan ieguldījumu strīdos) kur valsts ir puse, šobrīd normatīvajos aktos nav noregulēts.

Ar Ministru kabineta 2014. gada 6. maija sēdes protokollēmuma (prot. Nr. 26 22. §)¹²⁵ 3. punktu Tieslietu ministrijai sadarbībā ar nozaru ministrijām tika uzdots izstrādāt izvērtējumu par tiesiskiem risinājumiem zaudējumu atlīdzībai valsts budžetā, ja zaudējums radies starptautisko saistību neizpildes rezultātā atvasinātas publiskas personas vai citas autonomas iestādes prettiesiskas darbības vai bezdarbības dēļ.

¹²⁴ Salīdzinājumam sk. Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 23. jūlija Regulu (ES) Nr. 912/2014, ar ko izveido sistēmu tādas finansiālās atbildības noregulējumam, kura saistīta ar ieguldītāja un valsts strīdu izšķiršanas šķīrējtiesām, kas izveidotas ar starptautiskiem nolīgumiem, kuros Eiropas Savienība ir puse. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 2014. gada 28. augusts. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0912&from=EN> [skatīts 2017. gada 10. jūnijā].

¹²⁵ Ministru kabineta 2014. gada 6. maija sēdes protokollēmuma (prot. Nr. 26 22. §) 3. punkts. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2014-05-06> [skatīts 2016. gada 4. jūnijā].

Ministru kabineta 2016. gada 12. jūlija sēdē, izskatot Tieslietu ministrijas iesniegto informatīvo ziņojumu par iespējamiem tiesiskajiem risinājumiem zaudējumu atlīdzībai valsts budžetā (prot. Nr. 35 35. §),¹²⁶ tika konstatēts, ka:

- 1) Ir iespējams nodalīt atvasināto publisko personu autonomo kompetenci, par kuru ir atbildīga tikai un vienīgi pati atvasinātā publiskā persona;
- 2) Atvasinātām publiskajām personām ir savi finanšu līdzekļi, kas tomēr var būt nepietiekami liela apmēra zaudējumu kompensēšanai;
- 3) Līdzekļu atgūšanu iespējams panākt slēdzot brīvprātīgu vienošanos par zaudējumu atlīdzību valsts budžetā no atvasināto publisko personu budžetiem, ņemot vērā, ka sankciju mehānisms apdraudētu funkcijas un uzdevumu veikšanu, kā rezultātā cietīs sabiedrības intereses;
- 4) Ievērojot valsts pārvaldes vienotības principu, netiek paredzēta strīdu izskatīšana administratīvajā, vispārējās jurisdikcijas tiesā vai specializētajā strīdu izšķiršanas iestādē;
- 5) Kā risinājuma varianti tika analizēta obligātās civiltiesiskās riska apdrošināšanas ieviešana, kā arī finanšu stabilizācijas fonda vai finanšu rezerves fonda izveide, kas neguva atbalstu.¹²⁷

Atbilstoši atbalstītajiem priekšlikumiem tika izstrādāti grozījumi likumā “Par starptautiskajiem līgumiem”, nosakot Tieslietu ministrijai izstrādāt un iesniegt Ministru kabinetā noteikumu projektu saistībā ar vienošanās par zaudējumu atlīdzību noslēgšanas kārtību. Attiecībā par posmu, līdz minētā tiesību akta spēkā stāšanās brīdim, tika noteikts, ka sākotnējo izvērtējumu par atbildības sadalījumu starptautiskas tiesas spriedumā veic Valsts kanceleja. Ja starptautisko tiesību pārkāpums radies citā jomā, nevis ieguldījumu aizsardzības tiesībās, tad izvērtējumu veic ministrija, kura atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kompetencei ir atbildīga par politikas veidošanu attiecīgajā jomā.¹²⁸

¹²⁶ Ministru kabineta 2016. gada 12. jūlija sēdes protokollēmuma (prot. Nr. 35 35. §) 1. un 2. punkts, ar kuru tiek atbalstīts informatīvā ziņojuma otrās daļas 2. nodaļā minētais tiesiskais risinājums. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2016-07-12> [skatīts 2017. gada 3. maijā].

¹²⁷ Turpat. Izskatot tiesību aktu projektu “Par tiesiskiem risinājumiem zaudējumu atlīdzībai valsts budžetā, ja zaudējums radies starptautisko saistību neizpildes rezultātā atvasinātas publiskas personas vai citas autonomas iestādes prettiesiskas darbības vai bezdarbības dēļ” Valsts sekretāru sanāksmē un Ministru kabineta komitejas sēdē, tika diskutēts par zaudējuma atlīdzības summu gadā, par vienošanās mehānisma nepiemērošanu tajos gadījumos, kad neatbilstošie nosacījumi pašvaldības saistošajos noteikumos ir iepriekš saskaņoti ar nozares ministriju, kā arī par pašvaldību tiesībām strīdu izskatīt starptautiskā šķīrējtiesā vispār. Valsts sekretāru sanāksmes 2015. gada 10. decembra prot. Nr. 48 16. §. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/vsssanaksmes/saraksts/protokols/?protokols=2015-1210> [skatīts 2016. gada 5. jūnijā]. Ministru kabineta komitejas 2016. gada 30. maija sēdes prot. Nr. 18 3.§. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/mksedes/saraksts/s/protokols/?protokols=2016-05-30> [skatīts 2016. gada 5. jūnijā].

¹²⁸ Likumprojekts “Grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem””, iesniedzējs – Tieslietu ministrija. Ministru kabineta 2017. gada 24. janvāra sēdes protokollēmuma (prot. Nr. 4 21. §) 1. punkts. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/6D68823D1155C46FC22580B5002AB17D?OpenDocument#> [skatīts 2017. gada 2. maijā]. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”” (12. Saeimas likumprojekta Nr.821/Lp12) anotācija. Iesniegts Saeimā 2017. gada 27. janvārī. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/6D68823D1155C46FC22580B5002AB17D?OpenDocument#a> [skatīts 2017. gada 2. maijā].

12. Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisija 2017. gada 21. marta sēdē, izskatot minēto likumprojektu, pieņēma lēmumu konceptuāli to neatbalstīt. Lēmums pamatots ar apsvērumu, ka “[..] jau šobrīd ir iespējams noslēgt brīvprātīgas vienošanās starp Ministru kabinetu un pašvaldību par zaudējumu atlīdzināšanu starptautisko saistību pārkāpuma gadījumā un praksē šādas vienošanās jau ir tikušas slēgtas. [..] Šīs ir valsts iekšējās lietas [..], jautājums par pašvaldības iespējamu vienošanos ar Ministru kabinetu vai zaudējumu atlīdzināšanu būtu risināms likuma “Par pašvaldībām” ietvaros.”¹²⁹

Jānorāda, ka, pirmkārt, jautājums par valsts atbildības noteikšanas kārtību un principiem normatīvajos aktos būtu atrunājams arī attiecībā uz starptautiskajiem komerciālajiem līgumiem, lai būtu pārredzama kārtība, kādā šādi izdevumi un no kāda tiesību subjekta budžeta tiek segti. No publiski pieejamās informācijas secināms, ka šis aspekts tiek risināts katrā konkrētā gadījumā atsevišķi. Tā, piemēram, ar Ministru kabineta rīkojumu Nr. 591 “Par Stokholmas Tirdzniecības palātas Šķīrējtiesas institūta 2003. gada 19. jūnija sprieduma akciju sabiedrības “Latvijas gāze” lietā izpildi”,¹³⁰ noteikts Finanšu ministrijai (Valsts kasei) nodrošināt kredīta izsniegšanu valsts akciju sabiedrībai “Privatizācijas aģentūra”, lai veiktu SCC šķīrējtiesas 2003. gada 19. jūnija spriedumā noteiktos maksājumus, taču sīkāka informācija par lietu nav pieejama.

Otrkārt, autores rīcībā nav pieejama informācija par šādu brīvprātīgu vienošanās slēgšanu līdz šim, kā minēts atzinumā, taču “brīvprātīgs” nozīmē, ka pastāv izvēles iespēja – segt izdevumus no atvasinātas publiskas personas budžeta vai nē. Ja nacionālajās tiesību normās iepriekš analizētie aspekti netiek regulēti, kā arī nepastāv kārtība, kādā zaudējumi tiek segti no atvasinātu publisko personu budžeta, taču vienlaicīgi pastāvot regulējumam, kas atļauj valsts un pašvaldību iestādēm noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, tad, presumējams, ka arī turpmāk zaudējumus, ja tādi rodas no starptautiska šķīrējtiesas procesa, tiks segti no valsts budžeta. Autoresprāt, ņemot vērā iepriekš pausto, ir nepieciešams aktualizēt jautājumu par atvasinātas publiskas personas atbildību

---

¹²⁹ 12. Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas 2017. gada 22. marta atzinums par likumprojektu “Grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”” (Nr.821/Lp12). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/4C769D4B54B0BCCFC225810001F7AC8?OpenDocument> [skatīts 2017. gada 30. martā]. Jānorāda, ka Ministru kabineta 2019. gada 8. janvāra sēdē (prot. Nr. 1 26. §) tika atkārtoti izskatīts un atbalstīts likumprojekts “Grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem””. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40467500&mode=mk&date=2019-01-08> [skatīts 2019. gada 11. janvārī]. Likumprojekts “Grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”” (13. Saeimas likumprojekta Nr.201/Lp13) anotācija, atbildīgās komisijas atzinumi un Tieslietu ministrijas vēstule. Iesniegts Saeimā 2019. gada 14. janvārī, daļā par zaudējumu atlīdzināšanu starptautisko saistību pārkāpumu gadījumā atstāts bez virzības. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/C38B23ACC0734521C2258382002FF250?OpenDocument> [skatīts 2019. gada 30. janvārī].

¹³⁰ Ministru kabineta 2005. gada 31. augusta rīkojums Nr. 591 “Par Stokholmas Tirdzniecības palātas Šķīrējtiesas institūta 2003. gada 19. jūnija sprieduma akciju sabiedrības “Latvijas gāze” lietā izpildi.” Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=115661> [skatīts 2014. gada 28. jūlijā].

starptautiskajās tiesvedībās, virzot attiecīgus grozījumus Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likumā.¹³¹

1.3. Starptautiska komerciāla strīda ar valsti izšķiršanas forumi

Valstis, nevēlēdamās noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus to prakses trūkuma, iepriekšējās negatīvās pieredzes šādos procesos, izmaksu vai citu iemeslu dēļ, pirms līguma noslēgšanas, iespējams, mēģinās pārliecināt komersantu, ka strīds ir jāskata tieši valsts nacionālajā tiesā. Kā pamatojums var tikt norādīts gan valsts nacionālais likums, piemēram, kas satur aizliegumu valstij noslēgt šķīrējtiesas līgumus, gan arī arguments, ka prasība “skatīt strīdus nacionālajā tiesā [...] ir uzskatāma par obligātu juridisko prasību”¹³² šādiem līgumiem, un līdz ar to tas ir uzskatāms par objektīvu iemeslu pusēm strīdu izšķiršanai noteikt tieši nacionālo tiesu. Komersanti savukārt šādās sarunās bieži vien norāda, ka tiem ir vispārpieņemta prakse starptautiskus komerciālus strīdus skatīt tieši starptautiskā šķīrējtiesā. Tiek argumentēts, ka valsts nacionālās tiesas iekļaušana līgumā, pielīgstot šādu strīdu izskatīšanas forumu, valstij ievērojami sadārdzinās visa līguma kopējās izmaksas, jo tādējādi komersantam būs jāpielīgst juridiskais konsultants, kas pārzina attiecīgās valsts nacionālās tiesību normas un tas palielinās kopējās izmaksas. Konsultanta piesaiste savukārt palēninās līguma noslēgšanas procedūru, jo būs nepieciešams iepazīties ar attiecīgo tiesisko regulējumu pirms līguma noslēgšanas, kā rezultātā, tas var ietekmēt iekļaušanos līgumā paredzētajos termiņos.

Turklāt jānorāda, ka komersanta pamatprakse ir saistīta tieši ar uzņēmējdarbību un starptautisko tirdzniecību, un tātad arī ar starptautisku komerciālu līgumu noslēgšanu, kas, kā zināms, ir plaši attīstīta un ierasta darbība uzņēmumos. Savukārt valsts pārvaldē, lai arī starptautiski komerciāli līgumi ir sastopami, tie nav regulāri un tendenciozi. Valstij, piemēram, tās iestāžu prakse un iemaņas starptautisku komerciālu līgumu noslēgšanā, starptautiska šķīrējtiesas līguma izstrādē un vēl jo vairāk, - pārstāvībā starptautiskā komerciālā šķīrējtiesā var būt ievērojami mazāka (vai nav vispār) salīdzinājumā ar komersantu. It īpaši tas attiecināms uz valstīm, kas atrodas pārejas posmā, pieņemot šķīrējtiesu kā tiesisku un līdzvērtīgu strīdu izšķiršanas mehānismu nacionālajai tiesai vai konceptuāli mainot izpratni par šo institūtu, kā tas ir, piemēram, Latvijā.¹³³

Apzinoties šīs atšķirības, lai sasniegtu līdzsvaru komerciālajās attiecībās, kurās viena no pusēm ir valsts, bet otra komersants, preventīvi tieši līguma izstrādes posmā nepieciešams vienoties un panākt vienotu izpratni par tiem juridiskajiem aspektiem, par kuriem rodas diskusijas jau līguma projekta izstrādes un noslēgšanas posmā.

¹³¹ Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. gada 2. augusts, Nr. 114.

¹³² Rubins N. Particularities when Dealing with State entities in Horvath G. J., Wilske S. (eds). *Guerrilla Tactics in International Arbitration*. International Arbitration Law Library, Kluwer Law International, 2013, Vol. 28, p. 72.

¹³³ Par to liecina, piemēram, Latvijas atrunas pie 1961. g. *Eiropas konvencijas* atsaukšana.

Kā būtisks arguments, kāpēc netiek izvēlēta tieši valsts nacionālā tiesa, ir “jebkura suverēna nevēlēšanās pakļaut sevi citas valsts tiesai.”¹³⁴ Jānorāda, ka jebkura līguma puse ir tiesīga brīvi izvēlēties, kādu strīdu izšķiršanas mehānismu tā vēlas redzēt savā līgumā. Taču tajā pat laikā jāatceras, ka līgums ir pušu vienošanās, līdz ar to, domstarpību gadījumā par šķīrējtiesas klauzulas iekļaušanu līgumā – katrai pusei ir jāizvērtē komerciālā līguma noslēgšanas nepieciešamība un iespējamie kompromisa varianti par līgumā iekļaujamo strīdu izskatīšanas mehānismu un to kopējā finansiālā ietekme.

Katrai līgumslēdzējai pusei pašai ir jāveic izvēle par to, kādu no strīdu izšķiršanas mehānismiem izvēlēties, kā arī jāvienojas par to ar otru pusi. Tā ir līgumslēdzēju izvēle, kā arī zināmā mērā pušu taktika. Puse komerciāla līguma noslēgšanas procesā izsver līguma noslēgšanas nepieciešamību, tās spēju pārstāvēt savas intereses nacionālās tiesas vai starptautiskās šķīrējtiesas procesā, kā arī izdara secinājumus par to, vai otra puse piekāpsies jautājumā par tiesas izvēli. Un gadījumā, ja otra līgumslēdzējai puse tomēr nepiekrīt strīdu izskatīt nacionālajā tiesā, vai tā varētu atteikties no līguma noslēgšanas vispār? Arī valstis, proporcionāli izvērtējot iespējamus riskus lietas izskatīšanai starptautiskā šķīrējtiesā vai citas valsts nacionālajā tiesā un nepieciešamību konkrēto līgumu noslēgt, izšķiras par optimālāko strīda risināšanas metodes iekļaušanu līgumā. Lai izprastu pušu argumentāciju un procesu, kādā notiek starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšana ar valsti, ir nepieciešams izvērtēt iespējamus strīdu izšķiršanas forumus.

1.3.1. Vispārējās jurisdikcijas tiesa

Valsts un komersants, noslēdzot starptautisku komerciālu līgumu, ir izvēles priekšā par to, kādu regulējumu līgumā par strīdu izšķiršanu ietvert. Valsts nevēlas skatīt strīdu tās valsts nacionālajā tiesā, kurā komersants atrodas “negatīvas attieksmes pret valsti un tās institūcijām, valsts imunitātes koncepcijas”¹³⁵ dēļ. Turklāt jānorāda, ka valsts visbiežāk nepārzina citas valsts tiesību sistēmu un tās īpatnības, nacionālās materiālās un procesuālās tiesību normas, kā arī tiesu praksi attiecīgajā jautājumā. Tas, savukārt, ir saistīts ar papildus izdevumiem valstij, jo pirms līguma noslēgšanas ir nepieciešams noskaidrot piemērojamo tiesību normu saturu.

Savukārt komersants nevēlas nodot strīdu izskatīšanai tās valsts nacionālajā tiesā, kas ir otras līgumslēdzējai puses valsts, jo “neparedz pilnīgi objektīvu attieksmi no nacionālās tiesas pret šādu strīdu, nav zināmi valsts nacionālie likumi, galvenokārt tie, kas regulē tiesvedību,”¹³⁶ neuzskatot valsts tiesu par neitrālu forumu, kā arī saistāms ar papildus izmaksām un ilgtermiņa tiesāšanos, kas var ietekmēt uzņēmējdarbību kopumā.

¹³⁴ Paulsson J. The Idea of Arbitration. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 174.

¹³⁵ Bouchez J. L. The Prospects for International Arbitration: Disputes Between States and Private Enterprises. Journal of International Arbitration, 1991, Vol. 8, Issue 1, p. 82.

¹³⁶ Ibid.

Puses neizvēlas citas (neitrālas) valsts nacionālo tiesu (valsts, kurai nav juridiskās saistes ar nevienu no pusēm) kā “neitrālu” vietu strīdu izšķiršanai, jo: “Tas varētu būt neapdomāti uzticēt strīdu, ko regulē ārvalsts tiesību sistēma valstu tiesnešiem, kuru kvalifikācija un prakse sakņojas pašu nacionālajās tiesību sistēmās. Tāpat var būt valodu grūtības: dokumenti ir jātulko tiesas valsts valodā, un var rasties situācija, ka tiesvedība norit valodā, kuru nepārzina neviena no pusēm. Papildus būs nepieciešams vietējais jurists jau pušu esošajam juristam, kas palielinās kopējās izmaksas.”¹³⁷ Tāpat “iesaistītajām pusēm var būt sarežģīti vienoties par neitrālas valsts izvēli; nepastāv reāla saistība starp neitrālo valsti un līgumiskajām biznesa aktivitātēm; līgumslēdzējpusē bieži vien nepārzina neitrālās valsts tiesas piemērojamās tiesību normas un līdz ar to, šāda tiesas nolēmuma būtība un tvērums var novest pie negaidītiem rezultātiem.”¹³⁸ Jānorāda, ka neitrālas valsts nacionālās tiesas izvēle ir iespējama tajos gadījumos, kad, piemēram, komersants veic uzņēmējdarbību vairākās valstīs (mātes – meitas uzņēmumi) un var piekrist strīdu izskatīšanai kādā no jurisdikcijām, kurā tas veic uzņēmējdarbību.

Objektīvs apstāklis, kas var ierobežot strīdu izšķiršanu citas valsts tiesā, ir apsvērums, vai “[..] tās valsts tiesas, kurām nav nekādas saistības ne ar pusēm, ne arī lietas būtību, akceptēs jurisdikciju un atļaus izmantot tās resursus strīdu risināšanai starp divām ārvalsts līgumslēdzējpusēm. Un visbeidzot, neskatoties uz vienošanos starp pusēm līguma noslēgšanas brīdī, viena no pusēm, tad, kad rodas strīds var apstrīdēt izvēlētajās tiesas jurisdikciju, pamatojoties uz *forum non conveniens*,”¹³⁹ kā tas praksē īstenojās *Gazprom v. Lithuania* lietā.¹⁴⁰

Neskatoties uz iepriekšminēto, nav izslēgts, ka puses spēj vienoties par strīdu izskatīšanu vienas līgumslēdzējpusē valsts nacionālajā tiesā. Tāpat strīdus pušu starpā var risināt, izmantojot kādu no citām alternatīvām strīdu risināšanas metodēm.¹⁴¹ Savukārt J. Paulsons (*J. Paulsson*) norāda: “starptautiskā šķīrējtiesa [..] nav īsti “alternatīvs” strīdu izšķiršanas mehānisms, transnacionālā sfērā tā bieži vien ir vienīgā reālistiskā iespēja.”¹⁴² Šāds secinājums ir saistāms ar pastāvošajām atšķirībām tiesību sistēmās, kā arī pušu nespēju vienoties par kādas konkrētas tiesību sistēmas pielīgšanu līgumā.

---

¹³⁷ Rawding N. Protecting Investments Under State Contracts: Some Legal And Ethical Issues. Arbitration International, 1995, Oxford University Press, Volume 11, Issue 4, p. 342.

¹³⁸ Bouchez J. L. The Prospects for International Arbitration: Disputes Between States and Private Enterprises. Journal of International Arbitration, 1991, Vol. 8, Issue 1, pp. 82 – 83.

¹³⁹ Rawding N. Protecting Investments Under State Contracts: Some Legal And Ethical Issues. Arbitration International, 1995, Oxford University Press, Volume 11, Issue 4, p. 342.

¹⁴⁰ Šī lieta sīkāk analizēta otrajā nodaļā.

¹⁴¹ Sk., piemēram, Fenn P. Commercial Conflict Management and Dispute Resolution. Routledge, Spon Press, 2012.

¹⁴² Paulsson J. The Idea of Arbitration. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 176.

1.3.2. Starptautiska komerciāla šķīrējtiesa

Lai arī tiek norādīts, ka “šķīrējtiesas izcelsmes sākums ir zudis neskaidrībā,”¹⁴³ ir skaidrs, ka puses jau izsenis tām zināmu apstākļu dēļ ir vēlējušās nodot strīdu izskatīšanu tieši šķīrējtiesai un nevis publiskai valsts tiesai. “Senie un mūsdienu tirgotāji vienmēr ir jutuši lielu nepatiku par iesaistīšanos tiesvedībā. Izmaksas un kavējumi ir pamata iemesli, bet galvenais iemesls ir tas, ka tiesvedības ir ilgstošas un ievērojami ietekmē uzņēmēju labo gribu, un tirgotāji bija un joprojām ir vairāk ieinteresēti turpināt biznesa attiecības, nevis pasargāt to tiesības.”¹⁴⁴ Vispārīgi šķīrējtiesas uzdevums ir atrast strīda vidusceļu un taisnīgu risinājumu, kas ļauj pusēm saprātīgā termiņā turpināt uzsāktās biznesa attiecības. “Tā kā puses ir no jurisdikcijām visā pasaulē, ar ļoti atšķirīgām juridiskām, politiskām, kultūras un ētikas sistēmām, šķīrējtiesa nodrošina forumu, kurā visas šīs intereses var tikt aizsargātas un respektētas [...]”¹⁴⁵ Taču tajā pat laikā “valstis uzskata savas nacionālās tiesu sistēmas, kas ir pakļautas valstiskai uzraudzībai (“*public scrutiny*”) un, kas nodrošina hierarhisku pārsūdzību par vairāk uzticamu un atbildīgu nekā privātos šķīrējtiesnešus.”¹⁴⁶ Tādējādi, secināms, ka valstis vēlas strīdus skatīt nacionālajā tiesā, savukārt komersantam iespējams “komerciālā strīdā nekas nevar būt sliktāks par vēršanos oponenta nacionālajā tiesā. [...] It īpaši darījumos ar valsti.”¹⁴⁷ Norādot, ka “vēršanās starptautiskajā šķīrējtiesā ir labākais risinājums kā izvairīties no vilšanās, kad ir pienākums vērsties tajā tiesā, kas ir tās valsts institūcija, pret kuru prasība ir celta,”¹⁴⁸ tiek akcentēts šķīrējtiesas kā strīdu izšķiršanas mehānisma pozitīvais aspekts. Savukārt no komersanta viedokļa J. Ragnvalds (*J. Ragnwaldh*) norāda, ka “[...] starptautiskā šķīrējtiesa tiek uztverta kā veids kā palielināt privātpersonai uzticēšanos un drošību”¹⁴⁹ darījumos ar valsti.

Autoresprāt, argumenti no valstu puses, kas ir vērsti pret šķīrējtiesu kā strīdu izšķiršanas mehānismu, ir saistāmi ar prakses un pieredzes trūkumu starptautiskos šķīrējtiesas procesos, kā arī to, ka šķīrējtiesas nolēmums ir galējs, kas attiecīgi, nedod otro iespēju, un nepieļauj novērst pieļautās kļūdas, ja tādas bijušas. Papildus tam arī lietas izskatīšanas termiņi šķīrējtiesā, kas ir salīdzinoši īsāki nekā nacionālajā valsts tiesā, pieprasa operatīvu un efektīvu rīcību. Tieši negatīvais rezultāts valstij no šādiem procesiem veicina idejas nostabilizēšanos par to, ka strīda izskatīšana šķīrējtiesā un nevis

---

¹⁴³ Wolaver E. S. The Historical Background of Commercial Arbitration. University of Pennsylvania Law Review, December 1934, Vol. 83, No. 2, p. 132.

¹⁴⁴ Ibid., p. 145.

¹⁴⁵ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kröll S. M. Comparative International Commercial Arbitration. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 6.

¹⁴⁶ Chamlongrasdr D. Tension in Domestic and International Law on Capacity to Enter into Arbitration Agreements: A Survey on Legal Restrictions. European Business Law Review, 2005, Vol. 16, Issue 2, p. 276.

¹⁴⁷ Kumberg V. W. “What the User Wants from International Arbitration”, 2011. gada 11. marta konferences “Conducting arbitration proceedings – Art or Science?” Rīgas Juridiskajā augstskolā materiāli, 2011, p. 4, nublicēts.

¹⁴⁸ Derains Y. Sovereign Immunity and financial obligations. Business Law International, Issue 3, 2000, pp. 145-146.

¹⁴⁹ Ragnwaldh J. A State’s Plea to decline Arbitration: The Inapplicability of the Internal law of the State. Revue de Droit des Affaires Internationales, No.1, 1998, p. 17.

nacionālajā tiesā ir galvenais iemesls, kāpēc valsts ir zaudējusi konkrēto lietu. Papildus tam, komercšķīrējtiesas izmaksas kopumā ir augstākas nekā nacionālajā valsts tiesā, un valsts pārstāvībai bieži vien tiek pielikti advokātu biroji¹⁵⁰ (galvenokārt lietu apjoma, termiņu un pieredzes trūkuma dēļ), kas ir specializējušies šādos procesos.

Līguma pusēm, analizējot, vai starptautiskā komerciālā līgumā vienoties par strīdu izskatīšanu starptautiskā šķīrējtiesā būtu jāizvērtē vairāki tieši šim procesam raksturīgi aspekti:

Konfidencialitātes princips – konfidencialitātes principu paredz *ICC* šķīrējtiesas reglaments,¹⁵¹ ANO Starptautiskās tirdzniecības tiesību komisijas (turpmāk – *UNCITRAL*) šķīrējtiesas reglaments,¹⁵² *LCIA* šķīrējtiesas reglaments,¹⁵³ *SCC* šķīrējtiesas reglaments (specifiski tieši šķīrējtiesas tribunālam un *SCC*)¹⁵⁴ un citu šķīrējtiesu reglamentu. Praktiski tas nozīmē – ja publiski nav pieejama informācija par to, kādus komerciālus līgumus valsts ir noslēgusi vai vēl vairāk, kāds regulējums tajos ir ietverts, konfidencialitātes princips darbojas un tiek pielietots praksē.

No vienas puses, ir svarīgi saglabāt informāciju par noslēgto darījumu un tajā ietverto regulējumu konfidencialu. “Komerciālās attiecības pēc to veida ir uzskatāmas par privātām un pusēm ir vairāki iemesli kāpēc to tā saglabāt: intelektuālais īpašums, izcenojums, produkta attīstība, vadošie darbinieki.”¹⁵⁵ No otras puses, darījumos ar valsti, kur faktiski tiek izmantoti valsts budžeta līdzekļi, pastāv zināmi apsvērumi, kāpēc šis princips varētu tikt piemērots ierobežoti, meklējot līdzsvaru starp konfidencialitātes un atklātības principu. Sabiedrības informētība par veiktajām darbībām (noslēgto līgumu, izmaksām, procesa rezultātu) ir faktors, kas būtu jāņem vērā konfidencialitātes principa

---

¹⁵⁰ Sk., piemēram, Ministru kabineta 2003. gada 7. marta rīkojumu Nr.145 (prot. Nr. 13 23.§) “Par juridisko pakalpojumu finansēšanu šķīrējtiesas procesā “Zviedrijas firma “Nykomb Synergetics Technology Holding AB” pret Latvijas Republiku.” Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 11. marts, Nr. 38. Ministru kabineta 2003.gada 12. septembra rīkojumu Nr. 574 (prot. Nr.47, 51.§) “Par juridisko pakalpojumu finansēšanu šķīrējtiesas procesā “Zviedrijas firma “Nykomb Synergetics Technology Holding AB” pret Latvijas Republiku”. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 16. septembris, Nr. 126; Ministru kabineta 2001. gada 19. decembra rīkojumu Nr. 4-konf. (prot. Nr.61 44.§) “Par šķīrējtiesas procesu ar akciju sabiedrību “Latvijas gāze””. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 26. jūlijs, Nr.116.

¹⁵¹ *ICC* šķīrējtiesas reglaments. Pieejams: http://www.iccwbo.org/products-and-services/arbitration-and-adr/arbitration/icc-rules-of-arbitration/#article_a6 [skatīts 2014. gada 23. oktobrī]. Jānorāda, ka *ICC* ir veikts pētījums par *ICC* reglamenta piemērošanas aspektiem tajos procesos, kad viena no pusēm ir valsts vai valsts institūcija. Sīkāk sk. ICC Arbitration Commission Report on Arbitration Involving States and State Entities under the ICC Rules of Arbitration, 2012. Pieejams: <http://www.iccwbo.org/Advocacy-Codes-and-Rules/Document-centre/2012/ICC-Arbitration-Commission-Report-on-Arbitration-Involving-States-and-State-Entities-under-the-ICC-Rules-of-Arbitration/> [skatīts 2015. gada 4. aprīlī]. Sākot ar 2017. gada 1. martu ir spēkā *ICC* šķīrējtiesas reglamenta grozījumi attiecībā uz maza apmēra prasībām. Ar grozījumiem 13. panta ceturtajā daļā tiek precizēts, ka šķīrējtiesa var iecelt tiesnesi tajā gadījumā, kad viena vai vairākas puses ir valstis vai var tikt uzskatītas par valsts institūciju (“state entity”), iepriekš – kad viena vai vairākas puses ir valsts vai apgalvo, ka ir valsts institūcija. Šādi grozījumi veikti saskaņā ar *ICC* šķīrējtiesas praksi, lai attiecīgās personas statusu (neatkarīgi no tā, kas veic izvērtējumu) varētu noteikt pamatojoties uz lietā pieejamajiem materiāliem. ICC Dispute Resolution Bulletin. Issue 1, 2017, p. 65.

¹⁵² *UNCITRAL* šķīrējtiesas reglaments. Pieejams: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules-2013/UNCITRAL-Arbitration-Rules-2013-e.pdf> [skatīts 2014. gada 23. oktobrī].

¹⁵³ *LCIA* šķīrējtiesas reglaments. Pieejams: http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2014.aspx [skatīts 2014. gada 23. oktobrī].

¹⁵⁴ *SCC* šķīrējtiesas reglaments. Pieejams: http://www.sccinstitute.com/media/40120/arbitrationrules_eng_webbversion.pdf [skatīts 2014. gada 23. oktobrī].

¹⁵⁵ Kumberg V. W. “What the User Wants from International Arbitration”, 2011. gada 11. marta konferences “Conducting arbitration proceedings – Art or Science?” Rīgas Juridiskajā augstskolā materiāli, 2011, p. 4, nepublicēts.

kontekstā gadījumos, kad valsts ir iekļāvusi šķīrējtiesas klauzulu starptautiskā komerciālā darījumā un izskata strīdu starptautiskā šķīrējtiesā.

Nenoliedzami, ja valsts plāno noslēgt komerciālu darījumu (kā, piemēram, bankas pirkšana¹⁵⁶), tad šāda veida darījumos ir saprotama otras puses objektīva vēlme saglabāt konfidencialitāti par līguma nosacījumiem, jo šāda informācija kopumā var ietekmēt procesa norisi, pušu tiesības un komerciālo darbību. Taču šajā gadījumā ir jāatrod līdzsvars, kā un kādā apmērā informēt sabiedrību par noslēgto darījumu. Tādējādi darījumos ar valsti būtu jānošķir sensitīvie dati, kuru atklāšana publiski var ietekmēt darījuma otras puses komerciālo darbību, no vispārpieejamās informācijas par darījumu (līgumslēdzējuse, līguma priekšmets u.c.).

Saistībā ar šķīrējtiesas procesiem jānorāda, ka komunikācija ar sabiedrību ir būtisks faktors šī strīdu risināšanas mehānisma izpratnei un pieņemšanai sabiedrībā. Kā būtiskākās komunikācijas problēmas ar sabiedrību Latvijā (starptautisko ieguldījumu strīdu tvērumā) tiek norādīts: “Nepietiekama iesaistīto pušu izpratne par ieguldījumu strīdiem, mierizlīgumiem, starpvalstu ieguldījumu līgumu nosacījumu un nacionālā normatīvā regulējuma hierarhiju, negatīvi ārvalstu investora vēstījumi par noteiktiem valsts iestāžu un amatpersonu lēmumiem, pārkāpjot starpvaldību saistības, un tam atbilstoša starptautiskā publicitāte.”¹⁵⁷ Autoresprāt, konsultējoties ar pretējo pusi un ievērojot pušu noslēgtajā līgumā ietverto vienošanos par sensitīvu datu aizsardzību, “*know-how*”, komercnoslēpumu, kā arī atbilstoši attiecīgās starptautiskās šķīrējtiesas noteikumos paredzētajam, informējot sabiedrību par notiekošo (gan starptautisko ieguldījumu, gan starptautisko komerciālu strīdu gadījumā, arī sniedzot vispārēju ieskatu situācijas norisē) tiktu panākts līdzsvars par sabiedrības tiesībām būt informētai un informācijas aizsardzību, pretējā gadījumā, informācija tikai par zaudētajām lietām lielos apmēros rada negatīvu izpratni par šķīrējtiesas institūtu sabiedrībā kopumā. Pozitīvi vērtējama Valsts kancelejas pieeja, tās mājaslapā¹⁵⁸ sniedzot publisku informāciju par ierosinātajiem starptautiskajiem ieguldījumu strīdiem pret valsti, kuros ir izveidots šķīrējtiesas tribunāls.

---

¹⁵⁶ LETA: “Daļu no “Citadeles” pārdošanas darījuma varētu publikot”. LETA ziņas, publicēta tiešsaitē www.leta.lv 2015. gada 11. maijā [skatīts 2015. gada 11. maijā]. Salīdzinājumam jānorāda, ka attīstības tendences jautājumā par starptautisko ieguldījumu strīdu caurskatāmību norāda uz centieniem panākt atklātākus tiesvedību procesus. Sk., piemēram, 2014. gada *UNCITRAL* noteikumus par caurskatāmību. *UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty – based Investor – State Arbitration*. 16 December 2013, U.N. Doc. A/RES/68/109; ANO Konvencija par pārredzamību ieguldījumu līgumā paredzētā šķīrējtiesas procesā starp ieguldītāju un valsti. Konvencija stājas spēkā 2017. gada 18. oktobrī, 2020. gada 1. janvārī 5 valstis ir ratificējušas, 23 valstis ir parakstījušas. *United Nations Convention on Transparency in Treaty – based Investor – State Arbitration*. Official Records of the General Assembly, Sixty – ninth session, Supplement No.17 (A/69/17), Annex I.

¹⁵⁷ Informatīvais ziņojums “Par valsts pārstāvības kārtības starptautiskajos ieguldījumu aizsardzības strīdos pilnveidošanas praksi”. Ministru kabineta 2013. gada 3. decembra sēdes protokollēmums Nr. 64 54. §. Pieejams: tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40307764&mode=mk&date=2013-12-03 [skatīts 2014. gada 28. jūlijā].

¹⁵⁸ Saskaņā ar Ministru kabineta 2017. gada 3. maija noteikumu Nr. 228 “Pārstāvības nodrošināšanas kārtība starptautisko ieguldījumu strīdu izskatīšanā” 15. punktu, Valsts kanceleja savā mājaslapā publicē informāciju par ierosinātiem starptautiskās šķīrējtiesas procesiem pret valsti. Pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/content/valsts-parstaviba-1> [skatīts 2017. gada 14. decembrī].

Dž. Lou (*J. D. M. Lew*) norāda: “Lai arī konfidencialitāti var uztvert kā priekšrocību [..], nepastāv tāds vispārējs saistošs noteikums, ka šķīrējtiesas process ir privāts un konfidenciāls, kas tādējādi neļauj izpaust informāciju trešajām personām.”¹⁵⁹ Tas, “cik lielā mērā šķīrējtiesas process, saturs, strīda raksturs un visi šķīrējtiesas aspekti paliek konfidenciāli, ir pušu vienošanās jautājums.”¹⁶⁰ Līdz ar to secināms, ka komerciālā šķīrējtiesas procesā informācijas apjoms, kādu atklāj, pamatā ir atkarīgs no abu pušu vienošanās. Šī vienošanās ietver arī pušu izvēli par konkrētu institūciju, kurā tiks izskatīts strīds, piemērojāmām tiesību normām un aspekti, par kuriem panākta vienošanās tiesvedības gaitā, tai skaitā, par jautājumiem, kas skar konfidencialitāti. Atšķirīgs risinājums pastāv starptautiskajos ieguldījumu strīdos, kur atsevišķas institūcijas, piemēram, *ICSID* sniedz pamatinformāciju par ierosinātajām lietām pret valsti un to norises gaitu.¹⁶¹

Nolēmumu publiskošana – starptautisko ieguldījumu strīdu nolēmumi kļūst arvien plašāk pieejami, taču par starptautisko komercšķīrējtiesu tiesu prakses pieejamību situācija ir atšķirīga. Proti, šādi nolēmumi salīdzinājumā ar starptautiskajām ieguldījumu strīdu lietām tiek publicēti ievērojami retāk, visbiežāk ar laika nobīdi, kā arī nepubliskojot darījuma puses vai daļu no sprieduma teksta aizklājot. “Prasības, ko investori iesnieguši pret suverēnu valsti, satur daudz lielāku politisko un publisko interešu ietekmi,”¹⁶² savukārt komerciālos strīdos, klasiskajā variantā, starp diviem komersantiem, šis pārredzamības jeb caurspīdīguma faktora nepieciešamība izzūd. “Ir pašsaprotami, ka strīda analīze medijos vai citos publiskos forumos, vai arī atšķirīgu ziņojumu un dokumentu, vai citu ierakstu publiskošana, paralēli ar strīda izskatīšanu šķīrējtiesā var saasināt strīdu un var ietekmēt procedūras integritāti [..].”¹⁶³ Taču gadījumos, kad līgumslēdzējuse starptautiskos komerciālos strīdos ir valsts, nepieciešams atrunāt izņēmumus – to, kāda informācija un kurā brīdī par līgumu, vai šķīrējtiesas procesu un tā rezultātu var tikt publiskota, tās publisko elementu dēļ. Otra pieeja – sniegt tikai ieskatu par lietu kopumā, nesniedzot padziļinātus faktus par lietu un procesu. Jāatzīst, ka arvien vairāk informācija par valsts iesaisti starptautiskajās tiesvedībās nonāk publiskajā telpā. Bieži vien informācija par lietas iznākumu nonāk atklātībā tajā brīdī, kad valstij jāmaksā otram pusei kompensācija un tiek piešķirti finanšu līdzekļi no valsts budžeta to segšanai, kas, kā jau tika norādīts iepriekš, rada negatīvu attieksmi kopumā pret šķīrējtiesas procesu. Līdz ar to būtu nepieciešams

---

¹⁵⁹ Expert report of Dr. Julian D.M. Lew in *Esso/BHP v. Plowman*. Arbitration International, Kluwer Law International, 1995, Vol. 11, Issue 3, p. 283.

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Taču, piemēram, *ICC* nav pieejama informācija par aktuālajām tiesvedībām, tikai kopējā statistika par lietām katra kalendārā gada ietvaros.

¹⁶² Report by the Committee on International Commercial Disputes of the Association of the Bar of the City of New York. Publication of International Arbitration Awards and Decisions, February 2014, p. 3. Pieejams: <http://www2.nycbar.org/pdf/report/uploads/20072645PublicationofInternationalArbitrationAwardsandDecisions.pdf> [skatīts 2014. gada 23. martā].

¹⁶³ Smutny A. C., Young K. M. Confidentiality in relation to states in Confidentiality in Arbitration: Commentaries on Rules, Statutes, Case Law and Practice. A Special Supplement to the ICC International Court of Arbitration Bulletin. ICC Publication No. 700, 2009, p. 5.

koncepcijā, kas analizēta šajā darbā iepriekš, atrunāt informācijas apjomu (kopsakarā ar budžeta aspektu), par informācijas publiskošanu starptautiskajos komerciālajos strīdos, kas tiek skatīti starptautiskās šķīrējtiesās.

Par šķīrējtiesas procesa izmaksām jānorāda – lai arī kopējās izmaksas dažkārt tiek minētas kā šķīrējtiesas procesa ieguvums, jo šādi procesi bieži vien norit salīdzinoši ātrāk nekā vispārējās jurisdikcijas tiesā, tiek arī atzīts,¹⁶⁴ ka šāda procesa īpašība bieži vien tiek pārvērtēta. Valstij dalība starptautiskā šķīrējtiesā viennozīmīgi nav ekonomiski izdevīgākais variants, jo šķīrējtiesas procesi ir salīdzinoši dārgi, kā arī ar šo procesu ir saistāmi vēl papildus citi izdevumi (tiek pielikti eksperti ar speciālām zināšanām par piemērojamajām tiesību normām un attiecīgās lietas nozares specifiku, īsu procesuālo termiņu dēļ ir nepieciešams lielāks pārstāvības komandas sastāvs, papildus tulkošanas izmaksas u.c.).

A. Redfern (*A. Redfern*) un M. Hunters (*M. Hunter*) norāda, ka galvenās pazīmes, kāpēc puses izvēlas tieši šķīrējtiesu, ir neitralitāte un šķīrējtiesas nolēmumu izpildāmība (autores izcēlums – N. L.).¹⁶⁵ Neitralitātes aspekts ir būtisks arī šķīrējtiesas procesā ar valsti, jo tieši neitralitātes pazīmes neievērošana praksē tiek minēta kā viens no riska faktoriem šādos procesos. “Valsts intereses [tiesvedības procesā tās valstī – *aut. piez.*] rada nepārvaramu konfliktu tās tiesu varas sistēmai.”¹⁶⁶ Neitralitāte nozīmē, ka “šķīrējtiesas [...] “mītne” atrodas tādā valstī, ar kuru nevienai no pusēm nav saistības; šķīrējtiesnesi var tikt izvēlēti no dažādām valstīm un ar atšķirīgām nacionalitātēm un tribunāls ir neatkarīgs no tiesas nacionālas ietekmes,”¹⁶⁷ kas ir jo īpaši būtiski darījumos ar valsti. Lai šādu neitralitāti nodrošinātu, pusēm padziļināti jāizvērtē, kādu šķīrējtiesnesi tās nominē, ka arī jāizvērtē, vai nepastāv interešu konflikts. Pretējā gadījumā, neitralitāte procesā un uzticība tribunālam var tikt zaudēta, kas atstās neatgriežamas sekas uz turpmāko procesu.

Viena no zināmākajām lietām par šķīrējtiesnesa neitralitāti ir Dr. J. Sekoleca (*J. Sekolec*) lieta. Lietā pastāvēja strīds starp divām valstīm – Horvātiju un Slovēniju, un puses vienojās skatīt lietu Patstāvīgajā šķīrējtiesā. 2015. gada vasarā publiski kļuva pieejami audioieraksti starp J. Sekolecu (šķīrējtiesnesis, kuru nominēja Slovēnija) un Slovēnijas pārstāvi šajā lietā. Sarunās tika pārrunāti jautājumi par tribunāla apspriedēm, iespējamo lietas rezultātu un turpmāko stratēģiju. Pēc ierakstu publiskošanas gan šķīrējtiesnesis, gan arī valsts pārstāvis atkāpās.¹⁶⁸ Saprotams, ka lietas

¹⁶⁴ Sk., piemēram, Kačevska I. Starptautiskās komerciālās arbitrāžas tiesības: promocijas darbs. Latvijas Universitāte, zin. vad. Dr. iur. A. Fogels. Rīga, 2010, 9. lpp.

¹⁶⁵ Blackaby N., Partasides C. (et. al.). Redfern and Hunter on International Arbitration. Oxford: Oxford University Press, 5th ed., 2009, p. 63.

¹⁶⁶ Kumberg V. W. “What the User Wants from International Arbitration”, 2011. gada 11. marta konferences “Conducting arbitration proceedings – Art or Science?” Rīgas Juridiskajā augstskolā materiāli, 2011, p. 4, npublicēts.

¹⁶⁷ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kröll S. M. Comparative International Commercial Arbitration. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 7.

¹⁶⁸ Case *Republic of Croatia v. the Republic of Slovenia*, Permanent Court of Arbitration Case No.2012-04, Partial Award of 30 June 2016. Pieejams: <http://www.pcacases.com/web/sendAttach/1787> [skatīts 2017. gada 6. maijā]. Šķīrējtiesnešu noraidīšanas pamats ir vērtēts arī gadījumā, kad šķīrējtiesnesis akadēmiskajā literatūrā jau ir paudis savu viedokli, kas ir

izskatīšana uz ilgu laika posmu tika apturēta, jo puses nespēja vienoties par tālāko kārtību. Šāda prakse atstāj ievērojamu negatīvu iespaidu gan uz institūciju, kurā strīds tika skatīts, gan arī uz šķīrējtiesas institūtu kopumā. Neskatoties uz radušos situāciju, lieta pēc vairākiem gadiem tomēr tika izskatīta.¹⁶⁹

Šķīrējtiesas nolēmumu atzīšana un izpilde – pateicoties 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* universālajam raksturam un ievērojamam dalībvalstu skaitam,¹⁷⁰ šķīrējtiesas nolēmumu atzīšana un izpilde nacionālajās tiesās ir kļuvusi par vienkāršāku procesu. Taču tajā pat laikā, valsts noslēgta starptautiskā šķīrējtiesas līguma kontekstā ir aspekti, kas šobrīd nav noregulēti arī 1958. g. *Ņujorkas konvencijā*.¹⁷¹ 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunkts un pastarpināti V panta pirmās daļas e) apakšpunkts nacionālās tiesas un šķīrējtiesas mijiedarbības aspektā, kā arī V panta otrā daļa satur tiesisko regulējumu, kas attiecībā uz valsti kā šķīrējtiesas līguma pusi ir jāinterpretē modificēti, tieši valsts kā līgumslēdzējpusē klātesamības faktora dēļ. Tas saistāms ar faktu, ka šajā konvencijā minētais tiesiskais regulējums, kas paredz universālus šķīrējtiesas nolēmuma izpildes izņēmumus fiziskām un juridiskām personām, ņemot vērā valsts kā šķīrējtiesas līguma puses specifiku, ir jāinterpretē caur šī tiesību subjekta klātesamības faktora prizmu. Faktiski tas nozīmē, ka interpretējot 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* regulējumu, tās piemērotājam ir jāpatur prātā virkne aspektu un jāievēro arī tie nosacījumi, kas ir īpaši attiecināmi uz valsti kā šķīrējtiesas līguma pusi, un tajā pašā laikā arī tādi aspekti, kas pašā konvencijā tieši nav minēti vispār, piemēram, valsts imunitātes aspekti. Praktiski tas nozīmē, ka tiesai, vērtējot, vai šķīrējtiesas līgums ir spēkā pēc likuma, kam puses to pakļāvušas (kā to paredz 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunkts) gadījumā, kad starptautisku šķīrējtiesas līgumu ir noslēgusi valsts, ir jānošķir valsts tiesības noslēgt šķīrējtiesas līgumu nacionālā un starptautiskā līmenī. Kā tiks analizēts turpmākajās šī darba nodaļās, šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes fāzē puses atsaucas uz valstu nacionālajās tiesībās pastāvošo aizliegumu noslēgt šķīrējtiesas līgumu, tādējādi mēģinot pamatot šķīrējtiesas līguma spēkā neesamību.

Apkopojot iepriekšminēto, secināms: tā kā valstis slēdz līgumus ar komersantiem no dažādām valstīm un tiesību sistēmām, kas savukārt nozīmē, ka piemērojamas atšķirīgas tiesību

---

lietas pamatā. Tā lietā *Urbaser S.A. v. Argentina* prasītāji lūdza noraidīt valsts nominēto šķīrējtiesnesi K. Maklahlanu (*C. McLachlan*), pamatojoties uz viņa publikācijām kā tiesību zinātniekam par diviem jautājumiem, kurus prasītāji norādīja par būtiskiem lietā, uzskatot, ka tādējādi šķīrējtiesnesis ir zaudējis savu objektivitāti lietā. Tribunāla locekļi nepiekrita paustajiem argumentiem un noraidīja prasītāju lūgumu. Sk. *ICSID Case No. ARB/07/26: Urbaser S.A. and Consorcio de Aguas Bilbao Bizkaia, Bilbao Biskaia Ur Partzuergoa v. The Argentine Republic*. Decision On Claimants' Proposal to Disqualify Professor Campbell McLachlan, Arbitrator, 12 August 2010. Pieejams: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0887.pdf> [skatīts 2017. gada 17. janvārī].

¹⁶⁹ In the Matter of and Arbitration Agreement between the Government of the Republic of Croatia and the Government of the Republic of Slovenia signed on 4 November 2009. Permanent Court of Arbitration Case No. 2012-04, Final Award of 29 June 2017. Pieejams: <http://www.pcacases.com/web/sendAttach/2172> [skatīts 2017. gada 30. novembrī].

¹⁷⁰ Par konvencijas statusu sīkāk sk. *UNCITRAL* mājaslapā. Pieejams: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html [skatīts 2015. gada 13. maijā].

¹⁷¹ Analizēts šī promocijas darba trešajā nodaļā.

normas un principi, šķīrējtiesas pielīgšana pusēm, papildus pārējām šķīrējtiesu raksturojošām īpašībām nozīmē paredzamāku strīdu risināšanu. Autoresprāt, tieši paredzamība par pielīgto šķīrējtiesas procesu, atšķirībā no tiesvedībām nacionālajās tiesās dažādās jurisdikcijās, nodrošina pusēm pārliecību par šķīrējtiesu kā kompromisu strīdu risināšanas mehānisma izvēlē.

Kā tad praktiski norit šis izvēles process? Ja puses nespēj vienoties par strīdu izskatīšanu nacionālajā tiesā, tad valsts bieži vien mēģina vienoties ar komersantu par strīdu izšķiršanu tādā šķīrējtiesā, kas atrodas konkrētās valsts teritorijā.¹⁷² Savukārt komersants norāda uz starptautiski atzītu šķīrējtiesu, kas atrodas komersanta valsts teritorijā. Jānorāda, ka tā var būt kāda konkrēta šķīrējtiesa, institūcija, vai, piemēram, attiecīgās valsts tirdzniecības un rūpniecības kameras šķīrējtiesa. “[..] Līgumā šķīrējtiesas atrašanās [situs] vietas izvēle tās valsts teritorijā, kuras intereses ir tieši apdraudētas, var transformēt šķīrējtiesas procesu “lose-lose” piedāvājumā: vai nu valsts būs noteicošā pēc būtības vai arī nolēmums, kas paredzēs valstij atbildību var tikt atcelts, pamatojoties uz publisko kārtību.”¹⁷³

Tā, piemēram, teorētiskā lietā, valsts pārvaldes iestādes līguma projektā ar ārvalsts komersantu tiek iekļauta šķīrējtiesas klauzula, kas paredz: 1) līgumam piemērojamas Dānijas tiesību normas; 2) visi strīdi risināmi SCC, saskaņā ar tās reglamentu; 3) šķīrējtiesas procesa valoda – angļu valoda.

Šādas šķīrējtiesas klauzulas iekļaušana līgumā nozīmētu strīdu izskatīšanu SCC, saskaņā ar Dānijas tiesībām, angļu valodā. Ja vien līgumam pēc būtības nav visciešākā saistība ar Dāniju un, pastāvot kādiem citiem objektīviem apstākļiem, tad šādas klauzulas iekļaušana līgumā ir uzskatāma par riskantu pieeju, ja vien otrai līgumslēdzējpusēi nav prakses un zināšanu konkrētajās materiālajās un procesuālajās tiesību normās. Jānorāda, ka pusēm ir būtiski vienoties par neitrālu vai tāda likuma piemērošanu līgumam, ko tās pārzina (piemēram, līdzīgas tiesību sistēmas). Gadījumā, ja puses nevienosies par piemērojamām tiesībām vispār, tad tiks piemērots tās valsts nacionālais likums, kurā šķīrējtiesa atrodas. Tādējādi, ja puses analizējamā piemēra kontekstā nevienotos par Dānijas tiesību pielīgšanu un nerastu kompromisu par citām piemērojamām tiesībām, kā arī šķīrējtiesa paliktu nemainīga (SCC, Zviedrijā),¹⁷⁴ tad saskaņā ar Zviedrijas tiesībām “šķīrējtiesas līgumam tiks

---

¹⁷² Tā, piemēram, Turcija 2016. gadā aicināja tās institūcijas starptautiskajos komerciālajos līgumos iekļaut šķīrējtiesas klauzulu, kas paredzētu strīdus risināt Stambulas Šķīrējtiesas Centrā (*Istanbul Arbitration Centre*). Turcijas valsts apkārtraksts Nr. 2016/25 2016. gada 19. novembra oficiālajā publikācijā. Pieejams: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161119-5.pdf> [skatīts 2017. gada 15. janvārī].

¹⁷³ Rubins N. Particularities when Dealing with State entities in Horvath G. J., Wilske S. (eds). *Guerrilla Tactics in International Arbitration*. International Arbitration Law Library, Kluwer Law International, 2013, Vol. 28, p.73.

¹⁷⁴ Saskaņā publiski pieejamo informāciju SCC ir skatīti strīdi arī tādā šķīrējtiesas procesā, kurā Latvijas valsts ir bijusi puse. Sk. *Nykomb Synergetics Technology Holding AB v. The Republic of Latvia*. SCC Case No. 118/2001 dated 16 December 2003. Pieejams: <http://www.italaw.com/cases/759> [skatīts 2012. gada 17. oktobrī]; 2003. gada 19. jūnija SCC spriedums akciju sabiedrības “Latvijas gāze” lietā pret Latviju. Ministru kabineta 2005. gada 31. augusta rīkojums Nr. 591 (prot. Nr.47 33.§) “Par Stokholmas Tirdzniecības palātas Šķīrējtiesas institūta 2003. gada 19. jūnija sprieduma akciju sabiedrības “Latvijas gāze” lietā izpildi”. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 2. septembris, Nr. 139; lieta Dānijā

piemērotas Zviedrijas tiesības.”¹⁷⁵ Visticamāk, pastāvot šādam regulējumam, tiesvedība būtu ļoti sarežģīta jau uzsākot lietu un rezultētos ārējo ekspertu piesaistē, kas specializējas Zviedrijas tiesībās, lai nodrošinātu atbilstošu pārstāvību.

Otrs teorētisks piemērs – valsts pārvaldes iestādes starptautiskā komerciālā līguma projektā ar ārvalsts komersantu tiek piedāvāts regulējums, kas paredz, ka visi strīdi tiks skatīti valsts kā puses Tirdzniecības un Rūpniecības kameras šķīrējtiesā.¹⁷⁶ Šķīrējtiesas klauzula paredz: 1) līgumam tiks piemērotas attiecīgās valsts (valsts, kur atrodas Tirdzniecības un Rūpniecības kamera) tiesības; 2) jebkuras neatrisinātās domstarpības tiks risinātas kameras šķīrējtiesā, saskaņā ar tās reglamentu; 3) šķīrējtiesa izvērtēs šķīrējtiesas klauzulu, piemērojot valsts līgumslēdzējpusē nacionālās tiesību normas; 4) šķīrējtiesas process notiks angļu valodā; 5) regulējumu par šķīrējtiesnešu iecelšanas kārtību un šķīrējtiesas nolēmuma saistošo raksturu.

Jānorāda, ka šāda tipa regulējums no komersanta puses tiek akceptēts biežāk nekā nacionālās tiesas pielīgšana līgumā, jo zināmā mērā tas sniedz nelielas priekšrocības salīdzinājumā ar nacionālo tiesu (piemēram, valodas izvēle). Taču tajā pat laikā, ņemot vērā objektivitātes apsvērumus un procesuālo tiesību normu piemērošanu, it īpaši šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes stadijā, šāds risinājums var nesniegt pusēm vēlamu neitralitāti un objektivitāti.

Saskaņā ar 1961. g. *Eiropas konvencijas* 10. panta 6. punktā minēto, institūcija, kas veic šīs konvencijas 4. pantā minētās funkcijas Latvijā, ir Tirdzniecības un rūpniecības kamera. Praktiski tas nozīmē, ja puses līguma izstrādes stadijā nav vienojušās par norises vietu, prasītājs var vērsties pēc nepieciešamās rīcības pie atbildētāja atrašanās valsts kompetentās Komercpalātas prezidenta, piemēram, Latvijā – Tirdzniecības un rūpniecības kameras (turpmāk – LTRK) prezidenta, par šķīrējtiesas noteikšanu, kas arī praksē notiek. Tā, piemēram, 2011. gadā LTRK tika skatīta lieta, ar prasītāju Moldovā reģistrētu uzņēmumu, savukārt atbildētājs bija Latvijā reģistrēts uzņēmums. Tā kā starp pusēm noslēgtais līgums paredzēja strīdu izskatīšanu šķīrējtiesā pēc atbildētāja atrašanās vietas – Latvijā, taču puses nebija vienojušās par konkrētu šķīrējtiesu, to noteica LTRK kameras prezidents. Savukārt citā LTRK lietā ar prasītāju (Vācijā reģistrētu uzņēmumu) un atbildētāju (Latvijā reģistrētu uzņēmumu) noslēgtais līgums paredzēja strīdu izskatīšanu šķīrējtiesā, saskaņā ar atbildētāja valsts noteikumiem, tātad, par šķīrējtiesas norises vietu bija atzīstama Latvija.¹⁷⁷ Jānorāda, ka šāds

---

Swembalt AB v. The Republic of Latvia. Decision by the Court of Arbitration dated 23 October 2000. Pieejams: <http://www.italaw.com/cases/1066> [skatīts 2012. gada 24. oktobrī];

¹⁷⁵ Oldenstam R., Löf K., Ragnwaldh J. (ed. al.). *Mannheimer Swartling's Concise Guide to Arbitration in Sweden*, 2014, p. 25.

¹⁷⁶ Jānorāda, ka puses var vienoties par strīdu izšķiršanu arī citās institūcijās. Tā, piemēram, praksē ir gadījumi, kad puses vienojas par strīdu izšķiršanu tirdzniecības asociācijā, sīkāk sk. *Case Dutch private Company (seller) v. Iranian private Company (buyer)*. Arbitral Tribunal of the Netherlands Oils, Fats and Oilseeds Trade Association, 5 September 1977 in Sanders P. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration, Volume IV*. The Netherlands: Kluwer Law International, 1979, pp. 218 – 220.

¹⁷⁷ LTRK 2011. gada 29. marta elektroniskā atbilde uz autores informācijas pieprasījumu par 1961. g. *Eiropas konvencijas* 4. panta piemērošanu Latvijā, ņemot vērā šīs konvencijas 10. panta 6. punktā minēto regulējumu, nepublicēts.

regulējums ir piemērojams arī gadījumā,¹⁷⁸ ja viena no šķīrējtiesas līguma pusēm ir valsts, un puses nav vienojušās par strīda nodošanu konkrētai šķīrējtiesai. Tas nozīmē, ka līdzīgi kā minētajos gadījumos, ja līgumā, kurā viena no pusēm ir valsts, puses nebūs vienojušās par strīda nodošanu konkrētai šķīrējtiesai/norises vietai, vai, piemēram, nespēs vienoties par vienīgā šķīrējtiesneša iecelšanu, tad saskaņā ar 1961. g. Eiropas konvencijas 4. pantu to veiks atbilstošā institūcija. No tā izriet secinājums, ka, izstrādājot šķīrējtiesas klauzulu pusēm ir jāapzinās riski un jāizvērtē – vienoties ar otru pusi vai paļauties uz mehānismu, ko paredz šī konvencija.

Bieži vien puses līguma noslēgšanas stadijā, nespējot vienoties par konkrētu šķīrējtiesu, līgumos iekļauj regulējumu, kas paredz, ka vienošanās tiks panākta līguma izpildes posmā. Piemēram, teorētiskā lietā, valsts pārvaldes iestādes starptautiska komerciāla līguma projektā ar ārvalsts komersantu, nespējot panākt vienošanos par konkrētu strīda izšķiršanas vietu, tiek iekļauts regulējums, kas paredz: ja starp pusēm radīsies strīds, tad puses strīda gadījumā arī vienosies par šķīrējtiesu, kur tās izskatīs konkrēto strīdu. Jānorāda, ka šāda pieeja no juridiskā viedokļa vērtējama kā riskants risinājums, kas var nesniegt vēlamo rezultātu. Ja puses ir nonākušas strupceļā, nespējot vienoties savā starpā par līguma turpmāko izpildi un tās ir secinājušas nepieciešamību vērsties pie kāda vidutāja, kas tām palīdzētu nonākt pie tiesiska situācijas risinājuma, tad vēl jo vairāk pusēm var būt neiespējami vienoties par to, kura tad būs tā institūcija, kas šo strīdu risinās. Faktiski arī šāds piemērs liecina, ka puses līguma noslēgšanas stadijā paļaujas uz to, ka situācija neeskalēsies līdz neatrisināmam strīdam.

Pusēm ir skaidri jāvienojas¹⁷⁹ par to, vai strīdi, kas izriet no attiecīgā līguma tiks skatīti nacionālajā tiesā, vai arī šķīrējtiesā, minot konkrētu institūciju, tās atrašanās jeb mītnes vietu, kā arī piemērojamās tiesību normas. Nedrīkst par zemu novērtēt “nozīmīgumu izvēloties piemērotu šķīrējtiesas sēdekļa valsti, t.i. “šķīrējtiesām draudzīgu” vietu apveltītu gan ar efektīvu tiesisko regulējumu, kas piemērots šķīrējtiesām, gan vietējām tiesām, kas ir pierādījušas savu izpratni par šķīrējtiesas procesu.”¹⁸⁰

S. R. Bonds (*S. R. Bond*) norāda: “Jo efektīvāka šķīrējtiesas klauzula, kas panākta sarunās, jo mazāk ticams, ka tā tiks kādreiz izmantota.”¹⁸¹ Puses parasti koncentrējas uz pārējiem līguma nosacījumiem, un šķīrējtiesas klauzulai pievērš mazāku uzmanību. Taču precīzas un skaidras šķīrējtiesas klauzulas ietveršana līgumā ir būtisks faktors, jo īpaši tajos gadījumos, kad tiek pielīgta strīda izskatīšana konkrētā institūcijā.

¹⁷⁸ Jānorāda, ka šis regulējums ir piemērojams tikai attiecībā uz 1961. g. Eiropas konvencijas dalībvalstīm.

¹⁷⁹ Par šo aspektu sīkāk sk. McIlwrath M., Savage J. *The Elements of an International Dispute Resolution Agreement in International Arbitration and Mediation: A Practical Guide*. Kluwer Law International, 2010, pp. 11-91.

¹⁸⁰ Boivin R. *International Arbitration with States: An Overview of the Risks*. *Journal of International Arbitration*, 2002, Vol. 19, Issue 4, p. 287.

¹⁸¹ Bond S. R. *How to Draft an Arbitration Clause? (Revisited)* ICC International Court of Arbitration Bulletin, December 1990, Vol. 1 No. 2, p. 14.

Jānorāda, ka puses var vienoties arī par strīda izskatīšanu *ad hoc* šķīrējtiesā vai konkrētā šķīrējtiesas institūcijā, kas ir starptautiski atzīta, piemēram, ICC,¹⁸² SCC,¹⁸³ LCIA¹⁸⁴ vai citā, un, kura neatrodas nevienas līgumslēdzējpusē valstī, tādējādi panākot lielāku neitralitāti. Šajā gadījumā ieteicams līgumā precīzi ietvert konkrētās institucionālās šķīrējtiesas izstrādāto šķīrējtiesas klauzulu, lai nedotu iespēju otrai līgumslēdzējpusēi to vēlāk interpretēt neatbilstoši pušu pielīgtajam. S. R. Bonds (*S. R. Bond*) par konkrētas institūcijas noteikšanu norāda uz trim atslēgas vārdiem: “Visi strīdi (“*all disputes*”) saistībā ar (“*in connection with*”) tiks pilnībā atrisināti (“*finally settled*”).”¹⁸⁵

Var būt konstatējami gadījumi, kad valsts pārvaldes iestādes līguma projektos ar ārvalsts komersantu tiek ietverts regulējums par alternatīvo strīdu risināšanas mehānismu kā priekšnosacījumu pirms vēršanās šķīrējtiesā. Piemēram, teorētiskā lietā līguma projektā tiek paredzēts, ka: 1) strīda gadījumā, pusēm pirms vēršanās šķīrējtiesā, ir jāvēršas pušu izveidotā padomē; 2) padome noteiktos termiņos izskatīs konkrēto strīda jautājumu, izvērtēs pušu argumentus un sniegs savu lēmumu; 3) gadījumā, ja padome nespēj pieņemt lēmumu konkrētajā strīdā, tad puses var vērsties šķīrējtiesā. Jānorāda, ka šādas klauzulas iekļaušana līgumā ir atbalstāma ar nosacījumu, ka padome sastāv no vienāda pušu pārstāvju skaita, padomei ir tiesības pieaicināt konkrētās jomas ekspertus lēmumu pieņemšanā, ir skaidras padomes darbības izmaksas jau pirms šāda regulējuma pielīgšanas līgumā, kā arī, būtiski ir tas, ka padomes lēmumam tiek noteikts rekomendējošs raksturs. Tas nozīmē, ja puse nepiekrīt padomes lēmumam (nevis tikai gadījumā, ja padome nespēj pieņemt lēmumu, kā tika piedāvāts līguma projektā) puse var vērsties šķīrējtiesā. Tajā pat laikā līgumā būtu jāatrunā, vai, pastāvot noteiktiem apstākļiem, puse var vērsties šķīrējtiesā, nevēršoties padomē, lai novērstu risku, ka nacionālā tiesa pieņem lēmumu atteikt šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, jo puses nav ievērojušas līgumā paredzēto kārtību. Papildus tam, arī šajā gadījumā līgumā ir jāiekļauj precīza šķīrējtiesas klauzula ar atbilstošu un abām pusēm pieņemamu regulējumu, neskatoties uz to, ka ir paredzēts “starposms” strīdu izšķiršanā.

Apkopojot iepriekšminēto secināms, ka starptautiskos komerciālos darījumos, ņemot vērā līguma priekšmetu, līguma noslēgšanas aspektus un citus faktorus, pusēm vispirms ir jāvienojas par tām piemērotāko strīda izšķiršanas mehānisma veidu. Izvēloties šķīrējtiesu, pusēm jāparedz detalizēts regulējums attiecībā uz konkrētas šķīrējtiesas izvēli, tās atrašanās vietu, piemērojāmām tiesībām,

¹⁸² Standarta ICC šķīrējtiesas klauzulas paraugi. Pieejams: <http://www.iccwbo.org/products-and-services/arbitration-and-adr/arbitration/standard-icc-arbitration-clauses/> [skatīts 2015. gada 2. jūnijā].

¹⁸³ Standarta SCC šķīrējtiesas klauzulas paraugi. Pieejams: <http://www.sccinstitute.com/dispute-resolution/model-clauses/> [skatīts 2015. gada 2. jūnijā].

¹⁸⁴ Standarta LCIA šķīrējtiesas klauzulas paraugi. Pieejamas: http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/LCIA_Recommended_Clauses.aspx [skatīts 2015. gada 2. jūnijā].

¹⁸⁵ Bond S. R. How to Draft an Arbitration Clause? (Revisited) ICC International Court of Arbitration Bulletin, December 1990, Vol. 1 No. 2, p. 17.

šķīrējtiesnešu skaitu, šķīrējtiesnešu iecelšanas kārtību un citiem faktoriem.¹⁸⁶ Kā norādījis prof. B. Karabeļņikovs (*B. Karabelnikov*), tad “projekta izstrādātājiem, bez pieredzes šķīrējtiesā, nevajadzētu pievienot [šķīrējtiesas – *aut. piez.*] klauzulu līgumā pēdējā brīdī, tai ir jāatbilst līguma būtībai un potenciālajam strīdam.”¹⁸⁷

Un, visbeidzot, katrai no pusēm ir jābūt pamatotai pārliecībai par savu rīcību un to, ka strīda gadījumā tā spēs pilnvērtīgi aizsargāt savas intereses šķīrējtiesā, saskaņā ar tādu procesuālo kārtību, kādu tā ir pielīgusi.

---

¹⁸⁶ Sīkāk sk., piemēram, Born G. B. *International Arbitration and Forum Selection Agreements: Drafting and Enforcing*. The Netherlands: Kluwer Law International, 4th ed., 2013, pp. 37 – 132.

¹⁸⁷ Karabelnikov B. Presentation “Quick and cheap? How to ensure efficiency in arbitration” in 4th DIS Baltic Arbitration Days 2015, 4 –5 June, Riga, unpublished.

1. nodaļas secinājumi

Pirmajā nodaļā, ņemot vērā šajā darbā ietverto pamatmērķi analizēt tieši valsti kā šķīrējtiesas līguma pusi, tika analizēts tiesību subjektu katalogs, kas ietilpst jēdzienā “valsts”. Tika secināts, ka, izvērtējot tiesību subjektu konkrētajā tvērumā, vispirms ir jāizdala tieši starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšana, analizējot starptautisko tiesību normas. Tādējādi pirmajā nodaļā jēdziens “valsts” tika analizēts no starptautisko tiesību aspekta vairākos griezumos. Pirmkārt, tika analizētas tādas starptautisko tiesību normas, kas vispārīgi ir attiecināmas uz valsti tajos gadījumos, kad tā noslēdz starptautisku šķīrējtiesas līgumu. Detalizēti tika analizēta *1961. g. Eiropas konvencijas* 2. panta 1. punktā ietvertā speciālā tiesību norma un *2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas* 1. panta b) apakšpunkts, kas satur jēdziena “valsts” definīciju. Otrkārt, tika pētīta attiecināmība uz valsti, valsts pārstāvība un atbildība, kas ir uzskatāmi par funkcionāliem krustpunktiem jautājumā par starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanu un valsts sasaisti ar šādu līgumu, kā arī šāda tiesību subjekta noteikšanu.

Kā parāda pirmās nodaļas analīze, tad jēdziens “valsts” šajā kontekstā ir jāatklāj visās procesa stadijās – gan sākumposmā, noslēdzot šķīrējtiesas līgumu, gan arī līguma izpildes stadijā, un, neapšaubāmi šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes fāzē, kad tiek vērtēti valsts imunitātes aspekti.

1961. g. Eiropas konvencija nedefinē jēdzienu “valsts”, bet tās 2. panta 1.punkts identificē tiesību subjektu, kurš ir tiesīgs noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus – publisko tiesību juridiskā persona. Tika secināts, ka jēdziens “publisko tiesību juridiskā persona” minētajā konvencijā ir iekļauts ar vienu mērķi – lai ietvertu pēc iespējas plašāku tiesību subjektu loku un nostiprinātu valstu tiesības noslēgt starptautisko šķīrējtiesu līgumus. Tas nozīmē, ka *1961. g. Eiropas konvencijas* 2. panta 1. punktā ietvertais tiesību subjekts “publisko tiesību juridiskā persona” jāinterpretē paplašināti un tiesība noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus ar šī jēdziena tvērumu nav ierobežojama.

Savukārt ar veikto *2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas* 1. panta b) apakšpunkta izvērtējumu, ievērojot šīs konvencijas specifiku, tika identificēts plašs tiesību subjektu katalogs, kas ietilpst jēdziena “valsts” definīcijā, pamatā pēc funkcionālās pazīmes – valsts un tās pārvaldes institūcijas, federālas valsts sastāvdaļas, valsts amatpersonas un valsts aģentūras un varas īstenošanas mehānismi.

Taču praktiskā sasaiste, kā noteikt attiecināmību starp konkrētu tiesību subjektu un noslēgto starptautisko šķīrējtiesas līgumu, ir atrodama tieši veiktajā analīzē par šāda līguma attiecināmību uz valsti. Pirmkārt, ir jānošķir tie tiesību subjekti, kuri var rīkoties valsts vārdā (vispārīgi) no tiem tiesību subjektiem, kuri ir tiesīgi noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus. Otrkārt, ir jāatceras, ka valsts

tiesību subjekta noslēgtais starptautiskais šķīrējtiesas līgums pie noteiktiem apstākļiem būs attiecināms uz valsti kā sākotnējo publisko tiesību juridisko personu, kaut arī tā tieši šķīrējtiesas līgumu nav noslēgusi. Lai to praksē izvērtētu, ir piemērojama no starptautiskajām publiskajām tiesībām pārņemtā “attiecināmības” metode, ar kuras palīdzību var izvērtēt, vai tiesību subjekta veiktās darbības ir attiecināmas uz valsti.

Veicot tiesu prakses izvērtējumu, autore ir secinājusi četras metodes, kā praksē tiek noteikta starptautiska šķīrējtiesas līguma attiecināmība uz valsti. Kā galvenā no tām ir konstatējama atsaukšanās uz valsts pārvaldes institucionālo sistēmu, ko ir salīdzinoši viegli pierādīt, piemēram, ja līgumu ir noslēgusi ministrija. Taču ņemot vērā, ka valstu pārvaldes institucionālās sistēmas atšķiras un tiesību subjektiem var būt atšķirīgs juridiskais statuss, praksē bieži tiek pielietota otrā metode – tiesību subjekta “saiknes” konstatēšana ar valsti. Šo sasaisti starp diviem tiesību subjektiem ir iespējams noteikt, pamatojoties uz pazīmju kopumu, kas katrā gadījumā ir vērtējams atsevišķi. Analizētajās tiesu prakses lietās jautājumā par saiknes esamību starp valsti un tiesību subjektu tika vērtēta galvojuma un garantijas sniegšana no valsts puses, pušu kopējais nodoms, kā arī “*alter ego*” doktrīna. Autore secināja, ka, piemērojot šo metodi, būtu jāvērtē arī tas, vai tiesību subjekts bija tieši iesaistīts procesā, vai tas bija informēts par šķīrējtiesas līguma spēkā esamību, kā arī brīdis, kurā tiesību subjekts iesaistās procesā (piemēram, vai ir piedalījies līguma noslēgšanas sarunās). Trešā metode starptautiska šķīrējtiesas līguma attiecināšanā uz valsti paredz, ka jāvērtē vai tiesību subjektam ir patstāvīgas juridiskas personas statuss. Balstoties uz tiesu prakses izvērtējumu, autore secināja, ka viens pats kritērijs pats par sevi nenodrošina pilnīgu šāda tiesību subjekta nošķiršanu no valsts un tas nav uzskatāms par izšķirošo kritēriju, bet ir jāvērtē kopsakarā ar citām pazīmēm, kas norāda uz sasaisti ar valsti. Savukārt ceturtā autores identificētā metode paredz veikt izvērtējumu par to, vai valsts ir uzskatāma par faktisko jeb patieso līguma pusi, neskatoties uz to, ka līgumu noslēdzis cits tiesību subjekts.

Analizējot valsts noslēgtu starptautisko šķīrējtiesas līgumu, ir jāvērtē vēl divi aspekti, kas ir nesaraujami saistīti ar tiesību subjektu – valsti – starptautiskā šķīrējtiesā. Pirmkārt, tas ir tiesību subjekts, kurš pārstāvēs valsti starptautiskā komerciālā šķīrējtiesas procesā. Otrkārt, tas ir tiesību subjekts, kurš uzņemsies atbildību par starptautiska komerciāla līguma izpildi un visiem izdevumiem vai zaudējumiem, kas varētu rasties valstij negatīva starptautiska šķīrējtiesas procesa rezultātā.

Viens no stūrakmeņiem, kā nodrošināt veiksmīgu valsts interešu pārstāvību starptautiskajās tiesvedībās, ir efektīva valsts interešu pārstāvības organizēšana. Neatkarīgi no tā, kāds valsts pārstāvības modelis ir izvēlēts, tam ir jābūt, pirmkārt, skaidri definētam valsts nacionālajās tiesību normās, iedarbīgam, lai to būtu iespējams īstenot, noteiktos termiņos un kārtībā, kā arī caurspīdīgam, paredzot finansējuma avotu un plānojot budžetu šādiem izdevumiem. Secināts, ka Latvijā jautājums par valsts pārstāvību starptautiskajos komerciālajos šķīrējtiesu procesos (gadījumi, kad noslēgts

starptautisks komerciāls līgums ar šķīrējtiesas klauzulu) ir stagnācijas posmā, jo, pirmkārt, trūkst vienotas juridiskās pieejas, stratēģijas un redzējuma par starptautisku šķīrējtiesas līgumu izstrādi, pārstāvību un atbildības sadalījumu. Šis aspekts ir jo īpaši būtisks, ņemot vērā Latvijas atrunas pie 1961. g. Eiropas konvencijas atsaukšanas faktu. Otrkārt, nepieciešama koncepcija par valsts pārstāvības kārtību starptautiskajos komerciālajos strīdos, kas skatāmi starptautiskajās komercšķīrējtiesās. Autore ir izstrādājusi savu valsts pārstāvības koncepcijas projektu, tādējādi aktualizējot šo jautājumu un veicinot vienotas pieejas sasniegšanu. Treškārt, nepieciešams atbilstošs tiesiskais regulējums paredzot atvasinātu publisko personu un neatkarīgo iestāžu atbildību par zaudējumu atlīdzību valsts budžetā starptautisko saistību pārkāpuma gadījumā. Minēto aspektu īstenošana pozitīvi ietekmēs sabiedrības viedokli par šķīrējtiesas institūta būtību, kā arī kļūs par labās prakses piemēru, kā rezultātā Latvijas valsts tiks uzskatīta par uzticamāku darījumu partneri ar starptautiskajai videi atbilstošu un sakārtotu tiesisko regulējumu.

Pirmās nodaļas noslēgumā veikta analīze par to, kādi ir apsvērumi un pastāvošie forumu veidi tādu starptautisko komerciālo strīdu izšķiršanai, kuros viena no pusēm ir valsts. Tas, kādu no strīdu izšķiršanas mehānismiem pielīgt, ir atkarīgs tikai no pusēm. Šķīrējtiesa var būt valsts kā starptautiska šķīrējtiesas līguma puses priekšrocība, ja vien tai piemīt nepieciešamās spējas un zināšanas šāda līguma izstrādē, noslēgšanā un izpildē. Universāla recepte nepastāv, viss ir atkarīgs no prasmes un pieejamajām sastāvdaļām.

2. ŠĶĪRĒJTIESAS LĪGUMA NOSLĒGŠANAS UN IZPILDES PRAKTISKIE ASPEKTI

2.1. Tiesību avoti, kas regulē šķīrējtiesas līguma noslēgšanu

2.1.1. Starptautisko tiesību normas

Promocijas darba pirmajā nodaļā tika analizēts jēdziens “valsts”, identificējot tiesību subjektu katalogu. Šajā nodaļā analizēti tiesību avoti, kas paredz tiesību subjektu, kas ietilpst jēdzienā “valsts” tiesības noslēgt šķīrējtiesu līgumus un pastāvošos tiesību noslēgt šķīrējtiesas līgumus noteikšanas veidus.

1961. g. Eiropas konvencija ir starptautisks līgums,¹⁸⁸ kura 2. panta 1. punkts paredz publisko tiesību juridisko personu tiesības noslēgt tiesiskus šķīrējtiesas līgumus.

Dž. Lou (*J. D. M. Lew*) un L. Mistelis (*L. A. Mistelis*) 1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. pantā ietvertu regulējumu definē kā “starptautiskās šķīrējtiesas vispārējo principu, kas praksē tiek panākts vairākos veidos:

- 1) ierobežojot aizliegumu valstij izskatīt strīdus šķīrējtiesā tikai attiecībā uz nacionālajiem (iekšzemes) gadījumiem;
- 2) nosakot valsts tiesības noslēgt šķīrējtiesas līgumu saskaņā ar likumu, kas piemērojams līgumam, nevis valsts puses likumam;
- 3) jebkura valsts, kas noslēgusi šķīrējtiesas līgumu pārkāptu starptautisko publisko kārtību, ja tā vēlāk atsauktos uz tās nacionālo likumu, lai tādējādi izvairītos no šķīrējtiesas līguma;
- 4) atļaujot šķīrējtiesnesim neņemt vērā tāda tipa ierobežojumu [nacionālajās tiesību normās – aut. piez.], jo valsts tādējādi rīkotos pretēji tās iepriekšējai uzvedībai, *contra factum proprium*.”¹⁸⁹

Autoresprāt, papildus jau uzskaitītajiem 1961. g. *Eiropas konvencijā* 2. pantā ietvertā regulējuma aspektiem, ir atsevišķi jāizvērtē šī panta ietvertā regulējuma starptautisko raksturu un piemērojamību. Proti, ir nepieciešams uzsvērt nevis šī principa iespējamās ierobežošanas pamatus, kas praksē tiek nepamatoti darīti, bet gan tajā ietvertu tiesību valstij noslēgt starptautiskos šķīrējtiesas līgumus, norādot, ka valstij šāda tiesība universāli piemīt pati par sevi, tāpat kā tiesība vispārīgi noslēgt starptautiskus komerciālus līgumus.

Jānorāda, ka principa, kas paredz publisko tiesību juridisko personu tiesības noslēgt šķīrējtiesas līgumus iekļaušana 1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. pantā, starptautiska komerciāla līguma pusēm deva iespēju atsaukties praksē uz konkrētu starptautisko tiesību avotu ar šādu regulējumu. Tas nodrošināja, pirmkārt, šī principa fiksēšanu rakstītā tiesību avotā ar iespēju atsaukties

¹⁸⁸ Salīdzinājumam sk. 1975. gada Interamerikas Starptautiskās komerciālās šķīrējtiesas konvenciju. Inter-American Convention on International Commercial Arbitration. 1438 UNTS 245, 1975. Pieejama: <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/b-35.html> [skatīts 2013. gada 23. novembrī].

¹⁸⁹ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kröll S. M. Comparative International Commercial Arbitration. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 736.

uz to, otrkārt, pierādīja, ka valstis, pievienojoties šai konvencijai, tādējādi arī atbalsta principa esamību un piemērojamību, un treškārt, pierādīja, ka šis princips ir starptautiski atzīts un otram darījuma pusei saistošs, ja vien tās valsts ir šīs konvencijas dalībvalsts un tā nav noteikusi atrunu, kā to, piemēram, ir izdarījusi Beļģija.

Mūsdienās valstu tiesības noslēgt starptautiskos šķīrējtiesu līgumus ir ieguvušas citu raksturu un šis princips tiek starptautiski atzīts par *lex mercatoria*,¹⁹⁰ kā arī starptautisko privāttiesību materiālo tiesību normu.¹⁹¹ Savukārt tā pārkāpums tiek uzskatīts par starptautiskās publiskās kārtības un citu starptautisko tiesību principu pārkāpumu.

Atbilstoši Pastāvīgās starptautiskās tiesas (*Permanent Court of International Justice*) 1927. gada 7. septembra lietā “*S. S. Lotus (France v. Turkey)*” spriedumā minētajam (zināms kā lietas “*Lotus*” princips), starptautiskajās tiesībās viss, kas nav aizliegts, ir atļauts un suverēnas valstis var brīvi rīkoties pēc to ieskatiem, ja vien tādējādi netiek aizskartas citu valstu tiesības. Šajā lietā, kur Francijas un Turcijas tvaikoņa sadursmes rezultātā gāja bojā turku jūrnieki un Turcijas tiesa notiesāja Francijas jūrniekus, Francija vērsās minētajā tiesā pret Turciju, uzskatot, ka Turcija ar savu rīcību ir pārkāpusi starptautisko tiesību principus. Pastāvīgā starptautiskā tiesa savā spriedumā konstatēja, ka: “[starptautiskās tiesības] piešķir lielu rīcības brīvību, kas tikai atsevišķos gadījumos ir ierobežotas [..]; attiecībā uz citiem gadījumiem katra valsts var brīvi pieņemt principus, kurus tā uzskata par vislabākajiem un vispiemērotākajiem.”¹⁹²

Ņemot vērā valsts tiesības noslēgt starptautiskos šķīrējtiesu līgumus universālo raksturu, un to, ka 1961. g. *Eiropas konvencija* ir uzskatāma par tiesību avotu, kur šī tiesība ir minēta, arī tajos gadījumos, kad valsts nav pievienojusies 1961. g. *Eiropas konvencijai*, bet tā argumentē, ka 1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. panta 1.punktā minētā tiesība tai nav saistoša, jāuzsver, ka šāds valsts arguments nav uzskatāms par pamatotu, ja vien valsts nav citā veidā nav nostiprinājusi tās kategorisko nostāju šī principa nepiemērošanā.

Kā tas praksē būtu izdarāms? Ja valsts ir pievienojusies 1961. g. *Eiropas konvencijai*, tad tā var nostiprināt savu pozīciju saskaņā ar šīs konvencijas regulējumu. Proti, lai valsts starptautiskā līmenī nostiprinātu principa, kas paredz valsts tiesību noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus neattiecināšanu uz to vai attiecināšanu ierobežotā apjomā, ir jāīsteno 1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. panta 2. punktā noteiktās tiesības, kas paredz:

¹⁹⁰ Romero E. S. Requiem for the Rule of Article 177(2) of the Swiss Private International Law Act in Aksen G. (et. al.) Global Reflections on International Law, Commerce and Dispute Resolution: Liber amicorum in Honour of Robert Briner, International Chamber of Commerce Publication No. 693, 2005, p. 826.

¹⁹¹ Kā tribunāls jau 1983. gadā norādīja lietā *Benteler v. Belgium state* par 1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. pantu: “[..] šis princips tiek bieži citēts un piemērots, ka daži pat iet tik tālu, ka uzskata to par starptautisko privāttiesību materiālo normu, kas novērojama starptautiskajā šķīrējtiesā.” *Case Benteler et al. v. Belgian State*, Award of *ad hoc* Tribunal, 18 November 1983. Journal of International Arbitration, 1984, Vol. 1, Issue 2, p. 189.

¹⁹² *Case S. S. “Lotus” (France v. Turkey)*. Judgement of 7 September 1927. PCIJ Reports, Series A, No.10.

“Parakstot, ratificējot vai pievienojoties šai Konvencijai, katrai valstij ir tiesības deklarēt, ka tā ierobežo iepriekšminētās tiesības tādā mērā, kā tas var būt noteikts deklarācijā.”¹⁹³

Jānorāda, ka vēsturiski tikai divas valstis – Beļģija un Latvija ir izmantojušas 1961. g. Eiropas konvencijas 2. panta 2. punktā minēto tiesību, taču ar Latvijas atrunas pie 1961. g. Eiropas konvencijas atsaukšanu 2013. gada nogalē, uz doto brīdi tikai viena valsts – Beļģija – ir noteikusi atrunu. Ņemot vērā minētās konvencijas aktualitāti arī šodien,¹⁹⁴ šis tiesību instruments varētu kalpot par efektīvu veidu, kā valstij nostiprināt savu pozīciju, ja tā konstatē nepieciešamību ierobežot valsts tiesību noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus.

2.1.2. Nacionālo tiesību normas

Vērtējot valstu tiesības un apjomu, kādā tās var noslēgt šķīrējtiesas līgumus starptautiskā līmenī, ir jāanalizē arī valstu nacionālo tiesību normu regulējums. Šāds izvērtējums ir būtisks, lai konstatētu vai pastāv nacionālā un starptautiskā tiesiskā regulējuma mijiedarbība, un kāda ir šo tiesisko regulējumu ietekme uz starptautisko šķīrējtiesas procesu.

Latvijā – Civilprocesa likuma 487. pants “Šķīrējtiesā izšķīramie strīdi”¹⁹⁵ līdz 61. nodaļas “Vispārīgie noteikumi” izslēgšanai ar 2015. gada 1. janvāri paredzēja, ka šķīrējtiesā var nodot izskatīšanai jebkuru civiltiesisku strīdu, izņemot strīdu, kurā kaut viena puse ir valsts vai pašvaldības iestāde vai ar šķīrējtiesas nolēmumu var tikt skartas valsts vai pašvaldības iestāžu tiesības. Kā norādīts Civilprocesa likuma komentāros,¹⁹⁶ tad Latvija pievienojoties [1961. g. Eiropas konvencijai] ir izmantojusi iespēju ierobežot komercšķīrējtiesu kompetenci, kas arī tika atspoguļots minētā panta saturā.

Ar 2015. gada 1. janvāri stājās spēkā Šķīrējtiesu likums, tā 5. panta “Šķīrējtiesas kompetence” pirmās daļas 2. punktā paredzot līdzīgu regulējumu kā Civilprocesa likumā izslēgtajam 487. pantam:

“(1) Šķīrējtiesā izšķir jebkuru civiltiesisku strīdu, ja puses ir brīvprātīgi vienojušās un noslēgušas šķīrējtiesas līgumu, izņemot strīdu:

¹⁹³ 1961. g. Eiropas konvencijas 2. pants.

¹⁹⁴ Sk., piemēram, Kačevska I. Renaissance of the European Convention on International Commercial Arbitration in Gessel-Kalinowska B. Kalisz (ed.). The Challenges and the Future of Commercial and Investment Arbitration. Liber Amicorum Prof. J.Rajski. Court of Arbitration Lewiatan, Warsaw, 2015, pp. 365 – 378.

¹⁹⁵ Civilprocesa likuma vēsturiskā redakcija (28.11.2014 – 31.12.2014). Civilprocesa likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 3. novembris, Nr. 326/330. Tā, piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts, 1999. gada 16. novembrī pieņemot lēmumu lietā Nr. SPC-72 par atteikumu izsniegt izpildu rakstu, pamatojoties uz šķīrējtiesas spriedumu konstatēja: tā kā Rīgas Aviācijas universitāte ir uzskatāma par valsts iestādi un Rīgas Starptautiskā šķīrējtiesa spriedumu izdevusi neņemot vērā Civilprocesa likuma 487. panta pirmās daļas 5. punktu, kas paredzēja, ka šķīrējtiesā var nodot izskatīšanai jebkuru civiltiesisku strīdu, izņemot strīdu, kurā kaut viena puse ir valsts vai pašvaldības iestāde, tā ir pārkāpusi savas kompetences ietvarus. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi, 1999. gads. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2000, 798. – 800.lpp.

¹⁹⁶ Torgāns K. (zin. red.). Civilprocesa likuma komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 650. lpp.

2) kurā kaut viena puse ir valsts vai pašvaldības iestāde vai par kuru pieņemts šķīrējtiesas nolēmums var skart valsts vai pašvaldības iestādes tiesības.”¹⁹⁷

Latvijā, saskaņā ar Šķīrējtiesu likuma 5. panta pirmās daļas 2. punktu, valsts un pašvaldību iestādes nav tiesīgas noslēgt šķīrējtiesas līgumus. Tomēr jānorāda, ka šis regulējums ir attiecināms tikai uz šķīrējtiesas procesiem Latvijā un līdz ar to tajā ietvertais aizliegums valsts un pašvaldību iestādēm noslēgt šķīrējtiesas līgumu nav piemērojams attiecībā uz starptautisku šķīrējtiesas līgumu noslēgšanu (“starptautiskuma” kritērija neesamība).

Starptautiskā līmenī, Latvijas publisko tiesību juridiskās personas ir tiesīgas noslēgt šķīrējtiesas līgumus bez jebkādiem ierobežojumiem līdz ar Latvijas atrunas pie 1961. g. Eiropas konvencijas atsaukšanu.¹⁹⁸ Lai arī šīs atrunas atsaukšanas process aizņēma ilgu laika posmu (pirmais likumprojekts tika izstrādāts jau 2009. gadā) un tika izstrādātas vairākas likumprojekta redakcijas, svarīgs ir fakts, ka Latvija, atsaucot atrunu pie 1961. g. Eiropas konvencijas ir paudusi nostāju pilnībā pievienoties starptautiski atzītam un praksē nospirinātam principam, kas paredz valsts tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus.

Interesanti, ka 2012. gada 10. februārī 11. Saeimā iesniegtā likumprojekta “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” redakcija paredzēja īpašu kārtību pašvaldībām, nosakot, ka “pašvaldību iestādes pirms šķīrējtiesas līguma noslēgšanas pārsūta šķīrējtiesas līguma projektu Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai, lai saņemtu Valsts kancelejas atzinumu par šķīrējtiesas līguma atbilstību valsts interesēm.”¹⁹⁹ Izskatot šo likumprojektu pirmajā lasījumā, tika norādīts, ka “patlaban pašvaldības iestādēm nav tiesību ietvert līgumos klauzulu par strīdu izskatīšanu ārvalstu šķīrējtiesās. Latvija ir viena no tikai divām Eiropas Savienības valstīm, kurās šādu tiesību nav.”²⁰⁰ Un kā secināms no Saeimas stenogrammas, tad Latvijas Pašvaldību savienība bija izteikusi iebildumus, taču “Tieslietu ministrija izskaidroja, ka šādos

¹⁹⁷ Šķīrējtiesu likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2014. gada 1. oktobris, Nr. 194.

¹⁹⁸ Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 12. februāris Nr. 23. Latvijas valdība 2013. gada 23. decembrī informēja ANO Ģenerālsēkretāru par atrunas atsaukšanu pie 1961. g. Eiropas konvencijas. Atruna paredzēja, ka “saskaņā ar Eiropas konvencijas par Starptautisko komercšķīrējtiesu 2. panta 2. punktu, Latvija paziņo, ka 2. panta 1. punkts netiek piemērots attiecībā uz valsts un pašvaldību iestādēm”. Pieejams: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-2&chapter=22&lang=en#8 [skatīts 2015. gada 1. aprīlī]. Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2013. gada 13. novembris, Nr. 222. Jānorāda, ka saskaņā ar 1961. g. Eiropas konvencijas 1. panta (a) apakšpunktu, konvencija piemērojama šķīrējtiesu līgumiem [...] starp fiziskām un juridiskām personām, kuru pastāvīgā dzīvesvieta vai atrašanās, slēdzot līgumu, atrodas dažādās Līgumslēdzējās valstīs. Tas nozīmē, ka atruna bija attiecināma tikai uz tām valstīm, kas ir minētās konvencijas dalībvalstis.

¹⁹⁹ Likumprojekts “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu””. (11. Saeimas likumprojekta Nr. Nr.205/Lp11), iesniegts Saeimā 2012. gada 10. februārī. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/ED4CEB6E5CF3B1A5C22579A00044FB8C?OpenDocument> [skatīts 2015. gada 11. jūlijā].

²⁰⁰ Likumprojekta Nr. 205/Lp11 “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” pirmais lasījums. 11. Saeimas 2012. gada 15. marta sēdes stenogramma. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/4486C60869F66B56C22579C60038331A?OpenDocument> [skatīts 2014. gada 6. jūnijā].

gadījumos līgumi tiks saskaņoti ar Valsts kanceleju, kas izvērtē šķīrējtiesas klauzulas atbilstību valsts interesēm.”²⁰¹

Savukārt 2013. gada 10. oktobrī, izskatot likumprojektu “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” otrajā lasījumā,²⁰² ņemot vērā Saeimas Juridiskā biroja priekšlikumu, kas paredzēja izslēgt likuma “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu” 2. pantu,²⁰³ t. i. tika piedāvāts atcelt aizliegumu arī attiecībā uz pašvaldībām. Likumprojekts tika atbalstīts piedāvātajā redakcijā. Uz šī likumprojekta trešo lasījumu priekšlikumi netika saņemti un 2013. gada 31. oktobrī likumprojekts “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” tika atbalstīts un pieņemts.²⁰⁴ Secināms, ka aizlieguma pašvaldībām noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus atcelšana tika vērtēta kritiskāk, nekā attiecībā uz valsts iestādēm, kā arī sākotnēji tika plānots paredzēt šķīrējtiesas līguma saskaņošanas procedūru ar Valsts kanceleju. Priekšlikums par atsevišķa regulējuma nepieciešamību gadījumos, kad pašvaldības noslēdz starptautiskus šķīrējtiesu līgumus norāda uz nepieciešamību pievērst šim aspektam īpašu uzmanību, piemēram, kā piedāvāts šī darba pirmajā nodaļā izdarītajos secinājumos, paredzot tiesisko regulējumu un sniedzot metodoloģisku atbalstu arī jautājumos par starptautisko komerciālo strīdu izskatīšanu starptautiskās šķīrējtiesās.

Apkopojot iepriekšminēto, konstatējams, ka Latvijā nacionālā līmenī valsts un pašvaldību iestādes nav tiesīgas noslēgt šķīrējtiesu līgumus, saskaņā ar Šķīrējtiesu likumu (piemēram, Latvijas valsts iestādei “Z”, noslēdzot iepirkuma līgumu par datoru iegādi ar uzņēmumu SIA “K”, kas reģistrēts un atrodas Latvijā, šķīrējtiesas klauzulas iekļaušanai šādā līgumā nav tiesiska pamata). Savukārt starptautiskā līmenī valsts un pašvaldību iestādes ir tiesīgas bez ierobežojumiem noslēgt šķīrējtiesu līgumus, pēc Latvijas atrunas pie 1961. g. *Eiropas konvencijas* atsaukšanas. Piemēram, pašvaldība, noslēdzot starptautisku komerciālu līgumu ar ārvalsts komersantu “Z” par datoru programmatūras iegādi ir tiesīga šādā starptautiskā privāttiesiskā līgumā iekļaut šķīrējtiesas klauzulu.

Vai Latvija var tikt izvēlēta par vietu, kur savus strīdus risina, piemēram, ārvalstu komersanti vai komersants un ārvalsts (piemēram, šķīrējtiesas līgumā pielīgstot kādu no Latvijā esošajām šķīrējtiesas institūcijām)? Viennozīmīgi, ka puses pirms šāda lēmuma pieņemšanas vērtēs tiesisko

---

²⁰¹ Likumprojekta Nr. 205/Lp11 “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” pirmais lasījums. 11. Saeimas 2012. gada 15. marta sēdes stenogramma. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/4486C60869F66B56C22579C60038331A?OpenDocument> [skatīts 2014. gada 6. jūnijā].

²⁰² Likumprojekta Nr. 205/Lp11 “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” otrais lasījums. 11. Saeimas 2013. gada 10. oktobra sēdes stenogramma. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/CF70AFF975B18B6EC2257C050031EFE7?OpenDocument> [skatīts 2014. gada 6. jūnijā].

²⁰³ 2013. gada 4. oktobra priekšlikumu tabula likumprojektam Nr. 205/Lp11 “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” uz 2. lasījumu. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/38B65A18883C260EC2257BFA00388418?OpenDocument> [skatīts 2014. gada 6. jūnijā].

²⁰⁴ Likumprojekta Nr. 205/Lp11 “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” trešais lasījums. 11. Saeimas 2013. gada 31. oktobra sēdes stenogramma. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/7C0D24E1522D23E8C2257C1A00359AB7?OpenDocument> [skatīts 2014. gada 6. jūnijā].

regulējumu, kā arī tiesisko vidi Latvijā. Neskatoties uz veiktajām reformām,²⁰⁵ esošā šķīrējtiesu vide Latvijā, pastāvot nepieciešamībai veikt uzlabojumus,²⁰⁶ varētu ievērojami ietekmēt pozitīva lēmuma pieņemšanu. Papildus tam, gadījumā, ja puse (ārvalsts) vēlēšies atzīt un izpildīt ārvalsts šķīrējtiesas nolēmumu Latvijā, ir jāņem vērā Latvijas tiesiskais regulējums par aizliegumu valsts un pašvaldību iestādēm noslēgt šķīrējtiesu līgumus, uz ko atbildētājs varētu mēģināt atsaukties kā pretargumentu sprieduma atzīšanai un izpildei (plašāk analizēts šī darba trešajā nodaļā).

Salīdzinājumam, Francijā, līdzīgi kā Latvijā, Francijas nacionālās tiesību normas²⁰⁷ paredz aizliegumu valstij noslēgt šķīrējtiesas līgumus, tomēr starptautiskā līmenī šāds aizliegums nepastāv. Jānorāda, ka Francijā, jau Napoleona kodeksā ietvertais regulējums noteica īpašu kārtību attiecībā uz šķīrējtiesām.²⁰⁸ Izņēmums tika paredzēts ar “1975. gada 9. jūlija likumu, kas atļāva valdībai izdot rīkojumus, kas atļautu noteiktām valsts iestāžu kategorijām izskatīt strīdus šķīrējtiesā, taču neviens rīkojums netika izdots līdz 2002. gadam.”²⁰⁹

No praktiskās puses jānorāda, ka Francijas īpatnība aspektā par šķīrējtiesas līguma noslēgšanu ir administratīvie līgumi, kas jāņem vērā, noslēdzot starptautiskus privāttiesiskus līgumus ar Francijas publisko tiesību juridiskām personām. Tā, piemēram, *ICC* lietā Nr. 8646, kur viena no pusēm bija valsts institūcija, tika noslēgts pakalpojuma līgums ar komersantu. Secināms, ka līgumā tika ietverta arī šķīrējtiesas klauzula, un attiecīgi, konstatējot veicamo darbu kavēšanos, puse vērsās šķīrējtiesā par līgumsoda piedziņu. Atbildētājs norādīja, ka ir noslēgts “administratīvs līgums ar valsts institūciju un darbi ir uzskatāmi par sabiedrisko pakalpojumu, līdz ar to piemērojams administratīvais likums.”²¹⁰ Prasītājs savukārt norādīja, ka noslēgtais līgums ir uzskatāms par komerciālu līgumu. Šķīrējtiesa, izvērtējot pušu apsvērumus, secināja, ka noslēgts ir administratīvais līgums un attiecīgi tam piemērojamas administratīvās tiesības.

Savukārt lietā *Inserm v. Fondation Letten F. Saugstad*²¹¹ starp Francijas valsts institūciju *Inserm* un uzņēmumu *Saugstad Foundation* tika noslēgts saprašanās memorands par neirobioloģiskā pētniecības institūta būvniecību, iekļaujot līgumā šķīrējtiesas klauzulu. *Inserm*, iebilstot pret

²⁰⁵ Sk., piemēram, preses relīzi “Šķīrējtiesu reforma ir būtiski sekmējusi šķīrējtiesu darbības vides sakārtošanu”. Tieslietu ministrija, 2017. gada 13. jūnijs. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/skirejtiesu-reforma-ir-butiski-sekmejusi-skirejtiesu-darbibas-vides-sakartosanu> [skatīts 2017. gada 10. augustā].

²⁰⁶ Sk., piemēram, DELOS Dispute Resolution pētījuma “Šķīrējtiesu vietu ceļvedis” nodaļu par Latvijas regulējumu šķīrējtiesu jomā. Kačevska I. Delos Guide to Arbitration Places. Chapter “Latvia”. Pieejams: <https://delosdr.org/wp-content/uploads/2018/06/Delos-GAP-1st-edn-Latvia.pdf?pdf=GAP1-Latvia> [skatīts 2018. gada 1. augustā].

²⁰⁷ Francijas civilkodeksa 2060. pants. Code Civile, Titre XVI: Du compromis. Pieejams: <http://www.le-code-civil.fr/article-2060-a6445694.html> [skatīts 2014. gada 6. jūnijā].

²⁰⁸ Sīkāk sk. Delvolvé J. L., Pointon G. H., Rouche J. French Arbitration Law and Practice: A Dynamic Civil Law Approach to International Arbitration. Kluwer Law International, 2nd ed., 2009, p. 4.

²⁰⁹ *Ibid.*, p. 6.

²¹⁰ *ICC* Case No. 8646, Final Award June 1998 (Extract). *ICC International Court of Arbitration Bulletin* Vol. 15, No. 2, 2004, p. 109.

²¹¹ *Case Institut national de la santé et de la recherche médicale (INSERM) v. Fondation Letten F. Saugstad*. Conseil d' état, 31 July 2009. *Revue de l'Arbitrage, Comité Français de l'Arbitrage, Issue 3, 2009*, pp. 539 - 541. Par Francijas tiesu sistēmas uzbūvi sk. Deringer F. B. France, Part A, B in Colman A. (ed.). *Encyclopedia of International Commercial Litigation*. Netherlands: Kluwer Law International, 2013, pp. 1 - 62.

šķīrējtiesas nolēmuma norādīto, vērsās Francijas tiesā par šķīrējtiesas nolēmuma anulēšanu, norādot uz šādiem apsvērumiem:

- 1) šķīrējtiesas klauzula uzskatāma par spēkā neesošu, pamatojoties uz nacionālajām tiesību normām, kas satur aizliegumu šādas tiesības pielīgt;
- 2) ir noslēgts administratīvs līgums, kas jāskata Francijas administratīvajā tiesā.

Tiesa attiecīgi vērtēja, vai noslēgtais līgums ir uzskatāms par administratīvu līgumu, secinot, ka lieta skatāma administratīvajā tiesā. Tādējādi galvenā problemātika šajā aspektā slēpjas līguma interpretēšanā, lai noteiktu, kāds (komerciāls vai administratīvs (publisko tiesību)) līgums ir noslēgts un, attiecīgi, kādas tiesību normas ir piemērojamas, tai skaitā attiecībā uz šķīrējtiesas līguma spēkā esamību.

Starptautiskā līmenī Francija ir 1961. g. *Eiropas konvencijas* dalībvalsts, un tā nav noteikusi atrunu pie 1961. g. *Eiropas konvencijas*, kas attiecīgi neierobežo tās tiesības noslēgt starptautiskos šķīrējtiesu līgumus.

Sadursme starp valsts tiesībām noslēgt šķīrējtiesas līgumus starptautiskā līmenī ar nacionālajās tiesību normās ietverto regulējumu, Francijā tika noregulēta tieši tiesu prakses rezultātā. Tā par būtisku pagrieziena punktu uzskatāma lieta *Trésor Public v. Galakis*,²¹² kur tika noteikts, ka aizliegums nacionālajās tiesību normās noslēgt šķīrējtiesu līgumus nav attiecināms uz līgumu ar starptautisku raksturu, kas noslēgts starptautiskās tirdzniecības jomā. Kā rezultātā šajā lietā tika nostiprināts princips, ka valsts tiesības noslēgt šķīrējtiesas līgumus ir starptautiskās komerciālās šķīrējtiesas materiālā tiesību norma.²¹³ Analogiski, arī gadījumā, kad, piemēram, citas valsts institūcija starptautiskajā šķīrējtiesā mēģinātu atsaukties uz tās nacionālajās tiesību normās ietverto regulējumu par aizliegumu noslēgt šķīrējtiesas līgumus, prasītājs, visticamāk, argumentētu, ka šāds aizliegums nav piemērojams gadījumos, kad pušu starpā noslēgts tiesisks starptautiskais komerciālais līgums ar šķīrējtiesas klauzulu.

Interpretējot un piemērojot 1961. g. *Eiropas konvenciju*, pusēm ir jāpiemēro 1969. gada Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām²¹⁴ ietvertais regulējums. Minētās konvencijas 27. pantā noteikts:

“Dalībnieks nevar atsaukties uz nacionālo tiesību normu prasībām, lai attaisnotu līguma neizpildi. Šis noteikums neietekmē 46. panta noteikumus.”

²¹² Case *Trésor Public v. Galakis*. Cour de Cassation, First Civil Chamber, 2 May 1966 in Clay T., Pinsolle P., Voisin T. (eds.) *French International Arbitration Law Reports: 1963-2007*, April 2014, JurisNet LLC, pp. 11 – 15.

²¹³ Paasivirta E. *Participation of States in International Contracts and Arbitral Settlement of Disputes*. Finnish Lawyers Publishing Company, Helsinki, 1990, p. 41.

²¹⁴ 1969. gada Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām. 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties. UN Doc. A/Conf.39/27, spēkā esoša, turpmāk – 1969. g. *Vīnes konvencija*. Uz 2020. gada 1. janvārī 116 dalībvalstis. 1969. g. *Vīnes konvencijas* statuss pieejams: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-1&chapter=23&Temp=mtdsg3&clang=_en [skatīts 2020. gada 1. janvārī]. Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 3. aprīlis, Nr. 52.

1969. g. *Vīnes konvencijas* 27. pants nostiprina principu, ka starptautiskā līmenī starptautiskās tiesības ir prioritāras.”²¹⁵ Savukārt 1969. g. *Vīnes konvencijas* 46. panta 1. punkts paredz, ka:

“Valsts nav tiesīga atsaukties uz apstākli, ka tās piekrišana līguma saistošajam raksturam tikusi izteikta, pārkāpjot to vai citu valsts iekšējo tiesību normu attiecībā uz spēju slēgt līgumus, kā pamatu līguma atzīšanai par spēkā neesošu, izņemot gadījumu, ja šāds pārkāpums ir ievērojams un attiecīgai iekšējo tiesību normai ir īpaši būtiska nozīme.”

Tas nozīmē, ka noslēdzot starptautisko publisko tiesību līgumu, gadījumā, ja konstatējamas tiesiskā regulējuma pretrunas, tad valstij ir jāveic grozījumi nacionālajās normās, bet ne vēlāk kā līdz brīdim, kad starptautiskais līgums stājas spēkā.²¹⁶ Valstij ir pienākums sinhronizēt tās nacionālās tiesību normās ietverto regulējumu ar starptautiskajām tiesībām, jo tiks piemēroti starptautisko līgumu noteikumi. Līdzīgu regulējumu paredz arī likuma “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”²¹⁷ 13. pants.

Analizējamā jautājuma kontekstā Beļģija ir interesants piemērs gan tiesiskā regulējuma, gan tiesu prakses ziņā. Pirmkārt, tās nacionālās tiesību normas satur aizliegumu publisko tiesību juridiskām personām noslēgt šķīrējtiesas līgumus. Otrkārt, Beļģija šobrīd ir vienīgā valsts, kura saskaņā ar 1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. panta 2. punktu ir noteikusi atrunu; un, treškārt, Beļģijas tiesu prakse lietā *Benteler v. Belgian state*, līdzīgi kā Francijas lieta *Trésor Public v. Galakis*, ir nostiprinājusi fundamentālus tiesību principus analizējamā jautājuma kontekstā.

Beļģijas Tiesu kodeksa 1676. panta 2. punkts (līdz 1998. gada 19. maija grozījumiem) paredzēja, ka “jebkurš, izņemot publisko tiesību juridiskās personas, [...] var slēgt šķīrējtiesas līgumu. Valsts var noslēgt šādu līgumu, ja starptautisks līgums [*treaty*] atļauj vērsties šķīrējtiesā.”²¹⁸ Pēc grozījumu veikšanas šajā pantā tika paredzēts izņēmums, nosakot, ka “[...] publisko tiesību juridiskās personas var slēgt šķīrējtiesas līgumu par jebkādiem aspektiem, kas noteikti ar likumu vai Ministru padomes dekrētu, kas var arī paredzēt nosacījumus un noteikumus, kas jāievēro attiecībā uz šāda līguma noslēgšanu.”²¹⁹ Tādējādi tika paredzēts izņēmuma gadījums, kad šķīrējtiesas līguma noslēgšana var būt pieļaujama. Savukārt starptautiskā līmenī, kā norādīts iepriekš, Beļģija ir noteikusi atrunu pie 1961. g. *Eiropas konvencijas*, kas paredz to, ka “saskaņā ar 1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. pantu Beļģijas valdība deklarē, ka lietās, kas minētas 1.panta pirmajā daļā [gadījumi, kad

²¹⁵ Villiger M. E. *Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties*. Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 375.

²¹⁶ Aust A. *Modern Treaty Law and Practice*. Cambridge University Press, 2000, p. 144.

²¹⁷ Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. gada 26. janvāris, Nr. 11.

²¹⁸ Belgian Code Judiciaire, Article 1676. Pieejams: <http://www.jus.uio.no/lm/belgium.code.judicature.1998/1676.html> [skatīts 2015. gada 22. februārī].

²¹⁹ Belgian Code Judiciaire, Article 1676. 2. Pieejams: <http://www.jus.uio.no/lm/belgium.code.judicature.1998/1676.2.html> [skatīts 2015. gada 22. februārī].

konvencija ir piemērojama – *aut. piez.*], Beļģijā tikai valstij ir spēja slēgt šķīrējtiesas līgumus.”²²⁰ Uzreiz gan jānorāda, ka šī Beļģijas atruna ir attiecināma tikai uz 1961. g. Eiropas konvencijas dalībvalstīm, taču uz tādām valstīm kā, piemēram, Lietuva, Šveice, Norvēģija un citām valstīm (tās valstis, kas nav 1961. g. Eiropas konvencijas dalībvalstis²²¹) šī atruna nav attiecināma.

Zināmākā no tiesu prakses lietām Beļģijas kontekstā ir *ad hoc* šķīrējtiesas lieta *Benteler v. Belgian state*,²²² kur starp Beļģijas valsti, Ēriku Benteleru (*Erick Benteler*) un Helmutu Benteleru (*Helmut Benteler*) no Vācijas, un Beļģijas uzņēmumu *ABC S. A.* Tika noslēgts līgums par finanšu pārstrukturizēšanu, un tajā tika iekļauta šķīrējtiesas klauzula, kas paredzēja:

“*Visi strīdi starp Valsti un Benteler, kas var rasties no šīs vienošanās tiks atrisināti galīgi (“souverainement”) un bez apelācijas, šķīrējtiesā. Tā var pieņemt lēmumu ex aequo et bono. Šķīrējtiesas tribunāls nosaka savu nodevu apmēru. Šķīrējtiesas tribunāls sastāv no trīs locekļiem. Katra no pirmajām divām pusēm ieceļ vienu šķīrējtiesnesi ar tās pilsonību. Abi nominētie šķīrējtiesneši ieceļ citas pilsonības trešo šķīrējtiesnesi, kurš uzņemas šķīrējtiesas tribunāla priekšsēdētāja lomu. Šķīrējtiesas tribunāla mītnes vietai ir jābūt priekšsēdētāja domicilam. Ja puse neizvirza šķīrējtiesnesi noteiktajā termiņā 30 dienu laikā pēc uzaicinājuma saņemšanas to darīt, vai pēc nespējas panākt vienošanos nominēto divu šķīrējtiesnešu starpā 30 dienu laikā par trešo šķīrējtiesnesi, katra no divām pusēm var lūgt Starptautiskās tirdzniecības palātas Šveices komiteju noteikt šādu šķīrējtiesnesi.”*²²³

Pēc tam, kad *Benteler* vērsās šķīrējtiesā, Šveicē, Beļģijas valsts pārstāvji centās pamatot trīspusējā līguma, kas noslēgts 1980. gadā starp Beļģiju, tās uzņēmumu *ABC S. A.* un Vācijas diviem uzņēmējiem, un attiecīgi arī šķīrējtiesas klauzulas spēkā neesamību, balstoties uz šādiem argumentiem. Pirmkārt, tika norādīts, ka šķīrējtiesas klauzula nav spēkā, jo saskaņā ar Beļģijas nacionālo likumu valsts institūcija nav tiesīga noslēgt šķīrējtiesas klauzulu. Otrkārt, noslēgtais līgums saskaņā ar tās nacionālo likumu pēc būtības nav uzskatāms par komerciālu darījumu un līdz ar to, nav skatāms starptautiskā komerciālā šķīrējtiesā. Treškārt, darījumā nav konstatējams “starptautiskuma” kritērijs. Tāpat Beļģija argumentēja, ka konkrētā lieta, ņemot vērā publiskās intereses un politiskos

²²⁰ Beļģijas atruna pie 1961. g. Eiropas konvencijas. Pieejams: http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXII-2&chapter=22&lang=en [skatīts 2013. gada 11. martā]. Par Beļģijas tiesu sistēmas uzbūvi sk. Houtte H., Woutelet P. R. Belgium Part A (2002), Part B (2008) in Colman A. (ed.). Encyclopedia of International Commercial Litigation. Netherlands: Kluwer Law International, 2013, pp. 1 – 42.

²²¹ 1961. g. Eiropas konvencijas dalībvalstu saraksts. Pieejams: http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXII-2&chapter=22&lang=en [skatīts 2015. gada 23. aprīlī].

²²² Case *Benteler et al. v. Belgian State*, Award of *ad hoc* Tribunal, 18 November 1983. Journal of International Arbitration, 1984, Vol. 1, Issue 2, pp.184 –190. Jānorāda, ka šī lieta minēta arī likumprojekta “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” (11. Saeimas likumprojekts Nr. 205/Lp11) anotācijā par Latvijas atrunas pie 1961. g. Eiropas konvencijas atsaukšanu.

²²³ Ibid, p. 191.

motīvus, nav uzskatāma par komerciāla rakstura lietu. *Ad hoc* šķīrējtiesa noraidīja Beļģijas argumentu, nosakot, ka noslēgtais līgums ir ar komerciālu raksturu un līdz ar to, piemērojama 1961. g. Eiropas konvencija.²²⁴

Šī lieta tiek bieži pieminēta, jo tajā par fundamentālu mūsdienu starptautisko tirdzniecības principu tika atzītas tiesības valstij un tās iestādēm noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, un, kas ir būtiski, ja valsts šādu šķīrējtiesas līgumu ir noslēgusi, tad tā vēlāk nevarēs atsaukties uz savu nacionālo aizliedzošo likumu, lai atzītu šķīrējtiesas līgumu par spēkā neesošu.

Jānorāda, ka, arī virzot likumprojektu “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” par Latvijas atrunas pie 1961. g. Eiropas konvencijas atsaukšanu, projekta anotācijā tika sniegta atsauce uz minēto lietu, norādot, ka: “kopš *ad hoc* šķīrējtiesas sprieduma lietā *Benteler v. Belgium* valsts un tās iestāžu tiesības slēgt šķīrējtiesu līgumus ir atzītas par fundamentālu mūsdienu starptautisko tirdzniecības principu”.²²⁵ Lai arī citās valstīs šādas atziņas ir konstatējamās arī pirms *Benteler v. Belgium* lietas (Francijā, piemēram, *Trésor Public v. Galakis* lieta), tieši *Benteler v. Belgium* ir visbiežāk citētā lieta, iespējams arī tāpēc, ka Beļģija ir noteikusi atrunu pie 1961. g. Eiropas konvencijas.

Raugoties uz valsts tiesībām noslēgt šķīrējtiesas līgumus, Šveice ir uzskatāma par vienu no progresīvākajām valstīm. Šveices starptautisko privāttiesību likuma 177. panta otrā daļā noteikts:

“Ja puse šķīrējtiesas līgumam ir valsts vai tās uzņēmums vai institūcija, par kuru tā veic kontroli, tā nevar atsaukties uz savu likumu, lai apstrīdētu tās spēju būt par pusi šķīrējtiesā vai arī strīda pakļautību šķīrējtiesai uz ko šķīrējtiesas līgums ir attiecināms.”²²⁶

Pastāv uzskats, ka “šis regulējums, kura pirmsākumi meklējami ICC šķīrējtiesas *jurisprudencē*, un, kas šķiet, ir vairāk daļa no *lex mercatoria*, ko pieņēmis Šveices likumdevējs, nevis oriģināls Šveices likuma regulējums [...] ir vienbalsīgi pieņemts un automātiski piemērots no starptautisko šķīrējtiesu tribunālu puses, kad tie saņem jurisdikcionālus iebildumus no valsts institūciju puses, kas pamatoti ar to nacionālo likumu [...]”²²⁷

Puses atsaucas uz Šveices starptautisko privāttiesību likuma 177. panta otro daļu, lai pamatotu, ka valstij ir tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, jo šajā tiesību normā

²²⁴ Paulsson J. May a State Invoke its Internal Law to Repudiate Consent to International Commercial Arbitration? – Reflections on the *Benteler v. Belgium* Preliminary Award. *Arbitration International*, 1986, Vol. 2, No. 2, pp. 90 – 103.

²²⁵ Likumprojekta “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: tap.mk.gov.lv/doc/2005/TManot_161211_GrICAKonv.3269.doc [skatīts 2014. gada 4. augustā].

²²⁶ Swiss Private International Law Act. Pieejams: https://www.swissarbitration.org/files/34/Swiss%20International%20Arbitration%20Law/IPRG_english.pdf [skatīts 2014. gada 4. augustā].

²²⁷ Romero E. S. Requiem for the Rule of Article 177(2) of the Swiss Private International Law Act in Aksen G. (et. al.) *Global Reflections on International Law, Commerce and Dispute Resolution: Liber amicorum in Honour of Robert Briner*, Internatioanl Chamber of Commerce Publication No. 693, 2005, p. 826.

minētais ir uzskatāms par vispārātzītu tiesību normu (jāuzsver, ka Šveice nav 1961. g. Eiropas konvencijas dalībvalsts). It īpaši šāds arguments tiek izmantots tajos gadījumos, kad valsts puse, atsaucoties uz tās nacionālajās tiesību normās ietverto aizliegumu noslēgt šķīrējtiesas līgumus, mēģina pamatot, ka šķīrējtiesas līgums uzskatāms par spēkā neesošu. “Šis regulējums ir starptautisko privāttiesību materiālā norma. Tādā veidā tiesība noslēgt šķīrējtiesas līgumu tiek regulēta ar *lex arbitri*, neatkarīgi no *lex causae* noteikumiem vai pušu attiecīgajām nacionālajām normām.”²²⁸ Papildus jānorāda, ka “[..] 177. panta otrā daļa attiecas arī uz valsts imunitātes no jurisdikcijas ierobežošanu”,²²⁹ kas tiks analizēts šī promocijas darba trešajā nodaļā.

Salīdzinājumam interesants ir Ungārijas vēsturiskais normatīvo tiesību aktu regulējums saistībā valsts šķīrējtiesas līguma noslēgšanu, kas kļuva aktuāls un vairākkārt apspriests²³⁰ aspekts kopš 2012. gada, kad tika pieņemti būtiski grozījumi. Ar 2012. gada 1. janvāri spēkā stājās grozījumi “Likumā par valsts aktīviem” 17. panta trešajā daļā paredzot, ka:

*“Privāttiesiskos līgumos, kas skar valsts aktīvus, kas atrodas Ungārijas teritorijas robežās, persona, kurai ir tiesības rīkoties ar valsts aktīviem var pielīgt tikai ungāru valodu kā piemērojamo valodu, Ungārijas tiesību normas kā piemērojamās tiesības, un Ungārijas tiesas jurisdikciju (neiekļaujot šķīrējtiesu) strīdu izšķiršanai. Persona, kurai ir tiesības rīkoties ar valsts aktīviem nedrīkst paredzēt šķīrējtiesas tiesvedību attiecībā uz strīdiem, kas izriet no šāda līguma.”*²³¹

“Likuma par valsts aktīviem” 1. panta otrā daļa paredzēja “valsts aktīvu” uzskaitījumu, savukārt tā 2. pants paredzēja izņēmumus, kas nav uzskatāmi par valsts aktīviem. Jānorāda, ka, ņemot vērā šos grozījumus, atbilstoši tika veikti grozījumi arī Ungārijas Šķīrējtiesu likuma 4. pantā, paredzot, ka:

“Tiesvedības, kas regulētas Civilprocesa kodeksa XV-XXIII nodaļās, nevar tikt atrisinātas šķīrējtiesā – ne ad hoc, ne pastāvīgās šķīrējtiesas tribunālā, kurš atrodas Ungārijā vai ārpus tās - , vai visos gadījumos, kad strīda priekšmets ir valsts aktīvi [saskaņā ar 2011. g. CXCVI likumu par valsts aktīviem – aut. piez.], kas atrodas Ungārijas teritorijas robežās, ieskaitot tiesības, prasības un

²²⁸ Abdulla Z. The Arbitration Agreement in Kaufmann-Kohler G., Stucki B. International Arbitration in Switzerland: A Handbook for Practitioners. Kluwer Law International, 2004, pp. 21 – 22.

²²⁹ Blessing M. The New International Arbitration Law in Switzerland: A Significant Step Towards Liberalism. Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, 1988, Vol. 5, Issue 2, p. 29.

²³⁰ Tiek vērtēta virkne aspektu, tajā skaitā, nolēmumu, kas skar valsts aktīvus izpilde Ungārijas teritorijā. Sīkāk sk. Bardos G. The Award and the Courts, Hungary: New Rules on Arbitration Related to National Assets in Klausegger C., Klein P. et. al. (eds.). Austrian Yearbook on International Arbitration. 2013, pp. 181 – 188. Par Ungārijas tiesu sistēmas uzbūvi sīkāk sk. Kohlrusz M., Hauser E. Hungary, Part A, B in Colman A. (ed.). Encyclopedia of International Commercial Litigation. Netherlands: Kluwer Law International, 2013, pp. 1 – 62.

²³¹ Ungārijas 2011. g. likums par valsts aktīviem (2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagyonról). Pieejams: <http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc2.cgi?docid=A1100196.TV> <http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc2.cgi?docid=A1100196.TV> [skatīts 2015. gada 16. jūlijā].

*privilēģijas, kas attiecas uz šādu aktīvu, arī gadījumi, kad strīda risināšana šķīrējtiesā nav atļauta ar likumu.”*²³²

Ņemot vērā minēto grozījumu pretrunīgo raksturu, par veiktajām izmaiņām normatīvajos aktos, tika iesniegtas arī divas konstitucionālās sūdzības Ungārijas Konstitucionālajā tiesā,²³³ taču abas tika noraidītas.

Lai arī Ungārijas tiesiskajā regulējumā tika veikti grozījumi, kas šobrīd atļauj izskatīt strīdus šķīrējtiesā arī par jautājumiem, kas skar valsts aktīvus, autoresprāt, šis piemērs parāda, ka valstīm līdzīgos gadījumos būtu nepieciešams noteikt atrunu pie 1961. g. *Eiropas konvencijas*. Lai, pirmkārt, nodrošinātu tiesisko paļāvību, ievērojot starptautiskās tiesību normas un principus, un informētu pārējās līgumslēdzējvalstis juridiski atbilstošā formā, kā arī, ņemot vērā citu valstu tiesu praksi šajā aspektā, izvairītos no iespējami līdzīgas argumentācijas.

Apkopojot nacionālā un starptautiskā līmeņa tiesisko regulējumu, secināms, ka praksē ir iespējami vairāki varianti attiecībā uz valsts tiesībām noslēgt starptautiskos šķīrējtiesas līgumus:

Valsts	Starptautisko tiesību normas	Valsts tiesību normas	Statuss 1961. g. Eiropas konvencija
Francija	V	X	I
Šveice	V	V	N
Beļģija	X	X	I/A
Latvija	V	X	I

V - atzīst, X – neatzīst, N – nav pievienojusies, I – ir pievienojusies, /A –ar atrunu

Modulējot iespējamus variantus, secināms, ka attiecībā uz starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanu “pelēkā zona” rodas tajos gadījumos, kad valsts nav pievienojusies 1961. g. *Eiropas konvencijai*, un nav paudusi arī striktu nostāju par šī principa atzīšanu. Šādā gadījumā ir jāizvērtē citi tiesību avoti, kā arī valstu prakse un paustā nostāja šajā jautājumā.

Nacionālais un starptautiskais tiesiskais regulējums nosaka tiesību subjekta – valsts tiesības vai aizliegumu noslēgt šķīrējtiesas līgumu nacionālā un starptautiskā līmenī. Taču galvenā

²³² 1994. gada 28. novembra Ungārijas Šķīrējtiesu likums (évi LXXI. törvény a választottbíráskodásról).Pieejams: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99400071.TV&celpara=#lbj1param [skatīts 2015. gada 16. jūlijā].

²³³ Ungārijas Konstitucionālās tiesas 2013. gada 2. aprīļa lēmums lietā Nr. IV/03136/2012. Pieejams: <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/260338D4A35DD6DBC1257ADA00524AB5?OpenDocument> [skatīts 2015. gada 19. jūnijā]. Lietā prasību iesniedza Ungārijas Tirdzniecības un Rūpniecības kamera, taču Ungārijas Konstitucionālā tiesa norādīja, ka apstrīdētās normas neskar individuālās tiesības. Ungārijas Konstitucionālās tiesas 2013. gada 11. jūnija lēmums lietā Nr. II/03736/2012. Pieejams: <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/84BF555A6FE75809C1257AF10020FFD0?OpenDocument> [skatīts 2015. gada 19. jūnijā]. Konstitucionālā tiesa prasību noraidīja, taču jānorāda, ka tās lēmumā analizēta apstrīdēto tiesību normu iespējamā kolīzija ar starptautiskajiem līgumiem, tajā skaitā, 1961. g. *Eiropas konvenciju*. Divi no tiesnešiem pievienoja atsevišķas domas šajā lietā.

problemātika ir novērojama šī tiesību apjoma noteikšanā praksē – kā konstatēt, vai konkrētais tiesību subjekts ir tiesīgs noslēgt šķīrējtiesas līgumu? Kā nošķirt atšķirīgos regulējumus un kā risināt to mijiedarbību? Līdz ar to vispirms ir jāveic analīze par teorijā izstrādātajiem veidiem – tiesību noslēgt šķīrējtiesas līgumus noteikšanai.

2.2. Teorijā un tiesu praksē pastāvošie noteikšanas veidi

2.2.1. Tiesību apjoms noslēgt šķīrējtiesas līgumu (“*capacity*”)

Kā zināms, tad tiesībspēja ir “personas spēja būt apveltītai ar tiesībām un pienākumiem,”²³⁴ savukārt rīcībspēja – “tiesību subjekta spēja patstāvīgi iegūt un realizēt subjektīvās tiesības un juridiskos pienākumus”²³⁵ (autores izcēlums – N. L.). Kā norāda prof. J. Bojārs, “starptautiskos līgumus var noslēgt tikai puses, kurām piemīt tiesību un rīcības spējas to darīt.”²³⁶ Taču uzreiz jānodala, ka teorijā un tiesu praksē, aspektā par to, vai tiesību subjekts – valsts ir tiesīga (tajā skaitā – kādā apjomā un kārtībā) noslēgt tiesiskus starptautiskos šķīrējtiesas līgumus, tiek vērtēts tikai konkrētā tiesību subjekta tiesību apjoms un pastāvošie ierobežojumi šķīrējtiesas līguma noslēgšanas kontekstā, nevis tiesību subjekta tiesībspējas un rīcībspējas apsvērumi. Līdz ar to, lai noteiktu tiesību subjekta, jo īpaši specifiska tiesību subjekta – valsts tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus un terminoloģiski nošķirtu no tiesībspējas un rīcībspējas apsvērumiem, ir jāvērtē tieši tiesību subjekta tiesību apjoms noslēgt šķīrējtiesas līgumus. Papildus tam jānorāda, ka valsts tiesību apjomu noslēgt šķīrējtiesas līgumus ir jāvērtē atsevišķi no tiem gadījumiem, kad starptautisku šķīrējtiesas līgumu noslēdz komersants, jo šajā gadījumā tiek piemērotas atšķirīgas tiesību normas un principi, kā arī noteikšanas metodes, kas attiecināmas tikai konkrēti uz valsti kā specifisku tiesību subjektu šajā kontekstā.

Līdz ar to rodas jautājums, ko tad sevī ietver jēdziens “tiesību apjoms”? Vai tas paredz valstu tiesības noslēgt specifisku līgumu – šķīrējtiesas līgumu starptautiskā līmenī vai arī ar to būtu saprotami vispārējie izņēmumi komerciāla līguma noslēgšanā, kas būtu attiecināmi arī uz komersantu, kad konstatējams, ka tiesību subjektam nepiemīt nepieciešamais tiesību apjoms?

No praktiskās puses jautājums par valsts juridisko spēju t. i. tiesību apjomu noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus kļūst aktuāls tajā brīdī, kad tiek vērtēta šķīrējtiesas klauzulas iekļaušana līgumā. Nākamais posms – kad viena no pusēm ir iesniegusi prasību starptautiskā šķīrējtiesā. Attiecīgi atbildētājs (biežāk tā ir valsts) mēģina pierādīt, ka tai nav piemītusi nepieciešamā juridiskā spēja jeb tiesību apjoms noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, un tāpēc tās noslēgtais starptautiskais šķīrējtiesas līgums ir uzskatāms par spēkā neesošu. No šī argumenta, savukārt, tiek

²³⁴ Jēdziens “tiesībspēja”. Juridisko terminu vārdnīca. Dubure V., Fogels A., Fridrihsons I. u.c. Red. Krastiņš U., Šules V. Nordik, 1998, 262. lpp.

²³⁵ Jēdziens “rīcībspēja”. Turpat, 228. lpp.

²³⁶ Bojārs J. Starptautiskās publiskās tiesības II, Zvaigzne ABC, 2006, 18.lpp.

secināts, ka šķīrējtiesai nav jurisdikcijas skatīt konkrēto lietu. Savukārt komersants šo pašu argumentu varētu mēģināt izmantot pret valsti tajā gadījumā, kad valsts ceļ prasību pret komersantu starptautiskā šķīrējtiesā (jānorāda, ka šādi gadījumi ir salīdzinoši retāk), un komersants mēģina pierādīt, ka valstij nemaz nav piemēris nepieciešamais tiesību apjoms noslēgt šķīrējtiesas līgumu un attiecīgi, arī vērsties šķīrējtiesā.

Kā piemērs iepriekšminētajam kalpo lieta “*Company Z v. State organisation ABC*”, plašāk zināma kā lieta *Framatome v. Atomic Energy Organization of Iran*. Starp *Framatome* un Irānas *Atomic Energy Organization* tika noslēgts komerciāls līgums, un tajā tika ietverta šķīrējtiesas klauzula. No valsts institūcijas puses līguma izpilde tika apturēta un *Framatome* iesniedza prasību *ad hoc* šķīrējtiesā, saskaņā ar noslēgto līgumu. *Atomic Energy Organization* norādīja uz virkni trūkumu, mēģinot pamatot līguma spēkā neesamību. “Līgums uzskatāms par spēkā neesošu, jo tas, pirmkārt, netika apstiprināts padomē, kā arī neviens no pirmslīguma dokumentiem netika apstiprināts parlamentā [kā to paredz nacionālās tiesību normas – *aut. piez.*].”²³⁷ Papildus tam tika norādīts, ka Padome nekad nav tikusi izveidota, [“*Atomic Energy Organization*” – *aut. piez.*] prezidentam nav bijušas pilnvaras parakstīt līgumu, kā arī, ka šāds jautājums nav izskatāms starptautiskā šķīrējtiesā, jo skar valsts suverenitāti. Šajā lietā, pamatojoties uz Irānas valsts nacionālajām tiesību normām, valsts pārstāvji atsaucās uz virkni argumentu, mēģinot pamatot, kāpēc līgums būtu uzskatāms par spēkā neesošu. Taču šķīrējtiesa norādīja, ka valsts institūcijai ir jārikojas labā ticībā un “iestāde nedrīkst atsaukties uz savām kļūdām, neregularitāti, darbībām vai nolaidību, lai atbrīvotu sevi no šķīrējtiesas klauzulas [...], kā arī pusei ir pienākums nekavējoties informēt otru pusi par šādiem faktiem.”²³⁸ No šī piemēra secināms, ka tajos gadījumos, kad komersants iesniedz prasību starptautiskā šķīrējtiesā, nav izslēgts, ka valsts mēģinās prasību neatzīt un vispirms centīsies pierādīt, ka līguma noslēgšanas brīdī attiecīgajam tiesību subjektam nav piemēris nepieciešamais tiesību apjoms starptautisku komerciālu līgumu ar šķīrējtiesas klauzulu vispār noslēgt. Tam apstiprinoties, līgums un attiecīgi arī šķīrējtiesas klauzula būtu uzskatāma par spēkā neesošu.

Jānorāda, ka tiesu praksē jēdziens “juridiskā spēja” jeb tiesību apjoms noslēgt starptautiskos šķīrējtiesas līgumus (“*capacity*”) tiek interpretēts ļoti plaši. Puses atsaucās gan uz nacionālajām tiesību normām, kas paredz, piemēram, aizliegumu noslēgt šķīrējtiesas līgumus, gan arī noteikto speciālo kārtību (piemēram, iekšējie saskaņojumi, pilnvarojumi, kā arī citas prasības kā nosacījums šķīrējtiesas līguma spēkā esamībai²³⁹), lai pamatotu, ka valsts nav bijusi tiesīga noslēgt šķīrējtiesas līgumu.

---

²³⁷ Case *Company Z and Others (Republic of Xanadu) v. State Organization ABC (Republic of Utopia)*. Award of 30 April 1982 in Sanders P. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume VIII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1983, pp. 94 – 117.

²³⁸ *Ibid.*, p. 109.

²³⁹ Latvijā ministrs un valsts sekretārs ir tiesīgs parakstīt (“pārstāvēt ministriju”) līgumus bez īpaša pilnvarojuma, savukārt attiecībā uz valsts sekretāru vietniekiem parasti tiek izdots atsevišķs rīkojums par tiesībām noslēgt saimnieciskus (t. sk.

Tāpat tiek sniegta atsauce arī uz starptautisko tiesību normu regulējumu, kas savukārt tiek interpretēts kā saikne ar līgumslēdzējpusēs valsts nacionālo likumu. Starptautiskā līmenī šāda atsaukšanās uz ierobežoto tiesību apjomu valsts nacionālajās tiesību normās galvenokārt tiek pamatota ar starptautiskajos līgumos – 1961. g. *Eiropas konvencijā* un 1958. g. *Ņujorkas konvencijā* ietvertu regulējumu, kas analizēts šī promocijas darba trešajā nodaļā.

D. Čamlongrasdrs (*D. Chamlongrasdr*) izdala divas pieejas tiesību noteikšanā – pirmkārt, balstīties uz nacionālajām tiesībām kā tiesību avotu valsts tiesību noslēgt šķīrējtiesas līgumu noteikšanai, un otra pieeja – balstīties uz starptautiskajām tiesībām un principiem.²⁴⁰ Lai arī šāda duāla pieeja ir konstatējama tiesu praksē, pirmā pieeja nav atbalstāma, jo faktiski tiktu ievērojami grauts starptautiskais šķīrējtiesas process pēc būtības un kā norādīts iepriekš, pārkāpti virkne principu. Saskaņā ar šādu teoriju valsts brīvi varētu atsaukties uz tās nacionālajām tiesību normām, lai izvairītos no šķīrējtiesas līguma, kas, kā konstatēts iepriekš, ir vairākkārtīgi noraidīts tiesu praksē un neatbilst mūsdienu starptautisko tiesību principiem. Piemērojot valsts nacionālo likumu “sākotnēji spēkā esošo klauzulu varētu jebkurā brīdī padarīt nederīgu saskaņā ar uzņemošās valsts likumiem.”²⁴¹

Kā tad praksē tiek piesaistītas nacionālās tiesību normas, lai mēģinātu pamatot, ka tiesību subjekts nav bijis tiesīgs noslēgt šķīrējtiesas līgumu? Pirmkārt, jānorāda uz 1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. panta 1. punkta regulējumu, kas paredz: “Juridiskās personas, kuras saskaņā ar tām piemērojamajām tiesībām uzskatāmas par “publisko tiesību juridiskām personām” [..]” (“*legal persons considered by the law which is applicable to them as “legal persons of public law”*”²⁴²). Minētais regulējums kopsakarā ar šīs konvencijas 9. pantu, kas paredz šķīrējtiesas sprieduma atcelšanu [..] “šķīrējtiesas līguma puses saskaņā ar tām piemērojamām tiesībām, kas uz tām attiecas, kaut kādā ziņā rīcības nespējīgas līgumu noslēgt” (“*the parties to the arbitration agreement were under the law applicable to them, under some incapacity*”²⁴³) praksē tiek izmantota kā saikne, lai

---

komerciālus) līgumus bez īpaša pilnvarojuma. Sk. piemēram, Finanšu ministrijas, Ekonomikas ministrijas nolikumu. Arī citu ministriju nolikumi satur identisku regulējumu attiecībā uz ministra un valsts sekretāra tiesībām pārstāvēt ministriju bez īpaša pilnvarojuma. Finanšu ministrijas nolikums: Ministru kabineta noteikumi. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 13. maijs Nr. 70; Ekonomikas ministrijas nolikums: Ministru kabineta noteikumi. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 26. marts Nr. 49. Sk. arī Smiltēna A. Ministra loma ministrijā. Jurista Vārds, 2012. gada 25. decembris, Nr. 52 (751). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/253377-ministra-loma-ministrija/> [skatīts 2013. gada 15. aprīlī].

²⁴⁰ Chamlongrasdr D. Tension in Domestic and International Law on Capacity to Enter into Arbitration Agreements: A Survey on Legal Restrictions. *European Business Law Review*, 2005, Vol. 16, Issue 2, p. 277.

²⁴¹ Ragnwaldh J. A State's Plea to decline Arbitration: The Inapplicability of the Internal law of the State. *Revue de Droit des Affaires Internationales*, No.1, 1998, p. 20.

²⁴² 1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. panta 1.punkts autentiskajā tekstā franču valodā: “*Les personnes morales qualifiées, par la loi qui leur est applicable*”. 1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. panta 1. punkts autentiskajā tekstā krievu valodā: “*Юридические лица, которые по применимому к ним национальному закону рассматриваются как “юридические лица публично-го права*.” Pieejams: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20484/v484.pdf> [skatīts 2015. gada 22. februārī]. Interpretējot šo tiesību normu ar teleoloģisko tiesību normu interpretācijas metodi, secināms, ka šī regulējuma būtība paredz – visi tie tiesību subjekti, kas tiek uzskatīti par valsti, ir tiesīgi noslēgt šķīrējtiesu līgumus.

²⁴³ 1961. g. *Eiropas konvencijas* 9. pants autentiskajā tekstā franču valodā: “*Les parties à la convention d'arbitrage étaient, en vertu de la loi qui leur est applicable, frappées d'une incapacité*”. 1961. g. *Eiropas konvencijas* 9. panta autentiskais teksts krievu valodā paredz: “*Стороны в арбитражном соглашении были, по применимому к ним закону, в какой либо мере недееспособны*”. Tulkojums latviešu valodā paredz: “*Šķīrējtiesas līguma puses saskaņā ar*

pamatotu tiesību subjekta tiesību apjoma neesamību saskaņā ar konkrētās valsts nacionālajiem tiesību aktiem.

Otrkārt, atsaukšanās uz 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunktu, kas paredz: “Šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi var atteikt pēc tās puses lūguma, pret kuru tā vērsta, tikai tad, ja šī puse iesniegs tās vietas kompetentai varas institūcijai, kur izprasa atzīšanu un izpildīšanu, pierādījumus, ka II pantā norādītajā nolīgumā puses bijušas kaut kādā ziņā rīcības nespējīgas pēc tām piemērojamām tiesībām” (“*under the law applicable to them, under some incapacity*”²⁴⁴). Ar minētajām tiesību normām puses mēģina pierādīt, ka aizliegumu nacionālajās tiesību normās noslēgt šķīrējtiesu līgumus uzskatāms par konkrētā tiesību subjekta “rīcības nespēju”.

Autoresprāt, starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanas kontekstā ir jānošķir jēdziena lietojums 1961. g. *Eiropas konvencijā* un 1958. g. *Ņujorkas konvencijā* konstatējot, ka:

1) 1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. panta 1. punktā minētā frāze “juridiskas personas, kuras saskaņā ar tām piemērojamām tiesībām uzskatāmas par “publisko tiesību juridiskām personām”” ietver tās valsts nacionālo tiesību tiesisko regulējumu, kura noslēdz starptautisko šķīrējtiesas līgumu, taču pēc būtības nosakot, kurus tiesību subjektus tā uzskata par publisko tiesību juridiskām personām (tātad, tas ir publisko tiesību juridiskās personas tiesiskā statusa jautājums). Tādējādi, pirmkārt, konkrētā tiesību subjekta saiknei ar valsti ir jābūt noteiktai tai piemērojamos normatīvajos aktos, t. i. pašai valstij ir jādod pilnvarojums vai ar likumu jānoteic konkrētās valsts institūcijas tiesiskais statuss. Otrkārt, tas ir katras valsts iekšējais tiesiskais regulējums, kādā kārtībā tās tiesību subjekti slēdz līgumus (t.sk. šķīrējtiesas līgumus). Taču jānorāda, ka tas nevar tikt uzskatīts par jebkādā mērā ierobežojošu regulējumu attiecībā uz valsts tiesībām noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus un vēl jo vairāk tādējādi ietekmēt otras līgumslēdzējpusēs tiesības noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma gadījumā;

2) 1958. g. *Ņujorkas konvencijā* ietvertais regulējums, ņemot vērā šīs konvencijas universālo raksturu, attiecībā uz valsti kā starptautiska šķīrējtiesas līguma pusi ir jāinterpretē sašaurināti, proti, attiecinot gadījumus, kad līgums noslēgts, piemēram, viltus, korupcijas, piespiešanas, draudu (gribas defektu) rezultātā. Autore izdara secinājumu, ka tiesību subjekts nav bijis tiesīgs noslēgt līgumu gadījumos, kad tiek konstatēts, ja, piemēram, izdotā pilnvara ir bijusi viltota (objektīvs noslēgtā šķīrējtiesas līguma trūkums), kā rezultātā šķīrējtiesas līgums būtu atzīstams par spēkā neesošu. Taču minēto tiesību normu nav juridiski pamatoti tulkot kā nacionālajās tiesību normās pastāvošo aizliegumu valstij noslēgt šķīrējtiesas līgumu, jo tiktu pārkāpta virkne principu un valsts pusei tiktu

---

tām piemērojamiem normatīvajiem aktiem, kas uz tām attiecas, nav bijušas tiesīgas līgumu noslēgt” (autores izcēlums – N. L.), norādot tieši uz tiesību noslēgt šķīrējtiesas līgumu neesamību, nevis uz “rīcībnespēju”.

²⁴⁴ 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunkts autentiskajā tekstā franču valodā: “*Que les parties à la convention visée à l'article II étaient, en vertu de la loi à elle s applicable, frappées d'une incapacité [...]*”. Pieejams: http://www.uncitral.org/pdf/french/texts/arbitration/NY-conv/XXII_1_f.pdf [skatīts 2015. gada 22. februārī].

dots pamats izvairīties no tiesiski noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma tiesiskajām sekām, kā arī šāds regulējums nav ticis paredzēts, izstrādājot minēto konvenciju, kā secināts šī darba pirmajā nodaļā. Papildus tam jānorāda, ka šķīrējtiesas tribunāls, vērtējot tā jurisdikciju izskatīt konkrētu lietu, jau veic šķīrējtiesas līguma spēkā esamības izvērtējumu, līdz ar to, šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes stadijā tas vērtējams tikai 1958. g. *Ņujorkas konvencijā* noteiktajā kārtībā, nepaplašinot tajā ietverto regulējumu.

Kā tiek pierādīti un argumentēti šādi gadījumi praksē? Aplūkosim teorētisku lietu – ja prasītājs ir komersants, tad valsts kā līguma puse varētu mēģināt pierādīt, ka tā nav bijusi tiesīga noslēgt šķīrējtiesas līgumu, kā arī norādīt uz komersanta pienākumu būt informētam par puses, ar ko tā slēdz līgumu, normatīvo regulējumu. Valstis bieži vien argumentē, ka komersantam bija iespēja noskaidrot tiesisko regulējumu un pārliecināties par attiecīgās valsts tiesisko regulējumu, tāpēc komersants vēlāk nevar apgalvot, ka nebija informēts par šāda ierobežojuma esamību. Tāpat varētu tikt argumentēts – ja valsts, neskatoties uz nacionālajās tiesību normās ietverto aizliegumu noslēgt šķīrējtiesas līgumu, to ir noslēgusi, tad kāpēc šīs normas nevar būt par pamatu, lai atzītu šķīrējtiesas līgumu par spēkā neesošu? Un, vai komersants, kurš varēja šīs tiesību normas noskaidrot jau pirms līguma noslēgšanas, tiesvedības laikā, var uz šīm tiesību normām atsaukties kā argumentu?

Autore pievienojas viedoklim, ka komersantam ir jāiepazīst gan darījuma partneris, gan normatīvais regulējums, kas regulē tā darbību, taču nepiekrīt viedoklim, ka šādu ierobežojumu nekonstatēšana varētu kādā mērā ietekmēt šķīrējtiesas līguma spēkā esamību, jo labas ticības princips prevalē. Tāpat jānorāda, ka visupirms pašam tiesību subjektam (valstij) ir jāpārzina savas nacionālās tiesību normas, tajās ietvertie aizliegumi un pilnvaru robežas. Un, ja valsts konstatē aizliegumu slēgt šķīrējtiesas līgumu, tad tā nav tiesīga šādu šķīrējtiesas līgumu noslēgt. Taču, ja tā pārkāpj nacionālajā likumā ietverto aizliegumu, tad tā vēlāk nevar atsaukties uz apstākli, ka komersantam bija pienākums iepazīties ar tās nacionālajām tiesību normām, jo šāda abstrakcija ir juridiski neloģiska un starptautiskajās tiesībās netiek atbalstīta. Tāpat ir jānošķir valstu tiesības noslēgt šķīrējtiesas līgumus regulējums valstu nacionālajās tiesībās un starptautiskajās tiesībās.

Attiecībā uz pierādīšanas pienākumu J. Ragnvalds (*J. Ragnwaldh*) norāda, ka “[...] gadījumā, ja atbildētājs izsaka iebildumus par šķīrējtiesas klauzulas spēkā esamību, tad pierādīšanas pienākumus gulstas uz prasītāju, kas šeit tiek prezumēts, būtu ārvalsts privātpersona.”²⁴⁵ Autore nevar pievienoties šādam apgalvojumam, jo norādītajā situācijā pierādīšanas pienākumam ir jāgulstas uz atbildētāju, ieinteresēto pusi pierādīt, ka tribunālam nepiemīt jurisdikcija skatīt konkrēto strīdu sakarā ar to, ka līgums tika noslēgts pārkāpjot valsts normatīvos aktus.

---

²⁴⁵ Ragnwaldh J. A State's Plea to decline Arbitration: The Inapplicability of the Internal law of the State. *Revue de Droit des Affaires Internationales*, No.1, 1998, p. 18.

Tāpat J. Ragnvalds (*J. Ragnwaldh*) norāda, ka “[...] valstij ir ne tikai pienākums informēt tās līgumslēdzējpusi, bet arī noteikt līgumā kādas prasības ir jāizpilda saskaņā ar tās iekšējo likumu.”²⁴⁶ Autoresprāt, līgumā var ietvert informatīvu regulējumu, kas, piemēram, paredz atsauci uz pamatojumu vai deleģējumu attiecīgajam tiesību subjektam noslēgt līgumu, kā arī kārtību līguma saskaņošanai un noslēgšanai. Taču, kā norādīts *ICC* lietā *Comoros v. Boule mining*, izskatot lietu Londonā, saskaņā ar Anglijas tiesībām par pilnvarojuma noteikšanu, tad gadījumā, ja šāds valdības pilnvarojums noslēgt attiecīgo līgumu tiks paredzēts pašā līguma tekstā, un personai nav bijis valdības pilnvarojuma attiecīgo līgumu noslēgt, tad arī līgumā ietvertais regulējums, kas paredz, ka līgums ir noslēgts saskaņā ar valdības pilnvarojumu, ir bezjēdzīgs.²⁴⁷

Tādējādi galvenais arguments, kā pierādīt starptautiska šķīrējtiesas līguma spēkā esamību gadījumos, kad to aizliedz valsts nacionālās tiesību normas, ir tiesu praksē (lietā *Benteler v. Belgian State, Trésor Public v. Galakis, Ministry of Public Works v. Société Bec Frères* u.c.) nostiprinātais princips, kas paredz, ka valsts atsaukšanās uz savu nacionālo aizliedzošo likumu nav uzskatāma par pamatu, lai šķīrējtiesa atzītu šķīrējtiesas līgumu par spēkā neesošu.

Juridiskajā literatūrā norādīts – “tajos gadījumos, kad piemērojama [1961. g.] Eiropas konvencija, tās 2. pants aizstāj visus nacionālos [tiesību – *aut. piez.*] ierobežojumus par valstu un to institūciju tiesībām noslēgt šķīrējtiesu līgumus”.²⁴⁸ Autoresprāt, šāds vērtējums, ņemot vērā šī principa vispārārstāto raksturu un tiesu praksē nostiprinātos principus, ir novecojis un neatbilst mūsdienu starptautiskās šķīrējtiesas teorijas attīstībai. Jau Starptautisko tiesību institūta (*Institute of International Law*) 1989. gada rezolūcijā par strīdu izšķiršanu šķīrējtiesā starp valstīm, valstu uzņēmumiem vai valsts institūcijām un ārvalstu komersantiem 5. pantā tika noteikts, ka valsts institūcijas nevar atsaukties uz aizliegumu izskatīt strīdus šķīrējtiesā, lai izvairītos no šķīrējtiesas, kuru tā pati ir pielīgusi.²⁴⁹

Arī gadījumā, ja valsts nav 1961. *Eiropas konvencijas* dalībvalsts, bet starptautisku šķīrējtiesas līgumu ir noslēgusi, un vēlāk atsaucās uz tās nacionālajām tiesību normām, kas paredz, ka valsts nav tiesīga noslēgt šķīrējtiesu līgumus, kā secināts iepriekš, arī šādā gadījumā līgums tiks uzskatīts par spēkā esošu. Taču ar atrunu, ka nepastāv kādi citi izņēmumi, kas būtu vienlīdz attiecināmi uz privāttiesisku līgumu slēgšanu.

---

²⁴⁶ Ragnwaldh J. A State's Plea to decline Arbitration: The Inapplicability of the Internal law of the State. *Revue de Droit des Affaires Internationales*, No.1, 1998, p. 25.

²⁴⁷ *ICC* Case No. 19080/AGF/ZF *Mozambique Channel Discovery, LTD. (British Virgin Islands), Boule Mining Group, LTD (British Virgin Islands) v. the Government of the Union of the Comoros*. Final Award, London, 20 October 2015. Pieejams: <https://mk0iareporternpf7l91.kinstacdn.com/wp-content/uploads/2019/06/Boule-v-Comoros-award.pdf> [skatīts 2019. gada 12. martā].

²⁴⁸ Steingruber A. M. *Consent in International Arbitration*. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 37.

²⁴⁹ Resolution on Arbitration Between States, State Enterprises or State Entities, and Foreign Enterprises, adopted by Institute of International Law on 12 September 1989 in Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume XVI, Kluwer Law International, 1991, p. 238.

Apkopojot iepriekšminēto, secināms, ka teorijā izvirzītā jēdziena “juridiskā spēja” jeb tiesību apjoms noslēgt šķīrējtiesu līgumus tvērums pilnībā neatspoguļo valsts tiesības noslēgt šķīrējtiesas līgumus starptautiskā līmenī, bet gan norāda uz tiesību normām, kurās meklējams attiecīgā tiesību subjekta tiesiskais statuss (1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. panta 1. punkts) un vispārējiem līguma spēkā neesamības (gribas defekti) pamatiem šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes stadijā (1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunkts).

Tajos gadījumos, kad tiek noslēgts starptautisks komerciāls līgums ar valsti un tajā tiek iekļauta šķīrējtiesas klauzula, jāvērtē, pirmkārt, vai līgums pats par sevi ir spēkā esošs. Otrkārt, ņemot vērā šķīrējtiesas līguma autonomijas principu, jāvērtē, vai šķīrējtiesas līgums (klauzula) ir spēkā un treškārt, vai konkrētais strīds ir skatāms šķīrējtiesā (objektīvā šķīrējspēja).

Jānorāda, ka teorijā pastāv arī otrs jēdziens “subjektīvā šķīrējspēja”, kas arī tiek saistīts ar veidu kā noteikt tiesību subjekta tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus.

2.2.2. Subjektīvā šķīrējspēja (“*subjective arbitrability*”)

Juridiskajā literatūrā pastāv atšķirīgi viedokļi par to, vai jāvērtē juridiskā spēja (“*capacity*”), subjektīvā šķīrējspēja (“*subjective arbitrability*”), vai abi. E. Gaijārs (*E. Gaillard*) norāda, ka jāvērtē ir subjektīvā šķīrējspēja,²⁵⁰ A. Van den Bergs (*A. Jan van den Berg*) subjektīvo šķīrējspēju definē kā juridisko spēju nodot strīdus izskatīšanai šķīrējtiesā (“*capacity to arbitrate*”).²⁵¹ E. S. Romero (*E. S. Romero*) norāda, ka “tas, var vai nevar publisko tiesību institūcija vienoties par šķīrējtiesu nav strikti jautājums par šķīrējspēju [...], bet gan tikai juridisko spēju.”²⁵² Tāpat pastāv viedoklis, ka saskaņā ar “jaunāko pieeju, jautājums par subjektīvo šķīrējspēju nav jautājums par puses juridisko spēju [“*capacity*”]. Tās būtība ir nepieciešamība aizsargāt tos, kas nav spējīgi paši aizstāvēt savas intereses, kā, piemēram, nepilngadīgie. Nevar teikt, ka valsts vai valstij piederošajām institūcijām ir nepieciešama šāda veida aizsardzība. Nacionālie likumi, kas aizliedz šķīrējtiesas līgumus, pamatojas ar nacionālās publiskās kārtības apsvērumiem, un tie ir piemēri, kas balstās uz nacionālo (“*domestic*”) publisko kārtību. Tādējādi šķīrējtiesnešiem un tiesām ārpus tās valsts, kas ir līguma puse vajadzētu šo jautājumu risināt kā citus starptautiskās publiskās kārtības jautājumus, piemērojot materiālo normu [...]”²⁵³

---

²⁵⁰ Gaillard E., Savage J. (eds.). *Fouchard Gaillard Goldman on International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 539.

²⁵¹ Van den Berg A. *The New York Arbitration Convention and State Immunity*. Collection of Reports and Materials from the Joint Colloquium DIS/CEPANI/NAI, Cologne, 24 April 1996, p. 47.

²⁵² Romero E. S. *ICC Arbitration and State Contracts*. ICC International Court of Arbitration Bulletin, 2002, Vol. 13, No. 1, p. 39.

²⁵³ Raeschke – Kessler H. *Some Developments on Arbitrability and Related Issues in Van den Berg A. (ed.), International Arbitration and National Courts: The Never Ending Story*. ICC Congress Series - New Delhi, Volume 10. The Hague: Kluwer Law International, 2001, p. 45.

Secināms, ka teorijā tiesību subjekta tiesību apjoms noslēgt līgumus tiek uzskatīts par vispārēju salīdzinājumā ar tiesību subjekta subjektīvo šķīrējspēju, jo tiesību apjoms parasti tiek noteikts saskaņā ar attiecīgās puses valsts nacionālajām tiesību normām, kas bieži vien nesatur konkrētu atsauci uz šķīrējtiesas līguma noslēgšanu, bet ir attiecināma uz līgumu noslēgšanu vispār. Savukārt subjektīvā šķīrējspēja specifiski regulē tieši konkrēta tiesību subjekta subjektīvo juridisko spēju noslēgt šķīrējtiesas līgumus.

“Šķīrējspēja ir nosacījums šķīrējtiesas līguma spēkā esamībai un attiecīgi šķīrējtiesnešu jurisdikcijai.”²⁵⁴ L. Ī. Fortjē (*L. Y. Fortier*), atsaucoties uz R. Brineru (*R. Briner*), norāda, ka “šķīrējspējas aspekts var rasties vismaz četros posmos:

- parasti uz šķīrējspējas aspektu puse atsaucas šķīrējtiesas sākumā, pirms šķīrējtiesas tribunāla izveides, kuram jāizlemj, ir tam jurisdikcija vai nav;
- uz šķīrējspējas aspektu puse var atsaukties arī valsts tiesā, kurai tiks lūgts noteikt vai šķīrējtiesas līgums attiecas uz lietas būtību, kas izšķirama šķīrējtiesā;
- šis aspekts var tikt izmantots valsts tiesā, lai apturētu procedūru, parasti vietā, kur atrodas šķīrējtiesas tribunāla mītne;
- atbildētājs var izmantot šo [argumentu – *aut. piez.*] pirms tiesa pieņem lēmumu par nolēmuma atzīšanu un izpildi.”²⁵⁵

Tas nozīmē, ka visos iepriekš minētajos aspektos, kuros tiek sniegta atsauce uz subjektīvo šķīrējspēju ir jāizvērtē, vai attiecīgais tiesību subjekts ir tiesīgs noslēgt šķīrējtiesas līgumu. Pamatoti rodas jautājums – kurš likums jāpiemēro, lai noteiktu tiesību subjekta subjektīvo šķīrējspēju noslēgt šķīrējtiesas līgumus?

Juridiskajā literatūrā pastāv vairākas teorijas par to, kuru no tiesību avotiem jāpiemēro, lai noteiktu vai attiecīgais tiesību subjekts var noslēgt tiesiskus starptautiskus šķīrējtiesas līgumus. Viena no tām paredz, ka jāpiemēro tās valsts nacionālās tiesību normas, kas noslēgusi šķīrējtiesas līgumu, kaut gan ir tiesību zinātnieki, kas uzskata, ka piemērojamas tās tiesības, kas minētas līgumā kā piemērojamās tiesības. Jau 1990. gadā E. Pāsivirta (*E. Paasivirta*) ir izdarījusi secinājumu, ka “starptautiskā šķīrējtiesā pastāv skaidra tendence nošķirt subjektīvās šķīrējspējas aspektu no pašas valsts vai attiecīgās valsts iestādes tiesībām (“*personal law*”).”²⁵⁶ A. Van den Bergs (*A. Van den Berg*) savukārt norāda: “Lai izvairītos no iesaistītās valsts iestādes tiesību piemērošanas, Francijas

---

²⁵⁴ Hanotiau B. The Law Applicable to Arbitrability in Van den Berg A. (ed.). Improving the Efficiency of Arbitration Agreements and Awards: 40 Years of Application of the New York Convention. ICC Congress Series – Paris 1998, Volume 9. The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 146.

²⁵⁵ Fortier L. Y. Arbitrability of Disputes in Aksen G. (eds.). Global Reflections on International Law, Commerce and Dispute Resolution: Liber Amicorum in honor of Robert Briner. ICC Publishing, 2005, pp. 270 – 271, cit. Briner R. The Arbitrability of Intellectual Property Disputes with Particular Emphasis on the Situation in Switzerland. WIPO publication No.728, para 1.7.1.-1.7.3.

²⁵⁶ Paasivirta E. Participation of States in International Contracts and Arbitral Settlement of Disputes. Finnish Lawyers Publishing Company, Helsinki, 1990, p. 45.

tiesu prakse un Šveices normatīvie akti ir izvēlējušies šo jautājumu risināt kā subjektīvo šķīrējspēju. Tādējādi tās nodrošina [...] to, ka apstākļi, ir vai nav valsts piekritusi šķīrējtiesai tiek noteikts nevis saskaņā ar tiesībām, kas nosaka tās juridisko spēju noslēgt līgumu (“*contractual capacity*”), bet saskaņā ar šķīrējtiesas līgumam piemērojamām tiesībām.”²⁵⁷ Tādējādi trešā pieceja par valsts tiesībām noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus noskaidrošanā ir balstīta uz piemērojamo tiesību noteikšanu, paredzot, ka, identificējot atbilstošās tiesības, būs iespējams arī noteikt, vai attiecīgais tiesību subjekts ir tiesīgs šādu līgumu noslēgt vai nē.

Savukārt B. Hanotiau (*B. Hanotiau*) par piemērojamām tiesībām norāda, ka agrāk tika piemērotas kolīziju normas, taču saskaņā ar aktuālo tiesu praksi “subjektīvā šķīrējspēja starptautiskiem strīdiem, kur valsts, tās institūcijas vai iestāde ir puse, neskatoties uz iesaistītās valsts vai tās institūcijas nacionālo tiesību saturu, ir starptautiskās publiskās kārtības princips starptautiskajā šķīrējtiesā, tādējādi piemērojot starptautisko tiesību materiālās normas.”²⁵⁸

No vienas puses, lai arī valsts puses nacionālo tiesību piemērošana liekas visloģiskākā, nosakot valsts tiesības noslēgt šķīrējtiesas līgumus, jānoskaidro – kāpēc tad tiesu praksē, kā analizēts iepriekš, ir nostiprinājies princips, ka valsts nedrīkst atsaukties uz tās nacionālajām tiesībām, lai pamatotu, ka tā nav bijusi tiesīga noslēgt šķīrējtiesas līgumu un līdz ar to, tas būtu atzīstams par spēkā neesošu?

Analizējot tiesību avotus, ir jāizvērtē starptautiskās publiskās kārtības princips. Kad “valsts vai viena no tās institūcijām ir piekritusi šķīrējtiesas klauzulai, tas tiek uzskatīts par daļu no starptautiskās publiskās kārtības, kā rezultātā tā vēlāk nevarēs atsaukties uz nacionālo likumu, lai pamatotu tās piekrišanu šķīrējtiesai kā spēkā neesošu”.²⁵⁹ Šāda atziņa norāda uz to, ka starptautiskās publiskās kārtības princips spēlē būtisku lomu jautājumā par valsts noslēgtu starptautisku šķīrējtiesas klauzulu un atsaukšanos uz nacionālajām tiesībām. Līdz ar to ir nepieciešams vērtēt starptautisko publisko kārtību kā tiesību avotu, lai secinātu, kā tā attiecināma uz tiesību noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus noteikšanu.

2.2.3. Starptautiskā publiskā kārtība

Tajos gadījumos, kad valsts vai tās institūcija, saskaņā ar valsts nacionālajām tiesību normām nav bijusi tiesīga noslēgt šķīrējtiesas līgumu, bet to ir noslēgusi, tā nevarēs atsaukties uz savu aizliedzošo nacionālo likumu, lai tādējādi mēģinātu pamatot tā spēkā neesamību tāpēc, ka tiktu pārkāpta starptautiskā publiskā kārtība (“*L'ordre public international*”, “*International public*

²⁵⁷ Romero E. S. ICC Arbitration and State Contracts. ICC International Court of Arbitration Bulletin, 2002, Vol. 13, No. 1, p. 39.

²⁵⁸ Hanotiau B. The Law Applicable to Arbitrability in Van den Berg A. (ed.). Improving the Efficiency of Arbitration Agreements and Awards: 40 Years of Application of the New York Convention. ICC Congress Series – Paris 1998, Volume 9. The Hague: Kluwer Law International, 1999, pp. 148 – 149.

²⁵⁹ Bockstiegel H. Arbitration and State Enterprises: Survey on the National and International State of Law and Practice. Kluwer/ICC, Deventer, Netherlands, 1984, p. 25.

policy”). Tieši starptautiskā publiskā kārtība nodrošina starptautisko komerciālo līgumu, kur viena no līguma pusēm ir valsts, stabilitāti un izpildāmību gadījumos, kad valsts, izvairoties no šķīrējtiesas līguma izpildes, mēģina pamatot līguma spēkā neesamību ar nacionālajās tiesību normās ietverto regulējumu. A. Van den Bergs (A. *Van Den Berg*) norāda, ka praksē ICC šķīrējtiesa šādos gadījumos atsauca uz starptautisko publisko kārtību un labas ticības principu.²⁶⁰ Starptautiskā publiskā kārtība tiek saprasta kā “virsnorma” jeb augstāko vērtību kopums, ar kuras palīdzību tiek risināti tie gadījumi, kad valsts atsauca uz kļūdainu argumentāciju par tās noslēgto starptautisko šķīrējtiesas līgumu, kas diemžēl joprojām var pastāvēt atšķirīgo jēdzienu, tiesību normu un piemērojamo metožu dēļ.

Lai pamatoti atsauktos uz starptautisko publisko kārtību, pirmkārt, ir jāņem vērā, ka starptautiskā publiskā kārtība nav tas pats, kas katras valsts iekšējā publiskā kārtība. Kā piemērs kalpo lieta, kas tika skatīta starp Grieķijas valdību un ārvalsts kuģa īpašnieku. Apelācijas instances tiesa norādīja, ka arī uz Grieķijas valdību ir attiecināms 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* II pants, un, atzina, ka “formalitātes, kas minētas [...] likuma 49. pantā attiecībā uz nosacījumiem, kas jāievēro Grieķijas valstij, lai noslēgtu šķīrējtiesas līgumus, ir attiecināma uz iekšējo publisko kārtību. Tas nevar būt par šķērsli, lai valsts noslēgtu šķīrējtiesas līgumu, kam ir starptautisks raksturs [...]”²⁶¹

Otrkārt, kā norādīts Starptautisko tiesību asociācijas 2002. gada gala ziņojumā par publisko kārtību, lai “noteiktu, vai princips, kas veido daļu no valsts tiesību sistēmas ir uzskatāms par pietiekami fundamentālu, lai attaisnotu atteikumu atzīt un izpildīt spriedumu, tiesai no vienas puses, jāskatās lietas starptautiskais raksturs un tās saistība ar foruma tiesību sistēmu, un, no otras puses, jāpastāv vienprātībai starptautiskajā sabiedrībā par izskatāmo principu [...]”²⁶² Tas nozīmē, ka nav pamatoti vērtēt starptautisko publisko kārtību šaurā tvērumā, nevērtējot atšķirības starp nacionālo un starptautisko publisko kārtību un nenošķirot tās.

Tā ICC lietā Nr. 6474 tiesai bija jāvērtē šāds atbildētāja arguments: “Starptautiskā publiskā kārtība aizliedz atzīt X Republiku, kas netika uzskatīta par valsti starptautiskajā kopienā. Līdz ar to, starptautiskās šķīrējtiesas process, kura pamatā ir komerciāls darījums ar X Republiku būtu uzskatāms par starptautiskās publiskās kārtības pārkāpumu.”²⁶³ Papildus tam, X Republika atsauca uz korupciju un krāpšanu, kā rezultātā līgums esot ticis noslēgts. ICC šķīrējtiesa norādīja, ka

---

²⁶⁰ Romero E. S. ICC Arbitration and State Contracts. ICC International Court of Arbitration Bulletin, 2002, Vol. 13, No. 1, p. 40.

²⁶¹ Case *The Government of Greece (Ministry of Trade) v. Foreign ship owner charterer*, Court of Appeal of Athens, Greece, 3894, 1976 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration Volume XIV. The Netherlands: Kluwer Law International, 1989, p. 634. Jānorāda, ka Grieķijas Civilkodeksa 49. pants noteica, ka “valdības institūcijas var noslēgt šķīrējtiesas līgumu tikai rakstiski un pēc zvērināta advokāta viedokļa saņemšanas un kopīga Finanšu ministra un attiecīgā ministra lēmuma pieņemšanas. Šķīrējtiesneša noteikšana ir jāveic tādā pašā veidā.” Ibid., p. 635.

²⁶² International Law Association Committee on International Commercial Arbitration: Final Report on Public Policy as a Bar to Enforcement of International Arbitration Awards. Transnational Dispute Management, Vol.1, Issue 1, February 2004, p. 9.

²⁶³ ICC Case No. 6474 Partial Award of 22 April 1992 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXV. The Netherlands: Kluwer Law International, 2000, p. 230.

korupcijas un krāpšanas apstākļi neietekmē jurisdikcijas noteikšanu un tādā gadījumā pusei ir jāpierāda, ka šķīrējtiesas līgums tika noslēgts korupcijas un krāpšanas rezultātā. Par valstisko statusu tiesa arī norādīja, ka “[..] ārvalstu vai ārvalstu valdību starptautiska neatzišana parasti tiek uzskatīta par nebūtisku starptautiskajās privāttiesībās.”²⁶⁴

Savukārt no salīdzinošā aspekta interesanta ir ICC lieta Nr. 1803,²⁶⁵ tās būtība īsumā ir šāda. *East Pakistan Industrial Development Corporation (EPIDC)*, kas atradās pilnā Pakistānas valdības pārraudzībā, noslēdza līgumu ar Francijas uzņēmumu – *Société des Grands Travaux de Marseille (SGTM)* par gāzes cauruļvada izbūvi Pakistānas austrumu daļā, pielīgstot Pakistānas likumu un ICC šķīrējtiesu Ženēvā, Šveicē. Līgums tika noslēgts 1965. gada 7. oktobrī, savukārt 1971. gada 26. martā Bangladeša deklarēja neatkarību no Pakistānas. Jau uzsākot šķīrējtiesas procesu, Bangladešas prezidents izdeva rīkojumu (ar atpakaļejošu datumu), izveidojot jaunu akciju sabiedrību (*BIDC*) un tādējādi aizvietoja *EPIDC* (visi aktīvi, darbinieki un padome tika pārcelta uz jauno akciju sabiedrību un vēlāk arī šī akciju sabiedrība tika likvidēta). Attiecībā uz uzsāktajiem šķīrējtiesu procesiem pret *EPIDC* un *BIDC* rīkojums paredzēja, ka tiem nav juridiska spēka. Tad, kad prasītājs – *SGTM*, vēlējās par atbildētāju nostiprināt *BIDC*, Bangladešas prezidents izdeva jaunu rīkojumu, nosakot, ka *BIDC* vairs nepastāv un visi *BIDC* aktīvi tiek piešķirti Bangladešas valdībai. Šķīrējtiesnesis E. Martins (*A. Martin*) risināja jautājumu par to, vai *BIDC* un Pakistānas valdība ir uzskatāma par atbildētājiem lietā un vai tribunālam šajā lietā ir jurisdikcija. Kā galveno argumentu šķīrējtiesnesis vērtēja faktu par piemērojamām tiesībām, norādot, ka ir piemērojams *lex fori* – Šveices tiesības, un nevis, kā norādīja atbildētājs – līgumam atbilstošās piemērojamās tiesības (“*proper law of the contract*”) – Pakistānas likums. Lai arī šķīrējtiesas nolēmums tika pieņemts par labu *SGTM*, Šveices Augstākā tiesa atcēla to, pamatojoties uz argumentu, ka “visi aspekti par juridiskās personas juridisko statusu tiek noteikti saskaņā ar tās valsts likumu, kur atrodas tā mītne un no kura izriet tās juridiskā spēja (“*capacity*”). Tās pašas tiesības ir piemērojamas, ja juridiskā persona ir publisko tiesību juridiskā persona.”²⁶⁶ Papildus tam Šveices Augstākā tiesa norādīja, ka tā nekonstatē “kā starptautiskā publiskā kārtība varētu vairāk ierobežot vai citādā veidā ietekmēt ārvalsts tiesību piemērošanu, kā to jau paredz Šveices publiskā kārtība.”²⁶⁷ Jāuzsver, ka šis nolēmums vairs neatbilst mūsdienu starptautiskās komerciālās šķīrējtiesu tiesību teorijas attīstības tendencēm,²⁶⁸ taču tas atspoguļo analīzi un tiesību

²⁶⁴ ICC Case No. 6474 Partial Award of 22 April 1992 in Van den Berg A. (ed). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXV. The Netherlands: Kluwer Law International, 2000, p. 238.

²⁶⁵ ICC Case No. 1803 *Société des Grands Travaux de Marseille v. East Pakistan Industrial Development Corporation*, Arbitral Award 1972 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume V. The Netherlands: Kluwer Law International, 1980, pp.177 – 185.

²⁶⁶ Case *Société des Grands Travaux de Marseille v. People's Republic of Bangladesh, Bangladesh Industrial Development Corporation*. Decision of the Swiss Federal Tribunal dated 5 May 1976 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration Volume V. The Netherlands: Kluwer Law International, 1980, p. 218.

²⁶⁷ Ibid., p. 220.

²⁶⁸ Jānorāda, ka šī lieta ir plaši kritizēta. Sk. piemēram, Delaume G. R. Sovereign immunity and Transnational Arbitration. Arbitration International, 1987, Vol. 3, Issue 1, pp. 28 – 45.

attīstību šodien salīdzinājumā ar nolēmuma tapšanas brīdi jautājumā par piemērojamām tiesībām. Kā arī no tā secināma juridiskās domas attīstība un pilnveide attiecībā uz starptautiskās publiskās kārtības principa izpratni valsts noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma kontekstā, kura saturs mūsdienās tiek krasi nošķirts no valstu nacionālās publiskās kārtības.

Secināms, ka starptautiskā publiskā kārtība faktiski izlīdzina sadursmi, kas rodas starp pastāvošo nacionālo tiesību piemērošanas un starptautisko tiesību piemērošanas pieeju par valsts tiesībām noslēgt šķīrējtiesas līgumus. Tādējādi starptautiskā publiskā kārtība praksē tiek izmantota kā “augstākais” arguments, lai novērstu pušu izvairīšanos no šķīrējtiesas līguma un nodrošinātu tiesiskumu privāttiesiskajās attiecībās. Tajā pat laikā, konstatējams, ka šāda pieeja sekmīgi īstenojas starptautiskajās šķīrējtiesās, taču nacionālās tiesas, vērtējot jautājumu par šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, starptautiskās publiskās kārtības tvērumu bieži vien attiecina uz tās valsts nacionālo publisko kārtību, saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunktu, kas sīkāk analizēts šī promocijas darba trešajā nodaļā. Taču kā norādīts iepriekš, starptautiskā publiskā kārtība un katras valsts nacionālā publiskā kārtība ir atšķirīgi jēdzieni, kas jāievēro, arī analizējot jautājumu par valsts noslēgtu starptautisku šķīrējtiesas līgumu.

2.2.4. Autores piedāvātā pieeja

Izvērtējot iepriekš analizētās pieejas teorijā un tiesu praksē, autore ir konstatējusi, ka šobrīd pastāv vismaz četri varianti, saskaņā ar kādām tiesību normām tiek noteikta valsts tiesība noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus:

- 1) Līgumslēdzējpusēs valsts nacionālās tiesības (saskaņā ar tiesību subjekta juridiskās spējas jeb tam piemītošā tiesību apjoma noslēgt šķīrējtiesas līgumus aspektu, gramatiski interpretējot 1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. panta 1.punktu);
- 2) Šķīrējtiesas vietas tiesības (1958. g. *Ņujorkas konvencijas* aspektā);
- 3) Tās valsts nacionālās tiesību normas, par kurām puses ir vienojušās līgumā;
- 4) starptautisko tiesību normas un principi.

Līdz ar to rodas jautājums, kuru pieeju piemērot? A. F. M. Manirucmana (A. F. M. *Maniruzzaman*) autonomā teorija par līgumiem piemērojamo tiesību noteikšanu paredz, ka šķīrējtiesa ir neatkarīga un autonoma no jebkuras nacionālās tiesību sistēmas.²⁶⁹ Autoresprāt, šī pieeja kopumā ir atbalstāma un būtu attiecināma arī uz piemērojamo tiesību noteikšanu par valsts tiesībām noslēgt šķīrējtiesas līgumus. Taču no A. F. M. Manirucmana (A. F. M. *Maniruzzaman*) veiktās tiesu prakses

---

²⁶⁹ Maniruzzaman A. F. M. State Contracts and Arbitral Choice-of-Law Process and Techniques. *Journal of International Arbitration*, 1998, Kluwer Law international, Vol. 15, Issue 3, pp. 65 – 92. Salīdzinājumam par piemērojamām tiesībām ieguldījumu aizsardzības līgumiem sk. Bernardini P. The Law Applied by International Arbitrators to State Contracts in Briner R., Fortier Y., Berger K. P., Bredow J. (eds.). *Law of International Business and Dispute Settlement in the 21st Century*, Liber Amicorum Karl-Heinz Böckstiegel, Heymann, Cologne, 2001, pp. 51 – 66.

analīzes²⁷⁰ konstatējama tendence nevis teoriju pielietot konkrētam gadījumam, bet gan katram individuālajam gadījumam “piemērot” teoriju, kas radītu neviennozīmīgus prakses gadījumus, kā arī veidotu “pārejas” no vienas teorijas uz otru. Tāpēc šeit ir jānošķir un jāatceras, ka piemērojamo tiesību teorijas ir attiecināmas uz pušu noslēgto līgumu un attiecīgi, šķīrējtiesas jurisdikciju, un nevis uz tiesībām noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus noteikšanu.

Jāsecina, ka princips piemērot līgumslēdzējpusē valsts nacionālās tiesības, lai noteiktu tās tiesību apjomu noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus praksē (ņemot vērā atšķirīgās nostājas teorijā, un nacionālo tiesību piesaisti gan “juridiskās spējas”, gan “subjektīvās šķīrējspējas” noteikšanā), iespējams, tiks piemērots arī turpmāk, un nav neizslēdzams, ka starptautiskās šķīrējtiesas arī turpmāk vērtēs šos argumentus, atbilstoši pušu pozīcijām. Savukārt valstu nacionālās tiesas vērtēs valstu nacionālās tiesības šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes stadijā.

Autoresprāt, par tiesību subjekta tiesībām noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus ir jānostiprina viena teorija piemērojamo tiesību noteikšanā – autonomā likuma piemērošanas teorija, saskaņā ar kuru piemērojamās tiesību normas ir jānosaka autonomi, tas ir, neatkarīgi no valstu nacionālajām tiesību normām. Proti, lai noteiktu tiesību subjekta tiesības noslēgt starptautiskos šķīrējtiesas līgumus, ir jāpiemēro starptautiskās tiesības un principi, kas paredz valstu tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus.

Pamatojoties uz veikto analīzi, autore izdara šādus secinājumus. Juridiskajā literatūrā lietotais jēdziens “*capacity*” faktiski norāda uz tās līgumslēdzējpusē valsts nacionālajām tiesību normām, kas vispārīgi regulē līguma noslēgšanas aspektus gan attiecībā uz juridiskām, gan fiziskām personām. Tātad, lai noteiktu valsts tiesību apjomu noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus un šāda līguma spēkā esamību, šis jēdziens praktiski nav piemērojams (izņēmuma gadījumi ir tie, kas attiecas uz tiesību jautājumiem līgumu noslēgšanā vispār, ne tikai valstij, kā rezultātā līgums var tikt atzīts par spēka neesošu, piemēram, līgums noslēgts korupcijas, krāpšanas²⁷¹ rezultātā), jo neietver sevī specifisku regulējumu par starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanu.

Savukārt jēdziens “subjektīvā šķīrējspēja” ir piemērojams daļēji, jo tas attiecināms, pirmkārt, uz valsts tiesību apjomu noslēgt šķīrējtiesas līgumus, taču, otrkārt, saskaņā ar šķīrējtiesas līgumam piemērojamām (nacionālajām) tiesību normām. Ja puses, piemēram, ir pielīgušas Francijas tiesības (nevis, piemēram, Šveices,²⁷² kas akceptē arī starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanu), tad tiesību subjekta tiesību apjoms noslēgt šķīrējtiesas līgumu varētu tikt vērtēts tā nacionālajās tiesībās noteikto ierobežojumu ietvaros.

²⁷⁰ Maniruzzaman A. F. M. State Contracts and Arbitral Choice-of-Law Process and Techniques. Journal of International Arbitration, 1998, Kluwer Law international, Vol. 15, Issue 3, pp. 65 – 92.

²⁷¹ Kā norādīts ICC lietā Nr. 12048 – lai atsauktos uz krāpšanas gadījumu, pusei ir jāpierāda, ka šis aspekts acīmredzami attiecas uz strīdu, kas ir šķīrējtiesas priekšmets. Sīkāk sk. ICC Case No. 12048 First Partial Award, December 2003 (Extract). ICC International Court of Arbitration Bulletin Vol. 23, No. 2, 2012, para. 149.

²⁷² Sīkāk sk. otrās nodaļas 2.1.2. apakšpunktu.

Pozitīvi ir tas, ka šis jēdziens, salīdzinājumā ar iepriekš analizēto, pats par sevi konkrētāk norāda uz tā attiecināmības sfēru (šķīrējtiesu), taču kā negatīvs aspekts ir vērtējama tā apgrieztā piemērojāmība – faktiski, ar subjektīvo šķīrējspēju parasti norāda uz tiem gadījumiem, kad valstij ir noteikts aizliegums noslēgt šķīrējtiesas līgumus. Līdz ar to secināms, ka arī šis jēdziens nesniedz pilnu skaidrojumu par valsts tiesībām noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus. Un kā norādīts iepriekš, tad dažādu nacionālo tiesību piemērošana līgumiem, kur viena no pusēm ir valsts, rada neviennozīmīgu pieeju, atšķirīgu tiesu praksi un neskaidru tiesisko regulējumu pusēm.

Tā, piemēram, Latvijā, valsts un pašvaldību iestādes nav tiesīgas noslēgt šķīrējtiesas līgumus saskaņā ar Šķīrējtiesu likuma 5. panta pirmās daļas 2. punktu, taču šāda tiesiskā regulējuma esamība nenozīmē, ka Latvijā valsts un pašvaldību iestādes nav tiesīgas noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus. Taču atbilstoši minētajai teorijai varētu tikt kļūdaini prezumēts, ka Latvijas valstij nav subjektīvās šķīrējspējas jeb tiesību noslēgt arī starptautiskus šķīrējtiesu līgumus.

Jāuzsver, ka gadījumā, kad šķīrējtiesas līguma puse ir valsts, teorijā piedāvātie tiesību apjoma un subjektīvās šķīrējspējas konstatēšanas varianti (“*capacity*” v. “*subjective arbitrability*”) tomēr neatrisina jautājumu par valsts tiesību subjekta tiesībām noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus noteikšanu. Ņemot vērā šajā promocijas darbā iepriekš minēto, kā arī veikto analīzi par tiesību apjoma noteikšanu, subjektīvās šķīrējspējas, piemērojamo tiesību normu un starptautiskās publiskās kārtības tvērumu analizējamā jautājuma kontekstā, autore turpmāk piedāvā savu pieeju. Proti, jēdzienu “subjektīvā šķīrējspēja”, tā kā tas norāda uz tiesību subjekta tiesībām noslēgt šķīrējtiesas līgumus, ir nepieciešams sadalīt, paredzot divus jaunus jēdzienus: “nacionālā subjektīvā šķīrējspēja” un “starptautiskā subjektīvā šķīrējspēja”.

Ar jēdzienu “nacionālā subjektīvā šķīrējspēja” (“*national subjective arbitrability*”) tiek noteikta tiesību subjekta tiesība un apjoms šķīrējtiesas līgumu noslēgšanā nacionālā līmenī, kas tiek regulēts saskaņā ar nacionālajām tiesību normām. Šajā gadījumā tiks piemēroti nacionālajās tiesību normās ietvertie ierobežojumi, kā arī tajās paredzētā šādu līgumu noslēgšanas kārtība vai arī pastāvēs aizliegums šķīrējtiesas līgumus noslēgt.

Ar jēdzienu “starptautiskā subjektīvā šķīrējspēja” (“*international subjective arbitrability*”) tiek paredzēts, ka katrai valstij kā pilntiesīgam tiesību subjektam pašam par sevi pilnā apjomā piemīt universālas tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus (starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanas tiesības) un no pašas valsts ir atkarīgs, vai tā atzīs un izmantos šīs tiesības, vai arī daļēji ierobežos, vai arī paudīs viennozīmīgus iebildumus pret to. Identificējot par kādu tiesību apjomu katrā konkrētajā gadījumā ir strīds (vai tiesību subjektam piemīt nacionālā vai starptautiskā subjektīvā šķīrējspēja) būs iespējams praktiski veikt nošķiršanu.

Šajā aspektā 1961. g. Eiropas konvencijas 2. pants ir uzskatāms par tiesību avotu, kur starptautiskā subjektīvā šķīrējspēja ir minēta. Ņemot vērā tiesību noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu

līgumus universālo raksturu, valstīm, kas nav šīs konvencijas dalībvalsts, nebūs jāatsaucas uz minētajā konvencijā ietverto regulējumu, lai pamatotu šādu tiesību pastāvēšanu, bet tās pamatoti varēs atsaukties uz tām piemītošo starptautisko subjektīvo šķīrējspēju. Būtisks ir fakts, ka šo jēdzienu atzišana praksē nodrošinātu vienveidīgu tiesību normu piemērošanu atkarībā no tā, vai tiek noslēgts nacionāls vai starptautisks šķīrējtiesas līgums, aspektā tieši par tiesību subjekta šķīrējtiesas līguma noslēgšanas tiesībām. Tas savukārt veicinātu, ka šo principu un tiesību noslēgt šķīrējtiesas līgumus korelācija savā starpā nenotiek.

Vai šādu tiesību īstenošanu valsts var ierobežot? Visvienkāršākais piemērs kā valsts var iebilst pret šādu tiesību īstenošanu, ir nenoslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus. Tāpat valsts var izmantot šīs tiesības, piemēram, ierobežojot kāda konkrēta tiesību subjekta (piemēram, atvasinātas publiskas personas) tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus. Katras valsts, kas iesaistās starptautiskajā komerciālajā apritē un tirdzniecībā, uzdevums ir ievērot starptautiskos tiesību principus, kā arī gadījumā, ja tā vēlas nostiprināt nacionālajās tiesībās ietvertos ierobežojumus starptautiskajā līmenī, tad tas ir jānostiprina juridiski atbilstošā formā. Tātad, ja valsts vēlas ierobežot savas tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, tad juridiski tas ir jānostiprina ar attiecīga līmeņa regulējumu, piemēram, nosakot atrunu pie *1961. g. Eiropas konvencijas*, vai arī paredzot to valsts starptautisko privāttiesību regulējumā.

Šajā darba nodaļā tika konstatētas teorijā pastāvošās metodes valsts starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanā, veikta tiesību apjoma noslēgt šķīrējtiesas līgumus, subjektīvās šķīrējspējas un piemērojamo tiesību normu izvērtēšana, ņemot vērā konstatētās nepilnības piedāvāti divi jauni tiesību jēdzieni – “nacionālā subjektīvā šķīrējspēja” un “starptautiskā subjektīvā šķīrējspēja”. “Starptautiskā subjektīvā šķīrējspēja” nosaka publisko tiesību juridisko personu universālas tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, ja vien valsts starptautiskā līmenī šo tiesību nav ierobežojusi.

Secināms, ka šādu jēdzienu ieviešana, kas izstrādāti, ņemot vērā starptautiskās tiesības un tiesu praksē nostiprinātos principus, izslēgtu pušu radošās pieejas valsts tiesību noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus noteikšanā, kā arī tas samazinātu tribunālu atšķirīgo interpretāciju šajos jautājumos, ko šobrīd pieļauj vairākas pastāvošās teorijas. Minētie jēdzieni faktiski tieši “iedzīvinātu” tiesu prakses principus un dotu iespēju atsaukties uz tiem, izslēdzot līdz šim pastāvošās problēmsituācijas un dažādās pušu pieejas šī aspekta atšķirīgā interpretācijā praksē, kas analizēts šī darba turpmākajās apakšnodaļās.

2.3. Praksē pielietotās metodes un argumenti

Teorijā ir nostiprinājusies atziņa, ka “valsts nevar izvairīties no līgumsaistībām, atsaucoties [...] uz hierarhijas apsvērumiem: tas ir, uzstājot uz tās augstāku tiesisko statusu salīdzinājumā ar

ārvalsts uzņēmumu.”²⁷³ Taču praksē valsts faktora “klātbūtne” abos līmeņos, kuros tā darbojas, rada atšķirības no procesa, kurā abas puses ir komersanti. Šīs atšķirības ir uzskatāmas par riskiem komerciālajos darījumos un starptautiskā šķīrējtiesas procesā ar valsti.

E. S. Romero (*E. S. Romero*) izdala “normālu šķīrējtiesu”, kurā iesaistītā valsts puse piedalās šķīrējtiesas procesos labā ticībā un neizmanto pretestībai negodīgus līdzekļus, un “patoloģisko šķīrējtiesu”, kurā iesaistītā valsts puse pretojas normālai šķīrējtiesas norisei un, ja nepieciešams, izmanto negodīgus līdzekļus.²⁷⁴ Faktiski, pieļaujot šādas šķīrējtiesas definēšanu par “patoloģisku”, zināmā mērā tiek dota piekrišana šādas patoloģijas esamībai. Autoresprāt, šajā aspektā nav pamatoti lietot apzīmējumu “patoloģiskā šķīrējtiesa”, jo starptautiskā šķīrējtiesā, kur viena no pusēm ir valsts, nav konstatējumi kādi procesuāli defekti vai trūkumi, bet gan atšķirības no vispārējās kārtības šķīrējtiesas līguma noslēgšanā un izpildē, ko ir iespējams nepieļaut un novērst. Un neapšaubāmi, ka šo atšķirību esamība mūsdienu starptautisko komerciālo šķīrējtiesu procesos ar valsti nav objektīvi pieļaujama. Taču, kā parāda turpmāk šajā apakšnodaļā analizētā tiesu prakse, šādas atšķirības pastāv un puses tās izmanto, lai izvairītos no tiesiski noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma.

Lai arī tiesiskajās attiecībās, tajos gadījumos, kad starp komersantu un valsti noslēgts starptautisks komerciāls līgums ar šķīrējtiesas klauzulu, neapšaubāmi ir jāpastāv pušu līdztiesības principam, autores veiktā tiesu prakses analīze norāda uz virkni argumentu un metodēm, ko valstis izmanto, lai izvairītos no starptautiska šķīrējtiesas līguma un lietas izskatīšanas starptautiskā šķīrējtiesā. Tas nozīmē, ka tiesiskais līdzsvars var tikt sagrauts, ja tiesību subjektam – valstij specifiskā rakstura un tai pieejamo tiesību instrumentu dēļ varētu būt iespējams ietekmēt šķīrējtiesas līguma spēkā esamību un tā tiesiskās sekas. Pamatots ir jautājums – kā praksē, neskatoties uz valstij pieejamajiem tiesību instrumentiem, nodrošināt pušu līdztiesības principa ievērošanu starptautiska šķīrējtiesas līguma izpildē?

Autore ir veikusi detalizētu tiesu prakses analīzi un apkopojusi valstu pielietotās metodes un argumentus, izdalot piecus blokus:

- 1) nepastāv vai nav konstatējams tiesību subjekts, pret kuru celt prasību; 2) tiek apstrīdēta šķīrējtiesas līguma spēkā esamība un tribunāla jurisdikcija skatīt konkrēto lietu; 3) apturēta tribunāla darbība; 4) notiek bloķējošas darbības šķīrējtiesas procesā; 5) netiek atzīts un izpildīts šķīrējtiesas nolēmums pret valsti.

---

²⁷³ Paasivirta E. Participation of States in International Contracts and Arbitral Settlement of Disputes. Finnish Lawyers Publishing Company, Helsinki, 1990, p. 291.

²⁷⁴ Romero E. S. The Dialectic of International Arbitration Involving State Parties: Observations on the Applicable Law in State Contract Arbitration. ICC International Court of Arbitration Bulletin, 2004, Vol. 15, No. 2, p. 79.

2.3.1. Nepastāv vai nav konstatējams tiesību subjekts, pret kuru celt prasību

Šī darba pirmajā nodaļā analizētā jēdziena “valsts” definīcija, šķīrējtiesas līguma noslēgšanas kontekstā, ļauj secināt šī jēdziena plašo saturu vairākās perspektīvās – nacionālajās tiesībās, starptautiskajās tiesībās, valsts atbildības un valsts interešu pārstāvības kontekstā. Tieši šī jēdziena atšķirīgā interpretācija un tvērums, kā arī attiecināmības un “saiknes” starp valsti un tās tiesību subjektiem konstatēšana praksē rada sarežģītas konstrukcijas, kad prasītājam faktiski ir jāmeklē, pret kuru tiesību subjektu celt prasību šķīrējtiesā. Kā konstatējams no tiesu prakses analīzes šī promocijas darba turpmākajās apakšnodaļās, ne visos gadījumos prasību ir iespējams celt pret to tiesību subjektu, kas noslēdzis šķīrējtiesas līgumu (piemēram, šķīrējtiesas līgumu ir noslēgusi valsts institūcija, kas ar valdības dekrētu ir likvidēta, un tās saistības nav pārņēmusi cita institūcija). Tāpat ir konstatējami gadījumi, kad komersants ceļ prasību pret šķīrējtiesas līguma pusi – valsts institūciju, taču tā norāda, ka šķīrējtiesas līgumu ir parakstījusi tikai formāli (vai, piemēram, līgumu tikai saskaņojusi), bet pats līgums uz to nav attiecināms. Autore, analizējot tiesu praksē sniegtos argumentus un iespējamās analīzes aspektus (taču nemodelējot situāciju variācijas), sniedz norādes uz to, kas jāvērtē katrā no minētajiem argumentiem.

2.3.1.1. Arguments: “Valsts nav starptautiska komerciāla līguma un šķīrējtiesas līguma puse”

Šajā gadījumā valsts norāda, ka tā līgumu nav noslēgusi, un līdz ar to līgums nevar tikt attiecināts uz valsti. Šis arguments ir analizējams no diviem aspektiem. Pirmkārt, pret kuru tiesību subjektu prasība ir ceļama, un otrkārt, pat ja tribunāls, neskatoties uz valsts puses argumentiem, saskaņā ar “*Kompetenz - Kompetenz*” principu izskata lietu, un pieņem nolēmumu par labu komersantam, kā šāds nolēmums būtu izpildāms.

Lai noteiktu tiesību subjekta sasaisti ar līgumu, ko tas tieši nav noslēdzis, kā galveno faktoru vērtē “aktīva piedalīšanās tāda līguma, kas satur šķīrējtiesas klauzulu [..] sarunās, izpildē, un vajadzības gadījumā, arī izbeigšanā [..]”,²⁷⁵ tādējādi norādot uz “vēlmi būt par pusi līgumā, un, tā rezultātā, arī šķīrējtiesas līgumā, lai arī to nav parakstījusi.”²⁷⁶

Kā norāda M. Blessings (*M. Blessing*) “jautājums vai Ēģiptes valdība ar tās veiktajām darbībām kļuva vai izveidoja sevi par pusi pamatlīgumam balstās uz daudzu, ļoti smalku faktoru izvērtēšanu, kas varētu svērties par labu vienam vai otram [jautājuma risinājumam – *aut. piez.*]”.²⁷⁷ Savukārt G. Petročilos (*G. Petrochilos*) norāda, lai noteiktu, vai valsts ir saistīta ar noslēgto līgumu,

²⁷⁵ Derains Y. Is there a Group of Companies Doctrine? In Hanotiau B., Schwartz E. A. Dossier of the ICC Institute of World Business Law. Multiparty Arbitration, Volume 7, Paris, International Chamber of Commerce Publications, 2010, p. 141.

²⁷⁶ Ferrario P. The Group of Companies Doctrine in International Commercial Arbitration: Is there any Reason for the Doctrine to Exist? Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, 2009, Vol. 26, Issue 5, p. 648.

²⁷⁷ Blessing M. State Arbitrations: Predictably Unpredictable Solutions? Journal of International Arbitration, 2005, Vol. 22, Issue 6, p. 463.

jākonstatē “[..] vai norādes pierāda līgumisku nodomu [būt saistītai – *aut. piez.*] un ir nevis daļa no administratīvās uzraudzības procesa saskaņā ar publiskajām tiesībām.”²⁷⁸

Tāpat jānorāda, ka starptautiskās komerciālās šķīrējtiesas teorijā pastāv “*Group of Companies doctrine*” vai latviski “uzņēmumu grupas doktrīna”, kas paredz “šķīrējtiesas klauzulas attiecināšanu un pusēm, kas nav noslēgušas līgumu.[..] tajā skaitā, valsti vai valsts institūciju.”²⁷⁹ Šo doktrīnu metodoloģiski dažās jurisdikcijās (piemēram, ASV) izmanto gadījumos, lai noteiktu, vai šķīrējtiesas līgumu, ko noslēgusi kāda no valsts institūcijām, pie noteiktiem apstākļiem var attiecināt uz valsti kā vienu ekonomisko vienību, jo “grupa tiek uzskatīta par vienību un vienu institūciju, kā rezultātā šķīrējtiesas klauzula tiek attiecināta pat uz pusēm, kas līgumu nav parakstījušas (*non-signatories*).”²⁸⁰

Apkopojot iepriekšminēto, secināms: ņemot vērā konkrētās lietas apstākļus, nepieciešams izvērtēt valsts klātesamības faktoru līgumu izstrādē, noslēgšanā un izpildē, vai valsts ir sniegusi garantijas vai galvojumu līgumam, kā arī jāveic “īstās” līguma puses izvērtēšana, piemērojot “uzņēmumu grupas doktrīnas” metodes, tajos gadījumos, kad tās ir piemērojamas.

2.3.1.2. Arguments: “Šķīrējtiesas līgumu noslēgusi valsts institūcija, taču uz valsti šķīrējtiesas līgumu attiecināt nevar”

Tiesu praksē ir identificējami gadījumi, kad valsts, atsaucoties uz argumentu, ka līgumu ir noslēgusi tās institūcija, norāda, ka prasība pret valsti nav vērojama. Tā, piemēram, lietā *Salini v. Republic of Ethiopia* uzņēmums *Salini Costruttori* cēla prasību ICC šķīrējtiesā pret Etiopiju, taču tā norādīja, ka noslēgtā līguma par avārijas dambja un ūdens pārvades līnijas projekta būvniecību un arī šķīrējtiesas līguma puse ir *Addis Ababa Water and Sewerage Authority*. Tie uzskatāmi par “autonomām valsts iestādēm, kam piemīt patstāvīga juridiskā personība saskaņā ar Etiopijas tiesībām, lai arī tie atrodas Adisabebas pilsētas vadības pārraudzībā”,²⁸¹ un līdz ar to, uzņēmuma celtā prasība pret valsti, nav pamatota. Uzņēmums savukārt norādīja, ka “tas ir noslēdzis līgumu ar Etiopijas Federatīvo Demokrātisko Republiku, caur vienu no tās institūcijām, un, ka visi maksājumi, kas noteikti prasītājam šīs šķīrējtiesas rezultātā būs izpildāmi pret Etiopijas Federatīvo Demokrātisko Republiku.”²⁸²

²⁷⁸ Petrochilos G. Extension of the Arbitration Clause to Non-Signatory States or State Entities: Does it Raise a Difference? in Hanotiau B., Schwartz E. A. (eds.). Dossier of the ICC Institute of World Business Law. Multiparty Arbitration, Volume 7, Paris, International Chamber of Commerce Publications, 2010, p. 124.

²⁷⁹ Mantilla-Serrano F. Multiple Parties and Multiple Contracts: Divergent or Comparable Issues? in Hanotiau B., Schwartz E. A. (eds.). Dossier of the ICC Institute of World Business Law. Multiparty Arbitration, Volume 7, Paris, International Chamber of Commerce Publications, 2010, p. 13.

²⁸⁰ Ibid.

²⁸¹ ICC Case No. 10623/AER/ACS *Salini Costruttori S.P.A. v. The Federal Democratic Republic of Ethiopia, Addis Ababa Water and Sewerage Authority*. Award regarding the Suspension of Proceedings and Jurisdiction, dated 7 December 2001, p. 9. Pieejams: http://www.italaw.com/documents/Salini_v._Ethiopia_Award.pdf [skatīts 2014. gada 26. augustā].

²⁸² Ibid, p. 40.

Šeit jānorāda, ka modifikācijas par šķīrējtiesas līguma patiesās puses noteikšanu var būt dažādas (piemēram, valsts – tās institūcija, valsts institūcija – valsts uzņēmums u. c.). Tāpat var būt konstatējami pretēji gadījumi (lai gan salīdzinoši ļoti reti), kad tiesību subjekts, pret kuru prasība tiek celta, to noraida, taču cits tiesību subjekts piesakās atbildēt tā vietā. Tā, piemēram, lietā *Austrian Claimant v. Chinese National Import and Export Corporation* valsts kapitālsabiedrība atteicās būt par pusi šķīrējtiesas procesā, taču tās provinces institūcija (“*local provincial organization*”) pati pieteicās būt par pusi šķīrējtiesas procesā, norādot, ka tā ir patstāvīga un pilnīgi neatkarīga juridiska persona.²⁸³

Lai izvērtētu, vai šķīrējtiesas līgums, ko noslēgusi valsts institūcija, ir attiecināms tieši uz valsti, ir piemērojami *Dalico* lietā²⁸⁴ gūtie secinājumi. Proti, lai izvērtētu, pret kuru tiesību subjektu prasība šādā gadījumā ir jāceļ, “[..] izšķirošais elements ir pušu kopīgais nodoms būt saistītām ar šķīrējtiesas līgumu. Šāds kopīgais nodoms var tikt vērtēts saskaņā ar diviem nosacījumiem: (1) tiesību subjektu, kuri nav parakstījuši līgumu, aktīva rīcība - līguma (kas satur šķīrējtiesas līgumu) izpildes laikā un strīdos, kas izriet no tiem; un (2) prezumpcija, ka pusei, kas nav parakstījusi līgumu, bija informācija par šķīrējtiesas līgumu.”²⁸⁵

Jānorāda, lai arī šī secinājuma sakne meklējama tajos komercietību gadījumos, kad uzņēmums sastāv no vairākiem apakšuzņēmumiem, un ir jāvērtē, vai ir tiesiski attiecināt šāda apakšuzņēmuma noslēgto līgumu un šķīrējtiesas klauzulu uz uzņēmumu, tas tiek attiecināts arī uz gadījumiem, kad valsts ir šķīrējtiesas līguma puse. Autoresprāt, šī doktrīna un tajā ietvertās metodes ir piemērojamas, lai izvērtētu, vai šķīrējtiesas līgums, ko noslēgusi tās institūcija, ir attiecināms tieši uz valsti. Taču tajā pašā laikā ir jāatceras šīs doktrīnas tvērums, kā rezultātā ne visi šīs doktrīnas principi (piemēram, starpniecība, identitātes doktrīna) būs tieši piemērojami.

Šeit arī jāvērtē jautājums par trešo personu iesaisti procesos, kuru pamatā ir valsts un komersanta starpā noslēgts līgums vai vairāki līgumi ar šķīrējtiesas klauzulu. Kā norāda P. Meijers (*P. Mayer*), tad šādos gadījumos, kad ir iesaistītas vairāk par divām pusēm vai arī ir noslēgti vairāki līgumi, šķīrējtiesu nolēmumu izpilde var būt komplicēta.²⁸⁶ Taču pastāv iespēja iesaistīt atbildētāju lietā, pret kuru sākotnēji nav celta prasība. Lai to īstenotu, jābūt izpildītiem trim nosacījumiem:

“– trešā puse ir noslēgusi attiecīgo šķīrējtiesas līgumu;

---

²⁸³ Case *Austrian Claimant v. Chinese National Import and Export Corporation* cited in Blessing M. State Arbitrations: Predictably Unpredictable Solutions? *Journal of International Arbitration*, 2005, Vol. 22, Issue 6, p. 464.

²⁸⁴ Case *Municipalité de Khoms El Mergeb v. Société Dalico*, Cour de Cassation, Chambre Civile 1, No. 91-16828, 20 December 1993. Pieejams: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITE XT000007030314&fastReqId=1260648628&fastPos=1> [skatīts 2014. gada 26. augustā].

²⁸⁵ Derains Y. Is there a Group of Companies Doctrine? In Hanotiau B., Schwartz E. A. (eds.). *Dossier of the ICC Institute of World Business Law. Multiparty Arbitration, Volume 7*, Paris, International Chamber of Commerce Publications, 2010, p. 135.

²⁸⁶ Mayer P. The Effects of Awards Rendered in Multiparty – Multicontract Situations in Hanotiau B., Schwartz E. A. (eds.). *Dossier of the ICC Institute of World Business Law. Multiparty Arbitration, Volume 7*, Paris, International Chamber of Commerce Publications, 2010, pp. 223 – 233.

- ir jābūt prasībām pret jauno pusi [procesa dalībnieku – *aut. piez.*];
- nav veikti nekādi pasākumi, lai izveidotu šķīrējtiesas tribunālu.”²⁸⁷

Juridiskajā literatūrā, analizējot *ICC* tiesu praksi šī jautājuma kontekstā, sniegta atsauce uz neidentificētu *ICC* lietu, kur “prasītājs iesniedza prasību šķīrējtiesā, pamatojoties uz apakšlīgumu, ko tas noslēdzis ar atbildētājiem. Atbildētāji centās iesaistīt valsti, apgalvojot, ka saskaņā ar valsts lēmumu izbeigt pamatlīgumu, valstij tika piešķirti atbildētāja pienākumi saskaņā ar apakšlīgumu. Tiesa nolēma neiesaistīt procesā valsti, tā kā tā nebija parakstījusi līgumu.”²⁸⁸

Jautājumā par valsts lomu starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanā secināms šāds pretarguments – lai izvērtētu celtās prasības pamatotību pret valsti tajos gadījumos, kad šķīrējtiesas līgumu ir noslēgusi tās institūcija, ir jāvērtē tādi apstākļi kā “īstā” līguma puse, valsts un tās institūcijas veiktās darbības, “attiecināmības” pazīmes, kas atkarīgas no katra konkrētā gadījuma un apstākļiem, un vērtējamās individuāli katrā lietā.

2.3.1.3. Arguments: “Šķīrējtiesas līgumu noslēgusi patstāvīga juridiska persona”

Tiesu praksē ir konstatējami gadījumi, kad starptautisku šķīrējtiesas līgumu noslēgusi patstāvīga juridiskā persona, un valsts, atsaucoties uz šo apstākli, norāda, ka uz valsti šķīrējtiesas līgumu attiecināt nevar.

Tā lietā *Elf Aquitaine Iran v. National Iranian Oil Company* (turpmāk – *NIOC*) tika izskatīts jautājums par to, vai valstij ir juridiski saistošs šķīrējtiesas līgums tajos gadījumos, kad to noslēgusi nevis pati valsts, bet gan tās izveidota institūcija ar patstāvīgas juridiskās personas statusu, un, kas atrodas tās kontrolē. Lietā tika secināts, ka “pret līgumu, ko noslēgusi *NIOC*, nevar attiekties savādāk kā pret līgumu, ko ir parakstījusi pati valsts kā līguma puse, līdz ar to, tai ir saistošs starptautisko tiesību pienākums ievērot šķīrējtiesas līgumu. [...] Tādējādi šķīrējtiesas klauzula nevar tikt atcelta vienpusēji”.²⁸⁹ Autoresprāt, šajā gadījumā nav pietiekoši vērtēta valsts sasaiste ar šķīrējtiesas klauzulu, uz kādiem pamatiem attiecināmība ir notikusi, jo, juridiski nodibināts, patstāvīgas juridiskās personas statuss jau tieši norāda, ka tā pati uzņemas saistības savā vārdā.

Savukārt *Westland Helicopters* lietā analizējamā jautājuma kontekstā tika analizēts, pret kuru tiesību subjektu ir vēršama prasība. Četras valstis – Apvienotie Arābu Emirāti, Saūda Arābija, Katara un Ēģiptes Arābu Republika – savā starpā noslēdza vienošanos par organizācijas *Arab Organization for Industrialization* (turpmāk – *AOI*) izveidi, kurai tika noteikts mērķis attīstīt ieroču industriju. Šo organizāciju vadīja komiteja, kuras sastāvā bija četri ministri, no katras valsts, kas

²⁸⁷ Greenberg S., Feris J. R., Albanesi C. Consolidation, Joinder, Cross-Claims: Multi-party and Multi-contract Arbitration Recent ICC Experience in Hanotiau B., Schwartz E. A. (eds.). Dossier of the ICC Institute of World Business Law. Multiparty Arbitration, Volume 7, Paris, International Chamber of Commerce Publications, 2010, p. 172.

²⁸⁸ Ibid, p. 175.

²⁸⁹ Case *Elf Aquitaine Iran v. National Iranian Oil Company*, Preliminary Award of 14 January 1982 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XI. The Netherlands: Kluwer Law International, 1986, pp. 103 – 104.

noslēgusi minēto vienošanos. Faktiski šī izveidotā organizācija ir uzskatāma par šo četru valstu saistošo pārstāvi, jo šo valstu ministri vadīja izveidoto institūciju, kā arī bija apstiprinājuši tās iekšējos noteikumus. Jānorāda, ka līgumā tika iekļauta šķīrējtiesas klauzula, kas paredzēja strīdu izšķiršanu ICC šķīrējtiesā, Ženēvā, Šveicē, saskaņā ar Šveices tiesībām. Pušu starpā radās strīds un *Westland* iesniedza prasību šķīrējtiesā. ICC šķīrējtiesas tribunāls, vērtējot tos tiesību subjektus, kuriem ir saistoša šķīrējtiesas klauzula, vispirms norādīja, ka “šīs četras valstis nekad tieši nav noslēgušas līgumu ar *Westland*. Taču šis nav pietiekošs pamats tam, lai noraidītu šo četru valstu pienākumu pakļauties šķīrējtiesai. [...] Pienākums pakļauties šķīrējtiesai šīm četrām valstīm varētu izrietēt nevis no tā, ka AOI darbojās kā šo četru valstu aģents, bet no fakta, ka šī vienība nav nošķirama no tām.”²⁹⁰ Tas nozīmē, ka faktiski nepastāv atšķirība starp valstīm kā pusi un izveidoto organizāciju, jo tā ir šo valstu pārstāvis un ir pilnībā sasaistē ar šīm valstīm. Tāpat ICC šķīrējtiesas tribunāls vērtēja, “kādi ir juridiskie noteikumi, kas reglamentēja šo institūciju, kāds bija šo četru valstu, kas to izveidoja pamats, dibināšanas nodoms un kādu rezultātu tās vēlējās sasniegt.”²⁹¹ Tribunāls konstatēja, ka *Westland*, slēdzot līgumu ar organizāciju, balstījās uz vairākiem faktoriem, kas apliecināja šo četru valstu faktisko klātesamību (lai arī tās tieši nebija līguma puses) un garantiju. Jānorāda, ka šāda prakse ir riskanta un neveido konstantu pieeju, jo pastāvot minētajiem apstākļiem, tribunāls tajā pat laikā varēja arī pretēji secināt, ka šis “klātesamības faktors” nav pietiekams pamats, lai uzskatītu valstis par tieši atbildīgām. Tas, faktiski, arī vēlāk īstenojās, kad Ēģipte apstrīdēja minēto ICC šķīrējtiesas spriedumu Šveicē, kas bija tribunāla sēdekļa vieta. Ēģipte argumentēja, ka tribunālam nav bijusi jurisdikcija skatīt konkrēto lietu, jo Ēģipte nav bijusi šķīrējtiesas līguma puse.²⁹² Šveices tiesa noteica, ka “AOI bija juridiskā persona un tā bija institūcija, kas skaidri nošķirama no četrām valstīm.”²⁹³ Pamatojoties uz šķīrējtiesas nolēmumu šajā lietā, juridiskajā literatūrā tiek izdarīts secinājums, ka “[...] starptautiskās šķīrējtiesas prakse pieprasa tikai vispārēju valsts piekrišanu galvenajam līgumam, kas satur šķīrējtiesas klauzulu un nevis piekrišanu īpaši klauzulai kā tādai.”²⁹⁴ Autore šādai atziņai nevar piekrist, jo starptautiskajā praksē, pamatojoties uz šķīrējtiesas klauzulas autonomijas principu, stingri tiek nošķirts tas, vai puse ir noslēgusi (devusi piekrišanu) pamatlīgumam un, jo sevišķi, šķīrējtiesas klauzulai. Šāda fakta konstatēšana ir jo īpaši būtiska tajos gadījumos, kad līguma viena no pusēm ir valsts, jo saskaņā ar starptautisko tiesību principu, ja valsts noslēdz šķīrējtiesas līgumu, tad tā

---

²⁹⁰ Case *Westland Helicopters Ltd. and Arab Organization for Industrialization, United Arab Emirates, Kingdom of Saudi Arabia, State of Qatar, Arab Republic of Egypt and Arab British Helicopter Company*. Interim Arbitral Award of 5 March 1984. International Legal Materials, Vol. 23, No. 5, September 1984, pp. 1071 – 1089.

²⁹¹ Ibid, p. 1081.

²⁹² Case *République arabe d' Egypte et autres v. Westland Helicopters Ltd.*, Swiss Federal Supreme Court, 1676/1987, decision of 19 July 1988 in Bulletin ASA, Association Suisse de l' Arbitrage 1989, Vol. 7, Issue 1, pp. 49 – 55.

²⁹³ Case *Westland Helicopters v. The Arab Republic of Egypt, The Arab Organization for Industrialization and others*. Tribunal Fédéral, 19 July 1988 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XVI. The Netherlands: Kluwer Law International, 1991, p. 176.

²⁹⁴ Ragnwaldh J. A State's Plea to decline Arbitration: The Inapplicability of the Internal law of the State. *Revue de Droit des Affaires Internationales*, No.1, 1998, pp. 19 – 20.

automātiski atsakās arī no valsts imunitātes pret jurisdikciju. Līdz ar to ir svarīgi konstatēt tiešu un nepārprotamu puses pausto gribu par šķīrējtiesas klauzulas saistošo raksturu. Šķīrējtiesu praksē parasti tiek nošķirta puses izteiktā piekrišana līgumam un atsevišķi šķīrējtiesai klauzulai, taču gadījumā, ja rodas diskusijas par šķīrējtiesas klauzulas saturu (piemēram, vai tās ir piekritušas tieši konkrētajai šķīrējtiesai, līgumam piemērojamajām likumam u. c.), tad tiesa, konstatējot šķīrējtiesas klauzulas saistošo raksturu pušu līgumam, jau otrajā fāzē vērtē tās saturu, kas ir izmantojams kā pretarguments analizējamā jautājuma kontekstā.

2.3.1.4. Arguments: “Šķīrējtiesas līgumu noslēdza valsts, taču vēlāk to deleģēja citam tiesību subjektam”

Gadījumos, kad šķīrējtiesas līgumu ir noslēgusi valsts, bet vēlāk tā izpildi ar tiesību aktu deleģējusi citam tiesību subjektam, ir jāvērtē, kurš no tiesību subjektiem ir uzskatāms par “patieso” līguma pusi.

Šādi piemēri visbiežāk var rasties gadījumos, kad valsts iekšējā kārtība paredz virkni saskaņojumu un apliecinājumu pirms katrs konkrētais līgums tiek parakstīts, vēlāk deleģējot to izpildi citam tiesību subjektam, kas, iespējams, to vēlāk deleģē tā padotības institūcijai. Līdz ar to prasītājam nav skaidra līguma “patiesā” puse, savukārt valsts, ņemot vērā tās iekšējos normatīvos aktus, norāda uz tiesību subjektu, kuru (saskaņā ar tās viedokli) tā uzskata par atbildētāju lietā. Tomēr jānorāda, ka kopsakarā ar šī darba pirmajā nodaļā secināto, valsts nevar vienpusēji mainīt šķīrējtiesas līguma pusi, pamatojot to ar argumentu, ka attiecīgais tiesību subjekts, saskaņā ar tās normatīvo regulējumu ir uzskatāms par “patieso” atbildētāju šķīrējtiesas procesā, kurš uzņemsies arī finansiālo atbildību. No šī atzinuma izriet divi secinājumi – prasītājs var celt prasību pret valsti, ja šķīrējtiesas līgums ir noslēgts ar valsti vai ir pierādāms, ka tā ir līguma puse. Savukārt valsts tās normatīvajos aktos var paredzēt (iekšēju) kārtību, kas pārstāv valsti starptautiskos komerciālos šķīrējtiesas procesos un no kāda budžeta tiks segti izdevumi, kas radušies šādu šķīrējtiesas procesu rezultātā. Taču tas nenozīmē, ka valsts var atsaukties uz tās normatīvajos aktos paredzēto kārtību kā argumentu, lai vienpusēji mainītu šķīrējtiesas līguma pusi un tādējādi mēģinot izvairīties no tās uzņemtajām saistībām.

M. Blessings (*M. Blessing*), atsaucoties uz npublicētu ICC lietu Nr. 9954, norāda kā tiesa šādā gadījumā izmantojusi kritēriju testu: pirmkārt, izvērtējot, vai “valsts kontrolēta institūcija – kā valsts sastāvdaļa – veic pašas valsts uzdevumus, un, otrkārt, [...] vai valsts kontrolēta institūcija iesaistās vispārīgās komerciālajās aktivitātēs.”²⁹⁵ Secināts, ka tādā veidā tiesa faktiski nošķir noslēgto līgumu pēc būtības, kur pirmajā gadījumā valsts institūcija noslēdz līgumu, kas tieši vai pastarpināti ir uzskatāms par tai deleģētu valsts uzdevumu, un tādējādi līgums ir attiecināms uz valsti, taču otrajā

---

²⁹⁵ Blessing M. State Arbitrations: Predictably Unpredictable Solutions? *Journal of International Arbitration*, 2005, Vol. 22, Issue 6, p. 474.

gadījumā, tā noslēdz līgumu, kas ir vērtējams kā komerciāls līgums, bez tiešas valsts uzdevumu izpildes funkcijas ietveršanas un līdz ar to nav attiecināms uz valsti. Līdzīgi kā, piemēram, teorētiskā gadījumā, kad valsts pārvaldes iestāde noslēdz starptautisku komerciālu līgumu par datortehnikas iegādi tās darba nodrošināšanai. Lai arī šādiem līgumiem netieši konstatējama valsts funkciju īstenošana (jo datori tiek iegādāti ar mērķi nodrošināt valsts iestādes darbu, kuras mērķis ir vērsts uz valsts funkciju nodrošināšanu), taču analizējamā jautājuma kontekstā šāda pastarpināta mērķa konstatēšana, saskaņā ar tiesas izvirzīto testu, varētu būt nepietiekama, lai noslēgto līgumu attiecinātu arī uz valsti. Tādējādi valsts institūcijas noslēgta starptautiska komerciāla līguma gadījumā tiktu ierobežots to gadījumu loks, kad līgums ir attiecināms uz valsti. Taču tas nenozīmē, ka nav jāizvērtē pārējie aspekti, kas analizēti šajā promocijas darbā iepriekš, jo viens kritērijs nav izslēdzošs. Zināmā mērā šai nošķiršanas teorijai ir velkamas paralēles ar *jure imperii* un *jure gestionis* darbību nošķiršanu, piemērojot atbilstošas nošķiršanas metodes.

2.3.1.5. Arguments: “Valsts ir tikai saskāņojusi līgumu un šķirējtiesas klauzulu, bet nav tā puse”

Valsts nacionālās tiesību normas var paredzēt kārtību, kādā līgumi ir jāizstrādā, jāsaķāņo un kas tos ir tiesīgs parakstīt. Taču analizējamā jautājuma kontekstā ir nepieciešams izvērtēt doto saķāņojumu juridisko nozīmi. Proti, vai paraksti uz līguma ir saistoši visiem vai arī tas ir uzskatāms par formālu iekšējo procedūru – dokumentu vīzēšanu, bez juridiski saistoša rakstura līguma izstrādātājiem un saķāņotājiem, bet ne tā parakstītājam? Vai tam ir nozīme?

Šādos gadījumos ir jāvērtē pazīmju kopums, kas liecina par attiecināmību, kā, piemēram, tas tika vērtēts tādās lietās kā *Southern Pacific Properties v. Egypt*²⁹⁶ un *Svenska Petroleum Exploration AB v. Lithuania*,²⁹⁷ kas analizētas šajā darbā iepriekš.

Autoresprāt, lietā *Bridas SAPIC v. Turkmenistan*²⁹⁸ izveidotā konstrukcija, kur virkne valsts institūciju, nododot un pārņemot līgumu savā uzraudzībā, faktiski mākslīgi “attālinot” šī līguma sasaisti ar valsti, nav uzskatāma par labas pārvaldības principa piemēru. Šajā lietā līgumu noslēdza *Production Association Turkmegeologia*, kas ar prezidenta dekrētu tika nodots Turkmenistānas

---

²⁹⁶ ICC case No. 3493 *SPP (Middle East) Ltd v. The Arab Republic of Egypt*, Award of 16 February 1983 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume IX. The Netherlands: Kluwer Law International, 1984, pp.111-123.

²⁹⁷ Case *Svenska Petroleum Exploration AB (Sweden) v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafija (Lithuania)*. High Court of Justice, Queen's Bench Division (Commercial Court), 4 November 2005 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXXI. Kluwer Law International, 2006, pp. 906 – 942.

²⁹⁸ ICC Case No. 9151 *Joint venture Yashlar and Bridas SAPIC v. Ministry of Oil and Gas Industry and Mineral Resources of Turkmenistan*, Interim Award of 8 June 1999. Pieejams: <http://ita.law.uvic.ca/documents/BRIDAS-interim1-2.pdf>, <http://ita.law.uvic.ca/documents/BRIDAS-interim2-2.pdf>. [skatīts 2012. gada 17. septembrī]. Case *Bridas v. Government of Turkmenistan. BRIDAS S.A.P.I.C., Bridas Energy International, Ltd., Intercontinental Oil and Gas Ventures, Ltd., and Bridas Corp. (Plaintiffs-Appellants) v. Government of Turkmenistan, Concern Balkannebitgazsenagat and State Concern Turkmenneft (Defendants-Appellees)*. United States Court of Appeals, No.04-20842, Fifth Circuit, dated 21 April 2006. Pieejams: <http://caselaw.findlaw.com/us-5th-circuit/1089023.html> [skatīts 2012. gada 17. septembrī].

ministrijai, kas savukārt tika nodots citai ministrijai un pēc tam tika nodots *Turkmenigeologia State Corporation*. Tādējādi secināms, ka praksē, risinot jautājumu par valsts saskaņojuma juridisko nozīmi starptautiskajam komerciālajam līgumam ar šķīrējtiesas klauzulu, ir vērtējams valsts nodoms būt saistītai ar konkrēto līgumu.

Apkopojot iepriekš analizēto, jānorāda, ka, risinot šāda veida kāžusus praksē, ir jānošķir:

1) tiesību subjekta definīcija nacionālajās tiesībās (saskaņā ar valsts nacionālajām tiesību normām valsts “iekšēji” nosaka tās tiesību subjektu apjomu un tiesības) no iepriekš analizētā jēdziena “valsts” starptautiskajās tiesībās;

2) tiesību subjekts, kas noslēdzis šķīrējtiesas līgumu no tiesību subjekta, kas šķīrējtiesas līgumu faktiski izpilda (vērtējot iekšējo pilnvarojumu (t.sk. šķīrējtiesas līguma saskaņošanas kārtību, kas uzskatāma par iekšēju procedūru));

3) tiesību subjekts, kas šķīrējtiesas līgumu noslēdzis (taču pret to nav vēršama prasība (piemēram, vairs juridiski nepastāv), vai pastāv citi apsvērumi) no tiesību subjekta, kas pārstāvēs valsti tiesvedības procesos;

4) tiesību subjekts, kas līgumu noslēdzis no tā tiesību subjekta aktīviem, no kuriem tiks segti tiesāšanās izdevumi, zaudējumi un citi izdevumi saskaņā ar šķīrējtiesas tribunāla nolēmumu.

Tas nozīmē, ja tiesību subjekta statuss neizrietēs skaidri no līguma, komersanta prasība, visticamāk, tiks celta pret valsti, izmantojot attiecināmības pazīmes un sasaistot šķīrējtiesas līgumu ar valsti.

2.3.2. Šķīrējtiesas līguma spēkā esamība

2.3.2.1. Arguments: “Šķīrējtiesas līgums nav spēkā, jo tā noslēgšanā nav ievērota valsts iekšējā saskaņošanas procedūra”

Valstu nacionālajās tiesību normās ietvertu līgumu izstrādes un saskaņošanas procedūras pārkāpumi tiek izmantoti kā arguments, lai mēģinātu pamatot starptautiska šķīrējtiesas līguma spēkā neesamību.

Tā ICC lietā Nr. 7263²⁹⁹ valsts “X” Aizsardzības ministrija ar ārvalsts komersantu noslēdza līgumus par valsts “X” bruņoto spēku modernizāciju, bruņojuma uzlabošanu un ražošanu. Taču līgumu izpildes laikā valsts “X” Aizsardzības ministrija iesniedza prasību šķīrējtiesā pret komersantu.

---

²⁹⁹ ICC Case No. 7263 *Ministry of Defence v. Contractor* Interim award of 1994 Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, pp. 92 – 106. Šajā kontekstā sk. arī, piemēram, lietu *Framatome v. Atomic Energy Organisation of Iran*. Minētajā lietā valsts argumentēja, ka līgums netika apstiprināts padomē, kā arī neviens no pirmlīguma dokumentiem netika apstiprināts parlamentā. Award of 30 April 1982 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume VIII. Kluwer Law International, 1983, pp. 94-117; Case *Government of the State of Kuwait v. The American Independent Oil Company (AMINOIL)* Award of 24 May 1982 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume IX. The Netherlands: Kluwer Law International, 1984, pp. 71-96.

Pārsteidz, ka šajā lietā tieši komersants atsaucās uz argumentu par saskaņojuma ar valdību un parlamentu neesamību, kā to paredz valsts “X” konstitūcija, tādējādi mēģinādams pamatot, ka valsts “X” iesniegtā prasība šķīrējtiesā ir noraidāma. Savukārt valsts “X” norādīja, ka tās nacionālajās tiesību normās ietvertā saskaņošanas prasība attiecas tikai uz šķīrējtiesas līguma noslēgšanu, bet ne uz vērsanos šķīrējtiesā.

Taču nešaubīgi ir tas, ka šāda formāla iekšēja saskaņojuma neesamība, nevar būt par pamatu tam, lai atteiktu lietu skatīt šķīrējtiesā, ja pušu starpā ir noslēgts tiesisks šķīrējtiesas līgums. Kā vienīgais izņēmums būtu minams gadījums, kad puses ir atrunājušas līgumā šāda saskaņojuma nepieciešamību kā priekšnosacījumu līguma spēkā esamībai. Tāpat šajā aspektā ir jānošķir tie gadījumi, kad tiek vērtēts, piemēram, vai konkrētā fiziskā persona ir bijusi tiesīga parakstīt līgumu un vai tai ir piemēris nepieciešamais valdības deleģējums un pilnvarojums parakstīt attiecīgo līgumu.

Saskaņojums no valdības puses var būt paredzēts gan par starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanu, gan arī par valsts pārstāvību šķīrējtiesas procesā. Jāvērtē ir jautājums par tiem gadījumiem, kad saņemta valdības atļauja noslēgt šķīrējtiesas līgumu, taču attiecībā uz prasības iesniegšanu šķīrējtiesā šāda valdības atļauja nav saņemta. Teorētiski, ja valdība ir piekritusi šķīrējtiesai un tas ir paredzēts līgumā, kas ir saskaņots, tad attiecīgi arī tās pārstāvim ir jābūt tiesīgam gan iesniegt prasību tiesā, gan arī būt par atbildētāju, iesniedzot attiecīgu pilnvaru. Tajā pat laikā, pilnvarojuma apjomam ir jābūt skaidri noteiktam pilnvarā vai valsts tās nacionālajās tiesību normās var noteikt īpašu saskaņošanas kārtību gadījumiem, kad valsts ceļ prasību pret komersantu.

2.3.2.2. Arguments: “Šķīrējtiesas līgums nav spēkā, jo tā noslēgšanu aizliedz valsts nacionālās tiesību normas”

Kā jau iepriekš analizēts, viens no pamatargumentiem, ko izmanto valstis un tās institūcijas, lai jau jurisdikcijas fāzē izbeigtu pret to uzsākto tiesvedību šķīrējtiesā – saskaņā ar valsts nacionālajām tiesību normām, tā nav bijusi tiesīga noslēgt šķīrējtiesas līgumu.

Tā lietā *SAEPA and SIAPE v. Germanco*, starp divām Tunisijas institūcijām *SAEPA* un *SIAPE* no vienas puses un Itālijas uzņēmumu *Germanco* no otras puses, tika noslēgts līgums, kas paredzēja strīdu izšķiršanu *ICC* šķīrējtiesā, Parīzē. Rodoties strīdam *Germanco* vērsās šķīrējtiesā savukārt *SAEPA* un *SIAPE* norādīja, ka šķīrējtiesas līgums ir uzskatāms par spēkā neesošu, jo saskaņā ar Tunisijas likumu, tās nav tiesīgas noslēgt šķīrējtiesas līgumu. Neskatoties uz to, *ICC* šķīrējtiesas process turpinājās un šķīrējtiesa pieņēma nolēmumu par labu abām Tunisijas institūcijām, nevis Itālijas uzņēmumam, kurš cēla prasību. Attiecīgi Tunisija vērsās Itālijas tiesā ar lūgumu atzīt un izpildīt šķīrējtiesas nolēmumu. Šoreiz uzņēmums – *Germanco* izmantoja argumentu par šķīrējtiesas līguma spēkā neesamību, pamatojoties ar atsauci uz Tunisijas nacionālo likumu. Itālijas dienvidu

pilsētas Bari tiesa atteica šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi.³⁰⁰ Savukārt Itālijas Augstākā tiesa norādīja – tā kā līgumam tika piemērots Tunisijas likums, tad tiesa ir nepamatoti interpretējusi arī šķīrējtiesas līguma spēkā esamību saskaņā ar šo likumu, jo ir piemērojamas starptautiskās tiesību normas, *lex mercatoria*, un tādējādi tiesas nolēmums ir atceļams un nododams jaunai izskatīšanai.³⁰¹ Tā kā pusēm ir pieejams atšķirīgs tiesisko instrumentu kopums, nepārprotami ir nepieciešams līdzsvarot šādas tiesiskās attiecības. Viens no galvenajiem veidiem kā to sasniegt, ir piemērot starptautisko tiesību principus, kas caurvij un līdzsvaro praksi šādos darījumos.

Lietā *Solel Boneh v. Uganda* tika norādīts, ka “suverēnai valstij ir jābūt pietiekami suverēnai, lai veiktu saistošu solījumu gan saskaņā ar starptautiskajām tiesībām, gan nacionālajām tiesībām.”³⁰² Kā norāda lords M. Mastils (*M. Mustill*), analizējot *lex mercatoria* praktisko piemērojamību, viens no *lex mercatoria* aspektiem valsts noslēgta līguma sakarā paredz, ka “valsts institūcijai nevar atļaut izvairīties no savu saistību izpildes, noliedzot savu tiesību apjomu noslēgt saistošu šķīrējtiesas līgumu, vai apgalvojot, ka līgums ir neizpildāms procesuālo formalitāšu dēļ, kam subjekts ir pakļauts.”³⁰³

Piemērojamos tiesību principus var iedalīt divās grupās: pirmajā – vispārīgie tiesību principi, kas ir piemērojami arī tad, kad valsts ir puse starptautiskā komerciālā līgumā ar šķīrējtiesas klauzulu, un otrajā grupā – principi, kas izstrādāti prakses rezultātā un ir specifiski tieši tiem gadījumiem, kad valsts ir šķīrējtiesas līguma puse. Bieži vien daļa no šiem principiem nav nostiprināta kādā juridiskā dokumentā, bet gan izriet no nostiprinātās tiesu prakses un tiek uzskatīta par *lex mercatoria* vai arī par transnacionālo jeb starptautisko publisko kārtību. Kā norāda prof. Bojārs, tad “*lex mercatoria* ir starptautiskās tirdzniecības vispārējais princips un paraža, tādējādi tās vispārējā piemērojamība tiek iedibināta ar tās atzīšanu un civilizēto nāciju vairākuma izmantošanu.”³⁰⁴

Pacta sunt servanda – šis princips ir uzskatāms par “pamatu pamatu” līgumiskajās attiecībās, darījumos, kurā viena no pusēm ir valsts, šo principu piemēro tajos gadījumos, kad valsts, noslēdz tiesisku šķīrējtiesas līgumu, bet vēlāk izmanto juridiski nepamatotus argumentus, cenšoties pierādīt, ka šķīrējtiesa tai nav saistoša. Kā atzīst prof. Bojārs, “mūsdienu starptautiskajās tiesībās senais romiešu tiesību princips *pacta sunt servanda* ir viens no svarīgākajiem starptautisko tiesību pamatprincipiem un ir kļuvis par tādu starptautisko tiesību noteikumu, kura nozīme arvien

---

³⁰⁰ Case *Société Arabe des Engrais Phosphates et Azotes SAEPA and Société Industrielle d'Acide Phosphorique et d'Engrais SIAPÉ v. Gemanco srl*. Corte di Appello, Bari; Corte di Cassazione [Supreme Court], 4342; 811, 2 November 1993; 9 May 1996 in Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, pp. 737 – 743.

³⁰¹ *Ibid.*

³⁰² ICC Case No. 2321, Preliminary Award in 1974 in Sanders P. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume I. The Netherlands: Kluwer Law International, 1976, p.134.

³⁰³ Mustill M. *The New Lex Mercatoria: The First Twenty-Five Years*. *Arbitration International*, Kluwer Law International, 1988, Vol. 4, Issue 2, p. 112.

³⁰⁴ Bojārs J. *Starptautiskās tirdzniecības un komercijas tiesības*. *Starptautiskās privāttiesības*, V sējums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 28. lpp.

pieaug.”³⁰⁵ Analizējamā jautājuma kontekstā šo principu “[...] jāpiemēro gadījumos, kad valsts cenšas izvairīties no tai saistoša līguma, ko tā noslēgusi, ieskaitot šķīrējtiesas līgumu.”³⁰⁶ Savukārt labas ticības princips (“*good faith*”) tiek pārsvarā piemērots tajos gadījumos, kad valsts atsaucas uz apsvērumiem, par ko tā zināja jau šķīrējtiesas līguma noslēgšanas brīdī kā argumentu, lai pamatotu, ka šķīrējtiesas līgums uzskatāms par spēkā neesošu. “[...] Tas būtu pretrunā ar labas ticības pamatprincipiem, ja valsts puse, kas noslēgusi starptautisku līgumu, un brīvi akceptējusi šķīrējtiesas klauzulu, vēlāk atsauktos uz savu nacionālo likumu kā pamatu, lai apstrīdētu vienošanās par šķīrējtiesu spēkā esamību.”³⁰⁷ Tāpat pušu autonomijas princips, kas ir “pušu brīvība izvēlēties (gribas autonomija)”,³⁰⁸ ir iestrādāts 1961. g. *Eiropas konvencijas* 7. panta pirmajā daļā, paredzot pusēm izvēlēties tiesību normas, saskaņā ar kurām strīds pēc būtības tiks izskatīts. Savukārt venire contra factum proprium³⁰⁹ princips un starptautiskā publiskā kārtība kā augstākās vērtību normas tiek piemērotas, lai novērstu jebkādu nepamatotu valsts darbību, kas ierobežo tiesiski noslēgtu starptautisku šķīrējtiesas līgumu. “Starptautiskā publiskā kārtība pilnībā noraida ideju par to, ka publisko tiesību subjekts darījumos ar ārvalstu pusēm, varētu atklāti, apzināti un labprātīgi noslēgt šķīrējtiesas līgumu uz ko otrs līgumslēdzējs varētu paļauties, vēlāk šķīrējtiesas procesa vai arī nolēmuma izpildes laikā norādot, ka tā noslēgtais līgums nav spēkā.”³¹⁰ Tādējādi “valsts, kas noslēgusi šķīrējtiesas klauzulu vai [šķīrējtiesas – *aut. piez.*] līgumu rīkotos pretēji starptautiskajai publiskajai kārtībai, ja tā vēlāk atsauktos uz šādu pienākumu nesaderību ar savu iekšējo tiesību sistēmu.”³¹¹

Pamatojoties uz iepriekšminēto, secināms, ka pretargumenti par šķīrējtiesas līguma spēkā neesamību, pamatojoties uz valsts nacionālajām tiesību normām ir: starptautiskā subjektīvā šķīrējspēja, starptautiskā publiskā kārtība, labas ticības princips, *pacta sunt servanda* un *lex mercatoria*.

2.3.2.3. Valsts vērsšanās nacionālajā tiesā, lai anulētu šķīrējtiesas līgumu

Tiesu praksē ir konstatējami gadījumi, kad valstis ir vērsušās nacionālajās tiesās, lai mēģinātu anulēt valsts noslēgto šķīrējtiesas līgumu un tādējādi izbeigtu tiesvedību lietā.

³⁰⁵ Bojārs J. Starptautiskās publiskās tiesības I. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 94. lpp.

³⁰⁶ Chamlongrasdr D. Tension in Domestic and International Law on Capacity to Enter into Arbitration Agreements: A Survey on Legal Restrictions. *European Business Law Review*, 2005, Vol. 16, Issue 2, p. 309.

³⁰⁷ Paulsson J. May a State invoke its internal law to repudiate consent to international commercial arbitration? Reflections on the *Benteler v. Belgium Preliminary Award*. *Arbitration International*, 1986, Vol. 2, No. 2, p. 70.

³⁰⁸ Maniruzzaman A.F.M. International Arbitrator and Mandatory Public Law Rules in the Context of State Contracts: An Overview. *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, 1990, Vol. 7, Issue 3, p. 54.

³⁰⁹ Tāpat šis princips nepieļauj, ka “atbildētājs varētu atsaukties uz savu neatzišanu starptautiskajā līmenī, lai izvairītos vai anulētu tā apņemšanos izšķirt strīdus šķīrējtiesā.” *ICC Case No. 6474 Partial Award of 22 April 1992 in Van den Berg A.* (ed). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume XXV. The Netherlands: Kluwer Law International, 2000, p. 230.

³¹⁰ *ICC Case No. 1939 Award dated 1971*, cited in Gaillard E. *Anti-suit Injunctions in International Arbitration*. IAI Series No.2, Juris Publishing, 2005, p. 277.

³¹¹ Chamlongrasdr D. Tension in Domestic and International Law on Capacity to Enter into Arbitration Agreements: A Survey on Legal Restrictions. *European Business Law Review*, 2005, Vol. 16, Issue 2, p. 284.

Lietas *STEG v. Société Entrepouse*³¹² apstākļi īsumā ir šādi. Starp Tunisijas valsts uzņēmumu un Francijas uzņēmumu *Entrepouse* tika noslēgts būvniecības līgums. Šajā līgumā par strīdu izšķiršanu tika ietverti divi nosacījumi. Viens no tiem paredzēja strīdu izskatīšanu šķīrējtiesā, nosakot, ka strīda gadījumā, puses vērsīsies šķīrējtiesā Ženēvā, Šveicē, saskaņā ar *ICC* reglamentu, un piemēros Tunisijas likumu. Papildus tam līgumā tika iekļauts arī otrs nosacījums, ka konkrētais darījums tiek regulēts saskaņā ar Tunisijas likumā noteikto teritorialitātes principu, tādējādi darījums ir pakļauts Tunisijas likumam un noteikumiem.

Neskatoties uz šķīrējtiesas klauzulas regulējumu, valsts uzņēmums *STEG* vērsās nacionālajā tiesā – Tunisijas tiesā, lai anulētu šķīrējtiesas klauzulu. Kā pamatojums tika norādīts apstākļi, ka līgumā ietvertais regulējums (otrais nosacījums) ir uzskatāms par šķīrējtiesas klauzulas anulēšanu, papildus norādot apstākli, ka saskaņā ar Tunisijas likumu valsts un tās publiskās institūcijas nav tiesīgas vērsties šķīrējtiesā. Tiesa pamatoti noraidīja abus šos argumentus, konstatējot, ka līgumam ir starptautisks raksturs, un līdz ar to ir jāpiemēro starptautisko privāttiesību principi. Par pirmo argumentu tiesa norādīja, ka “teritorialitātes noteikums [...] attiecas uz tiesībām, kas jāpiemēro, izskatot strīdu pēc būtības šķīrējtiesā Ženēvā, un nevis uz jurisdikcijas jautājumu.”³¹³ Par otro argumentu tiesa norādīja uz vispārpieņemto praksi piemērot starptautiskās paražas (“*customs*”) starptautiskām komerciālām attiecībām.

Savukārt *ICC* lietā Nr. 12048 šķīrējtiesa noteica, ka: “Valsts institūcijai, atbildētājam ir īpašs pienākums neizmantot ļaunprātīgi savu stāvokli tiesu aparāta iesaistīšanā, lai izvairītos no šķīrējtiesas prasībām, par ko tā brīvi bija vienojusies, noslēdzot līgumu.”³¹⁴ Kā norādīts juridiskajā literatūrā, tad, “[...] kad privātpersona vērsas tiesā, tās stāvoklis nav nekādā veidā salīdzināms ar to, kad valsts vērsas savas jurisdikcijas tiesā. Suverēnām valstīm ir iespēja, ko tās arvien vairāk izmanto, vērsties tās nacionālajā tiesā, lai saņemtu lēmumu, kas paredz, ka šķīrējtiesai ir jāpārtrauc tiesvedība. Tā rezultātā, šķīrējtiesas tribunāls, kas tomēr izvēlas turpināt procesu, uzņemoties risku par necieņas izrādīšanu tiesai,”³¹⁵ kā arī pastāv risks par to, vai šāds nolēmums vēlāk tiks atzīts un būs izpildāms nacionālajā tiesā.

Risinot līdzīga rakstura situācijas, par pamatotu secinājumu ir atzīstama lietā *Revere Copper and Brass v. Overseas Private Investment Corporation* paustā atziņa, ka “saskaņā ar starptautiskajām

---

³¹² Case *Société Tunisienne d'Electricité et de Gaz (STEG) v. Société Entrepouse*, Court of First Instance of Tunis, dated 22 March 1976 in Sanders P. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume III. The Netherlands: Kluwer Law International, 1978, p. 283.

³¹³ *Ibid.*

³¹⁴ *ICC* Case No. 12048 First Partial Award, December 2003 (Extract). *ICC International Court of Arbitration Bulletin* Vol. 23, No. 2, 2012, para. 129.

³¹⁵ Gaillard E. *Commentary on International Arbitration and Sovereignty*, Dallas Workshop 2001. *Arbitration International*, Kluwer Law International, 2002, Vol. 18, Issue 3, p. 247.

tiesībām, pienākumi, kas pielikti par labu ārvalstniekam ir saistoši, neskatoties uz Parlamenta un citu valsts institūciju varu [...] ignorēt vai anulēt šādas saistības.”³¹⁶

Tādējādi no analizētās tiesu prakses secināms, ka starptautiskos šķīrējtiesas procesos, kur viena no pusēm ir valsts, tiek mēģināts vērsties valsts nacionālajā tiesā, lai anulētu šķīrējtiesas līgumu (piemēram, atsaucoties uz nacionālajām tiesību normām, kas aizliedz noslēgt šķīrējtiesas līgumus nacionālā līmenī vai arī atsaucoties uz valsts iekšējās līgumu saskaņošanas kārtības neievērošanu, noslēdzot šķīrējtiesas līgumu). Puse, kas veic šādas darbības, varētu arī lūgt tribunālam apturēt šķīrējtiesas procesu līdz brīdim, kad nacionālā tiesa pieņem nolēmumu. Šādas darbības, kas vērstas uz šķīrējtiesas procesa apturēšanu vai izbeigšanu, visticamāk, neietekmēs šķīrējtiesas procesu un tribunāls izskatīs lietu, neskatoties uz to, kāds būs nacionālās tiesas nolēmums. Taču jāreķinās, ka šāds tiesas nolēmums var spēlēt būtisku lomu šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes posmā, kad nacionālā tiesa vērtēs šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, kas tiks analizēts šī darba trešajā nodaļā.

2.3.3. Tribunāla jurisdikcija lietā, kur valsts ir puse

Analizējot šķīrējtiesas tribunāla jurisdikciju lietā, kur valsts ir puse, vispirms ir jāveic izvērtējums par pušu starpā noslēgtā šķīrējtiesas līguma spēkā esamību. Kā arī ir jāveic šī promocijas darba 2.3.2. apakšnodaļā minētais izvērtējums par šķīrējtiesas līguma spēkā esamību. Taču papildus tiem argumentiem, uz kuriem puses atsaucas jautājumā par šķīrējtiesas līguma spēkā esamību, no tiesu prakses ir konstatējamas papildus metodes, ar kuru palīdzību tiek mēģināts ierobežot šķīrējtiesas tribunāla darbību un pamatot tribunāla jurisdikcijas neesamību lietā.

2.3.3.1. Valdības lēmums, kas aizliedz šķīrējtiesas procesa norisi

No sniegtajiem komentāriem par *ICC* lietu Nr. 5331 (nepublicēta) secināms, ka šajā lietā tika analizēts gadījums, kad tās valsts, kas ir iesaistīta šķīrējtiesas procesā, Ministru padome ar rīkojumu aizliedza *ICC* šķīrējtiesas procesa norisi, norādot, ka tribunāla jurisdikcija nav pieņemama jautājumos, kas skar valsts dabas resursus.³¹⁷ Taču šķīrējtiesas tribunāls, neskatoties uz šo rīkojumu un pamatojoties uz starptautiskajiem tiesību principiem, lietu izskatīja. Tātad, visticamāk, arī šajā gadījumā valsts balstījies uz tās nacionālajās tiesību normās ietverto regulējumu, lai ar valdības lēmumu mēģinātu ierobežot lietas izskatīšanu starptautiskajā šķīrējtiesā.

---

³¹⁶ Case *Revere Copper and Brass Inc. v. Overseas Private Investment Corporation*. American Arbitration Association Award of 24 August 1978 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume V. The Netherlands: Kluwer Law International, 1980, p. 205.

³¹⁷ Blessing M. Impact of the Extraterritorial Application of Mandatory Rules of Law on International Contracts in Vogt N. P. (ed.). Swiss Commercial Law Series, Vol. 9. Basel: Helbing and Lichtenhahn, 1999, p. 9. Sīkāk sk. Blessing M. State Arbitrations: Predictably Unpredictable Solutions? Journal of International Arbitration, 2005, Vol. 22, Issue 6, p. 438.

Savukārt ICC lietā Nr. 10623 *S. v. State X*³¹⁸ puses bija pielīgušas ICC šķīrējtiesu ar atrašanās vietu tās valsts (valsts “S”) tiesā, kas ir arī puse noslēgtajam līgumam. Šķīrējtiesas tribunāls noraidīja valsts “S” izdoto rīkojumu par šķīrējtiesas procesa apturēšanu, pamatojot to ar šādiem argumentiem. “Starptautiskais šķīrējtiesas tribunāls nav tās valsts institūcija, kurā atrodas tā mītne, tādā pašā veidā kā tas būtu arī tiesas gadījumā. Galvenais tribunāla pilnvaru avots ir pušu vienošanās izskatīt strīdu šķīrējtiesā. Kā rezultātā tribunālam ir pienākums pusēm nodrošināt, ka šķīrējtiesas līgums nav iznīcināts. [...] Protams, tas nenozīmē, ka līgums, tajā skaitā, šķīrējtiesas līgums ir spēkā neatkarīgi no jebkuras tiesiskās kārtības. [...] Taču vienošanās iesniegt strīdus izskatīšanai šķīrējtiesā nav atkarīga tikai no šķīrējtiesas sēdekļa vietas juridiskās kārtības. Šādi līgumi ir apstiprināti ar virkni starptautisko avotu un normu, kas sniedzas pāri iekšzemes tiesību normām.”³¹⁹

Pēc paustajiem argumentiem līdzīgā lietā *Commisa v. Pemex*,³²⁰ laika posmā līdz šķīrējtiesas nolēmuma pieņemšanai, Meksikas valsts izdeva normatīvo regulējumu, paredzot, ka prasības saistībā ar valsts līgumiem pēc būtības nav izskatāmas šķīrējtiesā un, ka strīdi, kas skar valsts līgumus, ir skatāmi Meksikas Administratīvajā tiesā. Šajā lietā starp *Commisa* un *Pemex* (uzņēmums, kas tika uzskatīts par daļu no valsts) tika noslēgts līgums par naftas platformu izbūvi Meksikas līcī. Pušu starpā noslēgtais līgums paredzēja, ka strīdi tiks izskatīti ICC šķīrējtiesā, Mehiko, Meksikā. Līguma izpildes laikā pušu starpā radās strīds, jo *Pemex* uzskatīja, ka *Commisa* nav izpildījusi līguma nosacījumus, kā rezultātā tā konfiscēja platformas. *Commisa* uzsāka starptautisku šķīrējtiesas procesu, un tribunāls lēma par labu *Commisa*, nosakot *Pemex* segt zaudējumus. Savukārt Meksikas nacionālā tiesa izdeva lēmumu, paredzot, ka šķīrējtiesas nolēmums, atbilstoši nacionālajam regulējumam, ir anulējams. Jānorāda, ka šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes fāzē ASV tiesa atzina, ka šķīrējtiesas spriedums ir izpildāms, neskatoties uz to, ka Meksikas nacionālā tiesa to ir anulējusi, jo tas būtu pretēji ASV publiskajai kārtībai un “pretēji pamatjēdzieniem par to, kas ir taisnīgi šajā valstī”.³²¹

Līdzīgi kā iepriekšējos gadījumos, secināms, ka valsts nacionālās tiesību normās esošs aizliegums šķīrējtiesā izskatīt strīdus, kurā viena no pusēm ir valsts, nav uzskatāms par pamatu, lai šādu lietu neizskatītu starptautiskā šķīrējtiesā. Un attiecīgi valdības lēmums, kas aizliedz šķīrējtiesas procesu, neietekmē tribunāla jurisdikciju izskatīt konkrēto lietu.

³¹⁸ ICC Case No.10623 *S. v. State X*, Award of 7 December 2001. ASA Bulletin, Kluwer Law International 2003, Vol. 21, Issue 1, pp. 82 – 111.

³¹⁹ Ibid., p. 83.

³²⁰ Case *Corporación Mexicana De Mantenimiento Integral, S. De R.L. De C.V. v. Pemex-Exploración Y Producción*. U.S. Court of Appeals for the Second Circuit decision dated 2 August 2016, pp.1 – 43. Pieejams: <https://nyiac.org/nyiac-core/wp-content/uploads/2013/01/Commisa-v.-Pemex.pdf> [skatīts 2017. gada 10. janvārī].

³²¹ Ibid., p. 5.

2.3.3.2. Valsts vērsšanās nacionālajā tiesā, lai apturētu šķīrējtiesas procesu

Vēl viens paņēmieni, ko valstis izmanto, lai ietekmētu šķīrējtiesas procesu, ir vērsšanās tās nacionālajā tiesā, lai saņemtu tiesas rīkojumu par tribunāla darbības apturēšanu konkrētajā lietā. Tā, piemēram, Augstākā tiesa Dakā, Bangladešā, 2000. gada aprīlī pieņēma lēmumu saistībā ar *ICC* lietu Nr. 7934/CK, uzskatot, ka šķīrējtiesas process ir apturams, pamatojot to ar “iespējamajām tiesiskajām kļūdām” (“*likelihood of miscarriage of justice*”) tribunāla darbībā. Neskatoties uz Augstākās tiesas lēmumu, šķīrējtiesas tribunāls turpināja izskatīt šo lietu.³²²

Arī juridiskajā literatūrā tiek norādīts uz gadījumiem, kad “[.] tiesa izdod izpildrakstu vai citu orderi, lai apturētu, aizkavētu vai apgrūtinātu šķīrējtiesas procesu, vai traucētu pašiem šķīrējtiesasnešiem. Pat, ja orderis vēlāk tiek atcelts vai mainīts pārsūdzības procesā, šķīrējtiesas procesa ātrums būs traucēts, un komerciālās puses pozīcija var tikt ietekmēta.”³²³

Plašu rezonansi guvusi lieta “*Gazprom v. Lithuania*”, kurā valsts uzsāka procesu tās nacionālajā tiesā. 2004. gadā “*Gazprom*” noslēdza akcionāru līgumu, kur viena no pusēm bija Valsts īpašumu fonds (vēlāk Enerģētikas ministrija), kas rīkojās Lietuvas valsts vārdā. Šis līgums paredzēja strīdu izšķiršanu šķīrējtiesā. 2011. gadā, Lietuvas valsts iesniedza pieteikumu tās nacionālajā tiesā par juridiskās personas *Lietuvos dujos* veiktajām darbībām (valstij šajā uzņēmumā piederēja 17.7 % akciju). *Gazprom* savukārt uzsāka šķīrējtiesas procesu *SCC*, lai panāktu, ka process nacionālajā tiesā tiktu izbeigts, pamatojoties uz argumentu, ka ir pārkāpta līgumā iekļautā šķīrējtiesas klauzula. 2012. gada jūlijā *SCC* šķīrējtiesas tribunāls pieņēma lēmumu par labu *Gazprom*, nosakot, ka šķīrējtiesas klauzula ir daļēji pārkāpta un noteica ministrijai atsaukt vai daļēji ierobežot tās prasību nacionālajā tiesā. Taču 2012. gada septembrī Lietuvas tiesā tika uzsākta tiesvedība par juridiskās personas *Lietuvos dujos* veiktajām darbībām. *Gazprom* turklāt atsevišķā procesā vērsās Lietuvas tiesā par *SCC* šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi. 2012. gada nogalē Lietuvas tiesa atteica šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, pamatojoties uz šādiem argumentiem.

Pirmkārt, tiesa norādīja, ka šķīrējtiesa nevar lemt par jautājumiem, kas jau ir skatīti valsts nacionālajā tiesā. Otrkārt, tā atsauca uz 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas a) apakšpunktu, kas paredz atteikt šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi gadījumā, ja strīdu objekts nevar būt šķīrējtiesas izskatīšanas priekšmets pēc tās valsts likumiem. Treškārt, tā norādīja, ka šķīrējtiesas tribunāls ne tikai ierobežojis ministrijas tiesību apjomu celt prasību Lietuvas tiesā par juridiskās personas veiktajām darbībām, bet arī neatzīst nacionālās tiesas tiesības noteikt, vai tai ir

³²² Case *Not indicated v. Not indicated*, High Court of Dhaka, decision of 5 April 2000 regarding the *ICC* Case No. 7934/CK. *ASA Bulletin*, Association Suisse de l'Arbitrage, 2000, Vol. 18, Issue 4, pp. 821 – 828.

³²³ Barry L., Terry J. Special Considerations When a State is a Party to International Arbitration. *Dispute Resolution Journal*, February – April, 2006, p. 6. Šajā sakarā, sk. Werner J. When Arbitration Becomes War – Some Reflections on the Frailty of the Arbitral Process in Cases Involving Authoritarian States. *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, 2000, Vol. 17, Issue 4, pp. 97 – 104.

jurisdikcija. Tādējādi šķīrējtiesas tribunāls ir ierobežojis Lietuvas Republikas suverenitāti, kas ir pretrunā ar Lietuvas un starptautisko publisko kārtību.³²⁴ Jānorāda, ka šajā lietā par šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi Lietuvas Augstākā tiesa 2015. gada novembrī lēma pretēji, nosakot, ka “šķīrējtiesas sprieduma izpilde ir uzskatāma par puses līgumisko pienākumu izpildi. [...] Puses apņemas neveikt darbības, kas varētu kaitēt šķīrējtiesas procesam vai šķīrējtiesas sprieduma izpildei, [...], attiecīgi, puse nevar vērsties nacionālajā tiesā par tiem aspektiem, uz kuriem attiecas šķīrējtiesas līgums.”³²⁵

No vienas puses, šī lieta ir uzskatāma par samērā vienkāršu – ja līgums paredz strīdus izskatīt šķīrējtiesā, tad puse nevar, pretēji pielīgtajam, vērsties nacionālajā tiesā. Taču tajā pat laikā, no otras puses, vērtējot šajā lietā pieņemto lēmumu argumentāciju, konstatējama problemātika, kas varētu atkārtoties arī citās, līdzīgās lietās, kad, valsts noslēgts starptautisks šķīrējtiesas līgums, netiek uzskatīts par saistību uzņemšanos, bet drīzāk par alternatīvu nacionālajai tiesai, kas neizslēdz iespēju izvēlēties, kur strīdu izskatīt.

Analizējamā jautājuma kontekstā atbalstāma ir līdzīgā lietā “*Salini v. Ethiopia*” paustā atziņa par Augstākās tiesas izdoto pagaidu rīkojumu nekavējoties apturēt šķīrējtiesas procesu.³²⁶ Šķīrējtiesa norādīja, ja “atbildētāji varētu šādā veidā apturēt tiesvedību, caur pieteikumiem, kas iesniegti tiesā tiesvedības laikā, tas radītu postošas sekas starptautiskai šķīrējtiesai kopumā. Tas radītu nepieļaujamu precedentu aicinot šķīrējtiesas līguma puses mēģināt sagraut šos līgumus.”³²⁷ Neskatoties uz to, jāatceras, ka nacionālās tiesas nolēmums, ar kuru šķīrējtiesas līgums tiek atzīts par spēkā neesošu vai arī tiek atzīts, ka tribunālam nav jurisdikcijas skatīt strīdu nedrīkst palikt bez ievēribas, jo šāds nacionālās tiesas nolēmums var ietekmēt šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi pret valsti.

Līdz ar to pretarguments par valsts vērsanos nacionālajā tiesā, lai apturētu šķīrējtiesas procesu ir šāds: ja ir konstatējama abu pušu vienošanās un tiesiski noslēgts šķīrējtiesas līgums par konkrētu šķīrējtiesu un piemērojamajām tiesību normām, šī pušu vienošanās ir jāievēro, un nav pieļaujamas atkāpes no tās. It īpaši nav pieļaujami gadījumi, kad valsts, iesniedzot prasību tās nacionālajā tiesā, ar “valstisku” instrumentu³²⁸ mēģina apturēt pašas pielīgtu šķīrējtiesas procesa norisi, tādējādi deformējot šķīrējtiesas institūta būtību kopumā.

---

³²⁴ Case *AO Gazprom v. Republic of Lithuania*. Decision of the Court of Appeal of Lithuania dated 17 December 2012, No. 2T-90/2012. Pieejams: <http://eteismai.lt/byla/192327235601321/2T-90/2012> [skatīts 2017. gada 2. novembrī].

³²⁵ Case *AO Gazprom v. Republic of Lithuania*. Decision of the Supreme Court of Lithuania Decision dated 23 October 2015, No. 3K-7-458701/2015, p.12. Pieejams: http://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=3671&opac_view=2 [skatīts 2017. gada 2. novembrī].

³²⁶ ICC Case No. 10623/AER/ACS *Salini Costruttori S.P.A. v. The Federal Democratic Republic of Ethiopia, Addis Ababa Water and Sewerage Authority*. Award regarding the Suspension of Proceedings and Jurisdiction, dated 7 December 2001, pp. 25 – 26. Pieejams: http://www.italaw.com/documents/Salini_v._EthiopiaAward.pdf [skatīts 2014. gada 26. augustā].

³²⁷ *Ibid.*, p. 50.

³²⁸ Jānorāda, ka tajā pat laikā arī komersanti mēģina atsaukties uz dažādiem argumentiem valsts darbību sakarā, lai diskreditētu šķīrējtiesas procesu un valsti kā darījuma partneri.

2.3.4. Šķīrējtiesas procesa norise

Līguma izpildes laikā, kad starp komersantu un valsti rodas strīds un to nav iespējams atrisināt sarunu ceļā, viena no pusēm, atbilstoši pielīgtajam, uzsāk starptautisku šķīrējtiesas procesu. Taču dažas līgumslēdzējpusēs izvēlas pieeju (neatkarīgi no tā, vai abas līguma puses ir komersanti, vai arī viena no pusēm ir valsts) – nereagēt uz šķīrējtiesas aicinājumu. Secināms, ka ar šādu darbību puses vēlētos it kā norobežoties no procesa, cerot, ka bez tās dalības process nenotiks. Taču šķīrējtiesas reglamentos ir noteikta kārtība, kā rīkoties šādos gadījumos, proti, ir atbilstošā kārtā atkārtoti jāinformē atbildētājs, un, ja atbildētājs procesā neiesaistās, jāturpina tiesvedība. No vienas puses, šāda rīcība nedrīkst ietekmēt procesa norisi, taču no otras puses, ir nepieciešams pārliecināties par iemesliem, kāpēc puse nepiedalās, un, vai tā ir saņēmusi aicinājumu, lai nodrošinātos, ka šķīrējtiesas spriedums tā atzišanas un izpildes stadijā, tiks atzīts nacionālajā tiesā. Saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas b) apakšpunktu, nacionālā valsts tiesa, kas pieņem un izskata prasību par šķīrējtiesas nolēmuma atzišanu un izpildi, vērtē virkni apsvērumu, piemēram, vai pusei, pret kuru nolēmums pieņemts, tika pienācīgi paziņots par šķīrējtiesneša iecelšanu vai lietas izskatīšanu vai arī tā citu iemeslu dēļ nav varējusi iesniegt savus paskaidrojumus.

Otrā pieeja, kas tiek izmantota, saistāma ar apzinātu šķīrējtiesas procesa novilcināšanu. Valstis atsauca uz birokrātisku un lēnu procesu lēmumu pieņemšanā un saskaņošanā, nacionālajām tiesību normām un tajos noteiktajiem termiņiem iepirkumu organizēšanai valsts interešu pārstāvības funkcijas nodrošināšanai, kā arī, piemēram, iekšējām procedūrām valdības lēmumam par finansējuma piešķiršanu konkrētajai lietai. “Valsts pusēm ir diezgan ierasta prakse nogaidīt līdz gandrīz pēdējai dienai, pirms termiņš šķīrējtiesneša izvēlei ir notecējis, un tad pieprasīt termiņa pagarinājumu, lai izdarītu izvēli.”³²⁹ No vienas puses, ir saprotams, ka valstij salīdzinājumā ar komersantu sagatavošanās šķīrējtiesas procesam un procesuālo darbību veikšana var objektīvi aizņemt ilgāku laika posmu, jo prasītājam vienmēr būs vairāk laika, lai rūpīgi sagatavotos tiesvedībai. Taču tajā pat laikā, saskaņā ar šķīrējtiesu reglamentiem, procesuālā kārtība abām pusēm ir vienāda, tātad šādu papildus termiņu noteikšana iespējama tikai izņēmuma gadījumos – kad to pieļauj reglaments, vai ja abas puses par to vienojas vai pastāvot objektīviem apstākļiem, ko izvērtē tribunāls. Jānorāda, ka procesa apzināta novilcināšana var rezultēties arī finansiāli, jo tribunāls, pieņemot spriedumu, izvērtē arī to, vai puses ir ievērojušas procesu un veicinājušas tā sekmīgu norisi vai arī tieši pretēji, apzināti kavējušas procesu. Piemēram, iesniedzot liela apjoma materiālus izvērtēšanai, kam nav tieša sakara

---

³²⁹ Rubins N. Particularities when Dealing with State entities in Horvath G. J., Wilske S. (eds.). *Guerrilla Tactics in International Arbitration*. International Arbitration Law Library, Kluwer Law International, 2013, Vol. 28, p. 76. Attiecībā uz piekļuvi valsts institūciju dokumentiem tiek norādīts, ka “ņemot vērā, ka dokumenti, kas attiecas uz strīdu ar valsti bieži vien ir radīti un atrodas dažādos departamentos, ministrijās, aģentūrās un valstij piederošos uzņēmumos, valdības bieži vien norāda, ka saskaņā ar to nacionālo regulējumu, tām nav ‘kontroles’ pār nodaļām, izņemot to, kas ir atbildīga par šķīrējtiesu”. Ibid, p. 84.

ar lietu, vai, piemēram, uzaicinot neskaitāmus lieciniekus, kas nesniedz jaunu informāciju, vai arī vairākkārtīgi lūdzot pagarināt termiņus.

Trešā pieeja – šķīrējtiesneša nenominēšana. Jānorāda, ka tajos gadījumos, kad šķīrējtiesnesis no valsts puses netiek izvirzīts, tas tiek noteikts atbilstoši pielīgtajai kārtībai, visbiežāk to vienojas noteikt saskaņā ar šķīrējtiesas institūcijas reglamentu. “Ir vispārīgi pieņemts, ka tiklīdz valsts ir piekritusi šķīrējtiesai, šāda piekrišana valstij ir galīga un saistoša un, ja tā atsakās piedalīties procesā, to var turpināt vienpusēji.”³³⁰ Tā lietas “*Tunisian State v. BEC – GTAF*” pamatā tika risināts jautājums par šķīrējtiesneša nominēšanu³³¹ tajos gadījumos, kad šķīrējtiesas līguma puse – valsts – to nav veikusi. Lietas apstākļi īsumā ir šādi. Starp Tunisijas valsti un uzņēmumu tika noslēgts komerciāls līgums par ceļa izbūvi. Puses iekļāva līgumā šķīrējtiesas klauzulu, kas paredzēja, ka strīda gadījumā katra puse nominēs šķīrējtiesnesi. Tad, kad pušu starpā radās strīds, uzņēmums *BEC-GTAF* atbilstoši pielīgtajam nominēja šķīrējtiesnesi, taču valsts no savas puses šādu darbību neveica. Attiecīgi minētais uzņēmums vērsās Tunisijas tiesā, lai tā nominētu šķīrējtiesnesi. Pirmās instances tiesa veica šķīrējtiesneša izvēli (un apelācijas instances tiesa apstiprināja tās lēmumu), pamatojoties uz šādiem argumentiem. Pirmkārt, tā norādīja, ka nacionālās tiesību normas nav piemērojamas, jo “[..] to darbības joma ir ierobežota tikai uz iekšzemes attiecībām. Šajā gadījumā ir jāatsaucas tikai vienīgi uz starptautiskās tirdzniecības noteikumiem, tradīcijām un spēkā esošo kārtību šajā jomā, kas regulē pušu attiecības”.³³² Otrkārt, norādīja, ka tā konstatē šķīrējtiesas līguma esamības faktu, taču nevērtē šķīrējtiesas līguma spēkā esamību pēc būtības, jo par to lemj tiesnesis, kas skata lietu par šķīrējtiesas līguma atcelšanu.³³³

Latvijas kontekstā no publiski pieejamās informācijas secināms, ka valstij diemžēl iepriekš ir bijusi negatīva prakse ar šķīrējtiesnešu nominēšanu starptautiskajās tiesvedībās. Tā, piemēram, 1999. gadā *SCC* lietā “*Swembalt AB v. Latvia*”³³⁴ atbildētājs – Latvijas valsts, nenominēja šķīrējtiesnesi. Šīs bezdarbības rezultātā prasītājs atbilstoši *UNCITRAL* šķīrējtiesas noteikumiem vērsās Pastāvīgajā šķīrējtiesā (*Permanent Court of Arbitration*) Hāgā, Nīderlandē, kas noteica iecelējainstitūciju – *SCC* šķīrējtiesas institūtu, kas savukārt Latvijas vietā nominēja šķīrējtiesnesi

³³⁰ Delaume G. R. The Finality of Arbitration Involving States: Recent Developments. *Arbitration International*, 1989, Vol. 5, Issue 1, p. 24.

³³¹ Šajā aspektā sīkāk sk. Rosenberg C. B. Challenging Arbitrators in Investment Treaty Arbitrations. *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, 2010, Vol. 27, Issue 5, pp. 505 – 517.

³³² Case *Tunisian State v. BEC-GTAF*, Decision of the Court of Appeal of Tunis dated 1 February 1988 and Decision of the Court of First Instance of Tunis dated 17 October 1987 in Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume XV. The Netherlands: Kluwer Law International, 1990, p. 519.

³³³ *Ibid.*, 520.

³³⁴ Case *Swembalt AB v. The Republic of Latvia*. Decision by the Court of Arbitration dated 23 October 2000. Pieejams: <http://www.italaw.com/cases/1066> [skatīts 2012. gada 24. oktobrī]. Par citu valstu praksi tajos gadījumos, kad šķīrējtiesneši netiek nominēti *SCC*, sk., piemēram, Peterson L. E. Investigation: when the Stockholm Chamber of Commerce nominates arbitrators on behalf of defaulting states who gets chosen? *Investment Arbitration Reporter*, 19 April 2018. Pieejams: <https://www.iareporter.com/articles/analysis-when-the-stockholm-chamber-of-commerce-nominates-arbitrators-on-behalf-of-defaulting-states-who-gets-chosen/> [skatīts 2018. gada 20. aprīlī].

G. Milleru (*G. Moller*). Savukārt lietā “*R.S.E. Holdings v. Latvia*”, 2014. gadā, “ņemot vērā Latvijas nespēju nominēt [šķīrējtiesnesi – *aut. piez.*] attiecīgajā laika posmā, ICC tika lūgts veikt nominēšanu un tā iecēla Annu Jubinu – Bretu.”³³⁵ Šādas iespējas neizmantošana varētu būt saistāma ar procesa nepārzināšanu un prakses trūkumu starptautiskajās tiesvedībās, kas rezultējās neizmantotā iespējā pēc pašas valsts izvēles iecelt šķīrējtiesnesi.

Tajos gadījumos, kad šķīrējtiesa tiek veidota triju šķīrējtiesnešu sastāvā, katra no pusēm izvirza savu šķīrējtiesnesi, kas ir uzskatāma par vienu no būtiskākajām šķīrējtiesas īpašībām, kas nepiemīt nacionālajam tiesas procesam. Tādējādi puse var izvēlēties tādu šķīrējtiesnesi, kuram piemīt specifiskas zināšanas attiecīgajā jomā un kurš ir specializējies konkrētajos jautājumos. “Ideālajā variantā tam vajadzētu ietaupīt tiesvedības procesa termiņu un izmaksas, un sniegt uzticamu un efektīvu nolēmumu.”³³⁶ Tajā pat laikā jānorāda, ka nepiemērota šķīrējtiesneša izvirzīšana var radīt ievērojamus negatīvus aspektus procesam, tāpēc šāda izvēle ir jāveic ļoti rūpīgi. “Šķīrējtiesas process ir tik labs, cik labi puses ir izvēlējušās šķīrējtiesnešus. Tribunālu var un vajag izvēlēties tā, lai tas sniedz to pieredzi un kvalifikāciju, kas ir tieši attiecināma uz apstrīdētajiem aspektiem. Puses, kuras nespēj veikt pienācīgu izvēli, izvēloties pušu nominēto šķīrējtiesnesi – un vienojoties par piemērotāko mehānismu prezidējošā šķīrējtiesneša izvēlei – var vainot tikai sevi, ja tie ir apgrūtināti ar tribunālu, kas ir nevienmērīgi izveidots vai tam trūkst attiecīgās pieredzes.”³³⁷

Jānorāda, ka šķīrējtiesnešu nominēšana ir katrai no pusēm ļoti būtisks lēmums, kas ievērojami ietekmē procesu un lietas rezultātu, jo tieši nominētie tiesneši pieņem gala lēmumu lietā. Līdz ar to svarīgi ir spēt pieņemt lēmumu par šķīrējtiesneša nominēšanu, rūpīgi izvērtējot katra potenciālā tiesneša darbības profilu, lietas, kuras šķīrējtiesnesis ir iepriekš skatījis, kā arī paustās atziņas spriedumos un juridiskajā literatūrā, kopsakarā ar otras puses nominēto tiesnesi un lietas apstākļiem kopumā. Norādāms, ka šķīrējtiesneša nenominēšana no valsts puses varbūt arī procesuāli paildzinās lietas izskatīšanu, taču process netiks izbeigts, kā rezultātā prasītājs no valsts bezdarbības viennozīmīgi iegūs ievērojami vairāk nekā pats atbildētājs.

Kā norādīts Starptautisko tiesību institūta (*Institute of International Law*) 1989. gada rezolūcijas 2. punkta c) apakšpunktā, tad “puses atteikums piedalīties šķīrējtiesā, vai nu nespējot

³³⁵ Dahlquist J., Peterson L. E. Baltic financial services sector figures in three otherwise unrelated treaty-based arbitrations, as well as fourth threatened case. *Investment Arbitration Reporter*, 15 June 2015. Pieejams: <https://www.iareporter.com/articles/baltic-financial-services-sector-figures-in-three-otherwise-unrelated-treaty-based-arbitrations-as-well-as-fourth-threatened-case/> [skatīts 2015. gada 20. oktobrī].

³³⁶ Rawding N. Protecting Investments under State Contracts: Some Legal and Ethical Issues. *Arbitration International*, 1995, Volume 11, Issue 4, p. 343.

³³⁷ *Ibid.*, p. 355.

nominēt šķīrējtiesnesi saskaņā ar šķīrējtiesas līgumu, vai arī atsaucot šķīrējtiesnesi, vai arī, izmantojot citas destruktīvas metodes, ne apturēs procesu, ne arī atturēs no spēkā esoša nolēmuma izdošanas.”³³⁸

Secināms, ka valstis, tāpat kā komersanti izmanto procesuālās taktikas elementus, lai ietekmētu šķīrējtiesas procesa norisi. Šādus gadījumus ir iespējams un nepieciešams maksimāli ierobežot, pirmkārt, pārzinot pielīgtās starptautiskās šķīrējtiesas reglamentu, norises kārtību un procesuālās tiesības, otrkārt, līgumā detalizēti atrunājot ar šķīrējtiesas procesa norisi saistītos aspektus.

---

³³⁸ Resolution on Arbitration Between States, State Enterprises or State Entities, and Foreign Enterprises, adopted by Institute of International Law on 12 September 1989 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XVI, Kluwer Law International, 1991, p. 237.

2. nodaļas secinājumi

1961. g. Eiropas konvencijas 2. panta 1. punkts paredz, valstis ir tiesīgas noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus. Lai arī šajā konvencijā ietvertais regulējums ir attiecināms tikai uz tās līgumslēdzējpusēm, otrajā nodaļā tika secināts, ka valstu tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus ir uzskatāmas par universālām tiesībām un *lex mercatoria*, kas piemīt visām valstīm, ja vien valsts nav ierobežojusi savas tiesības starptautiskā līmenī, kā tas ir, piemēram, Beļģijas gadījumā. Jānorāda, ka Beļģijas piemērs ir uzskatāms gandrīz par izņēmumu, jo no visām 31 1961. g. Eiropas konvencijas dalībvalstīm tikai viena valsts – Beļģija, ir noteikusi ierobežojošu atrunu šo tiesību izmantošanā. Tādējādi secināms, ka piecdesmit piecu gadu laikā kopš 1961. g. Eiropas konvencija ir stājusies spēkā, tiesību valstij noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus ierobežošana šīs konvencijas līgumslēdzējpusēm nav bijusi aktuāla. Savukārt Latvija 2013. gada nogalē atsauca savu atrunu pie minētās konvencijas, kas paredzēja aizliegumu valsts un pašvaldību iestādēm noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus. Tas norāda to, ka Latvijas valsts atzīst starptautisku šķīrējtiesas līgumu noslēgšanu, kas uzskatāma par progresīvu un atbalstāmu pieeju.

Kā secināts šajā nodaļā, tad lielākā problemātika saistāma ar mijiedarbību starp atšķirīgu regulējumu un kārtību šķīrējtiesas līguma noslēgšanai nacionālā un starptautiskā līmenī. No Latvijas un Francijas normatīvo aktu regulējuma analīzes secināts, ka valsts nacionālo tiesību normu regulējums var saturēt aizliegumu noslēgt šķīrējtiesas līgumus, taču tas nenozīmē to, ka valsts tādējādi ir ierobežota noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus. Tad, kad strīds pušu starpā nonāk līdz starptautiskai šķīrējtiesai, valstis mēģina no strīda izskatīšanas starptautiskā šķīrējtiesā izvairīties, atsaucoties uz tās nacionālo tiesību regulējumu, kas aizliedz noslēgt šķīrējtiesu līgumus, argumentējot, ka tā nav bijusi šķīrējtiesas līguma puse, vai mēģina ietekmēt šķīrējtiesas procesa norisi, balstoties uz prezumpciju, ka strīds, kurā valsts ir puse, viena vai otra iemesla dēļ nav skatāms starptautiskā šķīrējtiesā. Tādējādi, no vienas puses, analizējot valsts nacionālās tiesību normas, ir secināms tās iekšējais regulējums, taču no otras puses, analizējot starptautisko tiesību normas un praksi šī jautājuma kontekstā, konstatējams cits, plašāks un ievērojami atšķirīgs tiesiskais regulējums, nekā to paredz nacionālās tiesību normas. Abos gadījumos ir konstatējamas kopīgas pazīmes (atkarīgs no katras valsts pieejas), taču to atšķirīgo tvērumu rezultātā nepastāv unificēta pieeja valsts tiesību noslēgt starptautiskos šķīrējtiesas līgumus piemērošanā.

Nacionālās tiesību normas bieži vien ir vērstas uz tiesību noslēgt šķīrējtiesas līgumus ierobežošanu, paredzot, piemēram, aizliegumus, speciālas saskaņošanas procedūras, izdodot valdības rīkojumus un citus normatīvus regulējumus, tādējādi sašaurinot šīs tiesības un nosakot to īstenošanai ievērojamus izpildes nosacījumus. Starptautiskās tiesību normas savukārt ir vērstas uz valsts tiesību

noslēgt šķīrējtiesas līgumus universālu pieeju, proti, atmetot jebkādu ierobežojošo nosacījumu un nodrošinot šīs tiesības izmantot plašam tiesību subjektu lokam.

Kā secināms no šajā nodaļā veiktās analīzes, pastāv vairāki jēdzieni, saskaņā ar kuriem tiek mēģināts noteikt, vai attiecīgais tiesību subjekts ir tiesīgs noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus. Teorijā izvirzītā juridiskā jēdziena “juridiskā spēja” (“*capacity*”) jeb tiesību apjoms noslēgt līgumus tvērums pilnībā neatspoguļo valsts tiesības noslēgt šķīrējtiesas līgumus starptautiskā līmenī, bet gan regulē attiecīgā tiesību subjekta tiesisko statusu (1961. g. *Eiropas konvencijas* 2. panta 1. punkts) un vispārējos līguma spēkā neesamības pamatus (1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunkts) kā atteikumu šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanai un izpildei. Savukārt jēdziens “subjektīvā šķīrējspēja” ir uzskatāms ar plašāku tvērumu, jo norāda uz tiesību subjekta subjektīvo spēju noslēgt tieši šķīrējtiesas līgumus, taču piemērojamo tiesību noteikšanai vienotas metodoloģiskas pieejas trūkuma dēļ, tas praksē nav efektīvi piemērojams.

Autores analizētā tiesu prakse, parāda – valsts izmantoto metožu un argumentu kopums par tai nesaistošu šķīrējtiesas līgumu, šķīrējtiesas tribunāla jurisdikcijas neesamību skatīt konkrēto lietu, vai, klasiskā piemērā, argumenti par to, ka valsts nav šķīrējtiesas līguma puse, skaidri atspoguļo atšķirības šāda starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanā un izpildē. Galvenās atziņas ir šādas:

Sarunu posmā pirms līguma noslēgšanas komersantam ir jāņem vērā tas, kāda ir valsts pārvaldes institucionālā sistēma, kāda ir kārtība saistošu lēmumu pieņemšanai, kā arī jāgūst neapšaubāma pārliecība un pierādāmi argumenti tam, kurš tiesību subjekts ir uzskatāms par “patieso” līguma pusi (valsts, tās institūcija vai, piemēram, uzņēmums). Tāpat abām pusēm ir rūpīgi jāizvērtē un jāvienojas par to, kādu strīdu risināšanas mehānismu un piemērojamās tiesības līgumam piemērot. Pretējā gadījumā, vērsot prasību pret valsti kā pusi, tā prasību var noraidīt, norādot, ka nav noslēgtā šķīrējtiesas līguma puse un līdz ar to tribunālam nav jurisdikcijas skatīt lietu.

Līguma noslēgšanas procesā komersantam ir jāreķinās arī ar to, ka valsts var, piemēram:

1) atteikties no šķīrējtiesas klauzulas pielīgšanas līgumā, vēloties strīdus skatīt tās nacionālajā tiesā;

2) atsaukties uz valsts nacionālajām tiesību normām kā argumentu, kāpēc šķīrējtiesas līguma noslēgšana nav iespējama, vai arī argumentēt, kādēļ šāda līguma izpilde atšķiras no tiem gadījumiem, kad abas šķīrējtiesas līguma puses ir komersanti;

3) valsts var piedāvāt komersantam izveidot “meitas” uzņēmumu tās valstī, lai līgumam piemērotu nacionālās tiesību normas un strīdu tādējādi skatītu tās nacionālajā tiesā;

4) valsts var norādīt, ka saskaņā ar tās tiesisko regulējumu, valsts nav tiesīga noslēgt šķīrējtiesas līgumu, jo tai nepiemīt nepieciešamā subjektīvā šķīrējspēja šķīrējtiesas līgumu noslēgt.

Līguma izpildes laikā valsts var, piemēram, deleģēt līguma izpildi kādai tās institūcijai vai atvasinātai publisko tiesību juridiskai personai, likvidēt tiesību subjektu, kas noslēdza līgumu,

nepārņemot tā saistības, kā arī ar citām metodēm ietekmēt līguma izpildi no savas puses. Komersantam iesniedzot prasību starptautiskajā komerciālajā šķīrējtiesā ir jārēķinās ar to, ka valsts var izmantot virkni argumentu, mēģinot pamatot līguma, tajā skaitā šķīrējtiesas līguma spēkā neesamību, mēģināt manipulēt ar argumentu par “patieso” līguma pusi šādā procesā, vai arī ar citām metodēm mēģinot ietekmēt šķīrējtiesas procesa norisi. Kā arī valsts var mēģināt pielietot tādas taktikas elementus kā, piemēram, atsaukties uz apstākli, ka konkrētais strīds nav pakļaujams izskatīšanai šķīrējtiesā un līdz ar to jau noslēgtais šķīrējtiesas līgums ir uzskatāms par spēkā neesošu, vai arī atsaukties uz valsts imunitāti, lai izvairītos no šķīrējtiesas nolēmuma izpildes. Turklāt jārēķinās, ka šķīrējtiesas procesa norises laikā valsts, tāpat kā komersants, var piemērot dažādus tiesvedību ietekmējošus taktikas elementus.

3. ŠĶĪRĒJTIESAS NOLĒMUMU ATZĪŠANA UN IZPILDE PRET VALSTI

3.1. Šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanas un izpildes atteikuma pamati praksē

Ar starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanu puses vēlas panākt konkrētu rezultātu – nodrošināties, ka strīda gadījumā, ja to nebūs iespējams atrisināt pušu sarunu ceļā, šī strīda risināšana tiks nodota izskatīšanai konkrētai pielīgtajai šķīrējtiesai, saskaņā ar tās reglamentu un tādām tiesību normām, par ko puses būs vienojušās līgumā. Tādējādi, analizējot starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, kuros valsts ir puse, noslēdzošais posms, kas jāizvērtē, ir faktiskās sekas, kas iestājas pusēm no šāda procesa – šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpilde. Gadījumos, kad valsts ir starptautiska šķīrējtiesas līguma puse, rodas pamatots jautājums – ja šķīrējtiesas nolēmums būs par labu komersantam, vai tas vispār būs izpildāms pret valsti un tās īpašumu? “Mērķis un vienas no galvenajām šķīrējtiesas līguma sekām ir iegūt galīgo lēmumu par strīdu, kas ir izpildāms saskaņā ar likumu.”³³⁹ Līdz ar to ir svarīgi secināt sasaisti starp šķīrējtiesas līgumu, kur viena no pusēm ir valsts (un kas ir par pamatu tam, lai uzsāktu starptautisku šķīrējtiesas procesu pret valsti), ar to kā šāds process noslēdzas, proti, kā norit šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpilde pret valsti.

Piemēram, teorētiskā lietā – puses līgumā vienojas, ka strīdus izskatīs konkrētā starptautiskā šķīrējtiesā. Līguma izpildes gaitā pušu starpā rodas strīds un viena no pusēm uzsāk tiesvedību. Ja nav kādu procesuālu pārkāpumu vai nepastāv kādi citi objektīvi apsvērumi, kas ietekmē nolēmuma tiesisku izpildi, pusēm būtu arī labprātīgi jāatzīst šāda šķīrējtiesas nolēmuma izpilde, jo šķīrējtiesas nolēmums ir galīgs un nepārsūdzams un puses labprātīgi ir pielīgušas šādu strīdu izšķiršanas mehānismu. Puses var vienoties par šķīrējtiesas nolēmuma izpildes kārtību (piemēram, gadījumā, kad valstij attiecīgie finanšu līdzekļi nav paredzēti attiecīgā gada budžetā, puses var vienoties, ka valsts izmaksās spriedumā noteikto summu pa daļām vairāku gadu periodā). Taču, ja valsts labprātīgi nepilda starptautisko šķīrējtiesas nolēmumu, tad saskaņā ar starptautisko tiesību normām, komersants var vērsties nacionālajā tiesā ar lūgumu atzīt, un izpildīt šķīrējtiesas nolēmumu pret valsti, lai nodrošinātu piespiedu nolēmuma izpildi.

Tas nozīmē, ka katrā konkrētajā gadījumā, kad viena no līgumslēdzējpusēm ir valsts, iespējamā šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpilde ir viens no būtiskākajiem apsvērumiem, kas jāizvērtē, pusēm jau izstrādājot un noslēdzot šķīrējtiesas līgumu, kā arī vērtējot, vai konkrētajā lietā uzsākt tiesvedību starptautiskajā šķīrējtiesā. Turklāt jāuzsver, ka, pirmkārt, nacionālā tiesa var arī atteikt šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, pamatojoties uz 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) – e) apakšpunktā, kā arī minētās konvencijas V panta otrās daļas a) un

---

³³⁹ Romero E. S. ICC Arbitration and State Contracts. ICC International Court of Arbitration Bulletin, 2002, Vol. 13, No. 1, p. 43.

b) apakšpunktā minētajiem gadījumiem. Otrkārt, var tikt atteikta šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpildi, pamatojoties uz valstij kā šķīrējtiesas līguma pusei piemērojamo specifisko regulējumu – valsts imunitātes doktrīnu.

“[...] Process par šķīrējtiesas nolēmuma izpildi ir ārpus šķīrējtiesas tribunāla kontroles; tas ir nacionālo tiesu jautājums [...] gan attiecībā uz jurisdikcijas lūgumu, gan arī attiecībā uz pamatu novērst izpildi pret valsts īpašumu, kas tādējādi var ievērojami kavēt nolēmuma izpildi.”³⁴⁰ Lai konstatētu valsts noslēgta šķīrējtiesas līguma praktisko efektivitāti vai to, kāds ir iespējamais sagaidāmais rezultāts un pastāvošie riski starptautiska šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanā un izpildē pret valsti, jāizvērtē, pirmkārt, kā praksē ir īstenojama šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpilde pret valsti un šķīrējtiesas līguma lomu šajā procesā; nacionālās tiesas un starptautiskās šķīrējtiesas mijiedarbību šajos procesos, kā arī ierobežotās valsts imunitātes pret jurisdikciju un ierobežotās valsts imunitātes pret nolēmuma izpildi nošķiršanu; noslēgumā vērtējot šķīrējtiesas nolēmuma izpildi konkrētā valstī un pret konkrētu valsts īpašumu.

Lai praktiski atspoguļotu iepriekšminēto, šajā nodaļā turpmāk analizēti piemēri no tiesu prakses, kā valsts noslēgts starptautiskais šķīrējtiesas līgums, šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes stadijā tiek vērtēts no nacionālo tiesu puses un kādi ir atteikuma pamati šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanai un izpildei pret valsti.

3.1.1. Tiesību noslēgt šķīrējtiesas līgumu neesamība

1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunkts paredz:

*“[š]ķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi var atteikt pēc tās puses lūguma, pret kuru tā vērsta, tikai tad, ja šī puse iesniegs tās vietas kompetentai varas institūcijai, kur izprasa atzīšanu un izpildi, pierādījumus, ka II pantā norādītajā nolīgumā puses bijušas kaut kādā ziņā rīcības nespējīgas pēc tām piemērojamām tiesībām vai šis nolīgums nav spēkā pēc likuma, kam puses šo nolīgumu pakļāvušas, bet, ja tāda norādījuma nav, - pēc tās valsts likuma, kur nolēmums pieņemts (autores izcēlums – N. L.) [...]”*³⁴¹

Kā secināts šī promocijas darba otrajā nodaļā, 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunkta regulējums ir attiecināms uz juridiskām personām, tajā skaitā, publisko tiesību juridiskām personām. Taču praksē nav konstatējama vienota izpratne par iepriekš minētā regulējuma

³⁴⁰ Fox H. State Immunity and Enforcement of Arbitral Awards: Do We Need an UNCITRAL Model Law Mark II for Execution Against State Property? *Arbitration International*, 1996, Vol. 12, No. 1, p. 90.

³⁴¹ 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* tulkojumā latviešu valodā, konvencijas V panta pirmās daļas a) apakšpunktā ietvertais jēdziens “*incapacity*” tiek tulkots kā “rīcības nespējīgs”. Ņemot vērā šī darba otrajā nodaļā veikto jēdzienu analīzi un apsvērumu, ka minētais regulējums ir attiecināms gan uz fiziskām, gan arī juridiskām personām, analizējot valsts noslēgtu šķīrējtiesas līgumu autore turpmāk jēdziena “rīcības nespējīgs” vietā lietos – “juridiskās spējas trūkums noslēgt šķīrējtiesu līgumu”.

attiecināšanu, vērtējot valsts tiesību apjomu (“*capacity*”) noslēgt šķīrējtiesas līgumus, kā arī šāda tiesību subjekta noslēgta šķīrējtiesas līguma spēkā esamību.

Kā secināms no veiktās analīzes, tad praksē 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunktā ietvertais regulējums tiek interpretēts paplašināti. Piemēram, Anglijas tiesa lietā *Dallah v. Government of Pakistan*, norādīja: “[1958. g. *Ņujorkas – aut. piez.*] konvencijas V pants aizsargā tās puses tiesības, kas nav piekritusi šķīrējtiesai un iebilst pret tribunāla jurisdikciju.”³⁴² Tādējādi Anglijas tiesa šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes stadijā, vērtējot jautājumu par šķīrējtiesas tribunāla jurisdikciju, secināja, ka šķīrējtiesas tribunālam nebija jurisdikcija skatīt konkrēto lietu, jo valsts nav bijusi šķīrējtiesas līguma puse.

No tā izriet secinājums, ka “juridiskās spējas trūkums noslēgt šķīrējtiesas līgumu [...] var novest pie nolēmuma atcelšanas un izpildes atteikuma saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvenciju*,”³⁴³ jo valsts nacionālās tiesas ir tās, kas veic izvērtēšanu atbilstoši attiecīgās valsts tiesību sistēmai, spēkā esošajām tiesību normām un praksei. Līdz ar to, autoresprāt, ir nepieciešams sinhronizēt 1961. g. Eiropas konvencijas 2. pantā nostiprinātās tiesības, piemērojot 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunktu. Praksē tas nozīmē to, ka publisko tiesību juridisko personu tiesību apjoms (“*capacity*”) noslēgt tiesiskus šķīrējtiesas līgumus un šo līgumu spēkā esamības konstatēšanai nostiprinātos starptautiskos tiesību principus, ir jāpiemēro arī 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunkta kontekstā. Tātad, šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes stadijā, saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunktu, vērtējot tiesību subjekta tiesību apjomu noslēgt šķīrējtiesas līgumu un šķīrējtiesas līguma spēkā esamību, ir jāņem vērā starptautisko tiesību normas, principi un tiesu prakse šajā aspektā, kā arī valstu tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus universālais raksturs. No tā savukārt izriet secinājums, ka valsts nacionālajās tiesību normās noteiktais aizliegums valstij noslēgt šķīrējtiesas līgumus pats par sevi nav uzskatāms par starptautiskas šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes atteikuma pamatu.

Tādējādi autore nostiprina šī promocijas darba otrajā nodaļā izvirzīto tēzi par jēdziena “starptautiskā subjektīvā šķīrējspēja” ieviešanu, nosakot, ka uz valsti kā šķīrējtiesas līguma pusi 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunktā minētais “kaut kādā ziņā rīcības nespējīgas” interpretējams, ņemot vērā autores izvirzīto jēdzienu “starptautiskā subjektīvā šķīrējspēja”. Tas nozīmē, ka par minētajā apakšpunktā noteikto “rīcības nespēju” nav uzskatāms nacionālajās tiesību normās noteiktais aizliegums noslēgt šķīrējtiesas līgumus.

---

³⁴² Case *Dallah Real Estate and Tourism Holding Company v. Ministry of Religious Affairs, Government of Pakistan*, No. UKSC 2009/0165. Judgement of the Supreme Court of United Kingdom decision dated 3 November 2010. Pieejams: http://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=798 [skatīta 2018. gada 14. novembrī].

³⁴³ Chamlongrasdr D. Tension in Domestic and International Law on Capacity to Enter into Arbitration Agreements: A Survey on Legal Restrictions. *European Business Law Review*, 2005, Vol. 16, Issue 2, p. 275.

Nepārprotami 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunktā ietvertais regulējums attiecināms uz valsti kā starptautiska šķīrējtiesas līguma pusi tāpat kā tajos gadījumos, kad šķīrējtiesas līgums ir noslēgts divu komersantu starpā. Proti, tie ir gadījumi, kad līgums ir uzskatāms par spēkā neesošu, jo konstatējami korupcijas, draudu, vai citi līdzīgi apstākļi, kas bijuši par pamatu līguma noslēgšanai un nevis tiesību noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus neesamība.

Savukārt tajos gadījumos, kad starptautiska šķīrējtiesas līguma puses ir komersanti, 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunktā minēto jāinterpretē vispārējā kārtībā, to saprotot kā “garīgo traucējumu, fiziskās nespējas, pilnvarojuma trūkums rīkoties korporatīvā uzņēmuma vārdā vai arī līguma puse ir uzskatāma par jaunu, lai to parakstītu,”³⁴⁴ kas valsts noslēgta šķīrējtiesas līguma gadījumā, saskaņā ar iepriekšminēto, nav attiecināms.

Minēto atziņu nostiprina arī tiesu prakse šajā aspektā. Piemēram, lietā *SAEPA and SIAPE v. Gemanco* Augstākā tiesa norādīja, ka “likums, kas reglamentē šķīrējtiesas klauzulu – tas ir, likums, kas reglamentē šķīrējtiesas līgumu saskaņā ar pušu vienošanos vai *lex fori* (1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunkts) – nav tieši Tunisijas likums, bet gan saskaņā ar šķīrējtiesas nolēmumu, *lex mercatoria*, “tiesību normu” apkopojums, kas pamatojas uz starptautiskajām tirdzniecības paražām.”³⁴⁵ Šajā lietā Tunisijas nacionālās tiesību normas, kas aizliedza noslēgt šķīrējtiesas līgumu, netika uzskatītas par pamatu, lai saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunktu atteiktu šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, kur valsts ir šķīrējtiesas līguma puse. Šis piemērs nostiprina atziņu, ka gadījumos, kad valsts ir starptautiska šķīrējtiesas līguma puse, nav pamatoti 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunkta regulējumu attiecināt uz valsts nacionālajās tiesību normās noteikto aizliegumu noslēgt šķīrējtiesu līgumus.

Balstoties uz otrajā nodaļā izdarītajiem secinājumiem, autore paplašina tajā nostiprinātās atziņas attiecībā uz starptautiska šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, izdarot secinājumu, ka 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunktā norādītais regulējums par puses tiesību apjomu un šķīrējtiesas līguma spēkā esamību kā pamatu atteikt šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi valsts noslēgtajos šķīrējtiesas līgumos nav interpretējams paplašināti. Tas nozīmē, ka valstu nacionālajās tiesību normās paredzētie aizliegumi noslēgt šķīrējtiesu līgumus, nav uzskatāmi par juridisku pamatu, lai starptautiska šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes stadijā tādējādi ierobežotu valsts puses tiesību apjomu noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus un attiecīgi uzskatītu tās noslēgto starptautisko šķīrējtiesas līgumu par spēkā neesošu.

³⁴⁴ Request for the Recognition and Enforcement of an Arbitral Award. ICCA's Guide to the Interpretation of the 1958 New York Convention: A Handbook for Judges. International Council for Commercial Arbitration, 2011, p. 84.

³⁴⁵ Case *Société Arabe des Engrais Phosphates et Azotes SAEPA and Société Industrielle d'Acide Phosphorique et d'Engrais SIAPE v. Gemanco srl*. Decision of the Corte di Appello [Court of Appeal], Bari dated 2 November 1993, No.811 and Decision of the Corte di Cassazione [Supreme Court] dated 9 May 1996, No. 4342 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, pp. 742.

Kritiski vērtējamas arī situācijas, kad praksē tiktu piemērotas dažādas tiesību normas un rastos situācija, kad:

- 1) starptautiskās šķīrējtiesas nolēmums, ar kuru tribunāls jau ir izvērtējis šķīrējtiesas līguma spēkā esamību un
- 2) nacionālās tiesas nolēmums, kas pieņemts, pamatojoties uz puses vēršanos nacionālajā tiesā par šķīrējtiesas līguma spēkā neesamību un attiecīgi šķīrējtiesas darbības apturēšanu konkrētajā lietā, kā arī
- 3) tiesas izvērtējums par šķīrējtiesas līguma spēkā esamību šķīrējtiesas nolēmuma izpildes stadijā, balstītos uz atšķirīgām tiesību normām un starptautiskajiem tiesību principiem, kas viennozīmīgi novestu pie atšķirīgiem rezultātiem. Līdz ar to valstu nacionālajās tiesību normās pastāvošais aizliegums noslēgt šķīrējtiesu līgumus jāinterpretē ārpus analizētās tiesību normas tvēruma.

3.1.2. Šķīrējtiesas līguma spēkā neesamība

Vērtējot jautājumu par starptautiska šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi pret valsti, 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas e) apakšpunkts³⁴⁶ valsts noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma kontekstā ir saistāms ar nacionālās tiesas un starptautiskās šķīrējtiesas mijiedarbību lēmuma pieņemšanā par starptautiskās šķīrējtiesas līguma spēkā esamību.

Veicot tiesu prakses analīzi, autore identificēja šādu atsevišķu tiesu pieeju – ja līgumslēdzējuse vēršas nacionālajā tiesā par šķīrējtiesas nolēmuma atcelšanu, pamatojot, piemēram, ar apsvērumu, ka šķīrējtiesas līgums uzskatāms par spēkā neesošu tās nacionālajās tiesību normās pastāvošā aizlieguma noslēgt šķīrējtiesas līgumus, tad tiesas atsevišķos gadījumos atsaka šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi.

To praktiski raksturo piemērs lietā *Ministry of Public Works v. Société Bec Frères*. Līgumā tika iekļauta šķīrējtiesas klauzula, kas paredzēja, ka “strīdi tiks risināti saskaņā ar Tunisijas jurisprudenci un pakārtoti Francijas jurisprudenci par publiskajiem darbiem.”³⁴⁷ Šķīrējtiesas klauzula arī paredzēja, ka strīdu izskatīs divi šķīrējtiesneši, proti, katra puse nominē vienu šķīrējtiesnesi. Pēc šķīrējtiesas procesa uzsākšanas Tunisijas ministrija cēla iebildumus tās tiesā par šķīrējtiesas klauzulas spēkā esamību, paralēli lūdzot apturēt šķīrējtiesas tribunāla darbību. Taču neskatoties uz uzsākto procesu, tribunāls pieņēma nolēmumu šajā lietā. Problēmas radās šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes stadijā, jo Tunisijas tiesas atteica³⁴⁸ šķīrējtiesas sprieduma atzīšanu un izpildi, nosakot, ka šķīrējtiesas klauzula nav spēkā. Savukārt Parīzes tiesa, kurā vēršās Francijas

³⁴⁶ 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas e) apakšpunkts paredz atteikt nolēmuma izpildi: “Ja nolēmums pusēm vēl nav kļuvis galīgs vai to atcēlusi vai apturējusi tā izpildīšanu tās valsts kompetenta varas institūcija, kur tas pieņemts, vai tās valsts kompetenta varas institūcija, kuras tiesības tiek piemērotas.”

³⁴⁷ Case *Ministry of Public Works v. Société Bec Frères*. Decision of the Cour d'Appel [Court of Appeal], Paris, dated 24 February 1994 in Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, p. 683.

³⁴⁸ American Arbitration Association Handbook on International Arbitration Practice. Juris Publishing, 2010, p. 93.

uzņēmums, atzina šķīrējtiesas klauzulu par spēkā esošu, pamatojoties uz šķīrējtiesas starptautisko raksturu, kā arī izvērtējot pušu argumentus (ministrija atsaucās uz 1958. g. Ņujorkas konvencijas V panta pirmo daļu, savukārt uzņēmums atsaucās uz šīs konvencijas VII pantu), norādot uz starptautisko publisko kārtību. Pamatojoties uz šiem argumentiem, tiesa nonāca pie secinājuma, ka šķīrējtiesas nolēmums ir izpildāms.³⁴⁹ Šeit gan jānodala, ka saskaņā ar 1958. g. Ņujorkas konvencijas V panta pirmo daļu, uz ko atsaucās valsts institūcija, atbildētājam ir jāsniedz pierādījumi lietā, ka nolēmums ir neizpildāms. Savukārt tiesa norādīja uz publisko kārtību, ko tā var izteikt kā argumentu lietā pēc savas iniciatīvas.

Neapšaubāms ir secinājums, kas norādīts juridiskajā literatūrā – lai arī puses vienojas izskatīt strīdus šķīrējtiesā, starptautiskā komerciālā šķīrējtiesa nevar efektīvi funkcionēt bez nacionālo tiesu atbalsta,³⁵⁰ kas veido juridisko domu un pieņem gala lēmumu par valsts noslēgta šķīrējtiesas līguma tiesiskajām sekām. Tas praktiski konstatējams lietā “A” (nav norādīts) v. *Croatian Company, formerly Yugoslav State entity*,³⁵¹ kur starp uzņēmumu “A” un bijušās Dienvidslāvijas valsts institūciju tika noslēgts piegādes līgums, un tajā tika iekļauta šķīrējtiesas klauzula par strīdu izskatīšanu “*Foreign Trade Arbitration Court*”, Belgradā. Pušu starpā radās strīds un valsts institūcija vērsās šķīrējtiesā, kas pieņēma nolēmumu par labu šai valsts institūcijai. Attiecīgi valsts vērsās Vācijas tiesā par šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, kas prasību apmierināja. Jānorāda, ka paralēli šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes procesam, valsts institūcija tika juridiski pārveidota par valsts uzņēmumu. Atbildētājs Vācijas apelācijas instances tiesā to izmantoja kā argumentu, norādot, ka prasītājs vairs nepastāv, 1958. g. Ņujorkas konvencija nav piemērojama, un ka šķīrējtiesas klauzula uzskatāma par neeksistējošu ar Horvātijas valsts izveidošanu. Tiesa norādīja, ka “šķīrējtiesas klauzula ir daļa no līguma, kas tiek regulēta saskaņā ar privāttiesībām, ko acīmredzami neietekmē valsts darbības. [...] spēkā esoša šķīrējtiesas nolēmuma izpilde nav atkarīga no tā, vai valsts, kurā vienai no pusēm ir mītnes vieta, joprojām pastāv agrākajā formā.”³⁵² Konstatējot, ka pāreja no valsts institūcijas uz uzņēmumu ir notikusi juridiski atbilstošā formā, tiesa pieņēma lēmumu par labu šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanai un izpildei.

Savukārt lietā *Creighton v. Qatar*, *Creighton* vērsās Amerikas Savienoto Valstu tiesā par ICC nolēmuma izpildi. Tiesa vērtēja jautājumu par nolēmuma izpildi kopsakarā ar 1958. g. Ņujorkas

---

³⁴⁹ Case *Ministry of Public Works v. Société Bec Frères*. Decision of the Cour d'Appel [Court of Appeal], Paris, dated 24 February 1994 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, pp. 682 – 690.

³⁵⁰ De Vries H. P. International Commercial Arbitration: A Transnational View. Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, 1984, Vol. 1, Issue 1, pp. 9 – 10.

³⁵¹ Case *Not indicated v. Croatian Company, formerly Yugoslav State entity*. Oberlandesgericht [Court of Appeal], Hamm, 6 July 1994 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, pp.702 –706.

³⁵² *Ibid.*, p. 705. Sk. līdzīgu lietu: *Slovenian Company, formerly Yugoslav State enterprise v. Agent*. Oberlandesgericht [Court of Appeal], Hamm, 15 November 1994 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, pp.707 – 709.

konvencijas V panta pirmās daļas e) apakšpunktu. Kā rezultātā tiesa atteica starptautiskās šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, pamatojot to ar faktu, ka Kataras valdība bija cēlusi prasību Parīzes tiesā par šķīrējtiesas nolēmuma atcelšanu.³⁵³

Nacionālās tiesas un starptautiskās šķīrējtiesas mijiedarbība procesā, kur valsts ir šķīrējtiesas līguma puse, ir konstatējama vismaz divos posmos. Pirmkārt, puse var vērsties nacionālajā tiesā, lai apstrīdētu šķīrējtiesas līguma spēkā esamību 1961. g. Eiropas konvencijas 6. panta 3. punktā noteiktajā kārtībā. Neskatoties uz noteikto kārtību, nav arī izslēgts, ka puse var mēģināt vērsties nacionālajā tiesā paralēli starptautiskajam šķīrējtiesas procesam, mēģinot panākt šķīrējtiesas līguma atzīšanu par spēkā neesošu. Attiecīgi, ja nacionālā tiesa (tiesa, kuras valstī notiek šķīrējtiesas process) lems par to, ka attiecīgajam tribunālam nav jurisdikcijas skatīt lietu (aizliedzot vai apturot tā darbību), taču šķīrējtiesa, neskatoties uz šādu nolēmumu, turpinās procesu (attiecīgi pieņemot lēmumu, ka nacionālās tiesas nolēmums nav pamats lietas apturēšanai), pastāv būtisks risks par neizpildāmu šķīrējtiesas nolēmumu tā atzīšanas un izpildes fāzē. Tas saistāms ar apstākli, ka šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes posmā pusei ir jāvēršas nacionālajā tiesā ar lūgumu atzīt un izpildīt šķīrējtiesas nolēmumu, un nacionālā tiesa var pieņemt atšķirīgus lēmumus – atzīt, vai arī neatzīt šķīrējtiesas nolēmumu, kas nozīmē arī šķīrējtiesas nolēmuma izpildes atteikumu pret valsti. Pusēm argumentējot, ka starptautiskais šķīrējtiesas līgums uzskatāms par spēkā neesošu, kā būtisks faktors var kalpot tieši nacionālās tiesas nolēmums, kas jau sākotnēji nav atzinis tribunāla jurisdikciju konkrētajā lietā, jo īpaši tajā gadījumā, kad tā ir pašas līgumslēdzējpusē valsts tiesa. No tā secināms, ka šķīrējtiesas atrašanās vietas valsts tiesām ir būtiska loma attiecībā uz šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanu un izpildi, un, jo īpaši, tajos gadījumos, kad šķīrējtiesa atrodas tās valsts teritorijā, kas ir vienlaicīgi arī līguma puse.

Lietas *Chromalloy Aeroservices v. Ministry of Defence of Egypt*³⁵⁴ pamatā bija strīds starp uzņēmumu *Chromalloy Aeroservices* un Ēģiptes Aizsardzības ministriju. Starp minēto uzņēmumu un Ēģiptes Gaisa spēkiem tika noslēgts līgums par militāro helihopteru piegādi, uzturēšanu un labošanu. Tā kā līgums no Ēģiptes puses tika vienpusēji izbeigts, uzņēmums vērsās šķīrējtiesā, Ēģiptē. Pēc tam, kad šķīrējtiesa pieņēma nolēmumu, uzņēmums attiecīgi vērsās ASV un Francijas tiesā par šķīrējtiesas sprieduma atzīšanu un izpildi. Savukārt Ēģiptes Aizsardzības ministrija vērsās Kairas tiesā, Ēģiptē, lai atceltu šķīrējtiesas spriedumu. Ēģiptes tiesa nosprieda, ka noslēgtais līgums pēc būtības ir uzskatāms par administratīvu līgumu, tādējādi šķīrējtiesa piemērojusi neatbilstošas tiesību normas,

³⁵³ Case *Creighton Limited v. The Government of the State of Qatar (Ministry of Public Works)*. United States District Court, District of Columbia, 941035 RMU, 22 March 1995 in Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume XXI. The Netherlands: Kluwer Law International, 1996, pp. 751 – 758.

³⁵⁴ Case *Ministère de la Défense v. Chromalloy Aero Services Company*, Cour d'appel du Caire, 5 December 1995, *Revue de l'Arbitrage*, Comité Français de l'Arbitrage, 1998, Issue 4, pp. 723–727. Case *Arab Republic of Egypt v. Chromalloy Aeroservices, Inc*, Cour d'Appel, Paris, 14 January 1997 in Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, pp. 691 – 695.

un līdz ar to šķīrējtiesas spriedums ir atceļams. Tajā pašā laikā ASV, saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* VII pantu un ASV normatīvajiem aktiem, šķīrējtiesas spriedumu atzina un izpildīja.

Analizējot šo tiesu prakses piemēru, jānorāda, ka juridiskajā literatūrā nav vienota viedokļa par to vai vienā valstī atteikta šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpilde ir, vai nav iespējama citā valstī. No vienas puses pastāv uzskats, ka “[1958. g.] *Ņujorkas konvencijas* burts un gars pieprasa, ka starptautiskie nolēmumi ir izpildāmi, neskatoties uz nacionālās tiesas tajā valstī, kur tie tika izsniegti, lēmumu par anulēšanu.”³⁵⁵ Turpretim G. Petročilos (*G. Petrochilos*) norāda, ka sprieduma “anulēšanai tā izdošanas valstī (vai tās valsts, kuras tiesības reglamentē tiesvedību) ir, un tam ir jāturpina būt dispozitīvam attiecībā uz nolēmuma turpmāko likteni. Taču šis princips ir pakļauts diviem izņēmumiem. Proti, ja atceltais nolēmums neiztur *res judicata* testu saskaņā ar izpildes foruma vietas tiesībām un, kur izpildes foruma tiesības, kas piemērojamas ārvalstu nolēmumiem, kas ietilpst [1958. g. *Ņujorkas – aut. piez.*] konvencijas piemērošanas jomā, neparedz atcelšanu kā apstākli, kas nepieļautu izpildi.”³⁵⁶

Autore pievienojas viedoklim, ka vienā valstī atteikta šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpilde nav uzskatāma par argumentu, lai atteiktu šāda šķīrējtiesas nolēmuma izpildi citā valstī, it īpaši tajos gadījumos, kad viena no šķīrējtiesas līguma pusēm ir valsts. Taču tieši valsts kā šķīrējtiesas līguma puses klātbūtnes faktors, atšķirīgi interpretējot tiesību normas, var veicināt gadījumus, kad valsts līgumslēdzējpusē nacionālā tiesa atsaka starptautiskas šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi.

Lietā *Direction de l'Emirat de Dubai (DAC) v. Bechtel* šķīrējtiesnesis lēma par labu uzņēmumam *Bechtel*, skatot lietu Dubajā, saskaņā ar tās nacionālajām tiesību normām. Šīs lietas pamatā bija strīds starp *DAC* un *Bechtel* par noslēgto būvniecības līgumu. Lieta tika uzsākta, jo *Bechtel* uzskatīja, ka *DAC* nav veikusi atbilstošus maksājumus, savukārt *DAC* uzskatīja, ka *Bechtel* nav izpildījis līguma nosacījumus. Nolēmums tika pieņemts par labu *Bechtel*, nosakot *DAC* pienākumu samaksāt 24,4 miljonus USD. *DAC* vērsās Dubaijas tiesā, lūdzot atcelt šķīrējtiesas nolēmumu, un tiesa pieņēma lēmumu atcelt šķīrējtiesas nolēmumu, pamatojot, ka procesa laikā netika nodrošināta liecinieku zvēresta sniegšana atbilstoši Apvienoto Arābu Emirātu (turpmāk – AAE) likumam. Tajā pat laikā uzņēmums *Bechtel* vērsās Francijas tiesā, kas lēma par šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi Francijā. *DAC* attiecīgi vērsās Francijas tiesā ar lūgumu atcelt izpildes orderi, pamatojoties uz Francijas un AAE starpā noslēgto līgumu (AAE nebija 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* dalībvalsts). Līgums cita starpā paredzēja nolēmumu atzīšanu un izpildi Francijā tikai tajos gadījumos, kad ir izsmeltas visas pārsūdzības iespējas AAE un nolēmums ir galējs un izpildāms.

³⁵⁵ Lastenouse P. Why Setting Aside an Arbitral Award is not Enough to Remove it from the International Scene. *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, 1999, Vol. 16, Issue 2, p. 46.

³⁵⁶ Petrochilos C. G. Enforcing Awards Annulled in their State of Origin under the New York Convention. *International and Comparative Law Quarterly*, October 1999, Vol. 48, No. 4, p. 887.

Tāpat *DAC* mēģināja pierādīt virkni citu pārkāpumu, tai skaitā starptautiskās publiskās kārtības pārkāpumu. Francijas tiesa nepievienojās šim viedoklim, norādot, ka regulējums par pārsūdzību galīgumu ir attiecināms tikai uz tiesvedībām nacionālajās tiesās, bet ne šķīrējtiesām, kā arī citas valsts tiesa nevar ietekmēt izpildes ordera izsniegšanu.³⁵⁷

Secināms, ka nacionālo tiesu pieeja par *1958. g. Ņujorkas konvencijas* piemērošanu, saistībā ar tāda šķīrējtiesas līguma spēkā esamību, kur valsts ir puse iedalāma trīs grupās:

1) pieeja tiek balstīta tikai uz valsts nacionālās tiesību sistēmas izpratni, nevērtējot starptautisko tiesību aspektus;

2) tiesas norobežojas no iepriekš minēto aspektu vērtēšanas šķīrējtiesas nolēmuma izpildes stadijā, nosakot, ka tā ir vienīgi šķīrējtiesas kompetence;

3) ir tiesas, kas vērtē gan nacionālās, gan arī starptautiskās tiesību normas un principus (piemēram, izvērtējot jautājumu par to, vai valsts noslēgtais šķīrējtiesas līgums ir uzskatāms par spēkā esošu), kas būtu uzskatāms par objektīvāko pieeju šajā aspektā.

Tas nozīmē, ka pusēm ir jārēķinās ar to, ka nacionālo tiesu pieeja ir dažāda, un kas praksē var rezultēties vairākos mēģinājumos izpildīt šķīrējtiesas nolēmumu dažādās jurisdikcijās. Balstoties uz veikto analīzi autore nonāk pie secinājuma, ka ir nepieciešama *UNCITRAL* rekomendācijas izstrāde par *1958. g. Ņujorkas konvencijas* interpretāciju gadījumos, kad valsts ir starptautiska šķīrējtiesas līguma puse.

3.1.3. Publiskā kārtība

Promocijas darba otrajā nodaļā tika analizēta starptautiskā publiskā kārtība kontekstā ar tiesiska starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanu, savukārt šajā nodaļā ir vērtēta publiskā kārtība *1958. g. Ņujorkas konvencijas* kontekstā, proti, vērtējot šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanu un izpildi pret valsti. Saskaņā ar *1958. g. Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunktu, šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi var atteikt, konstatējot, ka:

“b) nolēmuma atzīšana un izpilde ir pretrunā šīs valsts publiskajai kārtībai.”

Atteikums atzīt un izpildīt šķīrējtiesas nolēmumu, pamatojoties uz valsts publisko kārtību tajos gadījumos, kad valsts ir bijusi šķīrējtiesas līguma puse, praksē ir sastopams samērā bieži.

Tā, piemēram, lietas *Fougerollem v. Ministry of Defense of the Syrian Arab Republic* pamatā bija līgums, kas tika noslēgts starp Francijas uzņēmumu *Fougerollem* un Sīrijas Aizsardzības ministriju par militārā hospitāļa būvniecību Sīrijā. Līgumā tika iekļauta šķīrējtiesas klauzula par strīdu izskatīšanu *ICC* šķīrējtiesā Ženēvā, Šveicē. Jānorāda, ka šis līgums tika apstiprināts no Sīrijas valdības puses ar atsevišķu likumu. Pušu starpā rodoties strīdam, *Fougerollem* ierosināja lietu *ICC*

³⁵⁷ *Case Direction Générale de l'Aviation Civile de l'Emirat de Dubai (DAC) v. Société Internationale Bechtel Co.* Cour d'Appel de Paris, 29 September 2005. Pieejams: http://www.newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=169 [skatīts 2014. gada 16. decembrī].

šķīrējtiesā atbilstoši pielīgtajam. *ICC* šķīrējtiesa pieņēma divus nolēmumus, un uzņēmums *Fougerollem* vērsās Sīrijas tiesā par šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* regulējumu. Savukārt Sīrijas Aizsardzības ministrija apstrīdēja šķīrējtiesas tribunāla izveidi, šķīrējtiesnešu objektivitāti, un pierādījumu iesniegšanas norisi, kā arī to, ka tai kopumā netika dota iespēja izteikt viedokli. Nevienš no *ICC* nolēmumiem netika atzīts Sīrijā, pamatojoties uz šādiem apsvērumiem. Tiesa noteica, ka *ICC* nolēmumi ir uzskatāmi par “neeksistējošiem”, jo netika saņemts nepieciešamais saskaņojums no valsts padomes par strīda nodošanu šķīrējtiesai. Līdz ar to tika pārkāptas valsts imperatīvās normas un publiskā kārtība, kas liedz uzņēmumam pieprasīt šāda nolēmuma izpildi, kas jau no tā izsniegšanas brīža ir uzskatāms par spēkā neesošu.³⁵⁸ Tādējādi Sīrijas tiesa, pamatojoties uz valsts publisko kārtību, atteica šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi.

Savukārt citā lietā *Etablissement Public des Vacheries à Hama v. Kaniexpo Marketing Limited*³⁵⁹ starp valsts organizāciju un komersantu *Kaniexpo Marketing* tika noslēgts komerciāls līgums un tajā tika iekļauta šķīrējtiesas klauzula par strīdu izskatīšanu *ICC* šķīrējtiesā Parīzē, Francijā. Jānorāda, ka šajā lietā, tāpat kā iepriekš analizētajā lietā, Sīrijas valdība bija līgumu apstiprinājusi. No publiski pieejamās informācijas konstatējams, ka *Kaniexpo* vērsās *ICC* šķīrējtiesā, kas pieņēma nolēmumu par labu komersantam. *Kaniexpo* attiecīgi vērsās Sīrijas tiesā, Hamā par šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi. Savukārt *Vacheries* vienlaicīgi vērsās tās nacionālajā tiesā, ar lūgumu atzīt *ICC* šķīrējtiesas nolēmumu par spēkā neesošu, jo tā uzskatīja, ka ir pārkāptas Sīrijas nacionālās tiesību normas, proti, nav saņemts valsts padomes saskaņojums par strīda nodošanu šķīrējtiesai. Tiesa atcēla *ICC* šķīrējtiesas nolēmumu, pamatojoties uz šādiem apsvērumiem. Tiesa vispirms atsaucās uz tās nacionālajām tiesību normām, kas paredzēja šāda saskaņojuma nepieciešamību, un pēc tam tā norādīja, ka saskaņojuma neesamības fakts ir pietiekams, lai šķīrējtiesas līgumu atzītu par spēkā neesošu. Papildus tiesa norādīja, ka kopumā tas ir uzskatāms par publiskās kārtības pārkāpumu un attiecīgi šķīrējtiesas nolēmums ir uzskatāms par defektīvu.

Abos iepriekš analizētajos tiesu prakses piemēros, konstatējams, ka nacionālajās tiesību normās noteiktās kārtības neievērošana, kas paredz kārtību, kādā valsts noslēdz šķīrējtiesas līgumus, tika uzskatīta par publiskās kārtības pārkāpumu, kā rezultātā šķīrējtiesas spriedums tika uzskatīts par neizpildāmu, kas ir vērtējams kritiski.

Tāpat tiesu praksē ir konstatējami gadījumi, kā, piemēram, lietā *Stena RoRo AB v. JSC Baltisky Zavod*, kur komerciālā tiesa atteica *SCC* nolēmuma atzīšanu un izpildi, jo “*SCC* nolēmuma

---

³⁵⁸ Case *Fougerollem SA v. Ministry of Defense Syrian Arab Republic*. Administrative Tribunal of Damascus, 31 March 1988 in Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume XV. The Netherlands: Kluwer Law International, 1990, p. 517.

³⁵⁹ Case *Etablissement Public des Vacheries à Hama v. Kaniexpo Marketing Limited*, Higher Administrative Tribunal, 3 October 1988 in Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume XV. The Netherlands: Kluwer Law International 1990, pp. 128 – 130.

izpilde pret *Baltiysky Zavod*, stratēģisku uzņēmumu, ko pārveda valsts, varētu izraisīt tā bankrotu un kaitēt Krievijas suverenitātei un valsts drošībai. Tāpēc izpilde būtu pretrunā ar Krievijas Federācijas publisko kārtību.”³⁶⁰ Šīs lietas pamatā tika apšaubīta šķīrējtiesas līguma spēkā esamība, Krievijas tiesa, atsakot nolēmuma atzīšanu un izpildi, atsaucās uz 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunktu un V panta otro daļu. Autore pozitīvi vērtē to, ka Krievijas Augstākā tiesa šim viedoklim nepievienojās, norādot, ka pienākums maksāt līgumsodu ir paredzēts arī Krievijas normatīvajos aktos un līdz ar to, nav secināms, ka tas būtu pretēji tās publiskai kārtībai.

Tajos gadījumos, kad valsts ir starptautiska šķīrējtiesas līguma puse, šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes stadijā nacionālās tiesas jēdzienu “publiskā kārtība” interpretē ļoti plaši. Šajā jēdzienā tiek ietverta, piemēram, valsts nacionālajās tiesību normās noteiktā kārtība šķīrējtiesas līguma noslēgšanai no valsts puses (un nepieciešamo saskaņojumu neesamība), gan arī ietverot vispārīgās valsts intereses, kas varētu tikt skartas ar attiecīgā šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi pret valsti. Jāuzsver, ka šāda interpretācija nav pieļaujama un var novest pie prettiesiska rezultāta, starptautisko privāttiesību principu pārkāpumiem un šķīrējtiesas institūta deformācijas. Tas pamatojams ar šādiem apsvērumiem.

Valsts noslēgta šķīrējtiesas līguma gadījumā, šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpilde pret valsti vienmēr ir saistīta ar valsts interesēm. Ja 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunktā ietvertais jēdziens “publiskā kārtība” paredzētu plašu un visaptverošu gadījumu loku, kas atsevišķos gadījumos ir noticis, kā tas secināms no analizētās tiesu prakses, tad faktiski rastos situācijas, kad šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpilde pret valsti nebūtu iespējama vispār. Līdz ar to ir papildus nepieciešams izvērtēt kā ir interpretējams jēdziens “publiskā kārtība” šajā aspektā.

A. Van den Bergs (*A. Van den Berg*) norāda, ka “[jāveic – aut. piez.] iekšzemes un starptautiskās publiskās kārtības nošķiršana. Šī nošķiršana nozīmē, ka tas, kas tiek uzskatīts kā attiecināms uz publisko kārtību iekšzemes attiecībās, ne vienmēr attiecas uz publisko kārtību starptautiskajās attiecībās. Saskaņā ar šo atšķirību, virkne lietu, kas tiek uzskatītas kā atbilstošas publiskai kārtībai, ir mazāk starptautiskās lietās. Atšķirība ir pamatota ar atšķirīgajiem mērķiem iekšzemes un starptautiskajās attiecībās.”³⁶¹

Autore piekrīt šim viedoklim, norādot, ka tajos gadījumos, kad valsts ir starptautiska šķīrējtiesas līguma puse, 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunkta piemērotajam tajā ietvertā jēdziena “publiskā kārtība” saturs ir jāinterpretē, ņemot vērā jēdziena “starptautiskā publiskā kārtība” un autores piedāvātā jēdziena “starptautiskā subjektīvā šķīrējtiesa”

³⁶⁰ Case *Stena RoRo AB v. Open Joint Stock Company Baltiysky Zavod*, Supreme Arbitrazh Court of the Russian Federation, 11 September 2009 and Presidium of the Supreme Arbitrazh Court of the Russian Federation, 13 September 2010. Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXXVII. The Netherlands: Kluwer Law International, 2012, pp. 285 – 290.

³⁶¹ Van den Berg A. Why are Some Awards not Enforceable? in *New Horizons in International Commercial Arbitration and Beyond*. ICCA Congress Series – Beijing 2004, Kluwer Law International, 2005, Volume 12, p. 309.

tvērumu. Proti, ja saskaņā ar valsts nacionālajām tiesību normām valsts nav tiesīga noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, vai arī tās nacionālajās tiesību normās ir noteikta kārtība šādu līgumu parakstīšanai, taču valsts, neskatoties uz šo aizliegumu šķīrējtiesas līgumu noslēdz, neievērojot kārtību un piedalās šķīrējtiesas procesā, tad šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes stadijā šis apstāklis nav interpretējams kā “publiskā kārtība”, lai pamatotu šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes pret valsti atteikumu. Pirmkārt, tas būtu pretrunā ar starptautisko publisko kārtību, un otrkārt, valstis starptautiskā līmenī ir tiesīgas noslēgt šķīrējtiesas līgumus, tāpēc nacionālajās tiesībās minētie ierobežojumi vai aizliegumi valsts noslēgta šķīrējtiesas līguma gadījumā starptautiskajā līmenī nav attiecināmi.

Šī darba autorei ir izdevies atrast unikālu lietu Latvijas tiesu praksē, kur tiesa, atsaucoties uz 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otro daļu, aizliegumu Latvijas valsts un pašvaldību iestādēm vērsties šķīrējtiesā vērtēja kā publisko kārtību un atteica starptautiskas šķīrējtiesas sprieduma atzīšanu un izpildi.

Tā lietā par Krievijas Federācijas Tirdzniecības un rūpniecības palātas Starptautiskās Komerčiālās šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanu un izpildi sakarā ar *W* valstī reģistrētās sabiedrības “*Z*” prasību (pieteicējs) pret *X* valsts Prezidenta lietu pārvaldi, ar trešo personu *X* valsts Prezidenta lietu pārvaldes Valsts ražošanas un tirdzniecības unitāro uzņēmumu “*B*” (atbildētājs)³⁶² tiesa vērtēja, vai tiesību subjekta veiktās darbības ir attiecināmas uz valsti un vai valsts ir bijusi šķīrējtiesas līguma puse.

Lietas apstākļi ir īsumā šādi – saskaņā ar Krievijas Federācijas Tirdzniecības un rūpniecības palātas Starptautiskās komerciālās šķīrējtiesas nolēmumu *X* valsts Prezidenta lietu pārvaldes Valsts ražošanas un tirdzniecības unitārajam uzņēmumam “*B*” noteikts pienākums samaksāt sabiedrībai “*Z*” parāda summu, saskaņā ar pušu starpā noslēgto aizdevuma līgumu. Pieteicējs vērsās pirmās instances tiesā Latvijā, lūdzot atzīt un izpildīt šķīrējtiesas nolēmumu pret atbildētāja nekustamo īpašumu, kas atrodas Latvijā. Pirmās instances tiesa izbeidza lietu, nosakot, ka nav konstatējams, vai īpašums izmantots saimnieciskās darbības veikšanai, kā arī, vai atbildētājam nav līdzekļu bankas kontos, kā arī noteica, ka šāda sprieduma izpildes vieta ir valsts *X*. Arī blakus sūdzība tika noraidīta, pamatojoties uz līdzīgiem apsvērumiem.

Prasītājs, pamatojoties uz 1993. gada 3. februāra Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas noslēgto tiesiskās palīdzības lūgumu, kas stājās spēkā 1993. gada 1. jūnijā un Civilprocesa likuma 646. un 647. pantiem, lūdza tiesu atzīt Krievijas Federācijas Tirdzniecības un Rūpniecības palātas Starptautiskās komerciālās šķīrējtiesas nolēmumus un vērst piedziņu pret *X* valstij (*X* valsts Prezidenta lietu pārvaldes personā) piederošo nekustamo īpašumu Latvijā. Pieteikumā norādīts, ka

---

³⁶² Latvijas Republikas Rīgas apgabaltiesas Civillietu kolēģijas 2007. gada 24. maija lēmums lietā Nr. C17128005, CA-0746/20.

starp sabiedrību “Z” kā aizdevēju un X valsts Prezidenta lietu pārvaldes Valsts ražošanas un tirdzniecības unitāro uzņēmumu “B” kā aizņēmēju tika noslēgti trīs aizdevuma līgumi, ar kuriem sabiedrība “Z” aizdevusi X valsts Prezidenta lietu pārvaldes Valsts ražošanas un tirdzniecības unitāram uzņēmumam “B” finansējumu norēķiniem par jēlnaftas iegādi. Savukārt atbildētājs atsaucās uz:

1) 1958. g. *Ņujorkas Konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunktu, norādot, ka “saskaņā ar starptautiskās tiesvedības praksi [...] par publisko kārtību esot uzskatīti tajā skaitā arī valsts pamatprincipi, kuri apstiprināti ar starptautiskajiem līgumiem, kuru dalībniece esot Latvijas Republika”³⁶³;

2) prasītājs esot izvirzījis savas prasības atbildētājam kārtībā, kāda noteikta X valsts normatīvajos aktos par maksātnespēju (bankrotu), kas pašlaik esot izskatīšanas priekšmets X valsts Augstākajā Saimnieciskajā tiesā. Tādējādi nolēmumu par naudas līdzekļu piedzišanu pieteicēja labā izpilde Latvijas Republikas teritorijā esot pretrunā Latvijas Republikas publiskai kārtībai;

3) saskaņā ar X valsts Prezidenta lietu pārvaldes nolikumu (apstiprināts ar X valsts Prezidenta 2000. gada 29. februāra dekrētu Nr. 97), pārvalde ir republikāniska valsts pārvaldes institūcija. Saskaņā ar starptautisko publisko tiesību paražu tiesību normām, uz pārvaldi ir attiecināmi noteikumi par “valsti” kā publisko tiesību subjektu un noteikumi par “valstīm” piešķiramo imunitāti pret citu valstu tiesu jurisdikcijām.

Tādējādi atbildētājs, izmantojot strukturālo pieeju un attiecinot pārvaldi uz “valsti”, kā arī atsaucoties uz publisko kārtību, un valsts imunitātes doktrīnu uzskatīja, ka prasība nav apmierināma.

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija noraidīja pieteicēja pieteikumu par šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, atsaucoties uz šādiem argumentiem:

1) Attiecināmība – neskatoties uz to, ka pušu starpā noslēgtais līgums paredzēja, ka “uzņēmuma manta ir X valsts manta un X valstij, X valsts Prezidenta lietu pārvaldes personā pieder nekustamais īpašums”, tiesa, nevērtējot attiecināmības kritērijus, secina, ka X valsts nav pielīgusi strīdu izskatīšanu starptautiskajā šķīrējtiesā;

2) Publiskā kārtība – tiesa atsauca uz 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunktu, konstatējot publiskās kārtības pamatu. Pirmkārt, tā atsauca uz Latvijas Civilprocesa likuma 487. panta 1. punktu, kas paredzēja aizliegumu šķīrējtiesai izšķirt strīdu, ja tās spriedums var skart tādu personu tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses, kuras nav šķīrējtiesas līguma dalībnieces. Otrkārt, tiesa norāda uz to, ka Latvija ir izmantojusi iespēju ierobežot komercšķīrējtiesu kompetenci, likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu” nosakot, ka konvencijas 2. pants netiek piemērots valsts un pašvaldību iestādēm, kas noteikts Civilprocesa likuma

---

³⁶³ Latvijas Republikas Rīgas apgabaltiesas Civillietu kolēģijas 2007. gada 24. maija lēmums lietā Nr. C17128005, CA-0746/20, 2007. gads.

487. panta 2. punktā, aizliedzot šķīrējtiesā nodot strīdu, kurā kaut viena puse ir valsts vai pašvaldības iestāde, vai ar šķīrējtiesas nolēmumu var tikt skartas valsts vai pašvaldības iestāžu tiesības. Tiesa, tādējādi, sasaistot starptautisko tiesību regulējumu ar nacionālajās tiesību normās ietverto regulējumu, secina, ka aizliegums valsts un pašvaldību iestādēm noslēgt šķīrējtiesas līgumus, ir uzskatāms par Latvijas publisko kārtību *1958. gada Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunkta kontekstā.

3) tiesa norādīja, ka prasītājs nav lūdzis šķīrējtiesu lemt par piedziņas vēršanu uz mantu, bet prasītāja lūgums par Starptautiskās komerciālās šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanu un izpildi, vēršot piedziņu uz X valsts Prezidenta lietu pārvaldes personā piederošu nekustamu īpašumu, neatbilst aizdevumu līgumu noteikumiem par pušu strīdu izskatīšanas kārtību. Starptautiskā komerciālā šķīrējtiesa piedziņas vēršanas kārtību nav noteikusi, bet tās vēršana uz X valstij piederošu nekustamo īpašumu skar citas personas – X valsts – likumīgās intereses, kura nav pielīgusi strīdu izskatīšanu Starptautiskajā komerciālajā šķīrējtiesā.

Vērtējot tiesas sniegto argumentāciju, konstatējams, ka netika vērtēta tiesību subjekta, kas noslēdzis starptautisku šķīrējtiesas līgumu, sasaiste ar valsti. Tikai izvērtējot kritēriju kopumu konkrētajā lietā, iespējams secināt, vai atbilstoši starptautiskajām tiesībām konkrētais līgums ir attiecināms arī uz valsti.

Par Latvijas atrunas pie *1961. g. Eiropas konvencijas* attiecināšanu konkrētajā gadījumā jānorāda uz šīs konvencijas 1. panta 1. punktu, kas paredz, ka konvencija ir piemērojama tādiem šķīrējtiesas līgumiem, kur vienas no līguma pusēm pastāvīgā dzīvesvieta vai atrašanās, slēdzot līgumu, ir līgumslēdzējvalstī – tātad Latvijā. Kas ir būtiski - tiesa nevērtēja X valsts un tās institūciju tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus, kā arī to, vai X valsts ir *1961. g. Eiropas konvencijas* dalībvalsts un vai tā ir noteikusi atrunu. Papildus tam, būtu nepieciešams analizēt veiktās darbības un noslēgto līgumu (aizdevuma līgums ir uzskatāms par komerciālu līgumu), un kādai no valsts imunitātes doktrīnām X valsts pievienojas, kāds ir tiesiskais regulējums un, vai X valsts ir pievienojusies *ANO 2004. g. valsts imunitātes konvencijai*.

Savukārt par aizlieguma šķīrējtiesā nodot izskatīšanai strīdu, kur viena no pusēm ir valsts, uzskatīšanu par publisko kārtību *1958. g. Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunkta kontekstā, jānorāda, ka spriedumā iztrūkst starptautiskās publiskās kārtības (un starptautiskās subjektīvās šķīrējtiesas) izvērtējums, kas, visticamāk, mainītu tiesas izdarītos secinājumus.

Analizējot līdzīgus gadījumus praksē turpmāk, jāņem vērā šādi apsvērumi:

1) saskaņā ar Civilprocesa likuma 646. pantu un 649. panta ceturto daļu, pieteikumu par ārvalsts šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi var noraidīt tikai Civilprocesa likumā un Latvijas Republikai saistošos starptautiskajos līgumos paredzētajos gadījumos. Tas nozīmē, ka, vērtējot

ārvalsts šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, jāpiemēro Civilprocesa likuma un 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* regulējums;

2) 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunkts paredz, ka šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi var atteikt, ja tā atzīšana un izpilde būtu pretrunā valsts publiskajai kārtībai. Publiskās kārtības izvērtējums ir jāveic atbilstoši mūsdienu starptautiskajām tiesībām un tiesu praksei, kā arī apzinoties valstu tiesību noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus universālo raksturu un Latvijas atrunas pie 1961. g. *Eiropas konvencijas* atsaukšanas faktu;

3) Šķīrējtiesu likuma 1. panta otrā daļa paredz, ka minēto likumu piemēro šķīrējtiesu procesiem Latvijā, kuros, saskaņā ar Šķīrējtiesu likuma 5. panta pirmās daļas 2. punktu nevar tikt skatīti strīdi, “kurā kaut viena puse ir valsts vai pašvaldības iestāde vai par kuru pieņemts šķīrējtiesas nolēmums var skart valsts vai pašvaldības iestādes tiesības”. Kā analizēts promocijas darbā iepriekš, ir jānošķir valstu tiesības noslēgt šķīrējtiesu līgumus nacionālā un starptautiskā līmenī, kur aizliegums nacionālajās tiesību normās nevar tikt attiecināts uz starptautiskajiem procesiem, kā arī nevar tikt atteikta šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpilde, pamatojoties uz valsts nacionālajās tiesībās ietvertu aizliegumu noslēgt šķīrējtiesu līgumus. Līdz ar to, autoresprāt, Latvijas kontekstā nacionālajās tiesību normās noteiktais aizliegums valstij noslēgt šķīrējtiesas līgumus nav uzskatāms par publisko kārtību, piemērojot 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunktu.

3.2. Valsts imunitātes doktrīnas nozīme valsts noslēgta šķīrējtiesas līguma gadījumā

Viens no būtiskākajiem apsvērumiem, kas jāņem vērā komersantiem, slēdzot starptautiskus darījumus ar valsti, ir valsts imunitāte. “[...] Jurisdikcijas imunitātes pamatā ir vadošais starptautisko publisko tiesību princips par pienākumu neiejaukties citu valstu iekšējās lietās, un nepiemērot piespiedu pasākumus pret to īpašumu.”³⁶⁴ Valsts imunitātes mērķis ir nodrošināt, lai valstis brīvi varētu pildīt savas funkcijas bez citu valstu iejaukšanās, tā paredz respektēt citas valstis un nodrošināt to suverenitātes aizsardzību – lai cita valsts nepakļautu to savai jurisdikcijai.

Valstis atsaucās uz imunitāti, lai pamatotu, ka pret tām nav uzsākama tiesvedība, vai arī, ka tām piemīt imunitāte pret tiesas nolēmuma izpildi. Vienlaicīgi – “suverēna imunitāte ir [...] princips, ka suverēnu (piemēram, valdību) nevar iesūdzēt bez tās piekrišanas,”³⁶⁵ un “[...] šķīrējtiesas līguma valsts pusei ir aizliegts atsaukties uz savu imunitāti, lai tādējādi nesagrautu vienošanās mērķi.”³⁶⁶ Lai praktiski konstatētu, kā valsts imunitātes doktrīna ietekmē šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi

³⁶⁴ Cheng T. State Immunity, Public Policy and International Commercial Arbitration in Van den Berg A. (ed.). Arbitration Advocacy in Changing Times. ICCA Congress Series – Rio, Kluwer Law International, 2011, Volume 15, p. 363.

³⁶⁵ Bishop R. D. (ed.). Enforcement of Arbitral Awards against Sovereigns. New York: Huntington, JurisNet LLC, 2009, p. 35.

³⁶⁶ Delaume G. R. Sovereign immunity and Transnational Arbitration. Arbitration International, 1987, Vol. 3, Issue 1, p. 30.

pret valsti, ir nepieciešams izvērtēt valsts imunitātes doktrīnas būtību un tās veidus, kā arī to, kā valsts imunitāte valsts noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma gadījumā tiek ierobežota praksē.

Vēsturiski, uz visiem tiem tiesību subjektiem, kas darbojās valsts vārdā, tika attiecināta absolūtā valsts imunitāte, kas paredzēja vienas valsts nepakļaušanu citas valsts jurisdikcijai. “Valstij A starptautiskās tiesības uzlika pienākumu garantēt imunitāti valstij B no valsts A tiesām pilnīgi visos jautājumos, neatkarīgi no to tiesiskā rakstura.”³⁶⁷ Kā norāda prof. J. Bojārs: “Šāda attieksme balstījās uz toreizējo valstu statusu. Pilnīgi pietika pierādīt, ka tiesībattiecību subjekts ir valsts, lai prasība pret to tiktu noraidīta, atsaucoties uz valsts suverēno imunitāti.”³⁶⁸ Taču valstīm, attīstoties un arvien vairāk iesaistoties starptautiskajā tirdzniecībā, tādējādi palielinot noslēgto starptautisko komerciālo darījumu skaitu, izveidojās negatīva attieksme pret pastāvošajām normām un tiesisko regulējumu, kas liedza iesūdzēt valsti tiesā pat tajos gadījumos, kad pastāvēja privāttiesiskās attiecības ar izteikti komerciālu raksturu. “20. gadsimtā pieaugošā valstu iesaistīšanās komercdarbībā izraisīja pakāpenisku absolūtās imunitātes doktrīnas samazināšanos. [...] [Mūsdienās – *aut. piez.*] lielākā daļa valstu piemēro ierobežotās imunitātes doktrīnu.”³⁶⁹

Šādu atziņu apstiprina arī tiesu prakse. *ICC* lietā Nr. 2321 *Solel Boneh International and Water Resources Development International v. Uganda*, *ICC* šķīrējtiesā tika celta prasība pret valsti kā garantijas sniedzēju komerciālam darījumam, ko bija noslēgusi tās iestāde. Viens no valsts argumentiem šajā lietā bija valsts imunitāte. Valsts pārstāvji norādīja, ka imunitātes noteikšanai ir piemērojams līgumslēdzējpusē valsts nacionālās tiesības, un ka “suverēna valsts tiek atbrīvota no jurisdikcijas citā valstī, [...] šo principu attiecinot arī uz šķīrējtiesas procesu.”³⁷⁰ Kā pretarguments izskanēja viedoklis, ka piemērojamas ir Zviedrijas tiesības, kas šādu valsts norādīto regulējumu neparedz. Savukārt *ICC* šķīrējtiesa norādīja, ka “[...] neatkarīgi no tā, kādas ir piemērojamās tiesības līgumam, tam nav nekāda sakara ar suverēna imunitātes aizsardzību. Suverēna imunitāte var darboties kā šķērslis pret jurisdikciju vai novērst izpildes pasākumus, bet tā *per se* netraucē tiesiskās attiecības starp pusēm, kā noteikts līgumā vai citur.”³⁷¹ Papildus tam šķīrējtiesa norādīja, ka nepiekrīt atbildētāju viedoklim par to, ka valsts “tikai tāpēc, ka tai ir augstāks stāvoklis un īpašības, būtu nespējīga sniegt saistošu solījumu. *Pacta sunt servanda* princips ir vispārīgi atzīts starptautiskajās

³⁶⁷ Paporinskis M. Ārvalstu vēstniecību imunitāte darba strīdu jautājumos. *Jurista Vārds*, 2005. gada 15. novembris, Nr. 43 (398), 6.lpp.

³⁶⁸ Bojārs J. *Starptautiskās privāttiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998, 19.lpp.

³⁶⁹ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kröll S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 744.

³⁷⁰ *ICC* Case No. 2321, Preliminary Award in 1974 in Sanders P. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume I. The Netherlands: Kluwer Law International, 1976, p. 134.

³⁷¹ *Ibid.*

tiesībās [..]. Suverēnai valstij ir jābūt pietiekoši suverēnai, lai izdarītu saistošu solījumu, gan saskaņā ar starptautiskajām tiesībām, gan nacionālajām tiesībām.”³⁷²

Tādējādi secināms, ka, pastāvot absolūtajai imunitātei, valstis tiktu nepamatoti aizsargātas tajos gadījumos, kad tās iesaistās komerciālos darījumos un faktiski darbojas kā privātpersona, bet, izmantojot savu statusu, darījumā iegūtu privilēģētāku stāvokli un varētu izmantot iespēju pielietot tos tiesību instrumentus, kas tai piemīt kā suverēnam. Tādējādi mūsdienās, “[..] privātpersonām, kurām ir darījumi ar valsti, [tiek nodrošināta – *aut. piez.*] pieeja tiesām; [..] izmantojot *acta jure imperii* un *acta jure gestionis* nošķiršanu, tiek novērsti jebkādi draudi valsts cieņai vai atbilstoši tās suverēno funkciju izmantošanai,”³⁷³ *acta jure imperii* gadījumos imunitāti saglabājot, savukārt *acta jure gestionis* gadījumos valsts imunitāte tiek ierobežota.

“Galvenais ierobežotās valsts imunitātes princips ir ierobežot vai novērst darbības, kas pārsniedz tās privilēģijas, kas dotas vienai valstij, otrā valstī, veicot savas oficiālās publiskās funkcijas, vai kādā citā veidā pārkāpjot starptautiskās tiesības.”³⁷⁴ Tas nozīmē, ka ierobežotās valsts imunitātes doktrīna garantē pušu līdztiesību un analizējamā jautājuma kontekstā, arī nodrošina šķīrējtiesas līguma efektivitāti un sprieduma izpildāmību, ierobežojot valsts imunitāti attiecībā uz starptautiskajiem komerciālajiem strīdiem. Valsts imunitāti ir būtiski ierobežot, lai nodrošinātu civiltiesisko darījumu tiesisko vidi, un, lai arī valstij, kā starptautiska privāttiesiska līguma pusei, pastāvētu negrozāms pienākums atbildēt par līguma pārkāpumiem un radītajiem zaudējumiem, izpildot spriedumu, kas tādējādi veicinātu otras puses tiesisko drošību un tiesisko paļāvību darījumos ar valsti.

Mūsdienās lielākais vairākums valstu ir pieņēmušas³⁷⁵ ierobežotās valsts imunitātes doktrīnu, par ko liecina pievienošanās starptautiskajiem līgumiem,³⁷⁶ nacionālie tiesību akti,³⁷⁷ kā

---

³⁷² ICC Case No. 2321, Preliminary Award in 1974 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume I. The Netherlands: Kluwer Law International, 1976, p.135.

³⁷³ Brown N. A., Lewis A. J. D. Game of Thrones: A Narrowing Immunity? Journal of International Arbitration, 2013, Vol. 30, Issue 6, p. 692.

³⁷⁴ Brownlie I. Principles of Public International Law. Oxford: Oxford University Press, 7th ed., 2008, p. 319.

³⁷⁵ Izņēmumi ir Ķīna, Honkonga, Dienvidkoreja, sīkāk sk. Kluwer Arbitration Sovereign Immunity Smart Charts. Pieejams: <http://www.kluwerarbitration.com> [skatīts 2013. gada 6. februārī].

³⁷⁶ Piemēram, 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencija; 1972. gada Eiropas Padomes Eiropas konvencija par valstu imunitāti. 1972 European convention on State immunity. Konvenciju ir ratificējušas 8 valstis, viena valsts ir parakstījusi, bet nav ratificējusi, ir spēkā. Council of Europe European Treaty Series No. 74, Strasbourg, 1972. Informācija par tās statusu pieejama: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=074&CM=&DF=&CL=ENG> [skatīts 2020. gada 1. janvārī].

³⁷⁷ Piemēram, ASV 1976. gada “Likums par ārvalstu suverēnu imunitāti”. USA Foreign Sovereign Immunities Act of 1976. Pieejams: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-90/pdf/STATUTE-90-Pg2891.pdf> [skatīts 2013. gada 6. februārī]; Apvienotās Karalistes 1978. gada “Likums par valsts imunitāti”. United Kingdom State Immunity Act of 1978. Pieejams: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/33/pdfs/ukpga_19780033_en.pdf [skatīts 2013. gada 6. februārī]; Austrālijas 1985. gada “Likums par ārvalstu imunitāti”. Australia’s Foreign States Immunities Act of 1985. Pieejams: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2016C00947> [skatīts 2013. gada 6. februārī]; Kanādas 1985. gada “Likums par valsts imunitāti”. Canada’s State Immunity Act of 1985. Pieejams: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/S-18/> [skatīts 2013. gada 6. februārī].

arī tiesu prakse katrā konkrētā gadījumā, kas tādējādi apliecina šo valstu nostāju un pievienošanos ierobežotās valsts imunitātes doktrīnai.

Līdz brīdim, kad Latvija pievienojās 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijai, tieši tiesu prakse bija vienīgais avots, no kā gūt pārlicību par Latvijas pievienošanos konkrētai (ierobežotai vai absolūtai) valsts imunitātes doktrīnai. Tā, piemēram, 2007. gada 12. decembrī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts lietā Nr. SKC – 237 norādījis: “No apelācijas instances tiesas sprieduma izriet, ka tiesa ir izvēlējusies piešķirt absolūto valsts imunitāti vēstniecībai, tajā pašā laikā neapsverot, vai tas, ka atbildētāja, saņemot prasības pieteikumu, ir iesniegusi paskaidrojumus, kurā uz prasību atbildēts pēc būtības, faktiski nav uzskatāms, ka tā ir piekritusi uzņemošās valsts jurisdikcijai šajā lietā, kaut arī pēc tam savu nostāju ir mainījusi. Turklāt tiesa nav ņēmusi vērā, ka pušu starpā ir noslēgts civiltiesisks darījums, tiesa nav vērtējusi vēstniecības veikto darbību raksturu saskaņā ar noslēgtajiem līgumiem, kā arī to, ka dzīvoklis, kurš tika izīrēts vēstniecībai atrodas Latvijas teritorijā un otra darījuma puse ir uzņemošās valsts pilsonis. Līdz ar to ir apsverams jautājums, vai nav piemērojama ierobežotā valsts imunitātes doktrīna, kura pieļauj pret ārvalsts vēstniecībām īstenot uzņemošās valsts civiltiesisko jurisdikciju.”³⁷⁸

Šeit jāuzsver, ka valsts ierobežotās vai absolūtās imunitātes piemērošana vispirms ir valsts nostāja un valsts pievienošanās vienai no doktrīnām – absolūtai vai ierobežotai valsts imunitātes doktrīnai, un tikai pēc tam būtu izvērtējamas pušu veiktās darbības (piemēram, vai ir noslēgts komerciāls līgums), lai secinātu, vai konkrētajā gadījumā valsts imunitāte ierobežojama, vai nav. Kā norādījis M. Paparinskis, “valsts imunitāte nav *jus cogens* norma; tā ir otras valsts tiesība, no kuras tā var atteikties.”³⁷⁹

Interesanta ir lieta Nr. SPC-154/2010, kurā Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts izskatīja prasību par X vēstniecības Latvijas Republikā Konsulārās daļas Sociālās nodrošināšanas nodaļas saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu. Šajā lietā, kuras pamatā ir strīds par noslēgto nomas līgumu, atbildētāja pārstāve norādīja, ka “X vēstniecības Latvijas Republikā Konsulārās daļas Sociālās nodrošināšanas nodaļa nav juridiska persona un nav pakļauta Latvijas vispārējās jurisdikcijas tiesai”³⁸⁰. Tādējādi mēģinot atdalīt konkrēto institūciju no valsts, kā arī norādot uz absolūto valsts imunitāti no jurisdikcijas, saskaņā ar kuru, prasība nav izskatāma Latvijas tiesā. Jānorāda, ka tiesa, pamatojoties uz citiem faktiem, atcēla Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas tiesneša 2010. gada 16. februāra lēmumu un pieteikumu nodeva jaunai izskatīšanai.

Tiesību avots, kas paredz regulējumu valsts imunitātes aspektos tajos gadījumos, kad ir noslēgts šķērējtiesas līgums, ir 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencija.

³⁷⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. SKC – 237.

³⁷⁹ Paparinskis M. Piezīmes par vēstniecību imunitāti. Jurista Vārds, 2008. gada 11. marts, Nr.10 (515), 4.lpp.

³⁸⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2010. gada 7. jūlija lēmums lietā Nr. SPC-154/2010.

Virzot likumprojektu “Par 2004. gada 2. decembra Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par valstu un to īpašuma imunitāti no jurisdikcijas”, tā anotācijā Ārlietu ministrija norādīja, ka pievienošanās konvencijai “radīs skaidrību minētajās tiesiskajās attiecībās un pēc konvencijas stāšanās spēkā paredzēs iespējas arī privātpersonām aizsargāt savas tiesības civiltiesiskās attiecībās ar ārvalsti pārstāvošo tiesību subjektu.”³⁸¹ Anotācijā arī minēts, ka “likumprojekta būtība – nodrošināt ierobežotās valsts imunitātes doktrīnas regulējumu Latvijas tiesību sistēmā un uzlabot konsekventas tiesu prakses veidošanu [...] Pēc Latvijas pievienošanās [k]onvencijai arī citām [k]onvencijas dalībvalstīm būs jārespektē Latvijas valsts un tās īpašumu imunitāte no jurisdikcijas saskaņā ar [k]onvenciju.”³⁸² Šeit gan jāizskaidro, ka arī šobrīd, kad 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencija vēl nav stājusies spēkā, privātpersonas var aizsargāt savas tiesības civiltiesiskās attiecībās, kā arī nav pamata uzskatīt, ka Latvijas valsts un tās īpašumu imunitāte netiktu respektēta.

Neapšaubot šīs konvencijas būtisko lomu starptautiskajās tiesībās, autoresprāt, Latvijas kontekstā galvenais šīs konvencijas spēkā stāšanās piensums būs skaidra valstu nostāja par pievienošanos ierobežotās valsts imunitātes doktrīnai, vienota pieeja jautājumos par valsts imunitātes ierobežošanas aspektiem, valstu īpašumu veidiem pret kuriem vēršama nolēmumu izpilde, kā arī viennozīmīgi tiks nostiprināts starptautisko tiesību princips valsts noslēgta šķīrējtiesas līguma sakarā, kas minēts tās 17. pantā.

2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas III sadaļas “Tiesas process, kurā nedrīkst atsaukties uz valstu imunitāti” 17. pants “Šķīrējtiesas līguma sekas” paredz:

“Ja Dalībvalsts noslēgusi rakstisku vienošanos ar ārvalstu fizisku vai juridisku personu par tādu strīdu nodošanu šķīrējtiesai, kuri skar komerciālu darījumu, šāda Dalībvalsts nevar atsaukties uz imunitāti no otras Dalībvalsts tiesas jurisdikcijas, kura citādi ir kompetenta skatīt lietas, kas attiecas uz:

- (a) šķīrējtiesas līguma spēkā esamību, skaidrojumu vai piemērošanu;*
- (b) šķīrējtiesas procedūru; un*

---

³⁸¹ Likumprojekta “Par 2004. gada 2. decembra Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par valstu un to īpašuma imunitāti no jurisdikcijas” (11. Saeimas likumprojekts Nr. 953/Lp11) anotācija. Iesniegta Saeimā 2013. gada 10. oktobrī. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/0B5A59F9B7D86D76C2257C000028D736?OpenDocument#b>, [skatīts 2015. gada 17. februārī]. Interesanta ir anotācijā norādītā atziņa, ka “imunitāšu garantijas jautājums ir ieguvis īpašu aktualitāti saistībā ar Rīgas – 2014. gada Eiropas kultūras galvaspilsētas plānotajām starptautiskajām izstādēm. Latvijas Republikas vēstniecībai Čehijas Republikā, vedot sarunas ar Čehijas valsts muzeju, bibliotēku un krātuvju pārstāvjiem par to rīcībā esošo kultūras un mākslas priekšmetu iespējamo deponēšanu izstādēm Latvijā, visās sarunās Čehijas puse ir prasījusi sniegt informāciju par normatīvajiem aktiem, kas Latvijā garantētu Čehijas valsts īpašumā esošo mākslas darbu imunitāti pret aizturēšanu vai konfiskāciju. Garantiju pieprasījums attiecas gan uz Latvijas tiesu lēmumu izpildi, gan uz trešo valstu tiesas lēmumu izpildi Latvijā, kas būtu vērsti pret Čehijas Republiku vai tās institūcijām. Latvijas Republikas vēstniecība Čehijā ir konstatējusi, ka minēto garantiju trūkums ierobežo Čehijas kultūras iestāžu dalību vismaz trijos iecerētajos Rīga – 2014 projektos.” Jānorāda, ka Čehijas Republika konvenciju ir parakstījusi 2006. gada 13. oktobrī, taču ratificējusi tikai 2015. gada 12. martā. Par konvencijā nostiprināto būtisko principu attiecībā uz atteikšanos no imunitātes ar šķīrējtiesas līguma noslēgšanu (2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas 17. pants), likumprojekta anotācijā nekas nav minēts.

³⁸² Turpat.

(c) *šķīrējtiesas lēmuma apstiprināšanu vai atcelšanu, ja vien šķīrējtiesas līgums neparedz ko citu.*”

ANO 2004. g. valsts imunitātes konvencijas 17. pants ir būtisks valsts noslēgta starptautiska komerciāla līguma kontekstā, jo tas tieši paredz, ka gadījumos, kad puses šādā līgumā ir iekļāvušas šķīrējtiesas klauzulu, tad uzskatāms, ka valsts tādējādi ir atteikusies no valsts imunitātes pret jurisdikciju. Neskatoties uz to, ka šāds regulējums kopumā ir vērtējams pozitīvi, tas ir izpelnījies kritiku vienveidīgas prakses trūkuma dēļ. K. de Stefano (*C. de Stefano*) norāda, ka “plašie dažādie risinājumi, ko pieņēmušas nacionālās tiesas par valsts puses šķīrējtiesas līguma sekām, jo īpaši nolēmuma izpildi, ir pretrunīgo principu rezultāts. [...] Neprognozējamība un vienprātības trūkums, kas izriet no starptautiskā juridiskā konteksta attiecībā uz šķīrējtiesu starp ārvalsti un privātpersonu nav atrisināts ar 17. pantu.”³⁸³ Savukārt Foksa (*H. Fox*) secina, ka būtu nepieciešams izstrādāt *UNCITRAL* parauglikumu, kurā noteikt kritērijus nolēmuma izpildei pret īpašumiem, kā arī paredzēt pierādīšanas pienākumu valstij, pamatojot konkrētā īpašuma lietošanas mērķi.³⁸⁴ Jāatceras, ka neapšaubāmi konvencijas autoru mērķis bija piedāvāt arī tādu inovatīvu, bet tajā pašā laikā neitrālu regulējumu, kas būtu akceptējams pēc iespējas vairāk valstīm, lai tās pieņemtu lēmumu pievienoties konvencijai, jo tieši no dalībvalstu skaita ir atkarīga tās spēkā stāšanās un universālā piemērošana.

Tas, ka līgumā valsts iekļauj šķīrējtiesas klauzulu, skaidri norāda uz valsts piekrišanu strīdu izšķiršanai starptautiskā šķīrējtiesā. Šāda rīcība no valsts puses nav iespējama tajos gadījumos, kad tā atbalsta absolūto valsts imunitātes doktrīnu, jo tās viena otru izslēdz. Attiecīgi, ja valsts piekrišana ir dota, tad tā ir saistoša un arī izpildāma.

Kā jau norādīts iepriekš, analizējot jautājumu par valsts imunitātes ierobežošanu, vispirms ir nepieciešams konstatēt, kādam no valsts imunitātes doktrīnām (absolūtās vai ierobežotās valsts imunitātes doktrīnai) valsts pievienojas. Attiecīgi otrajā posmā, valsts ierobežotās imunitātes gadījumā, jāvērtē gan valsts ierobežotā imunitāte pret jurisdikciju, gan arī valsts ierobežotā imunitāte pret nolēmumu izpildi.

3.2.1. Principa pamatojums – valsts imunitāte no jurisdikcijas

Starptautiskajās tiesībās pastāv princips, kas paredz, ka starptautiskos komerciālos darījumos, kur viena no pusēm ir valsts un līgumā ir iekļauta šķīrējtiesas klauzula, tā nevar atsaukties uz savu imunitāti no jurisdikcijas, lai izvairītos no šķīrējtiesas procesa, kam tā ir piekritusi. Tad, kad valsts noslēdz starptautisku šķīrējtiesas līgumu, tā automātiski atsakās no savas imunitātes,³⁸⁵ jeb

³⁸³ De Stefano C. Arbitration Agreements as Waivers to Sovereign Immunity. *Arbitration International*, 2014, Vol. 30, No. 1, p. 88.

³⁸⁴ Fox H. State Immunity and Enforcement of Arbitral Awards: Do We Need an UNCITRAL Model Law Mark II for Execution Against State Property? *Arbitration International*, 1996, Volume 12, Issue 1, pp. 92 – 93.

³⁸⁵ Gaillard E., Younan J. (eds.). *State Entities in International Arbitration*. IAI Series on International Arbitration, No. 4, Juris Publishing, 2008, p. 184.

“[...] spēkā esoša šķīrējtiesas līguma esamība novērš valsts veiksmīgu paļaušanos uz suverēna imunitāti.”³⁸⁶ Faktiski, minētais princips garantē to, ka valsts kādā no šķīrējtiesas procesa posmiem nevarēs ietekmēt pušu līdztiesību, izmantojot tiesības, kas tai piemīt ekskluzīvi kā valstij. Praktiski tas nozīmē: lai varētu pamatot valsts atteikšanos no valsts imunitātes pret jurisdikciju, ir jākonstatē spēkā esoša šķīrējtiesas klauzula.

A. Van den Bergs (*A. Van den Berg*) norāda uz četrām fāzēm, kad valstis izmanto atsaukšanos uz valsts imunitāti no jurisdikcijas, lai izvairītos no šķīrējtiesas līguma tiesiskajām sekām: “Šķīrējtiesas tribunālā, tiesā, šķīrējtiesas līguma atzīšanas brīdī, un tiesā šķīrējtiesas nolēmuma izpildes laikā.”³⁸⁷ Pretējā gadījumā, “ja starptautiskās šķīrējtiesas tribunāls sankcionētu šādu rezultātu, tā nespētu īstenot savu galveno pienākumu izpildīt pušu līgumu un tas īstenotu elementāru taisnīguma principa pārkāpumu, padarot puses procesuāli nevienlīdzīgas.”³⁸⁸

Valsts ierobežotās imunitātes doktrīnas kontekstā 2004. g. *ANO valsts imunitātes konvencijas* III sadaļas “Tiesas process, kurā nedrīkst atsaukties uz valstu imunitāti” 10. pants “Komerčiāli darījumi” atsaucas uz komerciāla darījuma strīdu risināšanu, kas nozīmē, ka šī panta piemērošanai vispirms ir jānosaka, vai noslēgtais darījums ir uzskatāms par darījumu ar komerciālu raksturu. Taču kā to praktiski īstenot? A. Van den Bergs (*A. Van den Berg*) izsaka kritiku par šajā konvencijā saglabāto regulējumu nošķirt komerciālos darījumus, norādot, ka šķīrējtiesas līgumiem tas vairs nav būtiski.³⁸⁹ Savukārt K. de Stefano (*C. de Stefano*) šķīrējtiesas procesa kontekstā norāda, ka “ir vēlami tādi noteikumi, kas imunitātes izņēmumu neierobežo ar komerciālu darbību.”³⁹⁰ Autoresprāt, komerciāla darījuma konstatēšana šķīrējtiesas līguma kontekstā ir faktiski *jure imperii* un *jure gestionis* nošķiršanas princips ierobežotās valsts imunitātes piemērošanā, kas tādējādi apliecina, ka noslēgtais darījums pēc būtības ir komerciāls un līdz ar to imunitāte ir ierobežojama.

ICC lietā Nr. 2321, kas analizēta iepriekš, šķīrējtiesa neveica *jure imperii* un *jure gestionis* nošķiršanu, balstoties uz atziņu, ja puses, no kurām viena ir valsts, noslēdz starptautisku privāttiesisku līgumu un iekļauj tajā šķīrējtiesas klauzulu, tad tas automātiski apliecina šī darījuma komerciālo raksturu.³⁹¹ Balstoties uz šo prezumpciju, būtu secināms, ka visi privāttiesiski darījumi, kuros ir

---

³⁸⁶ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kröll S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 746.

³⁸⁷ Van den Berg A. *The New York Arbitration Convention and State Immunity*. Collection of Reports and Materials from the Joint Colloquium DIS/CEPANI/NAI, Cologne, 24 April 1996, p. 49.

³⁸⁸ Wetter J. G. *Pleas of Sovereign Immunity and Act of Sovereignty before International Arbitral Tribunals*. Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, 1985, Vol. 2 Issue 1, p. 15.

³⁸⁹ Van den Berg A. *The New York Arbitration Convention and State Immunity*. Collection of Reports and Materials from the Joint Colloquium DIS/CEPANI/NAI, Cologne, 24 April 1996, p. 54.

³⁹⁰ De Stefano C. *Arbitration Agreements as Waivers to Sovereign Immunity*. Arbitration International, 2014, Vol. 30, No. 1, p. 71.

³⁹¹ *ICC Case No. 2321, Preliminary Award in 1974 in Sanders P.* (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume I. The Netherlands: Kluwer Law International, 1976, p. 135.

ietverta šķīrējtiesas klauzula, ir uzskatāmi automātiski par darījumiem *jure gestionis* valsts imunitātes kontekstā. Salīdzinājumam jānorāda, ka par *jure imperii* darbībām tiek uzskatīti tie gadījumi, kad “valsts, divpusējā ieguldījumu līgumā ir ietvērusi tās piekrišanu strīdus ar ārvalsts investoru izskatīt šķīrējtiesā, saskaņā ar starptautiskajām publiskajām tiesībām”.³⁹² Analizējamā jautājuma kontekstā ir jāņem vērā arī *ANO 2004. g. valsts imunitātes konvencijas* 17. panta attiecināšana uz ieguldījumu līgumu gadījumiem. Līdz ar to, autoresprāt, šķīrējtiesas klauzulas esamība līgumā var kalpot tikai kā papildus nošķiršanas pazīme, konstatējot komerciāla līguma pazīmes. Taču “[..] tas, vai konkrētais darījums, darbība vai aktīvs ir komerciālā izņēmuma robežas ietvaros, ir valsts tiesas jautājums, piemērojot tās nacionālos likumus.”³⁹³

Latvijas tiesu praksē 2010. gada lietā par īpašuma tiesību atzīšanu uz ēkām (būvēm) un īpašuma tiesību nostiprinājuma ieraksta dzēšanu zemesgrāmatā prasītājs par valsts imunitāti diezgan vispārīgi argumentējis, ka “arī valsts imunitāte nav šķērslis strīda, kurā viena no pusēm ir *T* Republika, izskatīšanai Latvijas tiesā. Lietas, kas skar vienas valsts tiesības uz nekustamo īpašumu, kas atrodas otras valsts teritorijā, ir viens no izņēmumiem valsts imunitātei.”³⁹⁴ Visticamāk, prasītājs vēlējās sasaistīt nekustamā īpašuma komerciālo raksturu ar valsts ierobežotās imunitātes doktrīnu, lai pierādītu prasības pamatotību un tiesas jurisdikciju.

Kā secināms no tiesu prakses, tad šķīrējtiesas un nacionālās valsts tiesas, analizējot katrā konkrētā lietā jautājumu par ierobežotās valsts imunitātes piemērošanu, izvērtē, vai atteikšanās no imunitātes pret jurisdikciju nav jau ietverta vai izsecināma no līguma. Tā, piemēram, lietā *Ipirade International v. Nigeria*³⁹⁵ ASV tiesa norādīja: “Atbildētāja piekrišana izskatīt visus strīdus, kas izriet no līguma, saskaņā ar Šveices likumiem un *ICC* noteikumiem, ir uzskatāms par atteikšanos no suverēna imunitātes. Šo atteikšanos nevar atcelt ar vienpusēju atsaukšanu.”

Autoresprāt, ir nepieciešams nodalīt gadījumus, kad, pastāvot noteiktam apstākļu kopumam un valsts veiktajām darbībām, valstij imunitāte vairs nepiemīt (piemēram, noslēdzot šķīrējtiesas līgumu tiek uzskatīts, ka ar noslēgšanas brīdi, tātad, ar šādu darbību, valsts automātiski imunitāti zaudē), no tiem gadījumiem, kad valsts skaidri un nepārprotami ir atteikusies no valsts imunitātes, un līdz ar to ir paudusi nepārprotamu gribu šīs imunitātes nepiemērošanā (piemēram, ietverot līgumā punktu par to, ka valsts atsakās no imunitātes pret izpildi). Šāda atziņa ir saistāma arī kopsakarā ar ierobežotās valsts imunitātes doktrīnu, kas paredz to, ka valsts imunitāte nav absolūta un konkrētos gadījumos valstij tā ir ierobežojama. Pretējā gadījumā būtu nepieciešams visos gadījumos konstatēt

³⁹² Heiskanen V. State as a Private: The Participation of States in International Commercial Arbitration. *Transnational Dispute Management*, Vol. 7, Issue 1, April 2010, p. 2.

³⁹³ Cheng T. State Immunity, Public Policy and International Commercial Arbitration in Van den Berg A. (ed). *Arbitration Advocacy in Changing Times*. ICCA Congress Series – Rio, Kluwer Law International, 2011, Volume 15, p. 367.

³⁹⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2010. gada 24. februāra lēmums lietā Nr. SKC-327/2010.

³⁹⁵ *Case Ipirade International S.A v. Federal Republic of Nigeria*. United States District Court, District of Columbia. Decision of 25 September 1978, 465 F. Supp. 824. Pieejams: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/465/824/1420686/> [skatīts 2017. gada 15. aprīlī].

valsts atteikšanos no tās imunitātes, kas neatbilst ierobežotās valsts imunitātes doktrīnai, kā arī principiem šī jautājuma kontekstā.

ICC lietā *Southern Pacific Properties v. Egypt*³⁹⁶ norādīts, ka valsts, noslēdzot šķīrējtiesas līgumu, atsakās no valsts imunitātes, ko tā vēlāk vairs nevar pamatot kā spēkā esošu ne ar tās nacionālajām, ne arī starptautiskajām tiesību normām. “Tas būtu patiešām apgrūtinoši atzīt starptautisko tiesību vispārējo principu pilnu spēkā esamību un [tiesiskās – *aut. piez.*] sekas attiecībā uz ārvalstu ieguldītāju aizsardzību un tad atzīt, ka valsts var šķīrējtiesā atsaukties uz tās nacionālajiem vai starptautisko tiesību principiem, kas nodrošina tās valsts imunitāti, kā attaisnojumu līgumsaistību pārkāpumiem.”³⁹⁷

Ja atteikšanās no valsts imunitātes nav ietverta līgumā, tad praksē tas tiek risināts šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes posmā. Taču, tā kā valsts imunitātes no jurisdikcijas un nolēmumu izpildes aspekti nav regulēti 1958. g. *Ņujorkas konvencijā*, praksē tiek piemērots minētajā konvencijā ietvertais regulējums, lai atsauktos uz valsts imunitāti šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes stadijā. Piemēram, valstis atsaucas 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* III pantu,³⁹⁸ lai pamatotu, ka saskaņā ar izpildes valsts tiesību normām, valstij imunitāte piemīt, un tādējādi šķīrējtiesas nolēmums nav izpildāms pret valsti. Lai šādu praksi izslēgtu, ir būtiski paredzēt skaidru nacionālo tiesisko regulējumu par valsts imunitātes aspektiem, pirmkārt, lai pusēm garantētu tiesisko paļāvību, otrkārt, nodrošinātu tiesiskā regulējuma skaidrību, kā arī sniegtu pusēm paredzamību par šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes virzieniem.

3.2.2. Principa pamatojums – valsts imunitāte no nolēmuma izpildes

Valstis mēģina izvairīties no šķīrējtiesas līguma, šķīrējtiesas procesa un šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes pret to īpašumiem valsts imunitātes kontekstā divējādi – mēģinot pierādīt, ka nav notikusi atteikšanās no valsts imunitātes pret jurisdikciju, vai arī, ka nav notikusi atteikšanās no valsts imunitātes pret nolēmuma izpildi pret tās īpašumiem, papildus variējot, pret kuru tās īpašumu un kurā valstī šāda izpilde būtu vai nebūtu vērsama. “Pretēji nostājai par imunitāti no jurisdikcijas, šķīrējtiesas līgumi paši par sevi netiek uzskatīti par atteikšanos no imunitātes pret izpildi.”³⁹⁹ Kāpēc valsts imunitātes pret nolēmuma izpildi tiesību institūts nav attīstījies tādā pašā līmenī kā valsts imunitāte pret jurisdikciju? “Šķīstītu diezgan absurdi nodalīt imunitāti no tiesas

³⁹⁶ Case *SPP (Middle East) Ltd., Southern Pacific Properties Ltd. v. Arab Republic of Egypt, The Egyptian General Company for Tourism and Hotels (EGOTH)* Award of 16 February 1983 in Sanders P. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume IX. The Netherlands: Kluwer Law International, 1984, pp. 111-123.

³⁹⁷ *Ibid.*, pp. 118–119.

³⁹⁸ 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* III pants paredz, ka “katra līgumslēdzēja valsts atzīst šķīrējtiesas nolēmumus par obligātiem un izpilda tos saskaņā ar tās teritorijas procesuālajām normām, kur izprasa šo nolēmumu atzīšanu un izpildi, ievērojot tālākajos pantos izsacītos noteikumus. [...]”.

³⁹⁹ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kröll S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 752.

jurisdikcijas no imunitātes no sprieduma izpildes. Pat, ja prasītājs uzvarētu tiesā, viņam nebūtu iespējas spriedumu izpildīt, un attiecīgi procesā ieguldītie resursi būtu bezjēdzīgi izšķērdēti. Neraugoties uz šķietamo neloģismu, starptautisko tiesību normās imunitāte no jurisdikcijas un no izpildes ir atsevišķi tiesību institūti, kuru apjoms un saturs tiek izvērtēti atsevišķi.”⁴⁰⁰

Aktuālā problemātika saistāma ar vairākiem faktoriem. Pirmkārt, nepastāv neviens starptautiski saistošs normatīvais akts, kas ierobežotu valsts imunitāti pret nolēmuma izpildi valsts noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma gadījumā. G. R. Delaume (*G. R. Delaume*) norāda uz “viendabīgu imunitātes tiesību normu trūkumu”,⁴⁰¹ savukārt L. C. Perciballi (*L. C. Perciballi*) saskata politiskus motīvus, norādot, ka “[..] nolēmuma izpilde pret ārvalsti pret tās gribu varētu nozīmēt diplomātisko attiecību pasliktināšanos starp šo valsti un valsti, kurā spriedums tika pasludināts. Šeit juridiskai argumentācija beidzas un notiek ieiešana politiskajā laukā.”⁴⁰²

Otrkārt, tiesiskās sekas – lai arī valstis atzīst, ka strīdus, kuros valsts ir puse, var izskatīt citas valsts tiesā, vēl joprojām juridiskā doma un šī principa praktiskā piemērošana nav attīstījusies tik tālu, lai valsts brīvi piekristu šķīrējtiesas nolēmumu izpildīt pret tās īpašumiem. Valstis piekrīt, ka tās strīdi tiek nodoti izskatīšanai citas valsts tiesā un saskaņā ar citas valsts normatīvajiem tiesību aktiem, taču attiecībā uz nolēmumu izpildi – tā kā šeit ir konstatējamas tiešas juridiskas un finansiālas sekas, kas vērstas uz tās īpašumu apķīlāšanu vai, piemēram, pārdošanu parāda segšanai, no valstu puses šāda principa atzīšana negūst atbalstu.

N. A. Brauns (*N. A. Brown*) norāda, ka “[..] valsts institūcija izmanto šo doktrīnu, zinot, ka ne šķīrējtiesas līgums, ne pievienošanās kādai no starptautiskajām konvencijām nerada atteikšanos no suverēna tiesībām uz imunitāti no izpildes.”⁴⁰³

Par tiesas nolēmumu izpildi un piedziņu pret ārvalsts institūciju, Latvijas Tieslietu ministrijas sniegtajā atzinumā norādīts, ka “[..] jāņem vērā gan attiecībās ar konkrēto valsti spēkā esošais uz spriedumu atzīšanu izpildi attiecināmais tiesiskais regulējums, gan citi būtiski apstākļi, kas konkrētā gadījumā var ietekmēt personas iespējas atzīt un izpildīt Latvijas tiesas spriedumu attiecīgajā ārvalstī, tajā skaitā arī politiska rakstura apstākļi. Pirms tiesvedības uzsākšanas konkrētā valstī, personai ir arī jāizvērtē, kurā valstī spriedumu vajadzēs izpildīt un kurā valstī atrodas manta, attiecībā uz kuru būtu iespējams veikt piedziņu. [..], uzsākot Latvijā tiesvedību pret ārvalsti kā atbildētāju, jāvērtē, vai spriedumu būs iespējams izpildīt Latvijā vai kādā citā valstī. Šajā aspektā

---

⁴⁰⁰ Paparinskis M. Ārvalstu vēstniecību imunitāte darba strīdu jautājumos. Jurista Vārds, 2005. gada 8. novembris, Nr. 42 (397). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc.php?id=120766> [skatīts 2012. gada 1. martā].

⁴⁰¹ Delaume G. R. Sovereign immunity and Transnational Arbitration. Arbitration International, 1987, Vol. 3, Issue 1, p. 28.

⁴⁰² Perciballi L. C. The Application of the New York Convention of 1958 to Disputes Between States and Between State Entities and Private Individuals: The Problem of Sovereign Immunity. The International Lawyer, Chicago, 1978, Vol. 12, No. 1, p. 203.

⁴⁰³ Brown N. A., Lewis A. J. D. Game of Thrones: A Narrowing Immunity? Journal of International Arbitration, 2013, Vol. 30, Issue 6, p. 690.

nozīmīga ir iespējamās sprieduma izpildes valsts izpratne par valsts imunitātes jēdzienu. [..] Starptautiskajās publiskajās tiesībās nepastāv vienota pieeja valsts imunitātes institūta piemērošanā, taču šobrīd dominējoša ir ierobežotās imunitātes doktrīna.”⁴⁰⁴

Ja jautājumā par valsts imunitāti no jurisdikcijas var samērā vienkārši konstatēt, ka valstij pie konkrētiem apstākļiem šāda imunitāte vairs nepiemīt, un līdz ar to, tā var būt par pusi tiesā, tad par valsts imunitāti no izpildes situācija ir savādāka, jo nepieciešams konstatēt valsts atteikšanos no imunitātes pret izpildi katrā konkrētā gadījumā. Papildus tam, autore vērs uzmanību, ka ir jākonstatē ne tikai atteikšanās no šīs imunitātes, bet arī jāpierāda pamatotība šķīrējtiesas nolēmuma izpildei pret konkrētu valsts īpašumu konkrētā valsts teritorijā. “Vairākas nacionālās tiesas ir skaidri izteikušas viedokli par to, ka izpildes imunitāte arī vairs nav absolūta. Taču tās cīnās ar precīziem nosacījumiem un kritērijiem, saskaņā ar kuriem šāda izpildes imunitāte būtu jānodrošina vai jāatsaka.”⁴⁰⁵

Juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka “imunitāte no izpildes pret valsts īpašumu ir radusies no uzskata, ka valstis ir vienlīdzīgas.”⁴⁰⁶ Tāpat tiek minēts, ka, “ja nepastāv imunitāte no jurisdikcijas šķīrējtiesas gadījumā, konsekvence pieprasa, ka nebūtu arī imunitātes no izpildes. Taču pat, ja tiek uzskatīts, ka valsts ir atteikusies no imunitātes no jurisdikcijas, piekrītot šķīrējtiesai, imunitāte no izpildes tiek uzskatīta par absolūtu, saskaņā ar normatīvajiem aktiem un tiesu praksi daudzās valstīs.”⁴⁰⁷ Autore nevar pilnībā piekrist šim apgalvojumam pēc būtības, turpmāk minēto apsvērumu dēļ. Kā konstatēts, tad pastāv absolūtā un ierobežotā valsts imunitātes doktrīna. Absolūtā valsts imunitāte visos gadījumos (gan attiecībā uz jurisdikciju, gan nolēmumu izpildi) paredz valsts imunitāti un līdz ar to šādu lietu nevar skatīt tiesā, kā arī pret šīs valsts īpašumiem nevar vērst nolēmuma izpildi. Savukārt ierobežotā valsts imunitāte pēc būtības norāda, ka valsts imunitāte tiek ierobežota attiecībā uz valsts veiktajām darbībām *jure gestionis*. Taču, nav pieļaujams interpretēt, ka valsts imunitāte ir ierobežojama pret jurisdikciju, bet tā joprojām ir spēkā un ir absolūta pret nolēmumu izpildi, jo tad faktiski valsts imunitāte arī pret jurisdikciju ir uzskatāma par absolūtu (bez juridiski saistoša rezultāta). Piemēram, ja valsts X pievienojas valsts ierobežotās imunitātes doktrīnai, tad ir secināms, ka gan valsts imunitāte pret jurisdikciju, gan valsts imunitāte pret nolēmuma izpildi ir ierobežojama (pastāvot šo ierobežojumu sadalījumam) un nevar būt pilnībā absolūta, jo tad tā izslēdz arī pirmā aspekta tiesiskās sekas. Līdz ar to, autoresprāt, analizējamā jautājuma kontekstā, valsts ierobežotā imunitātes doktrīna ir jāattīsta tādā virzienā, ka valsts noslēgta starptautiska

⁴⁰⁴ Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Civiltiesību departamenta 2010. gada 22. decembra atzinums Nr. 3-1/450, npublicēts.

⁴⁰⁵ Reinisch A. European Court Practice Concerning State Immunity from Enforcement Measures. European Journal of International Law, 2006, Vol. 17, No. 4, p. 804.

⁴⁰⁶ Case *Franz J. Sedelmayer v. the Russian Federation, Embassy of the Russian Federation* Swedish Supreme court Decision of 1 July 2011, p. 5. Pieejams: www.arbitrations.ru/files/articles/uploaded/Supreme_Court_of_Sweden_01072011.pdf [skatīts 2013. gada 17. maijā].

⁴⁰⁷ Van den Berg A. The New York Arbitration Convention and State Immunity. Collection of Reports and Materials from the Joint Colloquium DIS/CEPANI/NAI, Cologne, 24 April 1996, p. 55.

šķīrējtiesas līguma gadījumā, pamatojoties uz valsts uzņemtajām saistībām, valsts imunitāte tiek ierobežota gan no jurisdikcijas (*jure imperii* un *jure gestionis* kritēriji), gan arī no nolēmumu izpildes (nolēmums ir izpildāms, tikai attiecībā uz konkrētiem valsts īpašumiem, saskaņā ar noteiktiem kritērijiem).

Autore saskata nepieciešamību attīstīt teoriju starptautisko šķīrējtiesu jomā tādā virzienā, ka valsts ierobežotās imunitātes doktrīnas kontekstā, valstij jāparedz un jāatzīst ierobežota imunitāte arī attiecībā uz nolēmumu izpildi (šajā posmā – neatkarīgi no konkrētā īpašuma, pret kuru izpilde ir vēršama). Konstatējot valsts pievienošanas ierobežotās valsts imunitātes doktrīnai un nolēmumu izpildes pret valsti pamatojumu, nākamais posms ir attiecīgā valsts īpašuma konstatēšana, pret kuru nolēmumu izpilde būtu vēršama. Nākamais aspekts, kas ir jāvērtē – kritēriji valsts īpašumu noteikšanai, lai secinātu, pret kuriem īpašumiem var vērst nolēmumu izpildi. Viens no šādiem kritērijiem ir identificēts juridiskajā literatūrā,⁴⁰⁸ norādot uz pastāvošo pieņēmumu, ka īpašuma mērķis ir tas, kas nosaka, vai valstij konkrētajā gadījumā piemīt imunitāte no izpildes, vai nē. Autoresprāt, lai arī īpašuma mērķis, pret kuru plānota nolēmumu izpilde var kalpot īpašuma identificēšanas procesā, taču tikai šī konkrētā īpašuma statusu nav pamatoti sasaistīt ar valsts imunitātes esamību vai neesamību. Tāpat, jāatceras, ka gadījumā, ja kāds valsts īpašums ir imūns pret šķīrējtiesas nolēmumu izpildi, tas nenozīmē, ka prasību nevar vērst pret citu īpašumu. Savukārt katra konkrētā īpašuma izmantošanas mērķis palīdz izvērtēt to objektu, pret kuru nolēmumu izpilde vēršama, tādējādi vienlaikus netraucējot valsts suverenitātes īstenošanai. Autoresprāt, konkrētā īpašuma mērķi nav pamatoti tieši sasaistīt ar valsts imunitātes pret nolēmumu izpildi esamību vai neesamību.

A. Van den Bergs (*A. Van den Berg*) piedāvā “neveikt nošķiršanu starp imunitāti no jurisdikcijas un imunitāti no izpildes, un noteikt vienīgo izņēmumu, ka izpilde nevar tikt veikta pret noteiktiem īpašuma veidiem [..].”⁴⁰⁹ Autore piedāvā sadalījumu saglabāt, taču par valsts imunitāti no nolēmumu izpildes nepieciešams precīzāk definēt īpašuma veidus un kārtību, kādā šķīrējtiesas nolēmumu izpildi var vērst pret valsts īpašumiem. A. Van den Berga (*A. Van den Berg*) piedāvātais variants neveikt nošķiršanu radītu situācijas, kad šķīrējtiesas sprieduma izpildes neveikšana pret kādu no valsts īpašuma veidiem attiecīgajā gadījumā tiks uzskatīta par valsts ierobežoto imunitāti no sprieduma izpildes pret konkrēto īpašumu, kas nozīmē, ka nepastāvot sadalījumam, varētu nepamatoti tikt prezumēts, ka pastāv arī imunitāte no jurisdikcijas, kas nav atbalstāms.

---

⁴⁰⁸ Sk. piemēram, Reinisch A. European Court Practice Concerning State Immunity from Enforcement Measures. *European Journal of International Law*, 2006, Vol. 17, No. 4, p. 807.

⁴⁰⁹ Van den Berg A. The New York Arbitration Convention and State Immunity. *Collection of Reports and Materials from the Joint Colloquium DIS/CEPANI/NAI*, Cologne, 24 April 1996, p. 59.

3.2.3. *Acta jure imperii* un *acta jure gestionis* nošķiršana

3.2.3.1. Politiskais un ekonomiskais mērķis līgumu noslēgšanā

Valstis, īstenojot tās politisko un ekonomisko mērķu sasniegšanu, veic *acta jure imperii* un *acta jure gestionis* darbības. *Jure imperii* ir valsts darbības valsts funkciju veikšanai (suverēna akti), savukārt *jure gestionis* ir valsts komerciāla rakstura darījumi (privāttiesiski akti). Lai pilnvērtīgāk izprastu *acta jure imperii* un *acta jure gestionis* un veiktu nošķiršanas kritēriju analīzi, ir jāieskicē politisko un ekonomisko mērķu esamība valsts lēmumu pieņemšanā, jo šie lēmumi, atbilstoši to saturam un mērķiem, tiek īstenoti ar valsts *jure imperii* vai *jure gestionis* darbībām.

“[...] Valsts ir suverēns un tas rūpējas par publisko interešu aizsardzību. Valsts noslēdz [...] līgumu savu pilsoņu vārdā, pārstāvot to kopējās intereses, turpretī privātā līgumslēdzējpusē šādā līgumā ir ieinteresēta sasniegt peļņu nesošus mērķus.”⁴¹⁰ Tajā pat laikā jānorāda, ka arī valsts institūcijas, kas piedalās komercdarbībā un noslēdz saimnieciska rakstura darījumus, to dara ar mērķi, kas neizslēdz ienākumu vai resursu iegūšanu. E. S. Romero (*E. S. Romero*) norāda uz “svārstību starp divām kontrastējošām tendencēm – ekonomisko un politisko.”⁴¹¹ Tāpat tiek arī izdarīts secinājums, ka “valsts daļība [...] komerciālajos līgumos ir ar fundamentāli ekonomisku raksturu.”⁴¹²

No vienas puses, jebkurš komerciāls līgums pēc būtības ir vērsts uz konkrēta ekonomiska mērķa sasniegšanu. G. B. Borns (*G. B. Born*) norāda, ka komerciāls līgums ir “attiecības, kas ietver ekonomiska rakstura apmaiņu, kur viena (vai abas) puses ir iecerējušas gūt peļņu vai citu ekonomisku labumu.”⁴¹³ Taču valsts darījumos neapšaubāmi pastāv arī “valsts interešu”⁴¹⁴ (augstāko vērtību kopuma) jeb kopīgā labuma faktors, ko valstij ir pienākums aizsargāt. Tas nozīmē, ka valsts praktiski noslēdz starptautisku komerciālu līgumu, kas ir identisks tam, ko slēdz komersanti savā starpā, taču šī līguma noslēgšanas mērķis pēc būtības ir vērsts arī uz valstisko funkciju nodrošināšanu. Tie var būt dažāda veida starptautiski komerciāli līgumi, kas, piemēram, noslēgti gan ar mērķi veicināt valsts aizsardzības spēju nodrošināšanu, gan arī praktiskam valsts pārvaldes darbam nepieciešamu objektu iegāde.⁴¹⁵ Kā skaidro prof. J. Bojārs: “Valstij pieder visaptveroša jurisdikcija noteikt savus mērķus,

⁴¹⁰ Maniruzzaman A. F. M. State contracts with Aliens. The Question of Unilateral Change by the State in Contemporary International Law. *Journal of International Arbitration*, 1992, Vol. 9, Issue 4, p. 145.

⁴¹¹ Romero E. S. ICC Arbitration and State Contracts. *ICC International Court of Arbitration Bulletin*, 2002, Vol. 13, No. 1, p. 60.

⁴¹² Guevara Bernal I. The Validity of State Contracts Arbitration: A Law and Economics Perspective. *Revista de la Maestría en Derecho Económico*, Pontificia Universidad Javeriana, Bogota, No. 2, December 2004, p. 19. Salīdzinājumam, sk. Osode P. C. State Contracts, State Interests and International Commercial Arbitration: A Third World Perspective. *Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, 1997, March, Vol. 30, No. 1, p. 42.

⁴¹³ Born G. B. *International Commercial Arbitration*. Wolters Kluwer Law and Business, 2009, p. 266.

⁴¹⁴ Jēdzieni “valsts intereses” un “publiskās intereses” tiek lietoti kā sinonīmi, apzīmējot “jebkādas reglamentētas leģitīmas intereses, ko valstij ir pienākums veikt vai veicināt, vai nu saskaņā ar valsts (konstitucionālajām) tiesību normām, vai arī starptautiskajām tiesībām”. Kulick A. Sneaking Through the Backdoor – Reflections on Public Interest in International Investment Arbitration. *Arbitration International*, 2013, Vol. 29, Issue 3, p. 435.

⁴¹⁵ Piemēram, Latvijā, 2005. gadā tika noslēgts līgums ar *Microsoft* par termiņa pagarinājuma valsts nelicenzētās programmatūras valsts iestādēs licencēšanu, kā arī piekļuves tiesībām *Microsoft* programmatūras izejas kodam (“*source code*”). Valsts kancelejas infografika “Lietas, kurās Valsts kanceleja panākusi valsts interesēm atbilstošu risinājumu,

darbības ietvarus un saturu, kā arī funkcijas, kuras tā grib īstenot šo mērķu sasniegšanā, un spēkus, instrumentus un politiku, kādu tā piemēros. Tas skar visas valstis neatkarīgi no to pārvaldes formas un organizatoriskajām struktūrām. Starptautisko tiesību ietvaros īstenotās valsts funkcijas veido tās pašmāju jurisdikcijas sfēru, kur atzīst un aizsargā starptautiskās tiesības.”⁴¹⁶

Savukārt Dž. P. Karvers (*J. P. Carver*) norāda, ka “pirmā pazīme, kas atšķir komersantu no valsts komerciālos darījumos, ir politiskie elementi lēmumu pieņemšanā.”⁴¹⁷ Tādējādi darījumos, ko noslēdz valstis ar komersantu, tiek izvirzīta vairāku mērķu sasniegšana (kāpēc attiecīgais līgums ticis noslēgts), no kuriem viens ir komerciāls mērķis, un otrs savukārt politisks, kas lielākā vai mazākā mērā parādās jebkurā aspektā darījumos ar valsti. Faktiski valsts darbojas divos līmeņos – publiskajā kā suverēns, veicot valsts publisko interešu nodrošināšanu, un privātajā – kā komerciāla līguma puse (komersants), noslēdzot darījumu. Tas nozīmē, ka valsts var veikt darbības kā suverēns un arī kā komersants, neskatoties uz savu juridisko statusu. Ja katra darījuma komerciālais mērķis ir peļņas gūšana no vienas puses un nepieciešamo preču un pakalpojumu iegūšana tiesību subjekta vajadzībām, no otras puses, tad politiskais mērķis darījumā ir publisko interešu un valsts kopējā labuma nodrošināšana. Darbības, ko valsts veikusi publisko interešu vārdā un valsts funkciju nodrošināšanai ir *acta jure imperii*. “Publiskās intereses pieprasa, ka valsts pārvaldes iestāde ir pilnvarota veikt nepārtrauktu līguma izpildes uzraudzību un tās [publiskās intereses – *aut. piez.*] pilnvaro valsts pārvaldes iestādi veikt konkrētas vienpusējas darbības (“*unilateral powers*”): apturēt, grozīt vai atcelt līgumu, nodot to citai pusei, vai arī pārņemt to. Publiskās intereses ne tikai pilnvaro valsts pārvaldes iestādi izmantot pilnvaras, bet arī uzliek tai par pienākumu izmantot šīs pilnvaras, pildot savu pienākumu pret sabiedrību. Tādējādi, tad, kad valsts aizsargā publiskās intereses, tā rīkojas *jure imperii*.”⁴¹⁸

Jānorāda, ka komerciālie līgumi, kas noslēgti valstisko un politisko apsvērumu dēļ, tāpat kā līgumi, kas primāri noslēgti ar mērķi gūt ekonomisku labumu ir jāvērtē līdzvērtīgi un pusēm jānodrošina vienlīdzīgas tiesības, kā arī jāgarantē darījuma stabilitāte, neatkarīgi no tā mērķa. Diemžēl, ne vienmēr tā tas notiek. Atsaukšanās uz publiskajām interesēm no valstu puses bieži vien tiek izmantots šķērējtiesā kā arguments, lai izvairītos no starptautiskajām saistībām, kas izriet no to noslēgtajiem līgumiem.⁴¹⁹ Tā, piemēram, vienā no pazīstamākajām lietām saistībā ar valsts noslēgtu

---

novēršot zaudētus starptautiskās tiesvedības procesus”, Valsts kanceleja, 2013. Pieejams: https://www.mk.gov.lv/sites/default/files/komunikācijas_files/v_kanceleja_mierizliigums_info.pdf [skatīts 2014. gada 12. februārī].

⁴¹⁶ Bojārs J. Starptautiskās kontraktu tiesības. Starptautiskās privāttiesības, IV sējums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015, 299. lpp.

⁴¹⁷ Carver J. P. The Strengths and Weaknesses of International Arbitration Involving a State as a party: Practical Implications. *Arbitration International*, 1985, Vol. 1, Issue 2, p. 179.

⁴¹⁸ Maniruzzaman A. F. M. State Contracts with Aliens. The Question of Unilateral Change by the State in Contemporary International Law. *Journal of International Arbitration*, 1992, Vol. 9, Issue 4, p. 145.

⁴¹⁹ Romero E. S. The Dialectic of International Arbitration Involving State Parties: Observations on the Applicable Law in State Contract Arbitration. *ICC International Court of Arbitration Bulletin*, 2004, Vol. 15, No. 2, p. 79. Tā, piemēram,

šķīrējtiesas klauzulu un tās spēkā esamību, kas analizēta šajā darbā iepriekš, ir lieta *Benteler v. Belgium*. Interesanti, ka arī šajā lietā tika izmantots “publisko interešu” arguments, mēģinot pierādīt, ka noslēgtais darījums nav ne privāttiesisks, ne arī ar komerciālu raksturu. Tā “Beļģijas valsts izmantoja faktu, ka tās iejaukšanās tērauda rūpniecības pārstrukturēšanā, un, jo īpaši, ABC uzņēmumā, nebija komerciāla darbība, bet gan darbība ar politisku raksturu, ko pieprasa publiskās intereses.”⁴²⁰ Lietas *Benteler v. Belgium* “[..] nolēmums noraida pieņēmumu, ka darījums ir vairāk politisks, nekā komerciāls, ja valsts motivācija [to noslēgt - *aut. piez.*] bija publiskās intereses, nevis peļņas gūšana. [..] tas ir darījuma raksturs, nevis vienas puses nodoms, kas piešķir tam šo raksturu. [..] *jebkas* ko valsts dara pēc definīcijas ir publiskās intereses.”⁴²¹ Autoresprāt, ir pamats uzskatīt, ka šāda veida pieeja šodienas tiesiskajā vidē ir izskausta, taču tas neizslēdz iespēju, ka šāda veida argumenti kā lietā *Benteler v. Belgium*, lai arī, visticamāk, nesekmīgi, praksē var atkārtoties.

Vai ar starptautiskās šķīrējtiesas klauzulu var nodrošināt valsts interešu aizsardzību? Tā, izstrādājot vienu no likumprojektiem par Latvijas atrunas pie 1961. g. *Eiropas konvencijas* atsaukšanu, tika paredzēts, ka “pašvaldību iestādes pirms šķīrējtiesas līguma noslēgšanas pārsūta šķīrējtiesas līguma projektu Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai, lai saņemtu Valsts kancelejas atzinumu par šķīrējtiesas līguma atbilstību valsts interesēm.”⁴²² Likumprojekts paredzēja atsevišķu divu posmu šķīrējtiesas līguma saskaņošanas procedūru pašvaldībām caur “valsts interešu prizmu”, kur tiktu vērtēta šķīrējtiesas klauzulas atbilstība valsts interesēm. Jānorāda, ka piedāvātā redakcija netika atbalstīta.

Pamatojoties uz iepriekšminēto, secināms: valstu noslēgtajos līgumos pastāv līguma noslēgšanas virsmērķis un tā īstenošanas/sasniegšanas juridiskā forma. Virsmērķis ir vadošais motīvs jeb iemesls, kāpēc attiecīgais līgums vispār tiek slēgts. Piemēram, lai veicinātu valsts aizsardzības nodrošināšanu (virsmērķis), tiek noslēgts komerciāls līgums (virsmērķa sasniegšanas juridiskā

---

lietā *Benteler v. Belgium ad hoc* šķīrējtiesa norādīja, ka: “Neskatoties uz politisko pamatojumu, secināms, ka 1980. gada protokola noslēgšana no Beļģijas valsts puses uzskatāma par privāttiesību aktu, kas rada pamatu privāto tiesību un pienākumu piemērošanai [..]”. Case *Benteler et al. v. Belgian State*, Award of *ad hoc* Tribunal, 18 November 1983. Journal of International Arbitration, 1984, Vol. 1, Issue 2, p. 189. Šis ir arī viens no iemesliem, kādēļ komersanti starptautiskos privāttiesiskos darījumos ar valsti parasti izvēlas strīdus risināt starptautiskā šķīrējtiesā, jo skatot publisko un privāto interešu sadursmes aspektus valstu nacionālajās tiesās, apzināti vai nepazināti, bet var tikt ņemti vērā arī citi faktori. Sīkāk sk. Barry L., Terry J. Special considerations When a State is a Party to International Arbitration. Dispute Resolution Journal, February – April, 2006.

⁴²⁰ Case *Benteler et al. v. Belgian State*, Award of *ad hoc* Tribunal, 18 November 1983. Journal of International Arbitration, 1984, Vol. 1, Issue 2, p. 188.

⁴²¹ Paulsson J. May a State invoke its internal law to repudiate consent to international commercial arbitration? Reflections on the *Benteler v. Belgium* Preliminary Award. Arbitration International, 1986, Vol. 2, No. 2, p. 97.

⁴²² Likumprojekta “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” (11. Saeimas likumprojekts Nr. 205/Lp11) anotācija, iesniegta Saeimā 2012. gada 10. februārī. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIV/S11/saeimalivs11.nsf/0/ED4CEB6E5CF3B1A5C22579A00044FB8C?OpenDocument> [skatīts 2012. gada 10. martā]. Sīkāk par šī likumprojekta analīzi sk. Lizinska N. Likumprojekta “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” analīze. Juridiskās zinātnes teorētiskie un praktiskie problēmjaudājumi. Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu III zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 141. – 148. lpp.

forma). Tas nozīmē, ka komerciāla līguma izpildē ir jāvadās pēc virsmērķa īstenošanas juridiskās formas, nevis pēc tā, kāpēc darījums no valsts puses tika vispār noslēgts. Tādējādi secināms, ka šķīrējtiesas procesā un līguma izpildē ar valsti pastāv divu elementu – publiskā un privātā – mijiedarbība, taču šādu elementu esamībai nav pamata ietekmēt tiesiski uzņemtās saistības.⁴²³ Lai praktiski secinātu, kāda valsts darbība tika veikta, ir jāveic *acta jure imperii* un *acta jure gestionis* nošķiršana.

3.2.3.2. Nošķiršanas kritēriji un to praktiskā nozīme

Acta jure imperii un *acta jure gestionis* nošķiršana analizējamā jautājuma kontekstā ir svarīga vairāku apstākļu dēļ. Kā iepriekš tika secināts, lai arī no valsts puses starptautiskais komerciālais līgums ar ārvalsts komersantu var tikt noslēgts, lai īstenotu valsts intereses un sasniegtu politiskos mērķus, noslēgtais līgums pēc tā būtības atbilst komerciāla līguma pazīmēm. No kā savukārt izriet arī pušu – valsts un komersanta tiesības un pienākumi privāttiesiskajās attiecībās. Šādos darījumos abas puses (komersants un valsts) tiek uzskatītas par līdztiesīgām, un līdz ar to valsts, neskatoties uz tās juridisko statusu, tās tiesību un pienākumu apjomā tiek pielīdzināta komersantam. Tādējādi, lai šādā darījumā, kas noslēgts starp valsti un komersantu nodrošinātu līdztiesību un procesuālo stabilitāti, tiesiskais regulējums un tiesu prakse tiek vērsta uz to, lai ierobežotu valsts tiesību instrumentu nepamatotu izmantošanu, kas tai piemīt kā suverēnam. Viens no šādiem tiesību instrumentiem, kas tiek ierobežots, ir valsts imunitāte. Tieši valsts imunitātes ierobežojumu noteikšana par valsts veiktajām *acta jure gestionis* darbībām paredz iespēju uzsākt tiesvedību pret valsti starptautiskā šķīrējtiesā par, piemēram, komerciāla līguma neizpildi, tieši tāpat kā valsts var iesniegt prasību tiesā pret komersantu.

“Kad valsts iesaistās komerciālos darījumos kā privātpersonu partneris vai konkurents, tai nebūtu jābūt privilēģētākā stāvoklī par privātpersonām un tai kā jebkurai darījuma pusei privāttiesībās būtu jābūt pakļautai tās valsts tiesas jurisdikcijai, kurā darījums ir veikts.”⁴²⁴ Valsts imunitātes kontekstā praktiski tas nozīmē – “ja darbība ir veikta *jure gestionis*, tad, neatkarīgi no tā, kas to veicis, kaut vai valsts šī jēdziena šaurākajā izpratnē, valsts imunitāte uz šīm darbībām neattieksies. Savukārt,

---

⁴²³ To apstiprina arī tiesas atziņa lietā *Benteler v. Belgium*: “Tāpēc vien, ka darījums noslēgts politisku mērķu sakarā nenozīmē, ka privāttiesiskam komerciālam līgumam tiktu piemērots speciāls, izņēmuma regulējums. [...] tas būtu pretrunā ar [1961. g. *Eiropas*] konvencijas mērķi izslēgt no tās piemērošanas loka darbības, kurās valsts piedalās, tikai tāpēc, ka ir iesaistīti publisko interešu aspekti. [...] tādējādi neskatoties uz politisko pamatu, [...] tika noslēgts privāto tiesību akts, kas radot pamatu pienākumiem, zaudējumiem un tiesībām.” Paulsson J. *May a State invoke its internal law to repudiate consent to international commercial arbitration? Reflections on the Benteler v. Belgium Preliminary Award*. *Arbitration International*, 1986, Vol. 2, No. 2, p. 95.

⁴²⁴ Fox H. *The Law of State Immunity*. Oxford: Oxford University Press, 2008, p. 248. Jānorāda, ka šāda nošķiršana tiek piemērota tikai tajās valstīs, kas atbalsta ierobežotās valsts imunitātes doktrīnu (piemēram, ASV, Lielbritānija, Francija, Beļģija u.c.), pretēji valstīm, kas piemēro absolūtās valsts imunitātes doktrīnu (piemēram, Ķīna), kur valsts imunitāte pastāv vienmēr un netiek ierobežota. Jau 1950. gadā Austrijas Augstākā tiesa pētījumā par tiesu praksi secināja, ka palielinoties valstu iesaistei komerciālos darījumos, absolūtā valsts imunitāte ir zaudējusi savu aktualitāti un vairs nav uzskatāma par starptautisko tiesību pamatnoteikumu. Shaw M. N. *International law*. Cambridge: Cambridge University Press, 5th ed., 2003, p. 628.

ja darbības *jure imperii* veicējs nebūs valsts kā tās likumdošanas, izpildvaras vai tiesu varas institūcija, bet persona vai privāts uzņēmums, tas tiks uzskatīts par valsti un attiecībā uz to tiks piemērota valsts imunitāte.”⁴²⁵ Tātad valsts noslēgtie komerciālie darījumi ir darbības *jure gestionis*, kam piemērojams atšķirīgs tiesiskais regulējums no darbībām *jure imperii* ietvarā. *Jure imperii* un *jure gestionis* darbību nošķiršana “novērš jebkādu draudus valsts cieņai un [nodrošina – *aut. piez.*] atbilstošu tās suverēno funkciju izmantošanu.”⁴²⁶

Lai konstatētu, vai valsts ir noslēgusi komerciāla rakstura līgumu, nepieciešams veikt *jure imperii* un *jure gestionis* darbību nošķiršanu. Starptautisko komerciālo līgumu kontekstā, grūtības, kas rodas, ir tieši *jure gestionis* darbību praktiskā noteikšana. Lai izvērtētu, vai valsts veiktā darbība ir uzskatāma par *jure imperii* vai *jure gestionis*, ir piemērojamas nošķiršanas teorijas.

Lai noteiktu, kādā tiesību jomā – publiskā vai privātā konkrētā darbība (noslēgtais līgums) ir bijusi veikta, J. Braunlijs (*I. Brownlie*) piedāvā šādus kritērijus:

1. “Vai darījums noticis uz starptautisko privāttiesību, piemēram, līguma, bāzes;
2. Vai konkrēto darījumu būtu varējusi veikt arī privātpersona (darbība ir *jure gestionis* un nav imūna);
3. Vai darījuma mērķis bijis paredzēts publisko funkciju nodrošināšanai.”⁴²⁷

Savukārt A. Kasēze (*A. Cassese*) neatbalsta kritēriju – darījuma raksturs un darījuma mērķis izvērtēšanu, norādot, ka tas var novērst pie atšķirīgiem rezultātiem. “Ja ārvalsts pērk preces, lai tās izmantotu armijas spēku vajadzībām, šī darbība, pamatojoties uz pirmo kritēriju, var tikt kvalificēta kā privātas dabas darījums, un tādējādi noliedz imunitātes pastāvēšanu. Pretēji, skatoties uz mērķi, kāpēc preces tika iegādātas, tiek pastiprināta akta publiskā daba, un tātad, apstiprina imunitāti.”⁴²⁸

Problemātika, veicot konkrētu darbību izvērtēšanu pēc darījuma mērķa ir tā, ka tas ietver ievērojamu *jure gestionis* darbību samazinājumu, jo darījuma mērķa noteikšanā pamatā ir atkarīga no subjektīvas interpretācijas un pieejamajiem objektīvajiem faktiem. H. Foksa (*H. Fox*) min arī šādus kritēriju piemērošanas trūkumus:

1. “Šiem kritērijiem trūkst noteiktības, un tie nekādā veidā nemazina iespējamus riskus komerciālos darījumos ar valstīm;
2. Tie ir par sliktu valstīm, kas savus komerciālos darījumus veic ar mērķi, lai tie būtu caurskatāmi un atbilstoši privātajām interesēm;
3. Ierobežotās valsts imunitātes doktrīna uzņemas nepamatotu valsts veikto darbību klasifikāciju. Piemēram, pieņemot kā galveno kritēriju darījuma komerciāla rakstura

⁴²⁵ Kaktiņa K. Ārvalstu vēstniecību imunitāte pret civiltiesisko jurisdikciju. Jurista Vārds, 2008. gada 20. maijs, Nr. 19 (524), 9.lpp.

⁴²⁶ Brown N. A., Lewis A. J. D. Game of Thrones: A Narrowing Immunity? Journal of International Arbitration, 2013, Vol. 30, Issue 6, p. 692.

⁴²⁷ Brownlie I. Principles of Public International Law. Oxford: Oxford University Press, 7th ed., 2008, p. 333.

⁴²⁸ Cassese A. International law. Oxford: Oxford University Press, 2nd ed., 2005, p. 101.

vai atbilstības privāttiesībām noteikšanu, rodas nepieņemams veikto darbību divdalījums.”⁴²⁹

Autoresprāt, ņemot vērā teorijas attīstību šajā aspektā, šī pieeja ir izmantojama tikai kā viens no kritērijiem *jure imperii* un *jure gestionis* darbību nošķiršanā.

Praktisku kritēriju kopuma piemērošanu iespējams konstatēt lietā *SEEE v. Yugoslavia*. Šajā lietā starp uzņēmumu *SEEE* un bij. Dienvidslāviju tika noslēgts līgums par dzelzceļa izbūvi. Ar šo līgumu tika noslēgts publisko būvdarbu līgums, piegādes līgums un kredītlīnijas atvēršanas līgums. Francijas tiesa, lai noteiktu vai valstij piemīt imunitāte, izvērtēja vairākus būtiskus apsvērumus, kur dominējošā bija nošķiršana pēc noslēgtā līguma mērķa un veida. Būtiski, ka tika vērtēts pazīmju kopums – tika noslēgts ekonomiska rakstura līgums ar privāto tiesību regulējumu un šķīrējtiesas klauzulu, kas uztverams kā līgums, ko būtu varējusi noslēgt privātpersona.⁴³⁰ Tāpat šajā lietā tiesa norāda uz: “Valdības vēlmi, lai līguma darbības laikā pret to attiecas kā pret vienkāršu privātpersonu”,⁴³¹ ko tā īstenojusi, iekļaujot šķīrējtiesas klauzulu ekonomiska rakstura līgumā. Tādējādi šķīrējtiesas klauzulas iekļaušana līgumā tika vērtēta kā norāde uz līguma komerciālo raksturu.

Iepriekš minētā atziņa, kopsakarā ar 2004. g. *ANO valsts imunitātes konvencijas* 17. panta⁴³² regulējumu, var tikt pielietota kā *jure imperii* un *jure gestionis* nošķiršanas pazīme. Līdz ar to *jure imperii* un *jure gestionis* nošķiršanā jāuzsver kritērijs – šķīrējtiesas klauzulas līgumā esamības fakts. Ja valsts ir iekļāvusi šķīrējtiesas klauzulu līgumā, šis apstāklis kopsakarā ar citām pazīmēm var veidot pazīmju kopumu, liecinot par darbībām *jure gestionis* ietvarā. Papildus tam, ņemot vērā *par in parem non habet imperium*⁴³³ principu, secināms, ka šķīrējtiesas klauzulas iekļaušana līgumā, īstenojot tās *jure imperii* darbības no valsts puses netiktu akceptēta tajos gadījumos, kad tas skar valsts suverenitātes funkciju nodrošināšanu.

⁴²⁹ Fox H. *The Law of State Immunity*. Oxford: Oxford University Press, 2008, p. 292.

⁴³⁰ Case *Société Européenne d'Etudes et d'Entreprises (SEEE) by its liquidator Mme. Y. Cleja v. Socialist Federal Republic of Yugoslavia, International Bank for Reconstruction and Development (the World Bank) and others*, Cour d'appel [Court of Appeal], 1st and 2nd Civil Chambers of Rouen, France 13 November 1984 in Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume XI. The Netherlands: Kluwer Law International, 1986, pp. 493 – 494.

⁴³¹ *Ibid*, p. 495.

⁴³² 2004. g. *ANO valsts imunitātes konvencijas* 17. pants paredz: “Ja Dalībvalsts noslēgusi rakstisku vienošanos ar ārvalstu fizisku vai juridisku personu par tādu strīdu nodošanu šķīrējtiesai, kuri skar komerciālu darījumu, šāda Dalībvalsts nevar atsaukties uz imunitāti no otras Dalībvalsts tiesas jurisdikcijas, kura citādi ir kompetenta skatīt lietas, kas attiecas uz: (a) šķīrējtiesas līguma spēkā esamību, skaidrojumu vai piemērošanu; (b) šķīrējtiesas procedūru; un (c) šķīrējtiesas lēmuma apstiprināšanu vai atcelšanu, ja vien šķīrējtiesas līgums neparedz ko citu.”

⁴³³ “Valsts nevar īstenot savas suverēna pilnvaras vai citādi traucēt darbības, ko ārvalsts likumīgi veic tās teritorijā. Šis tiesiskais aizliegums izriet no vispārējā principa, kas uzliek par pienākumu respektēt ārvalstu neatkarību un cieņu (*par in parem non habet imperium*)”. Cassese A. *International law*. Oxford: Oxford University Press, 2nd ed., 2005, p. 98. “*Par in parem non habet imperium*” – saskaņā ar šo principu neviena valsts nevar pieprasīt jurisdikciju pār otru. Cheng T. *State Immunity, Public Policy and International Commercial Arbitration* in Van den Berg A (ed). *Arbitration Advocacy in Changing Times*. ICCA Congress Series – Rio, Kluwer Law International, 2011, Volume 15, p. 363.

Diskutabls ir ANO Starptautiskās tiesas 2012. gada 3. februāra spriedums lietā *Germany v. Italy: Greece intervening*.⁴³⁴ Šajā lietā Vācija iesniedza prasību Starptautiskajā tiesā pret Itāliju, norādot, ka tā neievēro Vācijas kā suverēnas valsts tiesības uz imunitāti. Strīda būtība ir par Itālijas nacionālajās tiesās pieņemtajiem nolēmumiem lietās, kurās tika skatītas prasības pret Vāciju par kompensāciju saistībā ar izdarītajiem kara noziegumiem. Itālijas tiesa atzina, ka valsts imunitāti nepiemēro valsts veiktajām prettiesiskajām darbībām. Grieķijā tika pieņemts līdzīgs spriedums un pieteicējs lūdza sprieduma atzīšanu un izpildi Itālijā. Šī procesa rezultātā tika apķīlāts Vācijas valsts īpašums Itālijā. Tādējādi lietā galvenais jautājums bija par to, vai valstīm piemīt jurisdikcionālā imunitāte arī tajos gadījumos, kad ir veiktas prettiesiskas darbības? Itālija argumentēja, ka valstij nepiemīt imunitāte par *acta jure imperii* darbībām, ja tās ir prettiesiskas un uzskatāmas par noziedzīgām, kas rada visnopietnākos starptautisko tiesību pārkāpumus.

Spriedumā norādīts, ka Vācijas veiktās darbības ir uzskatāmas par *acta jure imperii*, neskatoties uz to, ka tās ir prettiesiskas. Tiesa norādīja, ka valsts imunitāte ir paražu tiesību norma, un Itālija nepamatoti ierobežoja valsts imunitāti. Ņemot vērā šī sprieduma kopējo kontekstu, jānorāda, ka tiesnešu atsevišķajās domās tiek analizēts par citiem iespējamiem risinājumiem, konkrētās lietas būtību (prasību), starptautisko humanitāro tiesību pārkāpumiem un šī sprieduma kopējo ietekmi.⁴³⁵

Analizējot *jure gestionis* ir jāaplūko 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas 2. panta otrā punkta regulējums, kas paredz:

“lai noteiktu, vai līgums vai darījums ir uzskatāms par “komerciālu darījumu” konvencijas 1. punkta (c) apakšpunkta izpratnē, pirmkārt, jānosaka līguma vai darījuma veids, taču jāņem vērā arī darījuma mērķis, ja abas darījuma puses par to ir vienojušās, vai arī, ja uzņemošās valsts praksē šāds darījuma mērķis tiek ņemts vērā, lai noteiktu līguma vai darījuma nekomerciālo raksturu.”⁴³⁶

Lai arī šajā tiesību normā ietvertais regulējums ir skaidrs, jāvērs uzmanība uz šīs konvencijas tulkojumu latviešu valodā. Vērtējot šo tiesību normu ar teleoloģisko metodi, secināms, ka ir neprecīzi tulkots citētās tiesību normas saturs. Proti, šīs tiesību normas tulkojums paredz: lai noteiktu, vai līgums ir uzskatāms par “komerciālu”, pirmkārt ir jāvērtē līguma veids. Tikai tajā gadījumā, ja puses par to ir vienojušās vai arī, ja tas ir saskaņā ar uzņemošās valsts praksi, izvērtē un ņem vērā arī darījuma mērķi. Attiecībā uz lietoto jēdzienu “darījuma veids”, jānorāda, ka šeit piemērotāks ir

⁴³⁴ Case *Germany v. Italy: Greece intervening*. Judgement of the International Court of Justice dated 3 February 2012. I.C.J. Reports, 2012, p. 99.

⁴³⁵ Sk. Separate Opinion of Judge Koroma, Judge Keith, Judge Bennouna, Judge Cançado Trindade, Judge Yusuf, Judge ad hoc Gaja. Case *Germany v. Italy: Greece intervening*. Judgement of the International Court of Justice dated 3 February 2012. Pieejams: <https://www.icj-cij.org/en/case/143/judgments> [skatīts 2016. gada 13. jūnijā].

⁴³⁶ 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas tulkojums latviešu valodā. Likums “Par 2004. gada 2. decembra Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par valstu un to īpašuma imunitāti no jurisdikcijas”: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2013. gada 20. decembris Nr. 250.

“darījuma raksturs”, “darījuma būtība” jeb līguma tiesiskā daba, jo “līguma veids” vairāk norāda uz līguma juridisko formu nevis līguma būtību, tādējādi precīzāk atainojot līgumā analizējamās aspektus, kā arī to paredz šīs konvencijas oriģinālie tulkojumi citās valodās. Autoresprāt, tulkojumā ietvertais vārds “pirmkārt” norāda uz secību, it kā sekojošu “otrkārt”, taču kā norādīts, tas ne visos gadījumos ir piemērojams, līdz ar to par atbilstošāku tulkojumu latviešu valodā uzskatāms “galvenokārt”. Papildus tam, frāze “*if the parties to the contract or transaction*” tulkota kā “ja abas darījuma puses par to ir vienojušās,” izslēdzot daudzpusēja līguma esamību, kā arī svītrotot “līgumu” no šīs tiesību normas tvēruma.⁴³⁷ Autore piedāvā minēto pantu tulkot šādā redakcijā:

“Nosakot, vai līgums vai darījums ir “komerciāls darījums” saskaņā ar 1. (c) punktu, jāvērtē galvenokārt līguma vai darījuma būtība, bet jāņem vērā arī tā mērķis, ja līguma vai darījuma puses par to ir vienojušās, vai, ja uzņemošās valsts praksē mērķis tiek uzskatīts par būtisku līguma vai darījuma nekomerciālā rakstura noteikšanā.”

2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas paskaidrojošajā ziņojumā norādīts, ka darījuma raksturs ir galvenais kritērijs. Ja darījums nav komerciāls vai ir uzskatāms par suverēnas varas īstenošanas darbību, tālāka situācijas izpēte nav nepieciešama.⁴³⁸

Vēl viena metode, kā īstenot *jure imperii* un *jure gestionis* darbību nošķiršanu ir lietā iesaistītā valsts īpašuma veida izvērtēšana. 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencija satur valsts īpašumu katalogu, norādot uz tiem valsts īpašuma veidiem, kas ir imūni, kas nozīmē, ka pret tiem nevarēs vērst sprieduma izpildi. Tie ir, piemēram, intelektuālais un rūpnieciskais īpašums (14. pants), valstij piederoši un ekspluatācijā esoši kuģi (16. pants), militāra rakstura īpašums, kas tiek izmantots militāro funkciju veikšanai (21. panta 1. punkta b) apakšpunkts), īpašums, kas ietilpst valsts kultūras mantojumā, arhīvos un kas netiek un ko nav paredzēts pārdot (21. panta 1. punkta d) apakšpunkts). Jānorāda, ka līdzīgi kā citos gadījumos, arī šī metode nav uzskatāma par universālu, bet drīzāk par vienu no izvērtēšanas kritērijiem.

2012. gada nolēmums lietā “*SerVaas Incorporated v. Rafidian Bank*” norāda uz zināmu pagrieziena punktu analizējamā jautājuma kontekstā. Lietas būtība īsumā ir šāda: pieteicējs *SerVass* vērsās Lielbritānijas tiesā. *Rafidain Bank*, kas ir Irākas valsts kontrolētā banka ar filiāli Londonā, tika uzglabāti ievērojami Irākas finanšu līdzekļi. *SerVaas* norādīja, ka finanšu līdzekļi iegūti

---

⁴³⁷ 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas autentiskajā tekstā angļu valodā noteikts: “*reference should be made primarily to the nature of the contract or transaction*”, autentiskajā tekstā krievu valodā: “*следыем прежде всего исходить из природы этого контракта или сделки*”, autentiskajā tekstā franču valodā: “*en premier lieu de la nature du contrat ou de la transaction*,” autentiskajā tekstā spāņu valodā: “*se atenderá principalmente a la naturaleza del contrato o de la transacción*” (autores izcēlums - N. L.). Latvijas Zinātņu akadēmijas akadēmiskajā terminu datubāzē jēdziens “*nature of the transaction*” vispārīgi tiek tulkots gan kā darījuma raksturs, gan darījuma veids. Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php?term=nature%20of%20the%20transaction&list=nature%20of%20the%20transaction&lang=EN> [skatīts 2013. gada 22. septembrī].

⁴³⁸ Article 2, para 1. Draft Articles on Jurisdictional Immunities of States and their Property, with commentaries. United Nations, 2005, p. 19. Pieejams: http://untreaty.un.org/ilc/texts/4_1.htm [skatīts 2015. gada 1. martā].

komercdarījumos starp banku un tās komerc kreditoriem. Galvenais jautājums, kas tika analizēts – vai ārvalsts parādi un aktīvi, uz kuriem attiecas trešās puses parāda rīkojums, ir neizskarami izpildei saskaņā ar 1978. gada Lielbritānijas valsts imunitātes likumu un vai šādā situācijā ir piemērojams “komerciāla rakstura” darījuma izņēmums. Tiesa norādīja, ka “ir būtiska nevis īpašuma izcelsme, bet gan īpašuma lietošanas faktiskais stāvoklis [un nevis iepriekšējais īpašuma lietošanas raksturs – *aut. piez.*] un nākotnes aspekts.[..] jeb tas, kam īpašums turpmāk tiks lietots un ir paredzēts.”⁴³⁹ Līdz ar to tiesa atstāja spēkā apelācijas instances tiesas spriedumu, kas noteica, ka aktīvi ir imūni.

Saskaņā ar šo nolēmumu, secināms, ka nav jāvērtē īpašuma izcelsme, vai īpašums ir ticis lietots komerciāliem mērķiem pagātnē, un, vai īpašums sākotnēji ir iegūts uz komerciāla darījuma pamata bāzes, bet gan – perspektīvā plānotais finanšu līdzekļu izlietojums. Praktiski šāds tiesas precedents, papildus iepriekšminētajiem “komerciāla rakstura” darījuma nošķiršanas kritērijiem, var radīt nepamatotus ierobežojumus komersantam. Valstij attiecībā uz to īpašumu, kas attiecīgajā brīdī netiek izmantots komerciāliem mērķiem, bet, iespējams, tas sākotnēji ir gūts komerciāla darījuma rezultātā, rodas plašas iespējas atsaukties uz valsts imunitāti. Šādas prakses nostiprināšana, ņemot vērā ierobežotās valsts imunitātes teoriju, nav uzskatāma par turpinošu, bet gan strikti izvērtējamu.

Secināms, ka pastāv vairāku kritēriju un metožu kopums, kā nošķirt *jure imperii* un *jure gestionis* darbības. Tieši izvērtēšanas kritēriju apjoms, specifika un katra gadījuma unikālais raksturs ir iemesls, kāpēc nepastāv universāla pieeja šo darbību nošķiršanā. Secināms, ka, vērtējot līguma raksturu un mērķi, papildus ir jāvērtē arī ar konkrēto līgumu sasniegtais rezultāts un vai noslēgtais darījums kalpo visas sabiedrības interesēm,⁴⁴⁰ kā arī izvērtējums par to, vai sasniegto rezultātu varētu attiecināt arī uz privātpersonu kā līgumslēdzējpusi, kas ir *jure gestionis* gadījumā.

3.2.4. Valsts imunitātes argumenta piemērošana praksē

Lai atbilstoši starptautiskās šķīrējtiesas nolēmumā noteiktajam veiktu tā piespiedu izpildi pret valsti, pusei jāpierāda, ka šķīrējtiesas līgums ir spēkā, ka tas ir attiecināms uz konkrēto tiesību subjektu, kā arī valsts atteikšanos no imunitātes pret jurisdikciju un imunitātes pret nolēmuma izpildi. Papildus tam ir jāidentificē īpašums un konkrētā īpašuma sasaiste ar šķīrējtiesas nolēmuma izpildes vietu, nolēmuma izpildes stadijā. Savukārt tiesību piemērotājam jāatceras un jānošķir, vai valsts ir šķīrējtiesas līguma puse un pret kuru īpašumu šķīrējtiesas nolēmums būs izpildāms.

Tādējādi viens no aspektiem, kas tiks vērtēts, ir tas, vai šķīrējtiesas nolēmuma izpilde ir vēršama pret attiecīgo tiesību subjektu. Lietā *Norsk Hydro ASA v. State Property Fund of Ukraine*

⁴³⁹ Case *SerVaas Incorporated v. Rafidian Bank and others*. Supreme Court of the United Kingdom Judgement of the dated 17 August 2012, UKSC 2011/0247. Pieejams: http://www.supremecourt.gov.uk/decided-cases/docs/UKSC_2011_0247_Judgment.pdf [skatīts 2014. gada 24. februārī].

⁴⁴⁰ Par publisko un privāto tiesību norobežošanas interešu teoriju sk. Briede J. Publiskās un privātās tiesības. Grām.: Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rakstu krājums E. Melņiņa red. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999, 47. lpp.

vērtējot jautājumu par to, vai šķīrējtiesas nolēmuma izpilde var būt vērsta pret tiesību subjektu, kas nav minēts nolēmumā (Ukraina, kas pārstāvēta caur Ukrainas valsts īpašumu fondu “*State Property Fund of Ukraine*”), tiesa norādīja, ka “izpildes tiesa nav nedz tiesīga, nedz tai ir pienākums analizēt nolēmumu pēc būtības, izpētīt šķīrējtiesas pamatojumu vai minēt tās nodomus. Turklāt, izpildes tiesa cenšas nodrošināt, ka nolēmums tiek izpildīts, saskaņā ar tās nacionālā likuma sankcijām.”⁴⁴¹ Tiesa šajā lietā noteica, ka šķīrējtiesas nolēmuma izpildes fāzē, tā vairs neanalizē un neatgriežas pie jautājuma par tiesību subjekta tiesību apjomu noslēgt šķīrējtiesas līgumus, nosakot, ka to veic šķīrējtiesa.

Savukārt lietā *Westland helicopters* par valsts imunitāti, tiesa norādīja, ka “suverēna valsts neietver nodomu atteikties no imunitātes pret jurisdikciju tad, kad tā pati nav piekritusi šķīrējtiesai, un šādu pieņēmumu nevar atspēkot, atsaucoties uz šķīrējtiesas klauzulu, ko parakstījis juridiski patstāvīgs subjekts, pat ja tas ir valsts starpnieks (“*instrumentality*”).”⁴⁴² Autore nevar pievienoties šim apgalvojumam, jo saskaņā ar starptautisko tiesību principiem, jēdziens “valsts” jāinterpretē paplašināti. Ja vadītos pēc šādas interpretācijas, tad praksē tiktu veicinātas situācijas, kad valsts varētu atsaukties uz tās imunitāti no jurisdikcijas, lai pret no nevarētu uzsākt tiesvedību, piemēram, gadījumā, kad līgumu ar šķīrējtiesas klauzulu būtu noslēgusi valsts institūcija, kas vēlāk likvidēta.

Taču no minētās lietas analīzes rezultāta izriet vēl divi papildus secinājumi – pirmkārt, praksē var nākties saskarties ar situācijām, kad, valsts institūcijas noslēgts starptautiskais šķīrējtiesas līgums netiek vērtēts kā valsts atteikšanās no imunitātes no jurisdikcijas (nav skaidrs tās tiesiskais statuss), tādējādi pusei var nākties pierādīt “patieso” saikni starp valsti un tās institūciju konkrētajā darījumā, un, otrkārt, arī šķīrējtiesas līguma attiecināmību uz valsti, lai tādējādi pierādītu atteikšanās no imunitātes pret jurisdikciju faktu. Jānorāda – lai arī juridiskā doma un principi šajā aspektā ir ievērojami attīstījušies kopš analizētā nolēmuma pieņemšanas dienas, taču tas neizslēdz tiesu atšķirīgu interpretāciju arī mūsdienās.

Viena no zināmākajām lietām saistībā ar valsts atteikšanos no imunitātēm ir lieta *Creighton v. Qatar*, lietas apstākļi par šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi pret valsti īsumā ir šādi. *Creighton*, vēloties izpildīt ICC šķīrējtiesas nolēmumu, apķīlāja Kataras valdības aktīvus un bankas kontus, kas atradās Francijā. Lai arī Parīzes tiesa noteica, ka aktīvi bija imūni no apķīlāšanas, jo strīds radās no līguma par slimnīcas būvniecību Katarā, kas bija publiska, un nevis komerciāla saistība, kā arī netika konstatēta tieša atteikšanās no imunitātes pret izpildi,⁴⁴³ Parīzes Augstākā tiesa

⁴⁴¹ Case *Norsk Hydro ASA (Norway) v. The State Property Fund of Ukraine*, High Court of Justice, Queen's Bench Division (Commercial Court) Judgement of 18 October 2002 in Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume XXVIII. The Netherlands: Kluwer Law International, 2003, p. 890.

⁴⁴² Case *Westland Helicopters Ltd. and Arab Organization for Industrialization, United Arab Emirates, Kingdom of Saudi Arabia, State of Qatar, Arab Republic of Egypt and Arab British Helicopter Company*, Interim Arbitral Award of 5 March 1984. *International Legal Materials*, Vol. 23, No. 5, September 1984, pp.1071 – 1089.

⁴⁴³ Judgement dated 31 January 1997, Judge of Execution of the Tribunal de Grande Instance of Paris, Case No. 96/84282); Judgement dated 11 June 1998, Paris Court of Appeal, Case No. 97/ 07089), cited in Meyer – Fabre N.

noteica, ka “piekrītot ICC šķīrējtiesai, Katara apņēmas izpildīt nolēmumu tieši, kā noteikts ICC reglamentā un līdz ar to arī atteicās no izpildes imunitātes.”⁴⁴⁴ Tādā veidā lietā *Creighton v. Qatar* tika pausta atziņa, kas uzskatāma par ievērojamu pagrieziena punktu valsts noslēgta šķīrējtiesas līguma interpretācijā starptautiskā līmenī, paredzot, ja valsts ir piekritusi šķīrējtiesas procesam (šajā gadījumā – pielīgstot ICC šķīrējtiesu), tad valsts ir ne tikai atteikusies no imunitātes no tiesas jurisdikcijas, bet arī no imunitātes no nolēmuma izpildes.

Minētajā lietā tika sniegta atsauce uz ICC reglamenta 28. 6. apakšpunktu, kas paredz, ka katrs nolēmums ir pusēm saistošs un, ja puses ir vienojušās par strīda nodošanu ICC šķīrējtiesai, tad saskaņā ar tās reglamentu, pusēm ir pienākums nekavējoties izpildīt nolēmumu. Tādējādi tiek uzskatīts, ka puses ir atteikušās no jebkurām tādām tiesībām, kas varētu ierobežot nolēmuma izpildi. Jānorāda, ka sniegtā atsauce uz ICC reglamenta 28. 6. apakšpunktu kā pamatu, saskaņā ar kuru tika konstatēta valsts atteikšanās no imunitātes pret nolēmuma izpildi tiek vērtēta dažādi, viennozīmīgi nesecinot, vai tā ir pietiekoša, jo nesatur nekādu konkrētu atsauci uz valsts imunitātes aspektu.⁴⁴⁵

ICC reglamenta komentāros par 28. 6. apakšpunkta piemērošanu norādīts, ka “šis apakšpunkts paredz vispārējo principu, ka no pusēm ir sagaidāms, ka tās ievēros ICC šķīrējtiesas nolēmumu”⁴⁴⁶ un saistībā ar *Creighton* lietu minēts, ka “tiek uzskatīts, ka valsts, kas ir piekritusi ICC šķīrējtiesai, ir atteikusies no imunitātes pret izpildi Francijā.”⁴⁴⁷ Līdzīgi ICC lietā Nr. 10623 norādīts uz “vispārpieņemtu starptautiskās šķīrējtiesas principu, kas atspoguļots ICC reglamenta 35. punktā, kas liek šķīrējtiesas tribunālam darīt visu iespējamo, lai nodrošinātu to, ka jebkurš nolēmums, ko tas pieņem, ir vēlāk izpildāms.”⁴⁴⁸

Enforcement of Arbitral Awards Against Sovereign States. A New Milestone: Signing ICC Arbitration Clause Entails Waiver of Immunity from Execution Held French Court of Cassation in *Creighton v. Qatar*, July 6, 2000. Mealey's International Arbitration Report, Volume 15, Issue 9, September 2000, p. 2.

⁴⁴⁴ Case *Creighton Limited v. Minister of Finance and Minister of Internal Affairs and Agriculture of the Government of the State of Qatar*, Cour de Cassation [Supreme Court], decision dated 6 July 2000 in Van den Berg A (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXV. Kluwer Law International, 2000, p. 460. Sk. arī *State of Qatar v. Creighton Ltd* Cour de Cassation [Supreme Court] decision dated 16 March 1999 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXV. Kluwer Law international, 2000, p. 451.

⁴⁴⁵ Meyer – Fabre N. Enforcement of Arbitral Awards Against Sovereign States. A New Milestone: Signing ICC Arbitration Clause Entails Waiver of Immunity from Execution Held French Court of Cassation in *Creighton v. Qatar*, July 6, 2000. Mealey's International Arbitration Report, Volume 15, Issue 9, September 2000, p. 3.

⁴⁴⁶ Derains Y., Schwartz A. E. A Guide to the ICC Rules of Arbitration. The Hague: Kluwer Law International, 2005, 2nd ed., p. 319.

⁴⁴⁷ Ibid, p. 321.

⁴⁴⁸ ICC Case No. 10623/AER/ACS *Salini Costruttori S.P.A. v. The Federal Democratic Republic of Ethiopia, Addis Ababa Water and Sewerage Authority*, Award regarding the Suspension of Proceedings and Jurisdiction, dated 7 December 2001, para 140. Pieejams: http://www.italaw.com/documents/Salini_v_Ethiopia_Award.pdf [skatīts 2014. gada 26. augustā]. Sk. arī Crivellaro A. Note – Award of 7 December 2001 in Case No.10623. ASA bulletin, Kluwer Law International, 2003, Vol. 21, Issue 1, p. 77.

Jānorāda, ka *Creighton* centās izpildīt šķīrējtiesas nolēmumu ASV tiesās,⁴⁴⁹ taču tās atteica nolēmuma izpildi, pamatojoties uz 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļās e) apakšpunktu.

Kā norāda N. B. Turka (*N. B. Turck*), tad šāds tiesas secinājums ir balstīts uz ASV normatīvajiem aktiem un ASV tiesu interpretāciju, saskaņā ar kuru “[...] ārvalsts suverēns, parakstot šķīrējtiesas klauzulu (vai brīvprātīgi tajā piedaloties) izvēlas šķīrējtiesu attiecīgajā jurisdikcijā un atsakās no tās imunitātes pret izpildi, kas izriet no šķīrējtiesas nolēmuma (*of the resulting arbitral award*).”⁴⁵⁰ Savukārt E. S. Romero (*E. S. Romero*) norāda, ka ar kasācijas tiesas spriedumu “noliekot privāto un publisko tiesību subjektus *Creighton* un Kataras valsti uz vienlīdzīgiem pamatiem, Kasācijas tiesa vēlējās atbalstīt noteiktību darījumos, doto solījumu, ‘līgumisko ētiku’, labu ticību, vēl vairāk, šķīrējtiesas līguma iedarbību un starptautiskās komerciālās šķīrējtiesu kā strīdu risināšanas metodi, kas izriet no valsts līgumiem.”⁴⁵¹

Lai arī šī lieta tiek bieži citēta, taču tā nav automātiski vispārināma attiecībā uz visiem šķīrējtiesu regulējumiem. Autoresprāt, šķīrējtiesas reglamenta attiecināšana uz līgumu pati par sevi, bez citu kritēriju izvērtēšanas, nenozīmē automātisku valsts atteikšanos no imunitātes pret izpildi. Tādā gadījumā šo principu varētu paplašināt, paredzot, ka arī šķīrējtiesas līguma pielīgšana pati par sevi, neatkarīgi no institūcijas (prezumējot, ka visiem šķīrējtiesu nolēmumiem ir jābūt izpildāmiem) nozīmē automātisku atteikšanos no valsts imunitātes pret nolēmuma izpildi.

Lai nostiprinātu valsts atteikšanos no imunitātes pret nolēmuma izpildi valsts noslēgta šķīrējtiesas līguma gadījumā, jānorāda, ka valstis, noslēdzot šķīrējtiesas līgumu, ierobežo tās imunitāti uz konkrētiem darījumiem (komerciālais aspekts) un nolēmumu izpildi uz konkrētiem īpašumiem (īpašumu noteikšanas kritēriji). Noslēdzot starptautisku šķīrējtiesas līgumu un piekristot šķīrējtiesai – privātam strīdu izšķiršanas mehānismam, valstij ir jāuzņemas arī no šī procesa izrietošās tiesiskās sekas. Lai neietekmētu valsts pamatfunkciju izpildi, vienīgais objektīvais ierobežojums šādos gadījumos ir valsts īpašumu noteikšana, pret kuriem nolēmuma izpilde ir vērojama.

Autoresprāt, lai nostiprinātu valsts atteikšanos no imunitātes pret nolēmuma izpildi, to varētu iekļaut pašā līguma tekstā, tādējādi izvairoties no vēlākām diskusijām un visa procesa paildzināšanas, kā to arī paredz 2004. g. *ANO valsts imunitātes konvencijas* 18. pants, ar nosacījumu, ja par to izdodas vienoties. Taču tajā pat laikā jāatceras, ka situācijas risinājumu *Creighton v. Qatar* lietā pusēm nesniedza valsts atteikšanās no imunitātes pret nolēmuma izpildi konstatācija ar *ICC* šķīrējtiesas

⁴⁴⁹ Sk. Lipe G. S., Brown A. C. *Waivers of Sovereign Immunity from Execution: A Comparison of the French and American Approaches*. *Business Law International*, International Bar Association, Issue 2, 2002, p. 211 – 218.

⁴⁵⁰ Turck N. B. *French and US Courts Define Limits of Sovereign Immunity in Execution and Enforcement of Arbitral Awards*. *Arbitration International*, Kluwer Law International, 2001, Vol. 17, Issue 3, p. 341.

⁴⁵¹ Romero E. S. *ICC Arbitration and State Contracts*. *ICC International Court of Arbitration Bulletin*, 2002, Vol. 13, No. 1, p. 46.

pielīgšanu, jo galvenā problēmas sakne šajā lietā bija par to, pret kuru īpašumu un kurā valstī šāds nolēmums būs izpildāms.

Vēl viena metode, kā pusei komerciālā darījumā ar valsti nodrošināties pret tās valsts imunitātes nepamatotu izmantošanu, ir paša līgumā paredzēt, ka valsts atsakās gan no valsts imunitātes pret jurisdikciju, gan nolēmuma izpildi. Taču arī šajā gadījumā uzreiz jānorāda, ka pušu pielīgtais regulējums ir tiesas interpretācijas avots, kas var novest pie atšķirīgiem rezultātiem. Tā lietā *Embassy of the Russian Federation v. Compagnie NOGA*⁴⁵² pašā līgumā atrunātā valsts atteikšanās gan no imunitātes pret jurisdikciju, gan no imunitātes pret nolēmuma izpildi nebija pietiekoša, jo nolēmuma izpilde tika atteikta, pamatojoties uz diplomātisko imunitāti. Lietas apstākļi īsumā bija šādi. Starp uzņēmumu *NOGA* un *PSRS*, un vēlāk Krievijas Federāciju, tika noslēgti aizdevuma līgumi. Līgumi paredzēja strīdu izskatīšanu *SCC*, un, kas ir būtiski, arī saturēja regulējumu, kas paredzēja, ka “valsts pakļaujas privāttiesībām un komercietībām, ciktāl sniedzās tās pienākumi saskaņā ar šo līgumu. Valsts atzīst, ka aizdevumi, piegādes un izpilde saskaņā ar šo līgumu ir privāta un komerciāla rakstura darbības. Valsts nedrīkst paļauties vai nu tiešā veidā, vai arī caur tās aktīviem un ienākumiem uz jebkādu imunitāti no jurisdikcijas, izpildes, aresta vai jebkādas citas tiesas procedūras attiecībā uz tās pienākumiem saskaņā ar šo līgumu.”⁴⁵³ Attiecīgi, līgumu izpildes gaitā *NOGA* vērsās *SCC* šķīrējtiesā, un tā izdeva nolēmumu par labu šim uzņēmumam. *NOGA* vērsās Parīzes tiesā ar lūgumu apķīlāt Krievijas Federācijas vēstniecības Francijā bankas kontus. Neskatoties uz valsts atteikšanos līgumā gan no imunitātes no jurisdikcijas, gan arī no šķīrējtiesas nolēmuma izpildes, tiesa, atsaucoties uz diplomātisko imunitāti, konstatēja, ka konkrētais īpašums ir nepieciešams valsts funkciju nodrošināšanai. Savukārt atteikšanās no diplomātiskās imunitātes netika konstatēta un līdz ar to, nolēmuma izpilde nebija iespējama. Šāds piemērs parāda pastāvošo pieeju, kad šķīrējtiesas nolēmumu izpilde pret valsts īpašumu, uzskatāma vairāk par izņēmumu no vispārējās kārtības, nevis vispārpieņemtu praksi.

E. Gaijārs (*E. Gaillard*) norāda: “Kad kreditori cenšas izpildīt lēmumu pret valsti caur tās aktīviem, kas paredzēti *jure imperii* darbībām, valsts atsauksies uz tās imunitāti no izpildes; kad kreditori cenšas konfiscēt aktīvus, kas paredzēti *jure gestionis* darbībām, tiem atbildēs, ka tie vērsās pret nepareizo debitoru. Tā rezultātā valsts faktiski ir tādā stāvoklī, kur tai ir pilnvaras izpildīt, pēc saviem ieskatiem, tikai tos nolēmumus, kurus tā izvēlas izpildīt.”⁴⁵⁴ Neapšaubāmi, prakse, ka ar šķīrējtiesas līguma noslēgšanu tomēr pilnībā (arī neizdalot īpašuma veidus) netiek nodrošināta arī

---

⁴⁵² Case *Embassy of the Russian Federation in France, Permanent Delegation of the Russian Federation at UNESCO, Commercial Bureau of the Russian Federation in France v. Compagnie NOGA d'Importation et d'Exportation*, Cour d'Appel [Court of Appeal] decision dated 10 August 2000 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXVI. The Netherlands: Kluwer Law International, 2001, pp. 273 – 276.

⁴⁵³ Ibid, p. 274.

⁴⁵⁴ Gaillard E., Savage J. (eds.). Fouchard Gaillard Goldman on International Commercial Arbitration. The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 183.

atteikšanās no valsts imunitātes pret nolēmuma izpildi nebūtu atbalstāma, jo, pirmkārt, tādējādi tiek ievērojami mazināta pušu līdztiesība un otram līgumslēdzējpusē pastāvētu risks, neskatoties uz to, ka līgumā ietverta šķīrējtiesas klauzula, un tiks pierādīts, ka valsts tādējādi ir atteikusies no imunitātes, valsts var atsaukties un pierādīt imunitāti no izpildes, kā rezultātā šķīrējtiesas nolēmums nebūs izpildāms. Otrkārt, ja šķīrējtiesas procesa mērķis kopumā ir sniegt pusēm strīda risinājumu, tad šādam risinājumam ir jābūt arī izpildāmam.

Lielisks piemērs no prakses, kas vienkopus atspoguļo iepriekš analizētos aspektus, ir lieta *Svenska Petroleum Exploration AB v. Lithuania*.⁴⁵⁵ Šajā lietā starp uzņēmumu *Svenska Petroleum Exploration AB* no vienas puses un *AB Geonafta* no otras puses tika noslēgts kopuzņēmuma līgums. Līgumā tika iekļauta šķīrējtiesas klauzula par strīdu izskatīšanu ICC šķīrējtiesā, kā arī paredzēja, ka līgumam piemērojami Lietuvas normatīvie akti. Par valsts imunitāti līgums paredzēja, ka valdība un uzņēmums neatsaucami atsakās no tās tiesībām uz suverēna imunitāti.

Uzņēmums *AB Geonafta* 2000. gadā tika privatizēts, iepriekš tas piederēja valstij un tika vadīts no Lietuvas valdības puses, taču tam bija patstāvīgas juridiskās personas statuss. Pēc prasības celšanas ICC šķīrējtiesā, Kopenhāgenā, Dānijā, pret Lietuvas valdību un *AB Geonafta*, Lietuvas valdība iebilda pret šķīrējtiesas tribunāla jurisdikciju skatīt lietu, norādot, ka tā nav kopuzņēmuma līguma puse un līdz ar to, šķīrējtiesas klauzula uz to nav attiecināma. Šķīrējtiesa pieņēma nolēmumu par labu *Svenska* un uzņēmums vērsās Londonas tiesā par šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, kas, savukārt pieņēma nolēmumu par labu uzņēmumam. Taču Lietuvas valdība iebilda pret šo nolēmumu, norādot, ka tai, kā neatkarīgai suverēnai valstij, ir imunitāte no jurisdikcijas. Tiesa norādīja, ka šis arguments nav pamatots, jo ar šķīrējtiesas tribunāla nolēmumu tika atzīts, ka Lietuvas valdība ir puse līgumam. Jānorāda, ka arī Lielbritānijas Augstākā tiesa apstiprināja šo lēmumu.⁴⁵⁶ Jāņem vērā, ka Lielbritānija ir uzskatāma par šķīrējtiesām draudzīgu jeb “*pro-arbitration*” valsti, un, iespējams, citā valstī netiktu panākts tāds rezultāts. No sprieduma analīzes izriet netiešs secinājums – ja līgums satur valsts atteikšanos no imunitātes, tad šādu atteikumu var izteikt tikai valsts vai tās institūcija, tāpēc būtu prezumējams, ka līgumu ir noslēgusi valsts. Savukārt, ja tiek pierādīts, ka līgumu nav noslēgusi valsts, tad tas nozīmē, ka nebūs arī jāpierāda valsts atteikšanās no imunitātes pret sprieduma izpildi. Tas nozīmē, ka pušu tiesvedības stratēģija šādās lietās varētu tikt mainīta atkarībā no tā, vai tiek pierādīts, ka valsts ir šķīrējtiesas līguma puse.

---

⁴⁵⁵ Case *Svenska Petroleum Exploration AB (Sweden) v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafta (Lithuania)*. High Court of Justice, Queen's Bench Division (Commercial Court) Judgement of 4 November 2005 in Van den Berg A.(ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXXI. The Netherlands: Kluwer Law International, 2006, pp. 906 – 942.

⁴⁵⁶ Case No. B6/2005/2737 *Svenska Petroleum Exploration AB v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafta (Lithuania)*. Supreme Court of Judicature, Court of Appeal (Civil Division) on appeal from the High Court of Justice Queen's Bench Division (Commercial Court) Judgement of 13 November 2006. Pieejams: https://arbitrationlaw.com/sites/default/files/free_pdfs/svenska_petroleum_exploration_ab_v_lithuania_and_ab_geonafta_2006_ewca_civ_1529.pdf [skatīts 2017. gada 16. aprīlī].

Arī Latvijas tiesu praksē tika skatīta lieta par ārvalsts šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi Latvijā, kur valsts institūcija ir šķīrējtiesas līguma puse, taču prasītājs šķīrējtiesas līgumu ar valsti tieši nav noslēdzis. Starp ārvalsts uzņēmumu “Z” un SIA “Y” bija noslēgts līgums par konsultāciju sniegšanu, ar kuru SIA “Y” bija uzņēmusies pilnu atbildību par sniegtajiem pakalpojumiem, galvojot par to rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu. SIA “Y” bija ieteikusi uzņēmumam “Z” noslēgt aizdevuma līgumu ar X valsts Prezidenta lietu pārvaldes valsts ražošanas un tirdzniecības unitāro uzņēmumu “C”, aizdodot naudas līdzekļus. Attiecīgi uzņēmums “Z” bija noslēdzis aizdevuma līgumus, taču valsts uzņēmums “C” izsniegtās aizdevuma summas pilnībā nav atmaksājis, nodarot zaudējumus uzņēmumam “Z”. Aizdevuma līgumos pielīgts, ka strīdi izskatāmi “Krievijas Federācijas Tirdzniecības un rūpniecības palātas Starptautiskajā Komerčiālajā šķīrējtiesā” saskaņā ar Krievijas likumiem, kur strīds starp uzņēmumu “Z” un valsts uzņēmumu “C” arī tika izskatīts, nolemjot piedzīt finanšu līdzekļus no valsts uzņēmuma “C” par labu uzņēmumam “Z”. Ar X valsts Augstākās saimnieciskās tiesas lēmumu tika atteikts atzīt un izpildīt Krievijas Federācijas Tirdzniecības un rūpniecības palātas Starptautiskās Komerčiālās šķīrējtiesas spriedumus. Jānorāda, ka ārvalsts uzņēmums “Z” mēģināja izpildīt Krievijas Federācijas Tirdzniecības un rūpniecības palātas Starptautiskās Komerčiālās šķīrējtiesas spriedumus arī Latvijā pret valsts X īpašumiem Jūrmalā, taču tiesa sprieduma atzīšanu un izpildi atteica.⁴⁵⁷ Tā kā izpilde tika atteikta, un SIA “Y” tika atzīta par maksātnespējīgu, maksātnespējas administrators cēla prasību pret X valsti, X Prezidenta lietu pārvaldes personā par kaitējuma un zaudējumu atlīdzināšanu.

Prasītājs šajā lietā norādīja, ka “konkrētās prasības pamats ir X valsts neatļauta darbība, kuras rezultātā valsts uzņēmums “C” neizpildīja savas saistības, kā arī atsaucas uz Līguma starp Latvijas Republiku un X valsti par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civilajās, ģimenes un krimināllietās 18. pantu, saskaņā ar kuru vēstniecība ir X valsts pārstāvniecība un tās atrašanās Latvijā dod Latvijas Republikas tiesām jurisdikciju noteiktās lietu kategorijās pār X valsti. Prasība ir pamatota cita starpā ar Eiropas konvencijas par valstu imunitāti 7. pantu, taču neviena no strīdā iesaistītajam pusēm nav ne pievienojusies, ne ratificējusi, vai parakstījusi minēto konvenciju.

Valsts imunitātes kontekstā, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2009. gada 6. novembra lēmumā tiesa analizēja prasītāja argumentu, kas norādīja, ka “vadoties pēc absolūtā valsts imunitātes principa, prasītāja prasība noraidāma, jo X valsts un tās institūciju darbības ir imūnas pret prasījumiem, kuri iesniegti Latvijas Republikas tiesās. Arī vadoties pēc ierobežotā valsts imunitātes principa, atbildētājam pret prasības pieteikumu piemērojama imunitāte un prasība noraidāma, jo atbildētājs nav noslēgtā aizdevuma līguma puse un nav nekādā veidā iesaistījies

---

⁴⁵⁷ Sk. šī promocijas darba 3.1.3. apakšnodaļu.

privāttiesisku attiecību, kas būtu attiecināma uz prasību, nodibināšanā ar prasītāju.”⁴⁵⁸ Papildus tam prasītājs norādīja, ka “par pusi civilprocesā var būt jebkura juridiska persona. Starptautisko tiesību teorijā un praksē valsts kā vienots veidojums ir juridiska persona. Arī Civillikuma 1407. pants nosaka, ka par juridiskām personām atzīstamas valstis. Tādējādi prasītāja ieskatā X valsts ir pakļauta Latvijas Republikas tiesu jurisdikcijai, pretējā gadījumā, ja tā nebauda juridiskas personas statusu, tai nepiemīt ne tiesību, ne rīcības spēja, ārvalsts nespēj piedalīties nevienā tiesiskā darījumā Latvijas Republikā.”⁴⁵⁹ Izvērtējot pušu argumentus, tiesa norādīja, ka “prasībās pret juridiskām personām tiesas ir kompetentas izskatīt lietas, ja attiecīgās līgumslēdzējas puses teritorijā atrodas juridiskās personas pārvaldes orgāns, pārstāvniecība vai filiāle. [...] Ņemot vērā, ka prasības grozījumi vērsti pret citu valsti – X, tad šāda prasība, ievērojot piekritības noteikumus, [...] ceļama X valstī un tā nav piekritīga Latvijas tiesai. [...] Latvijas Republikā neatrodas ne minētās juridiskās personas pārvaldes orgāni, ne arī pārstāvniecība vai filiāle.”⁴⁶⁰ Tādējādi tiesa nosaka: lai Latvijā izpildītu prasību pret juridisku personu (tai skaitā valsti), jākonstatē, ka Latvijā atrodas tās pārvaldes institūcija, pārstāvniecība vai filiāle. Jānorāda, ka tiesa pārsvarā analizē lietas piekritības jautājumus, taču iztrūkst analīzes par noslēgtā darījuma raksturu valsts imunitātes kontekstā, uz ko savā pozīcijā atsaucās arī prasītājs.

Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesneša 2013. gada 22. novembra lēmumu⁴⁶¹ atteikts pieņemt maksātnespējīgās SIA “Y” administratora prasības pieteikumu. Tiesa, piemērojot Civillikuma 8. pantu, konstatēja, ka juridiskas personas tiesību un rīcības spēja nosakāma pēc tās valdes atrašanās vietas likuma.

Nepamatots ir tiesneša secinājums, ka nav konstatējams vai X valsts ir juridiska persona. Tiesnesis to pamato, norādot, ka “ne prasības pieteikums, ne tam pievienotie dokumenti nesatur ziņas, ka X valsts kā valsts pēc tās likumiem būtu uzskatāma par juridisku personu, līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka, pieņemot minēto prasību, būtu pamats piemērot Līguma starp Latvijas Republiku un X valsti par tiesiskās palīdzības un tiesiskajām attiecībām 18. panta nosacījumus.” Autoresprāt, šeit papildus tiesību subjekta tiesiskajam statusam būtu jānošķir apsvērumi par valsti kā līgumslēdzējpusi Līguma starp Latvijas Republiku un X valsti par tiesiskās palīdzības un tiesiskajām attiecībām ietvaros, ar tās uzņēmuma “C” juridisko statusu un darbību, un šo abu tiesību subjektu juridiskajām attiecībām, tādējādi neapšaubāmi konstatējot X valsts juridiskā statusa esamību.

Analizējot šīs lietas turpmāko attīstību, konstatējams, ka ar Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 10. aprīļa lēmumu pamatoti atcelts Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas

⁴⁵⁸ Latvijas Republikas Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2009. gada 6. novembra lēmums lietā Nr. C04243006, C-0484-09/22.

⁴⁵⁹ Turpat.

⁴⁶⁰ Turpat.

⁴⁶¹ Latvijas Republikas Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013. gada 22. novembra lēmums lietā Nr. 3-10/0107/13-25.

tiesneša 2013. gada 22. novembra lēmums. Lēmumā norādīts: “Nav apšaubāms fakts, ka valsts, tanī skaitā arī *X* valsts, ir tiesību subjekts, kas apveltīts gan ar privāttiesisko, gan publiski tiesisko statusu. Valsts kopumā kā procesuālo tiesību subjekts savu tiesību realizāciju un aizstāvību var īstenot gan pati, gan ar attiecīgu valsts institūciju starpniecību.”⁴⁶² Savukārt, izlemjot lietu pēc būtības, attiecībā uz strīda izskatīšanu Latvijas tiesu jurisdikcijā lēmumā norādīts, ka “konkrētais civiltiesiskais strīds nav balstīts uz pušu starpā noslēgtu darījumu, *X* valsts nav vienojusies ar prasītāju par strīda izšķiršanu Latvijas tiesā. [...] Tāpat nav konstatēts, ka Latvijas Republikas teritorijā būtu veiktas darbības vai pastāvētu citi apstākļi, kas pamatotu prasītājas tiesības izvirzīt nodarītā kaitējuma vai zaudējuma atlīdzības prasību pret *X* valsti.”⁴⁶³ Tādējādi tiesa konstatē trīs pamatus, kad lietas izskatīšana Latvijas jurisdikcijā būtu iespējama.

Ar Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 31. marta lēmumu Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 10. aprīļa lēmums atstāts negrozīts, bet SIA “*Y*” administratora blakus sūdzība noraidīta. Blakus sūdzībā SIA “*Y*” norāda, ka “[t]iesiskās analīzes procesā būtu jāņem vērā, ka absolūtas imunitātes nomaiņa uz ierobežoto ir starptautisko tiesību attīstības process un būtisks vairākums attīstīto valstu piemēro ierobežotās imunitātes normas strīdos, kas izriet no valsts kā tiesību subjekta darbības komercstrīdos.”⁴⁶⁴ Savukārt tiesa lēmumā atsaucas uz apsvērumu, ka *X* valstij “kā suverēnai valstij saskaņā ar starptautisko paražu tiesību normām ir imunitāte pret ārvalsts tiesu jurisdikciju un tā nevar tikt pieaicināta kā puse strīda izskatīšanai Latvijā, kas radies no tiesiskām attiecībām starp SIA “*Y*” un valsts uzņēmumu, kas atbilstoši tā statūtiem komerciālajā aprītē piedalās patstāvīga privāttiesiska subjekta statusā.”⁴⁶⁵ Tāpat tiesa norāda, ka “no iesniegtā prasības pieteikuma nav redzams, kādas darbības *X* valsts publisko tiesību jomā jeb *jure imperii* ir veikusi attiecībā uz prasītāju, lai uz to neattiektos imunitāte no citu valstu jurisdikcijas [...] kādas darbības *X* valsts pret prasītāju ir veikusi *jure gestionis*, kļūstot par civiltiesiska rakstura tiesību un pienākumu subjektu, kas neietilpst publiskas varas īstenošanā un tādējādi izslēdz imunitāti pret iesūdzēšanu citas valsts tiesā.”⁴⁶⁶

Analizējot šo lietu, konstatējams, ka tiesvedības gaitā netika norādīts uz šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes aspektiem. Proti, ja “Krievijas Federācijas Tirdzniecības un rūpniecības palātas Starptautiskās Komerčiālās šķīrējtiesas” spriedums netika atzīts *X* valstī, tas nenozīmē, ka nav iespējama nolēmuma atzīšana un izpilde citā valstī. Diemžēl šajā lietā netika arī vērtēti 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* piemērošanas apsvērumi, taču pozitīvi, ka tiesa atsaucas uz 2004. g. *ANO valsts imunitātes konvenciju*. Tāpat tiesa ieskicē trīs pamatus, kad lietas izskatīšana

---

⁴⁶² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 10. aprīļa lēmums lietā Nr. C01277813, PAC-1114/2014.

⁴⁶³ Turpat.

⁴⁶⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 31. marta lēmums lietā Nr. SKC-2048-15.

⁴⁶⁵ Turpat.

⁴⁶⁶ Turpat.

Latvijas jurisdikcijā būtu iespējama, taču nenorāda konkrēti, kādi tad ir šie “citi apstākļi, kas pamatotu prasītājas tiesības izvirzīt nodarītā kaitējuma vai zaudējuma atlīdzības prasību pret X valsti”⁴⁶⁷, kā to, piemēram, ir veikušas Šveices tiesas (analizēts šī promocijas darba turpinājumā).

Konstatējot šādus nolēmumus izrietošs ir secinājums, ka šāda veida gadījumus Latvijas mērogā būtu nepieciešams risināt, atbilstoši Tieslietu ministrijas konceptuālajā ziņojumā “Par ekonomisko lietu tiesas izveidi”⁴⁶⁸ noteiktajam, izveidojot specializēto tiesu, kas skatītu arī lietas, kurās valsts ir starptautiska šķīrējtiesas līguma puse. Tādējādi šādas tiesas kompetencē būtu nododamas ne tikai lietas par šķīrējtiesas līguma atzīšanu par spēkā neesošu un lietas par izpildu raksta izsniegšanu pastāvīgās šķīrējtiesas sprieduma piespiedu izpildei, bet arī lietas, kurās valsts ir starptautiska šķīrējtiesas līguma puse, tai skaitā jautājumos par ārvalsts šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanu un izpildi pret valsts īpašumu (ietverot valsts imunitātes aspektus).

Noslēgumā jāsecina, ka tiesu prakse un juridiskā doma jautājumā par valsts atteikšanos no valsts imunitātes pret izpildi tajā gadījumā, kad valsts ir noslēgusi šķīrējtiesas līgumu, attīstās lēni un nekonekventi. Autore izvirza septiņas metodes, saskaņā ar kurām praksē konstatējama valsts atteikšanās no imunitātes pret šķīrējtiesas nolēmuma izpildi:

1) saskaņā ar valsts nacionālajām tiesību normām, vai ja tādu nav, tiesu praksi. Ilgu laiku šī metode tika piemērota arī Latvijā, kad salīdzinoši nelielais tiesu nolēmumu skaits liecināja par pievienošanos ierobežotai valsts imunitātes doktrīnai;

2) *jure imperii* un *jure gestionis* nošķiršana (klasiskā absolūtās un ierobežotās valsts imunitātes nošķiršanas metode, kur, konstatējot darbību *jure gestionis* ierobežotās imunitātes kontekstā, tiek secināts, ka valstij nepiemīt absolūta imunitāte pret nolēmumu izpildi);

3) valsts imunitāte pret šķīrējtiesas nolēmumu izpildi valstij tiek ierobežota, starptautiskos komerciālos darījumos uz noteiktiem valsts īpašumu veidiem (svarīgs ir šo īpašumu noteikšanas veids);

4) konstatējot, ka valsts līgumā ir vienojusies un tādējādi atzinusi sev par saistošu attiecīgās starptautiskās šķīrējtiesas institūcijas regulējumu (piemēram, *ICC*, *LCIA*, *SCC* u. c.), kas paredz ievērot tās nolēmuma izpildi, secināms, ka valsts ir tādējādi atteikusies no imunitātes pret izpildi (*Creighton v. Qatar* lieta);

5) paredzot līgumā valsts tiešu atteikšanos no valsts imunitātes pret nolēmumu izpildi;

6) nosaucot konkrētus īpašumu veidus, pret kuriem var vērst šķīrējtiesas nolēmuma izpildi, tādējādi ierobežojot imunitāti no nolēmuma izpildes;

---

⁴⁶⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 10. aprīļa lēmums lietā Nr. C01277813, PAC-1114/2014.

⁴⁶⁸ Par konceptuālo ziņojumu “Par ekonomisko lietu tiesas izveidi”: Ministru kabineta 2019. gada 22. augusta rīkojums Nr. 407. Latvijas Vēstnesis, 2019. gada 26. augusts, Nr. 173.

7) netieša atteikšanās – katrā konkrētā gadījumā praksē identificētu faktoru un apstākļu kopums, pamatojoties uz kuriem tiek secināts, ka valstij imunitāte pret nolēmuma izpildi nepiemīt. Kā viens no šādiem netiešās atteikšanās piemēriem ir minamas situācijas, kad “valsts īpašums, kas tika izmantots konkrētajam komerciālajam darījumam, ir tas pats, kas ir prasības pamatā, tad īpašumam nepiemīt imunitāte no izpildes. Vienīgais šī noteikuma ierobežojums ir tāds, ka darījumam ir jābūt uz privāttiesiska līguma bāzes.”⁴⁶⁹

Lai izvairītos no atšķirīgām pieejām valstu normatīvajā regulējumā, ir jāparedz kārtība atbilstoši starptautiskajai praksei, piemēram, valsts imunitātes likumā. Tas nozīmē, ka gadījumos, kad valsts vai tās institūcija līgumā atsakās no valsts imunitātes, vai, piemēram, nosaka konkrētus īpašumus, pret kuriem sprieduma izpilde būtu vēršama, šāda darbība ir jāveic atbilstoši valsts iekšējam regulējumam.

Latvijas gadījumā šāda regulējuma nav, tāpēc alternatīvs risinājums būtu institūcijai, kas šādu regulējumu vēlas pielīgt līgumā, saņemt Ministru kabineta piekrišanu šādos gadījumos, jo tas skar valstiskas intereses, un tikai pati valsts var lemt par tās atteikšanos no imunitātes. Tas pasargātu no līdzīgām situācijām, kā analizētajos piemēros, kad valsts nodoms neatbilst tās līgumā rakstītajam burtam un tajā pat laikā darbības būtu koordinētas, valstij apzinoties uzņemto saistību iespējamās tiesiskās sekas.

Atbildot uz jautājumu – “kāpēc vienošanās ir jāgodā un nolēmums nē, *pats par sevi*, ja skaidra rīcība ir pietiekama, lai būtu konstatējama atteikšanās no imunitātes no izpildes?”⁴⁷⁰ Autoresprāt, ja valsts ir pievienojusies ierobežotās valsts imunitātes doktrīnai, tad tas pats par sevi liecina, ka saskaņā ar šo doktrīnu, arī valsts imunitāte pret nolēmuma izpildi ir ierobežojama. Tādējādi galvenais uzdevums šādos gadījumos ir noteikt konkrētu valsts īpašumu, pret kuru šķīrējtiesas nolēmuma izpilde vēršama.

3.2.5. Valsts īpašumu noteikšana

Analizējot jautājumu par starptautiska šķīrējtiesas nolēmuma izpildi pret valsts īpašumiem, vispirms jānorāda, ka “[...] valsts aktīvu konfiskācija un pārdošana, lai apmierinātu nolēmuma izpildi pret to, rada īpaši dramatisku iejaukšanos tās interesēs un var iedragāt tās spēju pienācīgi darboties.”⁴⁷¹ Pirms jebkādu darbību uzsākšanas, kas vērstas pret valsts īpašumu, tiesām ir rūpīgi jāizvērtē juridiskais pamatojums un konkrētā valsts īpašuma statuss, un izmantošanas mērķis, pret kuru šķīrējtiesas nolēmuma piespiedu izpilde tiks vērsta. Turklāt ir jāatzīmē, ka šī apstākļa dēļ

⁴⁶⁹ Reisman W. M., Craig W. L., Park W., Paulsson J. International Commercial Arbitration: Cases, Materials and Notes on the Resolution of International Business Disputes. The Foundation Press inc. – University Casebook Series, Westbury, New York, 1997, p. 1289.

⁴⁷⁰ Pengelley N. Waiver of Sovereign Immunity from Execution: Arbitration is Not Enough. Journal of International Arbitration, 2009, Kluwer Law International, Vol. 26, Issue 6, p. 867.

⁴⁷¹ Foakes J., Wilmschurst E. State Immunity: The United Nations Convention and its Effect. Chatham House Briefing Paper, ILP BP 05/01, May 2005, p. 7.

jautājums par šķīrējtiesas nolēmumu izpildi pret valsts īpašumiem, šobrīd ir pārāk neskaidrs, kas praksē rada neviennozīmīgus precedentus, kā, piemēram, *Yukos* lietā.

Šajā lietā Pastāvīgā šķīrējtiesa noteica pienākumu Krievijas Federācijai atlīdzināt *Yukos* akcionāriem zaudējumus 50 miljardu ASV dolāru apmērā.⁴⁷² Hāgas tiesa 2016. gada aprīlī pieņēma lēmumu atcelt šķīrējtiesas spriedumu, nosakot, ka šķīrējtiesas līgums uzskatāms par spēkā neesošu,⁴⁷³ taču 2020. gada 18. februārī Hāgas apelācijas tiesa pieņēma pretēju lēmumu, cita starpā nosakot, ka šķīrējtiesas spriedums ir izpildāms nekavējoties.⁴⁷⁴ Lietā ir arī veikti neskaitāmi mēģinājumi izpildīt šķīrējtiesas spriedumu: Indijā (process izbeigts), Vācijā (process izbeigts), Lielbritānijā (process izbeigts), ASV (process izbeigts), process turpinās Francijā un Beļģijā, mēģinot vērst izpildi pret bankas kontiem, nekustamo īpašumu, kas pieder valsts aģentūrām un uzņēmumu akcijām.⁴⁷⁵ Kā galvenais arguments, kādēļ šajās lietās tika atteikta šķīrējtiesas sprieduma atzīšana un izpilde, bija apstākļi, ka šķīrējtiesas spriedumu ir atcēlušī Hāgas tiesa, taču dažos gadījumos (piemēram, izpildi mēģinot vērst pret nekustamo īpašumu, kas pieder Krievijas Federācijai, un kur plānots būvēt garīgās kultūras centru), tika vērtēta arī valsts imunitāte, saskaņā ar kuru sprieduma atzīšana un izpilde tika atteikta.

Ir vispārēji atzīts, ka tie valsts īpašumi, kas paredzēti publiskiem mērķiem ir imūni (nolēmuma izpilde pret tiem nav vēršama), savukārt pret tiem, kas ir paredzēti komerciāliem mērķiem, nolēmuma izpilde ir vēršama. “Kad imunitāte nepastāv, tikai ārvalsts komerciālie aktīvi var būt pakļauti izpildei.”⁴⁷⁶

2004. g. *ANO valsts imunitātes konvencijas* 19. panta c) apakšpunkts attiecībā uz īpašuma veida noteikšanu paredz nosacījumu, saskaņā ar kuru:

---

⁴⁷² Case No. 2005-03/AA226 *Hulley Enterprises Limited (Cyprus) v. The Russian Federation*, Permanent Court of Arbitration Final Award dated 18 July 2014. Pieejams: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw3278.pdf> [skatīts 2018. gada 2. martā]. Case No. 2005-04/AA227 *Yukos Universal Limited (Isle of Man) v. the Russian Federation*, Permanent Court of Arbitration Final Award dated 18 July 2014. <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw3279.pdf> [skatīts 2018. gada 1. martā]. Case No. 2005-05/AA228 *Veteran Petroleum Limited (Cyprus) v. the Russian Federation*, Permanent Court of Arbitration Final Award dated 18 July 2014. Pieejams: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw3280.pdf> [skatīts 2018. gada 1. martā].

⁴⁷³ Case *The Russian Federation v. Veteran Petroleum Limited* (No. C/09/477160 / HA ZA 15-1), *The Russian Federation v. Yukos Universal Limited* (No. C/09/477162 / HA ZA 15-2), *The Russian Federation v. Hulley Enterprises Limited* (No. C/09/481619 / HA ZA 15-112) Hague District Court Chamber of Commercial Affairs Judgment of 20 April 2016 in the joined cases. Pieejams: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBDHA:2016:4230> [skatīts 2018. gada 26. februārī].

⁴⁷⁴ Case *Yukos Universal Limited (Isle of Man) v. The Russian Federation* (PCA Case No. 2005-04/AA227). Judgement of the Hague Court of Appeal, 18 February 2020. Pieejams: <https://jusmundi.com/en/document/decision/pdf/en-yukos-universal-limited-isle-of-man-v-the-russian-federation-judgment-of-the-hague-court-of-appeal-tuesday-18th-february-2020> [skatīts 2020. gada 15. jūnijā].

⁴⁷⁵ Sk. sīkāk apkopoto informāciju par tiesu lēmumiem un aktuālo lietu statusu nacionālajās tiesās *Yukos* lietā. Pieejams: <https://www.yukoscase.com/court-actions/attempted-asset-seizures/> [skatīts 2018. gada 10. martā].

⁴⁷⁶ Delaume G. R. Sovereign immunity and Transnational arbitration. *Arbitration International*, 1987, Vol. 3, Issue 1, p. 38.

“nedrīkst veikt nekādus piespiedu pasākumus pēc tiesas nolēmuma pieņemšanas, tādus kā apķīlāšana, arests vai tiesas lēmuma izpilde attiecībā uz dalībvalsts mantu, saistībā ar tiesas procesu otras dalībvalsts tiesā, izņemot gadījumus, kad, [...] dalībvalsts mantu tieši izmanto vai tā paredzēta izmantošanai citiem mērķiem, izņemot valdības nekomerciālus mērķus.”

Lai atspoguļotu jēdziena “nekomerciāls mērķis” saturu no praktiskās puses, akcentējamas *Sedelmayer v. Russian Federation* lietā gūtās atziņas. Šajā lietā Sedelmaiera kungs vērsa nolēmuma izpildi pret Krievijas Federācijas daudzdzīvokļu ēku. Jānorāda, ka tiesa cita starpā piemēroja 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas 19. panta c) apakšpunktu, atzīstot minēto konvenciju par paražu tiesību normu kodifikāciju un nosakot, ka pantā minēto principu ir atzinušas daudzas valstis. Vērtējot, vai pret daudzdzīvokļu ēku ir vērsama nolēmumu izpilde, Sedelmaiers argumentēja, ka tā tiek izmantota komerciāliem mērķiem (tiek izīrēti dzīvokļi), bet Krievijas Federācija norādīja, ka ēkā atrodas arhīvs un garāža, ko izmanto oficiālie pārstāvji. Šajā nolēmumā tiesa konstatēja, ka jēdziena “valdības nekomerciālie mērķi” saturs ir pārāk plašs. Un norādīja uz principu, ka gadījumā, ja īpašums tiek izmantots vairākiem mērķiem, ir “jāpieņem lēmums par to, vai atšķirīgie lietošanas mērķi kopā rada īpašo raksturu, kas nepieciešams, lai aizsargātu īpašumu no izpildes darbībām.”⁴⁷⁷ Šādi atziņai var piekrist tikai daļēji, jo katrā konkrētajā gadījumā ir jāvērtē, kurš no īpašuma lietošanas mērķiem ir primārais un uzskatāms par vadošo īpašuma lietošanas mērķi kopumā, nevis apvienojot vairākus (dažādus) mērķus izvērtēt, vai tas ir uzskatāms par pietiekošu vai nē, lai atteiktu izpildi.

Turpinot lietas *Sedelmayer v. Russian Federation* analīzes attīstību par sprieduma atzīšanas un izpildi, jānorāda, ka 2005. gadā Vācijas tiesa atzina, ka “nav pierādīts, ka apķīlātie bankas konti ir paredzēti suverēniem mērķiem”,⁴⁷⁸ savukārt 2006. gadā tiesas atzina, ka gaisa satiksmes kontroles nodevu iekasēšana nav uzskatāma par komerciālu, bet gan suverēna darbību, saskaņā ar publisko tiesību normām.⁴⁷⁹ Lai arī Zviedrijas Augstākā tiesa 2011. gadā atzina nolēmuma izpildi par labu Sedelmaieram, virzība šajā lietā turpinājās līdz Vācijas tiesa 2015. gadā atzina sprieduma izpildi pret

---

⁴⁷⁷ Case *Franz J. Sedelmayer v. the Russian Federation, Embassy of the Russian Federation* Swedish Supreme court Decision of 1 July 2011, p. 5. Pieejams: www.arbitrations.ru/files/articles/uploaded/Supreme_Court_of_Sweden_01072011.pdf [skatīts 2013. gada 17. maijā].

⁴⁷⁸ Case *Debtor (Russian Federation) v. Creditor* (in fact: Franz Sedelmayer (Germany)). Oberlandesgericht [Court of Appeal], Frankfurt am Main, 26 W 101/02 decision dated 26 September 2002 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXX. The Netherlands: Kluwer Law International, 2005, p. 507.

⁴⁷⁹ Case *Franz J. Sedelmayer (Germany) v. Russian Federation*, Federal Republic of Germany, Bundesgerichtshof [Federal Supreme Court] Order dated 4 October 2005 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXXI. The Netherlands: Kluwer Law International, 2006, pp. 698 – 706; Case *Franz J. Sedelmayer (Germany) v. Russian Federation, Deutsche Lufthansa AG (Germany)*, Bundesgerichtshof [Federal Supreme Court], 4 October 2005 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXXI. The Netherlands: Kluwer Law International, 2006, pp. 707 – 717.

Krievijas Federācijas nekustamo īpašumu, kas atrodas Ķelnē, Vācijā.⁴⁸⁰ Šis tiesu prakses piemērs parāda to, cik praksē ir sarežģīti un brīžiem pat neiespējami pierādīt īpašuma “nekomerciālo mērķi”.

Attiecībā uz valsts īpašumu “nekomerciālajiem” jeb publiskiem mērķiem 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas 21. pants “Speciāli īpašuma veidi” sniedz uzskatījumu un skaidrojumu par tādiem valsts īpašuma veidiem, kas ir nepieciešami valstij tās publisko mērķu īstenošanai un ir imūni (nav iespējams vērst nolēmuma izpildi):

1) īpašums, arī jebkurš bankas konts, kas tiek izmantots diplomātiskās pārstāvniecības funkciju veikšanai; tas pats attiecas uz tās konsulārajām iestādēm, speciālajām pārstāvniecībām, pārstāvniecībām starptautiskās organizācijās, delegācijām starptautiskajās organizācijās vai konferencēs. Pret valstij piederošajiem bankas kontiem nav iespējams vērst tiesas sprieduma izpildi, jo tie nodrošina valsts funkciju izpildi, piemēram, ārvalsts pārstāvniecību darbību, tikmēr, kamēr šie bankas konti netiek izmantoti komerciāliem mērķiem. Vissarežģītāk šāda īpašuma identificēšana iespējama situācijās, kad tiek izmantoti “jauktie konti”, kas domāti arī komerciālu mērķu sasniegšanai. Problēma ir apstākļi, kad nav iespējams zināt, kā bankas kontos esošā nauda tiks izmantota nākotnē, ja tā nav konkrēti nodalīta. Tā lietā *Alcom v. Columbia*⁴⁸¹ tika secināts: tā kā vēstnieks sniedza ziņojumu par to, ka bankas konti netika izmantoti komerciāliem mērķiem, nav pamata uzskatīt pretējo.

Latvijas tiesu praksē ir analizēts jautājums par valsts imunitātes attiecināšanu uz bankas kontu, kā arī par kontā esošo līdzekļu izmantošanas mērķiem. Lietas starp SIA “J” kā pārvaldnieku un personu “H” kā iznomātāju par saistības bezstrīdus piespiedu izpildi pret X valsts vēstniecības Latvijas Republikā Konsulārās daļas sociālās nodrošināšanas nodaļu kā nomnieku. Lietas pamatā tika noslēgts nomas līgums. Konstatējot nomas parādu un atsaucoties uz Latvijas tiesu praksi par to, ka X valsts vēstniecības Latvijas Republikā Konsulārās daļas sociālās nodrošināšanas nodaļa “noslēdzot privāttiesiska rakstura līgumu par nomu, ir uzņēmusies saistības un identificējusi sevi kā pusi privāttiesiska līgumā, atzinusi sevi par tiesībspējīgu slēgt darījumus un līdz ar to arī par tiesībspējīgu atbildēt par saistībām, kas izriet no līguma”,⁴⁸² kā arī citiem apsvērumiem, tiesnesis pieņēma lēmumu par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu. X valsts vēstniecības Latvijas Republikā pārstāve vērsās tiesā par zvērinātas tiesu izpildītājas darbībām, lūdzot tiesu atzīt zvērinātas tiesu izpildītājas darbības par prettiesiskām, atcelt tās un izbeigt izpildu lietu pret minēto X valsts nodaļu. Jānorāda, ka tiesu

---

⁴⁸⁰ The Federal Court of Justice [BGH] decision dated 29 January 2015, V ZR 93/14. Pieejams: <https://openjur.de/u/767538.html> [skatīts 2016. gada 14. janvārī]. Sīkāk sk. “Sedelmayer saga almost at an end?”, Thomson D. Global Arbitration Review, 3 March, 2014. Pieejams: <http://globalarbitrationreview.com/news/article/32461/sedelmayer-saga-almost-end> [skatīts 2014. gada 2. aprīlī].

⁴⁸¹ Case *Alcom Ltd. v. Republic of Columbia*, cited in Brownlie I. Principles of Public International law. Oxford: Oxford University Press, 7th ed., 2008, p. 339. Par šo aspektu sīkāk sk. Lee P. L. Central Banks and Sovereign Immunity. Columbia Journal of Transnational Law, Volume 41, Issue 2, January 2003, pp. 327–396.

⁴⁸² Latvijas Republikas Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas tiesneša 2010. gada 16. februāra lēmums lietā Nr. 3.12-0220/8, 2010.

izpildītāja apķīlāja X valsts vēstniecības Latvijas Republikā Konsulārās daļas Sociālās nodrošināšanas nodaļas norēķinu kontu un naudas līdzekļus ieskaitīja kontā, pamatojoties uz Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2010. gada 16. februāra izdoto lēmumu par saistības bezstrīdus piespiedu izpildi. Prasītāja norādīja, ka X valsts “vēstniecības Latvijas Republikā Konsulārās daļas Sociālās nodrošināšanas nodaļa nav juridiska persona Civilprocesa likuma izpratnē. [...] veic militāro pensionāru pensiju un pabalstu noteikšanu, pārrēķinu un izmaksas”,⁴⁸³ kā arī atsaucās uz valsts imunitāti, norādot, ka tādējādi zvērinātas tiesu izpildītājas veiktās darbības ir uzskatāmas par prettiesiskām. Tāpat norādīts, ka ar šādu darbību “ir pilnīgi traucēta [X valsts] vēstniecības Latvijas Republikā Konsulārās daļas Sociālās nodrošināšanas nodaļas darbība, aizskartas militāro pensionāru sociālās garantijas un tiesības. SIA “J” rakstveida paskaidrojumos norādīja, ka tā nodaļu uzskata par patstāvīgu tiesību un līguma slēdzēju subjektu [...], nav pierādīts apgalvojums, ka apķīlāta ir tieši pensiju un pabalstu nauda, jo no šī konta naudas līdzekļiem kopš 2003. gada tika maksāta patstāvīgi nomas maksa.”⁴⁸⁴ Jānorāda, ka šajā lietā tiesa nolēma, ka sūdzība ir pamatota un daļēji apmierināma, nosakot, ka X valsts vēstniecības Latvijas Republikā Konsulārās daļas Sociālās nodrošināšanas nodaļa nav juridiska persona, kā arī saskaņā ar tiesas argumentāciju, nav ņemta vērā nodaļas diplomātiskā imunitāte, kas cita starpā noteikta 1961. gada 18. aprīļa Vīnes Konvencijā par diplomātiskajiem sakariem 22. un 25. pantā.

Par Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2010. gada 30. marta lēmumu SIA “Y” iesniedza blakus sūdzību, taču tiesa atzina to par nepamatotu. Papildus tā norādīja, ka “[k]onkrētajā gadījumā, ja X valsts vēstniecības Latvijas Republikā Konsulārās daļas Sociālās nodrošināšanas nodaļa tiesas lēmumu nepilda labprātīgi, tad Latvijas Republikā nevar veikt tā piespiedu izpildi, to var veikt vienīgi X valstī.”⁴⁸⁵ 2010. gada 7. jūlijā Augstākās tiesas Senāts izskatīja Latvijas Republikas ģenerālprokurora protestu par Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas tiesneša 2010. gada 16. februāra lēmumu, ar kuru tika atcelts šis lēmums un pieteikums nododams jaunai izskatīšanai, pamatojoties uz procesuāliem apsvērumiem.⁴⁸⁶ Šeit papildus jānorāda, ka gadījumā, ja puses līgumā būtu iekļāvušas šķīrējtiesas klauzulu, tad nolēmuma izpilde varētu būt ievērojami vienkāršāka, pirmkārt, piemērojot *1958. g. Ņujorkas konvenciju*, un otrkārt, šķīrējtiesas nolēmuma izpildi vēršot pret īpašumiem arī citās valstīs.

---

⁴⁸³ Latvijas Republikas Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2010. gada 30. marta lēmums lietā Nr. C30418210, arhīva Nr. C30-4182/16.

⁴⁸⁴ Turpat.

⁴⁸⁵ Latvijas Republikas Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010. gada 21. jūnija lēmums lietā Nr. C30418210, lietvedības Nr. CA - 3272/21.

⁴⁸⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2010. gada 7. jūlija lēmums lietā Nr. SPC-154/2010.

2) militāra rakstura īpašums, kas tiek izmantots vai ko paredzēts izmantot militāro funkciju veikšanai. Jēdziens “militārs”⁴⁸⁷ iekļauj militāros kuģus, gaisa spēkus un armiju, kā arī tādu īpašumu, kas paredzēts militāro funkciju izpildes veikšanai. Taču arī šeit jāizvērtē, vai kuģis tiek lietots komerciāliem vai nekomerciāliem mērķiem, jo kravas var atšķirties. Šis aspekts valstiskā līmenī ir arī būtisks no valsts aizsardzības viedokļa, lai izslēgtu jebkādu taktisku un apzinātu pretējās puses rīcību šādu īpašumu iekļāšanās vai pat pārdošanā;

3) Dalībvalsts centrālās bankas vai citas monetāras institūcijas īpašums;

4) īpašums, kas ietilpst dalībvalsts kultūras mantojumā, arhīvos un kas netiek un ko nav paredzēts izlikt pārdošanai;

5) īpašums, kas ietilpst tādu objektu ekspozīcijā, kuriem ir nozīme zinātnē, kultūrā vai vēsturē un kuri netiek un kurus nav paredzēts izlikt pārdošanai.

Jāsecina, ka šķīrējtiesa nolēmuma izpilde pret valsts īpašumu ir sarežģīta, jo “[..] valstīm reti ir komerciālie aktīvi ārzemēs (t. i., tie, kas nav pakļauti valstis imunitātei vairumā jurisdikciju). Biežāk valdībām ir akcijas korporatīvajās vienībās, kas izveidotas vai nu saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem, vai ārzonu jurisdikcijās, kas savukārt dod īpašumtiesības darboties ar aktīviem ārpus tās robežām.”⁴⁸⁸ E. S. Romero (*E. S. Romero*) norāda, ka ir jāidentificē tādi valsts īpašumi, kas nav izvirzīti uz izmantošanu “sabiedriskajiem pakalpojumiem”, taču tajā pat laikā norāda, ka “vairākums, ja ne visi valsts un tās atvasinājumu īpašumi ir paredzēti agrāk vai vēlāk un vairāk vai mazāk tieši sabiedrisko pakalpojumu darbībai.”⁴⁸⁹

Secināms, ka svarīgākais kritērijs to īpašumu noteikšanā, kas bauda imunitāti no izpildes, ir īpašumu nodalīšana pēc to rakstura jeb dabas. “Kad suverēns iesaistās tāda paša veida komerciālajās darbībās kā privāto tiesību subjekts, ir taisnīgi atļaut pienācīgi izskatīta šķīrējtiesas nolēmuma izpildi pret suverēna komerciālajiem aktīviem tādā pašā veidā, kā izpilde tiktu atļauta pret privāto tiesību subjekta aktīviem.”⁴⁹⁰ Tādējādi pastāv komerciālie īpašumi un īpašumi, kas nav paredzēti komerciāliem mērķiem, bet, pateicoties tiem, tiek īstenotas valsts funkcijas, taču pret pēdējiem nolēmuma izpilde nav vērsama.

Kurā brīdī ir jāvērtē veikto darbību raksturs? “[..] attiecībā uz šķīrējtiesas nolēmuma izpildi tiesas izvērtē tradicionālo nošķiršanu starp *acta jure imperii* un *acta jure gestionis*. [..] kur ne-

---

⁴⁸⁷ Article 19, para 1. Draft articles on Jurisdictional Immunities of States and their Property, with commentaries. Yearbook of the International Law Commission, 1991, Vol. II, Part Two, Article 19, para 1, p. 58. Pieejams: http://untreaty.un.org/ilc/texts/4_1.htm. [skatīts 2011. gada 23. novembrī].

⁴⁸⁸ Rubins N. Particularities when Dealing with State entities in Horvath G. J., Wilske S. (eds). *Guerrilla Tactics in International Arbitration*. International Arbitration Law Library, Kluwer Law International, 2013, Vol. 28, p. 91.

⁴⁸⁹ Romero E. S. ICC Arbitration and State Contracts. ICC International Court of Arbitration Bulletin, 2002, Vol. 13, No. 1, p. 46.

⁴⁹⁰ Bishop R. D. (ed.). *Enforcement of Arbitral Awards Against Sovereigns*. New York: Huntington, JurisNet LLC, 2009, p. 158.

suverēna akti ir iesaistīti [...], tiesas tiecās atļaut šķīrējtiesas nolēmuma izpildi.”⁴⁹¹ Lai arī šāda izvērtēšana par šķīrējtiesas nolēmuma izpildi pēc veikto darbību rakstura sniedz papildus apliecinājumu par ierobežotās imunitātes piemērošanu, taču, autoresprāt, veiktās darbības raksturu ir pietiekoši konstatēt fāzē pie valsts imunitātes pret jurisdikciju noteikšanas, un, ja tā ir atbilstoša, tad atkārtota izvērtēšana nav nepieciešama. Proti, piemērojot principu, kas paredz, ka valsts, noslēdzot komerciālu darījumu un ietverot tajā šķīrējtiesas klauzulu, ir atteikusies no imunitātes (2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas 17. pants), tiesa izvērtēs, vai noslēgtais līgums ir komerciāla rakstura (*jure gestionis*), un attiecīgi, valstij imunitāte nav piemērojama. Pēc šķīrējtiesas nolēmuma izdošanas, kas ir par labu komersantam, vēršoties nacionālajā tiesā par šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, tiesai ir jāvērtē saskaņā ar 1958. g. Ņujorkas konvenciju, vai nepastāv kāds no šķīrējtiesas nolēmuma neatzīšanas pamatiem. Ja jurisdikcijas noteikšanas fāzē tika juridiski pamatoti konstatēti, ka darījums ir komerciāla rakstura, valstij imunitāte pret jurisdikciju nepiemīt, šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes fāzē tiesai atkārtoti tas nebūtu jāvērtē, tikai jākonstatē valsts īpašuma komerciālais raksturs, pret kuru tiek lūgta izpilde. Šajā aspektā jānorāda, ka, “lai arī valsts var būt iesaistīta komerciālajā darbībā, kā rezultātā puses pielīga šķīrējtiesu, komerciālā darbība, kas ir prasības pamatā nenozīmē, ka pret visu suverēna īpašumu ir vēršams arests un izpilde.”⁴⁹²

Izvērtējams ir jautājums par to, kā vajadzētu rīkoties līgumslēdzējpusēi, lai zinātu, vai strīda gadījumā šķīrējtiesas nolēmums būs arī izpildāms? Vai šāda pārbaude ir jāveic pirms līguma noslēgšanas un vai tā vispār ir iespējama? K. M. Mesens (*K. M. Meessen*) piedāvā, “lai gūtu pārliecību, valsts varētu, iesniedzot prasību šķīrējtiesā, paredzēt izpildei konkrētus objektus vai arī konkrētas objektu kategorijas.”⁴⁹³ Autoresprāt, šāda darbība praksē lielu atbalstu negūs, jo, pirmkārt, valstij nav brīvprātīgi jānorāda līdzekļi, ar kuriem nepieciešamības gadījumā tiks segtas ar šķīrējtiesas nolēmumu saistītās izmaksas, un otrkārt, šādai objektu noteikšanai nav juridiski saistoša rakstura. Taču, uzsākot starptautisko tiesvedību, komersants var izmantot citus tiesību aizsardzības līdzekļus, ko paredz attiecīgais starptautiskās šķīrējtiesas process, piemēram, lūgt pagaidu noregulējumu lietā.

Tā lietā *Germany v. Italy: Greece intervening* par Itālijas tiesas nolēmumu izpildi pret Vācijas īpašumu, kas atradās Itālijā, tiesa, piemērojot 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas 19. pantu, norādīja, ka ir jāiestājas vismaz vienam nosacījumam, lai pieprasītu nolēmuma izpildi. “Attiecīgais īpašums tiek izmantots darbībai, neīstenojot valdības nekomerciālos mērķus, vai kad valsts, kurai pieder īpašums, ir skaidri piekritusi piespiedu pasākumu veikšanai, vai kad valsts ir

---

⁴⁹¹ De Stefano C. Arbitration Agreements as Waivers to Sovereign Immunity. *Arbitration International*, 2014, Vol. 30, No. 1, p. 77.

⁴⁹² Bishop R. D. (ed.). *Enforcement of Arbitral Awards Against Sovereigns*. New York: Huntington, JurisNet LLC, 2009, p. 146.

⁴⁹³ Meessen K. M. *State Immunity in the Arbitral Process in Horn N., Kröll S. M. (eds.). Arbitrating Foreign Investment Disputes – Procedural and Substantive Legal Aspects*, Kluwer Law International, 2004, p. 396.

piešķirusi konkrētu īpašumu, lai apmierinātu tiesas prasību.”⁴⁹⁴ Konstatējot, ka villa Vigoni tiek izmantota valdības mērķiem, kuriem ir pilnībā nekomerciāls raksturs (ēka tika izmantota kā kultūras centrs, ar mērķi veicināt kultūras apmaiņu starp Vāciju un Itāliju), izpilde tika atteikta, nosakot, ka Vācijai piemīt imunitāte pret nolēmumu izpildi.

Par piemērojamo likumu īpašuma veida noteikšanai, jānorāda, ka “ir atzīts, ka īpašuma veids tiek noteikts saskaņā ar tās valsts nacionālām tiesībām, kur izpilde tiek pieprasīta,”⁴⁹⁵ tātad tajā valstī, kur atrodas īpašums. Salīdzinājumam, Šveicē, “saskaņā ar Šveices tiesībām, nolēmuma izpilde pieprasa zināmu saikni ar Šveici, nevis tikai īpašuma pastāvēšanu [valstī – *aut. piez.*], pret kuru izpilde tiek vērsta. Tiesu prakse tiek bieži balstīta uz pieņēmumu, ka šķīrējtiesas līgums satur netiešu atteikšanos no imunitātes pret izpildi.”⁴⁹⁶ Tātad, lai vērstu šķīrējtiesas nolēmuma izpildi pret kādas valsts īpašumu Šveicē, ir jākonstatē saikne starp prasību un Šveices teritoriju, kurā atrodas attiecīgais valsts īpašums. Taču jāatzīmē, ka “Eiropas tiesu prakse nav vienāda saistībā ar prasību par saiknes konstatēšanu. Daudzos lēmumos tās distancējas no jebkādām šādām prasībām. [...] Daudzas nacionālās tiesas par saiknes prasību norāda, ka tās vērtē tikai attiecīgā īpašuma mērķi, neprasot īpašu saikni.”⁴⁹⁷

Tā ICC lietā *Société de Grands Travaux de Marseille v. East Pakistan Industrial Development Corporation*⁴⁹⁸ atsaucoties uz 1960. gada 10. februāra nolēmumu lietā *République Arabe Unie v. Dame X*, šķīrējtiesa nodala *jure imperii* un *jure gestionis* darbības, norādot, ka “tikai pirmajā gadījumā tā var atsaukties uz imunitāti no procesa. Otrajā gadījumā ārvalsti var iesūdzēt Šveices tiesās; pat izpildi var veikt pret to. Taču ir svarīgi, ka ir jābūt vienojošai saiknei starp tiesiskajām attiecībām, kurās ārvalsts ir puse un Šveices teritoriju.”⁴⁹⁹

Savukārt lietā *LIAMCO v. Libya* tika atteikta nolēmuma izpilde pret valsts īpašumu Šveices bankā, jo tiesa norādīja uz nepietiekamo juridisko saikni starp Šveici un konkrēto strīdu.⁵⁰⁰ Šī saikne detalizētāk tika analizēta lietā *Maritime International Nominees Establishment v. Guinea*, kur tiesa par nolēmuma izpildi Šveicē norādīja, ka izpilde ir iespējama “ar nosacījumu, ka juridiskajām attiecībām, kas ir strīda pamatā, ir saikne ar šīs [Šveices – *aut. piez.*] valsts teritoriju, proti, tās ir šeit

---

⁴⁹⁴ Case *Germany v. Italy: Greece intervening*. Judgement of the International Court of Justice dated 3 February 2012. I.C.J. Reports, 2012, p.148.

⁴⁹⁵ Lew J. D. M., Mistelis L. A., Kröll S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 757.

⁴⁹⁶ *Ibid.*, p. 756.

⁴⁹⁷ Reinisch A. *European Court Practice Concerning State Immunity from Enforcement Measures*. *European Journal of International Law*, 2006, Vol. 17, No. 4, pp. 822 – 823.

⁴⁹⁸ Šīs lietas apstākļi analizēti 2.nodaļā.

⁴⁹⁹ ICC Case No. 1803 *Société des Grands Travaux de Marseille v. East Pakistan Industrial Development Corporation*, Arbitral Award 1972 in Sanders P. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume V. The Netherlands: Kluwer Law International, 1980, p. 185.

⁵⁰⁰ Case *Libyan American Oil Company (LIAMCO) v. Government of the Libyan Arab Republic*, Award of 12 April 1977 in Sanders P. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume VI. The Netherlands: Kluwer Law International, 1981, pp. 89 – 118.

radušās, vai arī tiks īstenotas šeit, vai vismaz, ka parādnieks ir veicis zināmas darbības, kuru raksturs tādējādi radītu izpildes vietu šeit.”⁵⁰¹ Juridiskajā literatūrā norādīts, ka “suverēna aktīvi, pret kuriem šķīrējtiesas nolēmums varētu, visticamāk, izpildīt Šveicē, ir finanšu līdzekļi, kas turēti Šveices bankā uz suverēna vārda,”⁵⁰² kā arī jāizvērtē, vai šie konti tiek izmantoti komerciāliem mērķiem, lai varētu vērst izpildi.

Francijā lietas *Eurodif v. Islamic Republic of Iran* apstākļi īsumā ir šādi. Starp Irānas valdību un uzņēmumu *Eurodif* tika noslēgts komerciāls līgums. Papildus citiem aspektiem, vienošanās saturēja šķīrējtiesas klauzulu par strīdu izskatīšanu ICC šķīrējtiesā. Par neveiktajiem maksājumiem *Eurodif* cēla prasību ICC šķīrējtiesā, kā arī papildus tam Francijas tiesa apķīlāja Irānas fonda līdzekļus. Valdība atsaucās uz argumentu, ka “iesaisītās valsts iestādes veiktās darbības raksturs kodolenerģētikas jomā tiek uzskatīts par darbību publisko interešu vārdā”⁵⁰³ un apelācijas instances tiesa, norādot uz veiktās darbības raksturu (kodolenerģētikas joma/publiskās intereses), aktīvus klasificējot kā valdības īpašumu un atsaucoties uz valsts imunitāti no nolēmuma izpildes, šo lēmumu atcēla. Savukārt kasācijas instances tiesa atcēla apelācijas instances nolēmumu, norādot uz vairākiem apsvērumiem valsts imunitātes no nolēmuma izpildes kontekstā.

Pirmkārt, tiesa norādīja, ka attiecībā uz valsts imunitāti no jurisdikcijas un valsts imunitāti no nolēmuma izpildes, ir piemērojami līdzīgi principi. Taču par galvenajiem ir uzskatāmi tieši kritēriji, kas palīdz noteikt, ir valstij imunitāte no nolēmuma izpildes vai nav. Saskaņā ar sniegto analīzi pirmais kritērijs ir – veiktās darbības raksturs, kas ir prasības pamatā; otrais kritērijs – aktīvu vai tā īpašuma, kuru skar nolēmuma izpilde raksturs; trešais kritērijs – īpašuma, kuru skar nolēmuma izpilde faktiskais izmantošanas veids.

Otrkārt, tiesa minēja, ka “tas ievērojami apdraudētu starptautisko ekonomisko attiecību drošību, ja valdības varētu, vienkārši klusējot pasargāt sevi no jebkādiem piespiedu izpildes pasākumiem. [...] valdība nevar atsaukt savu solījumu izskatīt strīdu pēc būtības šķīrējtiesā, iebilstot pret tās nolēmuma izpildi.”⁵⁰⁴ Jānorāda, ka “pierādīšanas pienākums, ka attiecīgais aktīvs tika izmantots ārvalsts publiskiem (un nevis komerciāliem) mērķiem, ir ārvalsts institūcijas pienākums, un var būt lielas grūtības pierādīt pretējo.”⁵⁰⁵

---

⁵⁰¹ Case *Maritime International Nominees Establishment (MINE) v. The Republic of Guinea*, Tribunal de Première Instance [Court of First Instance] of the Canton Geneva decision dated 13 March 1986 in Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume XII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1987, p. 519.

⁵⁰² Bishop R. D. (ed.). *Enforcement of Arbitral Awards Against Sovereigns*. New York: Huntington, JurisNet LLC, 2009, p. 175.

⁵⁰³ Case *Eurodif Corporation et al. v. Islamic Republic of Iran et al.*, France Cour de Cassation decision dated 14 March 1984 in *International Legal Materials*, Vol. 23, No. 5, September 1984, American Society of International Law, p. 1065.

⁵⁰⁴ *Ibid.*, p. 1068.

⁵⁰⁵ Delvolvé J. L., Rouche J., Pointon G. H. *French Arbitration Law and Practice: A Dynamic Civil Law Approach to International Arbitration*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2nd ed., 2009, p. 288.

Kā norādīts, tad “pāreja uz ierobežoto valsts imunitātes koncepciju tiek virzīta no to valstu puses, kuras saprot, ka nepieciešams līdzsvars starp nepieciešamo valsts funkciju un aktīvu aizsardzību un taisnīgu attieksmi pret privātpersonām, ar kurām valstīm ir komerciāli darījumi.”⁵⁰⁶ Autore secina, ka ir nepieciešams attīstīt starptautisko šķīrējtiesas teoriju tādā pašā virzienā, kā tas šobrīd ir nostiprināts jautājumā par ierobežoto valsts imunitāti pret jurisdikciju. Proti, paredzot principu, ka saskaņā ar ierobežotās valsts imunitātes doktrīnu, valstis noslēdzot starptautisku šķīrējtiesas līgumu tādējādi ierobežoti atsakās no abām imunitātēm:

1) valsts imunitāti pret jurisdikciju ierobežo uz *jure gestionis* darbībām;

2) valsts imunitāti pret nolēmumu izpildi ierobežo, paredzot noteiktus īpašumu veidus, kā arī principus šādu īpašumu noteikšanai, pret kuriem var vērst nolēmumu izpildi, piemēram, nosakot obligātu prasību konstatēt saikni ar īpašumu, pret kuru tiek lūgta sprieduma izpilde vai faktisko izmantošanas veidu.

Šāds secinājums ir iegūts, izvērtējot visas iepriekšminētās metodes, kas tiek piemērotas valstu praksē, kā arī, ņemot vērā šķīrējtiesas līguma tiesiskās sekas un juridiskās domas attīstību attiecībā uz valsts tiesību pielīdzināšanu komersanta tiesību apjomam starptautiskos komerciālos darījumos, kuros puses ir izvēlējušās šķīrējtiesu kā strīdu risināšanas metodi.

Noslēgumā, analizējot jautājumu par valsts īpašumu noteikšanu, pret kuriem varētu vērst starptautiskās šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, autore salīdzinājumam vēlas atzīmēt, ka arī komersanta īpašumu konstatēšana, pret kuriem varētu vērst starptautiskas šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, un piedziņas darbību veikšanu, nav viennozīmīga. Kā secināms no Latvijas Finanšu ministrijas 2016. gada pārskata par valsts budžeta izpildi, 2016. gada 13. aprīlī starptautiskā šķīrējtiesa pieņēma lēmumu izbeigt šķīrējtiesas procesu lietā “*R.S.E. Holdings AG prasībā pret Latvijas Republiku*” par uzņemto līgumsaistību iespējamo neizpildi. Tribunāls nolēma, ka “*R.S.E. Holding*” ir jāatlīdzina Latvijai izdevumus, kas radušies saistībā ar šķīrējtiesas procesu. Pārskatā norādīts, ka minētais uzņēmums tribunāla lēmumu nav izpildījis un ir jāveic izvērtējums par prasības celšanu Šveices tiesā, kā arī jānoskaidro, vai “*R. S. E. Holding*” ir manta.⁵⁰⁷ 2018. gada pārskatā par valsts budžeta izpildi sniegtā informācija liecina, ka Ekonomikas ministrija 2017. un 2018. gadā ir veikusi virkni darbību, lai iegūtu informāciju un izvērtētu lēmuma piespiedu izpildi pret uzņēmumu Šveicē.⁵⁰⁸ Neskatoties uz veikto darbību apjomu piespiedu izpilde minētajā laika periodā nav veikta.

⁵⁰⁶ Brown N. A., Lewis A. J. D. Game of Thrones: A Narrowing Immunity? *Journal of International Arbitration*, 2013, Vol. 30, Issue 6, p. 699.

⁵⁰⁷ Latvijas Republikas 2016. gada pārskats par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem. Skaidrojums valsts konsolidētajai bilancei, 1. sējums, 59. – 60. lpp. Pieejams: https://www.kase.gov.lv/sites/default/files/public/PD/Saimniecisk%C4%81%20gada%20p%C4%81rskats/2016/1_04_FMInf_220817_kons_bil_sk.pdf [skatīts 2018. gada 16. oktobrī].

⁵⁰⁸ Latvijas Republikas 2018. gada pārskats par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem. Skaidrojums valsts konsolidētajai bilancei, 1. sējums, 66. – 67. lpp. Pieejams: https://www.kase.gov.lv/sites/default/files/public/PD/Saimniecisk%C4%81%20gada%20p%C4%81rskats/2018/1.s%C4%93jums/1_04_FMInf_090919_kons_bil_sk.pdf [skatīts 2019. gada 12. decembrī].

No šī piemēra var secināt, ka gadījumos, kad šķīrējtiesas nolēmums ir pieņemts par labu valstij, identiski ir jāizvērtē, vai attiecīgajam uzņēmumam ir pieejami aktīvi, pie tam tādā apjomā, lai segtu ar šķīrējtiesas tribunāla nolēmumā noteikto, kā arī citus izdevumus, piemēram, tiesu izpildītāja, procesuālās izmaksas un, vai iegūtais rezultāts būtu proporcionāls un samērīgs pārstāvības izdevumiem attiecīgajā jurisdikcijā.

3. nodaļas secinājumi

Trešā nodaļa atspoguļo divu fundamentālu aspektu – valsts noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma un šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes pret valsti praktisko sasaisti. Balstoties uz trešajā nodaļā veikto juridisko izvērtējumu, secināts, ka jautājumu par valsts noslēgtu starptautisku šķīrējtiesas līgumu, ir iespējams pilnvērtīgi izziņāt tikai tad, ja tiek vērtēts arī tas, kā šāds starptautisks šķīrējtiesas process, kur viena no pusēm ir valsts, faktiski rezultēsies, kas norāda uz tā praktisko efektivitāti. Proti, vai atbilstoši šķīrējtiesas tribunāla nolējumā noteiktajam, tas būs atzīstams un izpildināms pret valsti saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvenciju*, kā arī ņemot vērā valsts imunitātes aspektus. Neapšaubāms ir fakts, ka bez šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes, zūd šķīrējtiesas līguma, šķīrējtiesas procesa un arī paša šķīrējtiesas nolēmuma jēga kopumā, kas nav pieļaujams.

Analizētajā tiesu praksē konstatēti divi galvenie virzieni. Pirmkārt, puses, saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvencijā* ietverto regulējumu mēģina pamatot, ka šķīrējtiesas nolēmums nav atzīstams un izpildāms pret valsti tās tiesību noslēgt šķīrējtiesas līgumu neesamības vai šķīrējtiesas līguma spēkā neesamības dēļ, kā arī, pamatojoties uz publisko kārtību, saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunktu. Otrkārt, tiesu praksē tiek argumentēts, ka valstij ir imunitāte pret jurisdikciju vai imunitāte pret sprieduma izpildi.

Vērtējot šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi pret valsti kopsakarā ar valsts noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma spēkā esamību, izpratne par šiem jautājumiem tiek, vai nu balstīta tikai uz valsts nacionālās tiesību sistēmas izpratni, nevērtējot starptautisko tiesību aspektus, vai arī tiesas vispār norobežojas no šādu aspektu vērtēšanas šķīrējtiesas nolēmuma izpildes stadijā, nosakot, ka tā ir vienīgi šķīrējtiesu kompetence.

Saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V pantu nacionālā valsts tiesa, kas pieņem un izskata prasību par šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi, vērtē virkni apsvērumu. Piemēram, vai pusei, pret kuru nolēmums pieņemts, tika pienācīgi paziņots par šķīrējtiesnesa iecelšanu vai šķīrējtiesas procesu, vai arī tā citu iemeslu dēļ nav varējusi iesniegt savus paskaidrojumus (V panta pirmās daļas b) apakšpunkts), neatkarīgi no tā, kas ir šķīrējtiesas līguma puses. Tajā pat laikā 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunkts un pastarpināti V panta pirmās daļas e) apakšpunkts, kā arī V panta otrā daļa, satur tiesisko regulējumu, kas attiecībā uz valsti kā šķīrējtiesas līguma pusi ir jāinterpretē modificēti, tieši valsts kā līgumslēdzējpusē klātesamības faktora dēļ. Proti, tas saistāms ar faktu, ka šajā konvencijā minētais tiesiskais regulējums, kas paredz universālus šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes pamatus fiziskām un juridiskām personām, ņemot vērā valsts kā šķīrējtiesas līguma puses specifiku, ir jāinterpretē caur ši tiesību subjekta – valsts klātesamības faktora prizmu. Praktiski tas nozīmē, ka interpretējot 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* regulējumu gadījumā, kad valsts ir starptautiska šķīrējtiesas līguma puse, tās piemērotājam ir jāpatur prātā virkne aspektu, un jāizvērtē arī tie nosacījumi, kas ir īpaši attiecināmi uz valsti kā šķīrējtiesas

līguma pusi. Kā arī taktiski jāizvērtē tādi aspekti, kas šajā konvencijā tieši nav minēti vispār, piemēram, valsts imunitātes aspekti.

Nacionālajai tiesai šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes stadijā vērtējot, vai šķīrējtiesas līgums ir spēkā saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunktu, tajā gadījumā, kad starptautisku šķīrējtiesas līgumu ir noslēgusi valsts, vispirms ir jānošķir valsts tiesības noslēgt šķīrējtiesu līgumus nacionālā un starptautiskā līmenī. Tas sevī ietver arī šķīrējtiesas līguma spēkā esamības apsvērumu izvērtējumu, kas analizēti šī darba otrajā nodaļā.

Tāpat trešajā nodaļā konstatēta problemātika, kas raksturīga šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanai un izpildei pret valsti. Tie ir gadījumi, kad publiskā kārtība, kas minēta 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunktā tiek minēta kā arguments, kādēļ šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpilde pret valsti tiek atteikta. Jēdziens “publiskā kārtība” tiek interpretēts paplašināti, par publisko kārtību uzskatot arī, piemēram, gadījumus, kad valsts, noslēdzot šķīrējtiesas līgumu, nav ievērojusi iekšējo procedūru, saskaņā ar tās nacionālajām tiesību normām. Balstoties uz šī jēdziena interpretāciju analizējamā jautājuma kontekstā, secināms, ka piemērojot 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunktu gadījumā, kad valsts ir bijusi starptautiska šķīrējtiesas līguma puse, jēdziens “publiskā kārtība” jāskata caur jēdziena “starptautiskā publiskā kārtība” prizmu.

Trešajā nodaļā secināts, ka apgalvojums – valsts imunitāte ir ierobežojama pret ārvalsts tiesas jurisdikciju, taču tā saglabājas absolūta attiecībā uz nolēmumu izpildi, nav pamatots, jo tad faktiski valsts imunitāte pret ārvalsts tiesas jurisdikciju arī ir uzskatāma par absolūtu. Tādējādi, vērtējot valsts imunitātes aspektus ir jāidentificē, ka valsts ierobežotās imunitātes doktrīnas kontekstā valstij piemīt ierobežota imunitāte gan pret ārvalsts tiesas jurisdikciju, gan arī nolēmuma izpildi, kas izriet no valsts paustās gribas, noslēdzot starptautisku šķīrējtiesas līgumu. Tas nozīmē, ka nākamais posms ir attiecīgā valsts īpašuma konstatēšana, pret kuru nolēmuma izpilde būtu vēršama. Ja kāds īpašums ir imūns pret nolēmuma izpildi, tas nenozīmē, ka prasību nevar vērst pret citu valsts īpašumu, tajā skaitā citas valsts teritorijā atbilstoši attiecīgās valsts regulējumam.

Analizējot jautājumu par starptautiska šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi pret valsti, jāņem vērā trīs principu mijiedarbība. Pirmkārt, *par in parem non habet imperium* princips kopsakarā ar principu, kas paredz valsts tiesības noslēgt starptautiskos šķīrējtiesu līgumus un būt par pusi starptautiskā komerciālā šķīrējtiesas procesā, kā arī starptautisko tiesību princips, kas paredz, ka valsts, noslēdzot starptautisku šķīrējtiesas līgumu, tādējādi automātiski atsakās no valsts imunitātes. Taču problemātika ir apstākļi, ka praksē šie principi attīstās un tiek pieņemti dažādi – atšķirīgā tvērumā, attīstības dinamikā un mijiedarbībā, kur tādējādi tieši vienotas prakses un tiesiskā regulējuma trūkums, rada neviennozīmīgu tiesu praksi un attiecīgi neskaidru gala rezultātu. Kā galvenie argumenti šādai nekonsekvencei ir: atšķirīga izpratne un interpretācija par šķīrējtiesas

līgumu, kura viena no pusēm ir valsts, valstu nacionālo tiesu atšķirīgā pieeja jautājumos par šķirējtiesas nolēmumu atzīšanu un izpildi pret valsti, kā arī visu šo iepriekšminēto principu mijiedarbība un to vienota piemērošana.

Kopsavilkums

Pamatojoties uz veikto analīzi, autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes, kas izteiktas secinājumu un priekšlikumu formā:

1. *1961. g. Eiropas konvencijas* 2. panta 1. punktā ietvertais regulējums, kas paredz, ka valstis ir tiesīgas noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus, mūsdienās ir uzskatāms par *lex mercatoria*, katrai valstij šāda tiesība piemīt universāli pati par sevi. Tieši to universālais raksturs nodrošina, ka tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus piemīt arī tām valstīm, kas nav *1961. g. Eiropas konvencijas* līgumslēdzējvalsts.

2. Balstoties uz vēsturisko un teleoloģisko pētniecības metodi jautājumā par *1961. g. Eiropas konvencijas* 2. panta 1. punkta izstrādes mērķi un vēsturiskajiem faktoriem, kas ietekmējuši minētā panta iekļaušanu *1961. g. Eiropas konvencijā*, autore secina, ka jēdziens “publisko tiesību juridiskā persona” ir interpretējams paplašināti, kas nozīmē to, ka ar minētā jēdziena definīcijas tvērumu nacionālajās tiesībās, nav juridiski iespējams sašaurināt to tiesību subjektu loku, kuri ir tiesīgi noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus.

3. *1961. g. Eiropas konvencijas* 2. panta 1. punkts paredz publisko tiesību juridisko personu tiesības noslēgt tiesiskus šķīrējtiesu līgumus. Autore, pamatojoties uz otrajā nodaļā veikto analīzi, secina, ka aktuālajā tiesu praksē nav konstatējams juridisks pamatojums tam, ka, balstoties uz *1961. g. Eiropas konvencijas* 2. panta 1. punktā minētā jēdziena “publisko tiesību juridiskā persona” atšķirīgo saturu valstu nacionālajās tiesību normās un interpretāciju, varētu tādējādi tiesiski ierobežot valstu tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus.

4. Neskatoties uz to, ka princips, kas paredz – nacionālajās tiesību normās ietvertais aizliegums noslēgt šķīrējtiesu līgumus – nav attiecināms uz līgumiem ar starptautisku raksturu, kas noslēgti starptautiskās tirdzniecības jomā, tika identificēts jau 1966. gada spriedumā lietā *Trésor Public v. Galakis*, taču tieši 1983. gada spriedums lietā *Benteler v. Belgium* tiek minēts kā šī principa stūrakmens. Šajā lietā tribunāls pamatoti norādīja, ja valsts noslēgusi starptautisku šķīrējtiesas līgumu, tad tā vēlāk nevarēs atsaukties uz savu nacionālo aizliedzošo likumu, lai atzītu šķīrējtiesas līgumu par spēkā neesošu. Autore izdara secinājumu, ka šī principa nozīme nav zaudējusi aktualitāti arī mūsdienās un, balstoties uz veikto tiesu prakses analīzi, identificē, ka šis princips būtu attiecināms ne tikai uz gadījumiem, kad tiek veikta izvērtēšana par šķīrējtiesas līguma spēkā esamību un izpildi, bet arī šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes fāzē.

5. Autore darba otrajā nodaļā konstatē, ka par arhaisku un pretēju mūsdienu starptautiskajām tiesībām un praksei, ir uzskatāms viedoklis, kas paredz, ka valstu tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus, varētu tikt noteiktas saskaņā ar tās valsts nacionālajām tiesību normām, kas piemērojamas pušu tiesiskajām attiecībām. Tādā gadījumā šī universālā tiesība valstij noslēgt

starptautiskus šķīrējtiesu līgumus faktiski būtu pušu brīvai izvēlei pakļauta un vienam un tam pašam tiesību subjektam – valstij, atšķirtos atkarībā no piemērojamām tiesību normām. Papildus tam, pastāvot šāda interpretācijai, tādējādi tiktu dota iespēja juridiski atsaukties uz valsts nacionālajām tiesību normām kā pamatu tam, lai lūgtu atzīt valsts noslēgtu starptautisku šķīrējtiesas līgumu par spēkā neesošu, kas, kā secināts promocijas darbā, ir pretēji mūsdienu starptautisko tiesību principiem.

6. Vērtējot jautājumu par to, vai attiecīgais tiesību subjekts ir tiesīgs noslēgt starptautisku šķīrējtiesas līgumu, praksē tiek izsvērtā tikai konkrētā tiesību subjekta tiesību apjoms un pastāvošie ierobežojumi šķīrējtiesas līguma noslēgšanas kontekstā, nevis šī tiesību subjekta tiesībspējas un rīcībspējas apsvērumi. Līdz ar to autore darbā piedāvā, ka analizējamā jautājuma kontekstā, jēdziens “*capacity*” latviešu valodā ir jātulko kā tiesību subjekta juridiskā spēja jeb tiesību apjoms noslēgt šķīrējtiesu līgumus.

7. Izvērtējot šķīrējtiesas līguma noslēgšanas aspektus Latvijā, autore konstatē, ka nacionālā līmenī valsts un pašvaldību iestādes nav tiesīgas noslēgt šķīrējtiesu līgumus, saskaņā ar Šķīrējtiesu likuma 5. panta pirmās daļas 2. punktu, savukārt starptautiskā līmenī valstij nav noteikti nekādi ierobežojumi attiecībā uz starptautiska šķīrējtiesas līguma noslēgšanu. Šāda pieeja ir uzskatāma par progresīvu, atbilstošu un atbalstāmu pieeju, ņemot vērā starptautisko tiesību attīstības tendences un tiesību valstij noslēgt starptautiskos šķīrējtiesu līgumus universālo raksturu.

8. Balstoties uz tiesu prakses analīzes rezultātā gūtajiem secinājumiem, autore sliecas uzskatīt, ka viens no galvenajiem faktoriem, kas varētu kavēt komersantam un valstij vienoties par starptautiska komerciāla strīda izskatīšanu tādā valstī, kuras nacionālās tiesību normas satur aizliegumu valstij noslēgt šķīrējtiesu līgumus, ir tieši šāda regulējuma esamība nacionālajās tiesībās. Pirmkārt, puse procesa laikā varētu lūgt nacionālo tiesu apturēt šķīrējtiesas tribunāla darbību, vai, otrkārt, attiecīgās valsts tiesa varētu atteikt ārvalsts šķīrējtiesas sprieduma atzīšanu un izpildi, pamatojoties uz nacionālajās tiesību normās ietverto aizliegumu kā vienu no 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta nosacījumiem. Lai izslēgtu šos riskus, puses cenšas vienoties par strīda izskatīšanu tādas valsts jurisdikcijā, kurā tiesiskais regulējums ir skaidrs un šādu aizliegumu nesatur, vai arī pastāv nostiprinājusies tiesu prakse šajā jautājumā, kā tas ir, piemēram, Francijā un Šveicē.

9. Autores veiktā analīze parāda, ka, neskatoties uz centieniem izlīdzināt jebkādas atšķirības starp starptautiskajiem šķīrējtiesas procesiem, kā arī vēlākā stadijā – šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanu un izpildi, kur viena no pusēm ir valsts, praksē pastāv metožu, argumentu un taktikas elementu kopums, kas tiek piemērots, visbiežāk no valsts kā starptautiska šķīrējtiesas līguma puses, lai izvairītos no tiesiski noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma. Balstoties uz tiesu prakses analīzes rezultātā gūtajiem secinājumiem, autore izdala trīs galvenos taktikas virzienus:

9.1. Argumenti par to, ka valsts nav līguma puse. Valstis visbiežāk argumentē, ka tās nav starptautiska komerciāla līguma ar šķīrējtiesas klauzulu puses, kā rezultātā, līgums nav uz tām

attiecināms, vai, ka līgumu ir noslēgusi patstāvīga juridiska persona un uz valsti šķīrējtiesas līgumu attiecināt nevar. Tāpat tiesu praksē ir izskanējuši argumenti, ka valsts ir līgumu tikai saskaņojusi, bet nav uzskatāma par līguma pusi, vai līguma izpilde ir deleģēta citam tiesību subjektam. Ar mērķi izvairīties no starptautiska šķīrējtiesas līguma, argumentu kopums tiek vērsts uz to, lai jau jurisdikcijas fāzē pamatotu, ka tribunālam nav bijusi jurisdikcija skatīt konkrēto lietu, jo valsts nav attiecīgā šķīrējtiesas līguma puse;

9.2. Argumenti par šķīrējtiesas līguma spēkā esamību. Šajā gadījumā tiesu praksē valstis, balstoties uz atšķirīgiem apsvērumiem, argumentē, kāpēc šķīrējtiesas līgums būtu uzskatāms par spēkā neesošu. Tiek minēti tādi apsvērumi, kā – nav bijusi ievērota līguma saskaņošanas procedūra, vai, ka līgumu noslēgt aizliedz valsts nacionālās tiesību normas. Tāpat, konstatējams, ka, apstrīdot šķīrējtiesas līguma spēkā esamību, notiek vēršanās nacionālajās tiesās, lūdzot anulēt šķīrējtiesas līgumu, vai mēģinot panākt tiesas lēmuma pieņemšanu par procesa apturēšanu vai norises likumību;

9.3. Procesuāli taktikas elementi, lai ietekmētu šķīrējtiesas procesa norisi. Autore darbā identificēja vairākus gadījumus tiesu praksē, kad valstis ir gan ignorējušas procesuālo kārtību, gan arī nav atsaukušās uz aicinājumiem nominēt šķīrējtiesnesi, visticamāk, tādējādi vēloties paust savu attieksmi pret uzsākto starptautisko šķīrējtiesas procesu un maldīgi prezumējot, ka šis process līdz ar to varētu tikt izbeigts.

10. Autore, balstoties uz darbā veikto analīzi par valstu tiesībām noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus, šādu šķīrējtiesu līgumu spēkā esamību, kā arī to tiesiskajām sekām, secināja, ka ir nepieciešams sinhronizēt starptautisko tiesību principus un tiesu praksi šajā aspektā, paredzot, ka universālās tiesības, kas paredz valstu tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus un ir minētas *1961. g. Eiropas konvencijas* 2. panta 1. punktā, ir piemērojamas, arī interpretējot un piemērojot *1958. g. Ņujorkas konvenciju* un *ANO 2004. g. valsts imunitātes konvenciju*, tajos gadījumos, kad valsts ir starptautiska šķīrējtiesas līguma puse.

11. Balstoties uz veikto tiesu prakses analīzi, autore izdara secinājumu, ka *1958. g. Ņujorkas konvencijas* V panta pirmās daļas a) apakšpunkts tiek vērtēts paplašināti, frāzi “puses bijušas kaut kādā ziņā rīcības nespējīgas pēc tām piemērojamām tiesībām” interpretējot kā valsts nacionālajās tiesību nomās pastāvošo aizliegumu noslēgt šķīrējtiesu līgumus. Šāds vērtējums ir nepamatots un uzskatāms par neatbilstošu starptautiskajām tiesībām, jo, vērtējot tiesību subjekta tiesību apjomu noslēgt starptautisku šķīrējtiesas līgumu un šī līguma spēkā esamību, ir jāņem vērā starptautisko tiesību normas, starptautiskā subjektīvā šķīrējtiesība, kā arī valstu tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus universālais raksturs.

12. Pētījuma rezultātā autore secina, ka pastāv vairāki veidi kā noteikt, vai konkrētajam tiesību subjektam kā valstij ir tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus, taču neviens no šiem veidiem nesniedz skaidru atbildi, kā praktiski var veikt šādu izvērtēšanu. Juridiskajā literatūrā un tiesu

praksē analizētie jēdzieni “juridiskā spēja” un “subjektīvā šķīrējspēja” ir neskaidri, jo nav konstatējama sasaiste starp šo jēdzienu tvērumu un tiesību noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus noslēgšanu. Autore secina, ka faktiski pastāv divas pieejas – viena pieeja paredz šos jēdzienus izvērtēt atbilstoši valstu nacionālajām tiesību normām, savukārt cita pieeja paredz, ka, neskatoties uz šo jēdzienu saturu, starptautiskā publiskā kārtība prevalē, un tādējādi valstu tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus nav ierobežojamas ar nacionālajās tiesību normās ietverto regulējumu. Turklāt atšķirīgā tiesu prakse un vienotas piemērošanas trūkums praksē veicina situācijas, kad puse, aizbildinoties ar nacionālajās tiesību normās noteikto aizliegumu noslēgt šķīrējtiesu līgumus, mēģina izvairīties no tiesiski noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma. Tādējādi autore darbā secina – pastāvot atšķirīgām interpretācijām par minēto jēdzienu tvērumu, nepastāv to konsekvents pielietojums praksē, minētie jēdzieni nesasniedz doto mērķi konkrētā tiesību subjekta tiesību noslēgt starptautiskus šķīrējtiesas līgumus noteikšanā.

13. Lai nodrošinātu vienveidīgu pieeju valsts tiesībai noslēgt šķīrējtiesas līgumus noteikšanā un izskaustu tos gadījumus, kas praksē rodas nepamatotu jēdzienu “juridiskā spēja” un “subjektīvā šķīrējspēja” lietojuma rezultātā, autore piedāvā ieviest divus jaunus jēdzienus “nacionālā subjektīvā šķīrējspēja” un “starptautiskā subjektīvā šķīrējspēja”, nošķirot šķīrējtiesas līgumu noslēgšanu nacionālā un starptautiskā līmenī, kā arī nosakot tās tiesību normas, saskaņā ar kurām ir jāveic izvērtējums.

13.1. Ar jēdziena “nacionālā subjektīvā šķīrējspēja” saturu tiek noteiktas tiesību subjekta – valsts – tiesības un šo tiesību apjoms šķīrējtiesas līgumu noslēgšanai nacionālā līmenī. Šādam līgumam tiks piemēroti attiecīgā tiesību subjekta valsts nacionālie normatīvie akti – nacionālajās tiesību normās noteiktie ierobežojumi, aizliegumi un citi iekšēja rakstura procesuāli aspekti, kas ietekmē šķīrējtiesas līguma spēkā esamību nacionālā līmenī;

13.2. Ar jēdziena “starptautiskā subjektīvā šķīrējspēja” saturu tiek noteiktas tiesību subjekta – valsts – tiesības noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus, paredzot, ka katrai valstij kā tiesiskam tiesību subjektam pašam par sevi pilnā apjomā piemīt universālas starptautiskā šķīrējtiesas līguma noslēgšanas tiesības. Attiecīgi, vērtējot starptautisko šķīrējtiesas līgumu, kur valsts ir puse, jautājumā par šāda tiesību subjekta starptautiskā šķīrējtiesas līguma noslēgšanas tiesībām, tiek piemērotas starptautiskās tiesību normas un principi, kā arī tiesu praksē nostiprinātās atziņas.

13.3. Jēdzienu “nacionālā subjektīvā šķīrējspēja” un “starptautiskā subjektīvā šķīrējspēja” ieviešana un atzīšana praksē nodrošinātu to, ka tiesību subjekta – valsts – tiesības noslēgt šķīrējtiesas līgumus nacionālā un starptautiskā līmenī būtu praksē skaidri definējamas un nošķiramas, tādējādi veicinot vienotu pieeju un izslēdzot tos gadījumus, kad jēdzienu atšķirīgās interpretācijas rezultātā tiktu ietekmēta, tiesiski noslēgta starptautiskā šķīrējtiesas līguma spēkā esamība.

14. Jēdziena “valsts” tiesību subjektu katalogu ir iespējams atklāt, izvērtējot valsts nacionālās tiesību normas, starptautiskās tiesību normas un izmantojot “attiecināmības” metodi. Ja nacionālās un starptautiskās tiesību normas, piemēram, 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencija satur tiesību subjektu uzskaitījumu, tad attiecināmības uz valsti metode praksē palīdz noteikt, vai konkrētā tiesību subjekta noslēgtais starptautiskais komerciālais līgums ar šķīrējtiesas klauzulu ir attiecināms uz valsti vai nē. Analizējot tiesību subjektu katalogu, kas ietilpst jēdzienā “valsts”, autore secināja, ka metodes, kas tiek pielietotas, nosakot attiecināmību, praksē tiek piemērotas tajā brīdī, kad komersants iesniedz prasību pret valsti, bet valsts argumentē, ka tā nav starptautiska šķīrējtiesas līguma puse. Pārsvārā gadījumu, lai izvairītos no starptautiska šķīrējtiesas līguma sasaistes ar valsti, jēdziens “valsts” tiek interpretēts šauri, un balstoties tikai uz valsts institucionālo sistēmu, lai tādējādi pamatotu, ka konkrētais gadījums ir ārpus tiesiskā regulējuma tvēruma un attiecīgais tiesību subjekts nav uzskatāms par valsti. Līdz ar to autores izstrādātais tiesību subjektu katalogs ir piemērojams praktiski, tajos gadījumos, kad ir jāveic izvērtējums, neatkarīgi no procesa stadijas. Savukārt tiesību normu piemērotājam jāatceras, ka pamatā ir jāizvērtē nevis valsts pārvaldes institucionālā sistēma, bet gan kritēriju kopums – tiesību subjekta “saiknes” konstatēšana ar valsti, vai tiesību subjektam ir patstāvīgas juridiskas personas statuss, pušu kopīgais nodoms, kā arī jānosaka faktiskā līguma puse.

15. Atšķirībā no valsts interešu pārstāvības starptautiskajos ieguldījumu strīdos Latvijas valsts interešu pārstāvība starptautiskajos komerciālajos strīdos šobrīd netiek atbilstoši tiesiski regulēta. 2013. gada nogalē Latvija atsauca atrunu pie 1961. g. Eiropas konvencijas, kā rezultātā, Latvijas valsts bez ierobežojumiem šodien var noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus, tātad arī būt par pusi starptautiskos šķīrējtiesas procesos un uzņemt atbildību, kas no šādiem procesiem izriet. Apstākļi, ka līdz šim brīdim nav izstrādāta kārtība valsts pārstāvībai starptautiskajos komerciālajos strīdos starptautiskajās šķīrējtiesās, šādu strīdu izskatīšanas, kā arī strīdā iesaistīto institūciju sadarbības, lēmumu pieņemšanas un informācijas aprites kārtība, norāda uz stagnāciju un augstu risku šādu procesu pārvaldībā, kas var negatīvi ietekmēt tiesvedības rezultātu kopumā. Lai nodrošinātu mūsdienīgu un efektīvu valsts interešu pārstāvību starptautiskajos komerciālajos strīdos starptautiskajās šķīrējtiesās, nepieciešams:

15.1. Izstrādāt koncepciju, nosakot, kā tiek risināti starptautiskie komerciālie strīdi starptautiskajās šķīrējtiesās, kuros Latvija ir puse. Autores piedāvātais mehānisms paredz organizēt centralizēti valsts interešu pārstāvību, paredzot divu līmeņu institucionālo modeli lēmumu pieņemšanā un procesu virzībā;

15.2. Normatīvajos aktos paredzēt vienotu kārtību, kā tiek organizēta valsts interešu pārstāvība, taču par virsmērķi izvirzot Latvijas valsts pārvaldes spēju un zināšanu stiprināšanu minētajos jautājumos (metodoloģisks atbalsts, apmācības, konsultācijas pirms līguma slēgšanas), potenciāli noteiktā laika posmā, sasniedzot pilnu valsts pārstāvības nodrošināšanu tikai valsts

pārvaldes ietvaros. Autoresprāt, šo virsmērķi var sasniegt, nosakot vienu vadošo institūciju, kas pārstāvētu valsti;

15.3. Nepieciešams veikt grozījumus "Publisko iepirkumu likuma" 3. pantā, papildinot ar likuma piemērošanas izņēmumu attiecībā uz juridiskajiem pakalpojumiem, kas nepieciešami valsts interešu pārstāvības nodrošināšanas ietvaros starptautiskajās šķīrējtiesās. Šāds regulējums ir paredzēts 2014. gada 26. februāra Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK 10. pantā "Īpaši izņēmumi attiecībā uz pakalpojumu līgumiem". Minētā direktīvas tiesību norma Latvijā nav pārņemta, taču ir objektīvi nepieciešama operatīvai ar valsts interešu pārstāvības nodrošināšanai starptautiskajās šķīrējtiesās saistīto darbību veikšanai;

15.4. Nepieciešams veikt grozījumus "Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likumā", paredzot atvasināto publisko personu un neatkarīgo iestāžu atbildību par zaudējumu atlīdzību valsts budžetā starptautisko saistību pārkāpuma gadījumā, saskaņā ar starptautiskās šķīrējtiesas nolēmumu;

15.5. Jāparedz koncepcija par finansējuma avotiem starptautisko strīdu risināšanai šķīrējtiesās, lai nodrošinātu budžeta plānošanu un caurskatāmu finanšu līdzekļu plūsmu, kā arī atslogojot valsts budžeta programmu "Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem", novirzot tajā paredzētos finanšu līdzekļus citiem neparedzētiem gadījumiem. To iespējams īstenot, paredzot un plānojot šādus izdevumus ikgadējā valsts budžetā vai, piemēram, veidojot atsevišķi nodalītu, tieši pārstāvībām paredzētu finanšu līdzekļu fondu. Šajā fondā tiktu iekļauti ne tikai valsts budžeta līdzekļi, bet arī tiktu ietverti tie finanšu līdzekļi, kas piedzīti šādu tiesvedību ietvaros saskaņā ar šķīrējtiesas nolēmumu no komersantiem un atgūti no tiem tiesību subjektiem, kā rezultātā valstij šāds zaudējums radies;

15.6. Koncepcijā, kopsakarā ar valsts budžeta aspektu jānosaka kritēriji, saskaņā ar kuriem tiek noteikts informācijas apjoms un veids, kā informācijas telpā tiek publiskota informācija par starptautiskajiem komerciālajiem šķīrējtiesu procesiem, kuros Latvija ir puse.

16. Ņemot vērā autores darbā veikto valstu nacionālo tiesu spriedumu analīzi jautājumā par ārvalsts šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanu un izpildi pret valsti, autore nonāk pie secinājuma, ka 1958. g. Ņujorkas konvencijas regulējums visos tajos analizētajos gadījumos, kad valsts ir starptautiska šķīrējtiesas līguma puse, pilnībā neatbilst tam risinājumam, ko pieprasa mūsdienu starptautiskās tiesības. Tā kā 1958. g. Ņujorkas konvencija atsevišķi neregulē gadījumus, kad tiek lūgts atzīt un izpildīt ārvalsts šķīrējtiesas nolēmumu pret valsti, nacionālās tiesas, atbilstoši to izpratnei, atšķirīgi interpretē:

16.1. 1958. g. Ņujorkas konvencijas V panta pirmās daļas a) apakšpunktu, jo šobrīd tiesu praksē nav konstatējama vienota pieeja izvērtējot valsts tiesību apjomu noslēgt šķīrējtiesu līgumus, kā arī šāda tiesību subjekta noslēgta šķīrējtiesas līguma spēkā esamību;

16.2. 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunktu, jautājumā par publisko kārtību kā pamatu šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes atteikumam. Autores ieskatā ir nepieciešams uzsvērt un apzināties atšķirību starp nacionālo publisko kārtību un starptautisko publisko kārtību šī panta izpratnē nacionālajām valsts tiesām, veicot jēdziena “publiskā kārtība” interpretāciju;

16.3. Tā kā augstāk minētajos aspektos 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* piemērošanā nav konsekvences, autore par atbilstošāko veidu kā nostiprināt nepieciešamo interpretāciju uzskata *UNCITRAL* rekomendācijas izstrādi par 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* interpretāciju gadījumos, kad valsts ir starptautiska šķīrējtiesas līguma puse.

17. Autores veiktā tiesu prakses analīze norāda uz tendenci, ka nacionālās tiesas 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* regulējumu izprot un interpretē dažādi. Analizētajās lietās, tajos procesos, kur valsts ir puse, salīdzinoši maz bija gadījumu, kad nacionālās tiesas spēja nošķirt nacionālo tiesību regulējumu no starptautisko tiesību regulējuma. Tiesas vairumā analizēto gadījumu ignorēja pastāvošos starptautisko tiesību principus un to izpratne par valstu tiesībām noslēgt starptautiskus šķīrējtiesu līgumus balstījās uz nacionālajām tiesību normām. Tāpat secināts, ka nacionālās tiesas lielākajā daļā no analizētajiem gadījumiem tomēr izvēlējās atteikt šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanu un izpildi pret valsti, neskatoties uz to, ka saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta regulējumu – “šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildīšanu var atteikt pēc tās puses lūguma”, tā ir izvēles tiesība – “var atteikt”, nevis obligāts pienākums visos gadījumos.

18. Tiesu praksē ir konstatējami gadījumi, kad nacionālās tiesas, vērtējot jautājumu par ārvalsts šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi pret valsti, konstatē, ka valsts nacionālās tiesību normas satur aizliegumu valstij noslēgt šķīrējtiesas līgumus. Šādos gadījumos nacionālās tiesas, tai skaitā Latvijā, ir secinājušas, ka šāda šķīrējtiesas nolēmuma atzīšana un izpilde būtu pretēji publiskajai kārtībai, saskaņā ar 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunktu, kā rezultātā šķīrējtiesas sprieduma atzīšana un izpilde tiek atteikta. Šajā gadījumā tiesību piemērotājam ir, pirmkārt, jānošķir valsts publiskā kārtība no starptautiskās publiskās kārtības, un, otrkārt, jāizvērtē, vai uzskatot nacionālajās tiesību normās noteikto aizliegumu valstij noslēgt šķīrējtiesas līgumu (un citas darbības, kas saistītas ar šo aizliegumu) par publiskās kārtības pārkāpumu, tādējādi netiek pārkāpti starptautisko tiesību principi.

19. Autore, balstoties uz darbā veikto analīzi, nepiekrīt viedoklim, ka valsts nacionālajās tiesību normās esošais aizliegums noslēgt šķīrējtiesas līgumu varētu tikt uzskatīts par 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunktā minēto pamatu, jo šis nav starptautiskās publiskās kārtības pamats. Autore secina, ka Latvijas Šķīrējtiesu likuma 5. panta pirmās daļas 2. punktā ietvertais regulējums, kas paredz to, ka šķīrējtiesā nav izskatāmi strīdi, kurā kaut viena puse ir valsts vai pašvaldības iestāde vai par kuru pieņemts šķīrējtiesas nolēmums, var skart valsts vai

pašvaldības iestādes tiesības, starptautiskajās tiesībās nav uzskatāms par publisko kārtību, piemērojot 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* V panta otrās daļas b) apakšpunktu.

20. Ja valsts nacionālā tiesa atsaka ārvalstu šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanu un izpildi, norādot, ka attiecīgās valsts nacionālās tiesību normas satur aizliegumu noslēgt šķīrējtiesu līgumus, tādējādi tiek ignorēts princips, kas paredz, ka valsts nacionālās tiesību normas nevar būt par pamatu, lai atzītu valsts noslēgtu starptautisku šķīrējtiesas līgumu par spēkā neesošu.

21. Kā parāda darbā veiktā starptautisko šķīrējtiesu tribunālu nolēmumu analīze kopsakarā ar nacionālo tiesu prakses analīzi par šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanu un izpildi tajos gadījumos, kad valsts ir starptautiska šķīrējtiesas līguma puse, pastāv vienotas pieejas trūkums izvērtējumā par valsts noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma spēkā esamību un šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi pret valsti. Autore ieskatā, vienotas pieejas trūkums ir saistāms ar pastāvošo nacionālo un starptautisko tiesību savstarpējo mijiedarbību, kas rada atšķirīgu tiesību normu interpretāciju. Pārklājoties nacionālajam un starptautiskajam regulējumam, rodas “pelēkā” jeb tiesiski neregulētā zona, kā rezultātā nav konstatējamas atbildības robežas starptautiska šķīrējtiesas līguma izpildē. Tā rezultātā praksē joprojām var pastāvēt metožu, argumentu un taktikas elementu kopums, ko puses piemēro, lai mēģinātu izvairīties no tiesiski noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma.

22. Autore par atbilstošu uzskata Latvijas Tieslietu ministrijas izstrādāto koncepciju “Par ekonomisko lietu tiesas izveidi”, kas paredz veidot specializēto tiesu Latvijā. Taču minētās tiesas kompetencē būtu nododamas ne tikai lietas par šķīrējtiesas līguma atzīšanu par spēkā neesošu un lietas par izpildu raksta izsniegšanu pastāvīgās šķīrējtiesas sprieduma piespiedu izpildei, bet arī lietas, kurās valsts ir starptautiska šķīrējtiesas līguma puse, tai skaitā, jautājumos par ārvalsts šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanu un izpildi pret valsts īpašumu (ietverot valsts imunitātes aspektus). Tādējādi tiktu nodrošināta tiesas specializācija minēto lietu izskatīšanā, kas veicinātu vienotu pieeju un veicinātu komersantiem izvēlēties Latviju kā forumu starptautisko strīdu izskatīšanā.

23. Neskatoties uz to, ka valsts imunitāte pret ārvalsts šķīrējtiesas nolēmuma izpildi pret valsti ir viens no būtiskākajiem aspektiem, jo saistīts ar tiešu finansiālu seku iestāšanos, autore secina, ka šis aspekts ir arī viens no vismazāk noregulētajiem un praksē konsekventi, diemžēl, netiek piemērots. Neskatoties uz pastāvošajiem mēģinājumiem regulēt šos valsts imunitātes jautājumus, (piemēram, 2004. g. *ANO valsts imunitātes konvencijas*, kas joprojām nav stājusies spēkā, izstrāde), autore veiktā tiesu prakses analīze norāda uz faktu, ka mūsdienās juridiskā doma un atteikšanās no valsts imunitātēm praksē neattīstās konsekventi. Tas nozīmē, ka šobrīd nepastāv vienota tiesu prakse jautājumā par to, kā pierādīt, vai gadījumos, kad valsts noslēdz starptautisku šķīrējtiesas līgumu, tā automātiski atsakās ne tikai no valsts imunitātes no jurisdikcijas, bet arī no valsts imunitātes no sprieduma izpildes.

24. Valsts ierobežotās imunitātes doktrīnas ietvaros valsts imunitāte ir ierobežojama gan attiecībā uz jurisdikciju, gan arī šķīrējtiesas nolēmuma izpildi, tādējādi nodrošinot juridiski saistošu rezultātu. Ierobežojot valsts imunitāti tikai attiecībā uz jurisdikciju, bet ne pret šķīrējtiesas nolēmuma izpildi, pēdējā faktiski saglabātos absolūta, bez juridiski saistoša rezultāta. Autore darbā konstatē, ka nepieciešams nodalīt tos gadījumus, kad, pastāvot noteiktam apstākļu kopumam, valstij imunitāte vairs nepiemīt, no gadījumiem, kad valsts skaidri un nepārprotami ir atteikusies no valsts imunitātes.

25. Lai noteiktu valsts atteikšanos no valsts imunitātes pret šķīrējtiesas nolēmuma izpildi, autore, izvērtējot pastāvošo regulējumu un tiesu praksi, ir secinājusi šādas pastāvošās metodes:

25.1. Atteikšanās no valsts imunitātes pret šķīrējtiesas nolēmuma izpildi saskaņā ar izpildes valsts nacionālajām tiesību normām vai tiesu praksi;

25.2. *Jure imperii* un *jure gestionis* nošķiršana, secinot, vai valsts imunitāte ir ierobežojama vai nē;

25.3. Saskaņā ar ierobežoto valsts imunitātes doktrīnu, valsts imunitātes pret šķīrējtiesas nolēmumu izpildi komerciālajos darījumos ierobežošana, taču saglabājot attiecībā uz noteiktiem valsts īpašumu veidiem;

25.4. Tādas valsts teritorijas identificēšana, kurā atrodas atbildētāja (valsts) īpašums, pret kuru vēršama šķīrējtiesas nolēmuma izpilde. Šādos gadījumos jākonstatē, pirmkārt, saikne ar konkrēto teritoriju – tā var būt valsts, kurā notika šķīrējtiesas process; valsts, kurā atrodas īpašums, kas ir prasības pamatā, otrkārt, konkrētā valsts īpašuma saikne ar attiecīgo valsts institūciju, kas ir šķīrējtiesas līguma puse. Identificējot valsts īpašumu, ir jāpārbauda, vai attiecīgais īpašums ir klasificējams kā komerciāls īpašums, kas nav izmantojams “valdības nekomerciālajiem mērķiem” vai konstatējams “īpašais raksturs”, lai pret to varētu vērst izpildi. Francijas pieeja – konstatējot, ka valsts ir pielīgusi un tādējādi atzinusi sev par saistošu attiecīgās šķīrējtiesas institūcijas reglamentu, kas satur regulējumu par nolēmumu izpildi (lieta *Creighton v. Qatar*). Šveices pieeja – konstatējot “saikni” starp valsts īpašumu, pret kuru vēršama izpilde un konkrēto lietu;

25.5. Paredzot līgumā valsts tiešu atteikšanos no imunitātes pret nolēmumu izpildi;

25.6. Valsts ir noteikusi konkrētu īpašumu, pret kuru var vērst šķīrējtiesas nolēmuma izpildi;

25.7. Netieša atteikšanās (vērtējama katrā konkrētā gadījumā), kur fakti un apstākļu kopums liecina par valsts atteikšanos no tās imunitātes pret nolēmuma izpildi.

26. Autore nonāk pie secinājuma, ka visefektīvākais veids kā izskaust tos gadījumus, kad valstis, atsaucoties uz valsts imunitāti, izvairās no ārvalsts šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanas un izpildes, ir nostiprinot principu, kas paredz: kad valstis brīvprātīgi noslēdz tiesiskus starptautiskos šķīrējtiesu līgumus, tās tādējādi skaidri un nepārprotami atsakās no valsts imunitātes no jurisdikcijas, kā arī no valsts imunitātes no sprieduma izpildes. Tas nozīmē, ka vienīgais aspekts, kas būtu jāvērtē, ir īpašuma veids, pret kuru var vērst ārvalsts šķīrējtiesas nolēmuma izpildi. Tādējādi praksē pusei būs

jāpierāda pamatotība šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanai un izpildei pret konkrētu valsts īpašumu konkrētā valsts teritorijā.

27. Autore piedāvā 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas 2. panta otro punktu tulkot latviešu valodā šādā redakcijā:

“Nosakot, vai līgums vai darījums ir “komerciāls darījums” saskaņā ar 1. (c) punktu, jāvērtē galvenokārt līguma vai darījuma būtība, bet jāņem vērā arī tā mērķis, ja līguma vai darījuma puses par to ir vienojušās, vai, ja uzņemošās valsts praksē mērķis tiek uzskatīts par būtisku līguma vai darījuma nekomerciālā rakstura noteikšanā.”

28. Autores ieskatā nepieciešams veikt precizējumus 2004. g. ANO valsts imunitātes konvencijas tulkojumā latviešu valodā, lai nodrošinātu vienotas terminoloģijas izmantošanu un panāktu vienveidīgu interpretāciju par minētajā konvencijā ietverto tiesību subjektu statusu. Tulkojuma tekstā pastāvošās neatbilstības, apzīmējot vienu un to pašu tiesību subjektu dažādi – “institūcija”, “valdības institūcija”, “izpildinstitūcija”, “saimnieciska vienība” rada neskaidrības šo tiesību subjektu identificēšanas posmā.

Anotācija

Mūsdienās valstis slēdz starptautiskos privāttiesiskos līgumus, iesaistās komerciālajos darījumos, kā arī veic citas tiesiskās darbības, kas pēc to būtības pielīdzināmas darbībām, ko parasti veic komersanti. Starptautiskajā tirdzniecībā, noslēdzot starptautisku komerciālu līgumu komersantu starpā, kā strīdu izšķiršanas mehānisms vairumā gadījumu tiek izvēlēta šķīrējtiesa, tai piemītošo īpašību un praksē nostiprināto principu dēļ. Tajos gadījumos, kad komersants noslēdz starptautisko komerciālo līgumu ar valsti, puses arī vienojas par strīdu izskatīšanu šķīrējtiesā, taču situācija ir krasi atšķirīga. Lai arī valstis šādos darījumos faktiski darbojas kā komersants, problemātika slēpjas apstākļī, ka valsts, ņemot vērā tai pieejamos tiesību instrumentus kā suverēnam, atšķirīgās nacionālās tiesību normas un pastāvošo neviennozīmīgo metodoloģiju tiesu praksē, noslēdzot starptautisku šķīrējtiesas līgumu, vēlāk mēģina no tā izvairīties un ietekmēt šķīrējtiesas procesa norisi, radot virkni starptautisko privāttiesību principu pārkāpumu un tiesību institūta deformāciju kopumā, kas nav pieļaujams. Līdz ar to promocijas darba “Valsts kā starptautiska šķīrējtiesas līguma puse” mērķis ir caur teorētiskās bāzes, tiesu prakses un piemērojamās metodoloģijas prizmu izvērtēt esošo situāciju šajā aspektā, identificējot problemātiku un sniedzot praktiski piemērojamus secinājumus un atziņas, kā to pilnveidot un novērst. Darba aktualitāte pamatojama arī ar Latvijas atrunas pie 1961. gada Eiropas konvencijas par Starptautisko komercšķīrējtiesu atsaukšanu 2013. gada nogalē, kā rezultātā Latvijas valsts šodien ir tiesīga bez ierobežojumiem noslēgt starptautiskos šķīrējtiesu līgumus.

Promocijas darbs sastāv no ievada, trīs nodaļām un kopsavilkuma. Pirmā nodaļa identificē jēdziena “valsts” un “publisko tiesību juridiskā persona” tvērumu un veidus, kā to noteikt, kā arī pastāvošos strīdu izšķiršanas forumus, tostarp starptautiskās komercšķīrējtiesas. Otrā nodaļa pēta valsts tiesību noslēgt šķīrējtiesas līgumus nacionālo un starptautisko tiesību regulējumu, kā arī valsts tiesību apjomu, subjektīvo šķīrējspēju un starptautisko publisko kārtību šajā aspektā. Papildus tam, otrajā nodaļā tiek izvērtētas atšķirības no vispārējās kārtības, kā arī valstu praksē pielietotās metodes. Savukārt trešā nodaļa sniedz izvērtējumu par valsts noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma tiesiskajām sekām – šķīrējtiesas nolēmuma atzīšanu un izpildi.

Kopsavilkumā autore izdara secinājumus par starptautiskās komerciālās šķīrējtiesas tiesību teorijas un tiesiskā regulējuma pilnveidošanu, sniedz praktiskas atziņas kā novērst riskus un nodrošināt starptautisko privāttiesību principu ievērošanu un harmonizāciju ar praksi valsts noslēgta starptautiska šķīrējtiesas līguma gadījumā, kā arī piedāvā priekšlikums, izvirzot jaunus jēdzienus, koncepciju un metodoloģiskas vadlīnijas. Promocijas darba rezultāti sniegs zinātnisku pienesumu starptautisko komerciālo šķīrējtiesu tiesību teorijas un normatīvā regulējuma attīstībā un pilnveidē, kā arī būs praktiski noderīgi komersantiem un valsts pārvaldes iestādēm, slēdzot starptautiskus šķīrējtiesas līgumus.

Abstract

Nowadays states conclude international private contracts, engage in commercial transactions, as well as perform other legal actions, which are essentially comparable to activities, which are normally carried by merchants. In international trade, by concluding international commercial contract between the private parties, arbitration is chosen as a dispute resolution mechanism in most cases due to its distinctive features and principles, which are rooted in practice. In cases, where a merchant concludes international commercial contract with a state and the parties also agree on arbitration, situation is different. Although state in such transaction actually acts as a private party, problem lies in the fact that the state, given the legal instruments at its disposal as a sovereign and due to distinct national law and the unclear methodology present in case-law, when concluding international arbitration agreement, later tries to avoid it and influence arbitration process, creating series of infringement of the principles of private international law and the deformation of the legal institute as a whole, which is not permissible.

Therefore, the purpose of the doctoral thesis “State as a party to international arbitration agreement” is by using theoretical basis, case-law and applicable methodology prism to assess the current situation in this respect by identifying problems and providing practical conclusions and insights on how to improve and prevent them. The research topic is highly important since Latvia withdrew its reservation to the European Convention on International Commercial Arbitration at the end of 2013, and, as a result, Latvian state today is entitled to enter into international arbitration agreements without any reservation.

The doctoral thesis consists of an introduction, three chapters and the conclusions. The first chapter identifies the concept of “state” and “legal person of public law”, its practical scope and concept of determination, existing dispute resolution forums, including international commercial arbitration. The second chapter examines national and international legal framework regarding state’s right to conclude arbitration agreements, as well as the state’s capacity, subjective arbitrability and international public policy in this respect. In addition, the second chapter evaluates differences in the general arrangements, and also national practice of the methods used. The third chapter provides an assessment of legal consequences of the international arbitration agreement concluded by the state – recognition and enforcement of an arbitral award.

In summary, the author draws conclusions on international commercial arbitration legal theory and legal framework development, providing practical insights on how to prevent risks and ensure compliance with the principles of private international law and the harmonization of practice in case of international arbitration agreement, as well as provides new terms, concept and methodological guidelines. The finding of the doctoral thesis will provide a scientific contribution to international commercial arbitration legal theory and normative regulation, and will also be practically useful for private parties and state institutions, when they conclude international arbitration agreements.

Zusammenfassung

Heutzutage schließen die Staaten internationale privatrechtliche Verträge, wickeln unternehmerische Tätigkeiten ab, sowie auch beschäftigen sich mit sonstigen rechtlichen Tätigkeiten, die ihrem Wesen nach den Tätigkeiten gleichen lassen, die in der Regel die Unternehmer tun. Beim Schließen eines internationalen Handelsvertrags zwischen den Unternehmern wird im internationalen Handel vorwiegend das Schlichtungswesen wegen seiner fest in der Praxis verankerten Grundsätze sowie seinen Eigenschaften als Mechanismus zur Streitschlichtung gewählt. Wenn der Unternehmer einen internationalen Vertrag mit einem Staat schließt, einigen sich die Parteien auch über die Streitverhandlung im Schlichtungsausschuss, dennoch ist die Situation krass unterschiedlich. Obwohl die Staaten in solchen Geschäften in Wirklichkeit als Unternehmer tätig sind, birgt die Problematik darin, dass der Staat unter Berücksichtigung der ihm als Souverän zur Verfügung stehender Rechtsmittel, der unterschiedlichen nationalen Rechtsnorm sowie der geltenden nicht eindeutigen Methodologie in der Rechtspraxis, beim Abschließen eines internationalen Schiedsrichtervertrags versucht, später es zu meiden und den Ablauf vom Verfahren des Schiedsgerichts zu beeinträchtigen, indem man eine Reihe von Verstößen gegen Grundsätze der internationalen Privatrechte sowie die Deformierung der Rechtsinstitution im Allgemeinen verursacht wird, was nicht zugelassen werden darf.

Demnach gilt als Ziel der Promotionsarbeit "Staat als Vertragspartei des internationalen Schlichtungsausschusses", durch die Prisma der theoretischen Basis, der Rechtspraxis und der zu anwendbaren Methodologie die bestehende Situation unter diesem Aspekt auszuwerten, indem die Problematik identifiziert wird sowie in der Praxis anwendbare Schlussfolgerungen und Erkenntnisse gegeben werden, wie man das zu vervollkommen und zu beseitigen lässt. Die Aktualität der vorliegenden Arbeit ist auch mit der Widerrufung der Freizeichnungsklausel von Lettland Ende 2013 bei Europäischem Übereinkommen über die internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit vom 1961 zu begründen, was zur Folge hatte, dass der Staat Lettlands heute dazu befugt ist, internationale Schiedsgerichtsverträge ohne Einschränkungen zu schließen.

Meine Promotionsarbeit besteht aus Einführung, drei Kapiteln und Zusammenfassung. Das erste Kapitel identifiziert die Fassung des Begriffs "Staat" und "juristische Person des öffentlichen Rechts" und ihre praktische Feststellung, die Ziele vom Abschließen eines internationalen Handels- und Schiedsgerichtsvertrags und die zu anwendbaren Grundsätze. Das zweite Kapitel untersucht das Recht des Staates, Schiedsgerichtsverträge abzuschließen, nationale und internationale Rechtsregelung, sowie auch die Fähigkeit des Staates, subjektive Schiedsfähigkeit und internationale öffentliche Ordnung in diesem Aspekt. Darüber hinaus werden im zweiten Kapitel die Abweichungen von der allgemeinen Ordnung ausgewertet sowie auch die in den Länderpraktiken angewandten

Methoden. Das dritte Kapitel gibt die Bewertung über die Rechtsfolgen eines durch den Staat abgeschlossenen internationalen Schiedsgerichtsvertrags ab.

In der Zusammenfassung zieht die Autorin der vorliegenden Arbeit die Schlussfolgerungen über die Vervollkommnung von Rechtstheorie des internationalen Handelsschiedsgerichts und die Verbesserung der Rechtsregelung, teilt praktische Erkenntnisse darüber, wie man Risiken beseitigen kann, sowie Berücksichtigung und Harmonisierung mit Praxis von Grundsätzen der internationalen Privatrechte im Fall eines durch den Staat abgeschlossenen internationalen Schiedsgerichtvertrages gewährleisten lässt, sowie auch bietet die Vorschläge an, indem man neue Begriffe, Konzeption und methodologische Leitlinien geltend macht. Ergebnisse meiner Promotionsarbeit werden zur Entwicklung und Verbesserung von Rechtstheorie des internationalen Handelsschiedsgerichts und der normativen Regelung wissenschaftlich beitragen, sowie auch einen praktischen Beitrag für Unternehmer und Staatsverwaltungsbehörden beim Schließen internationaler Schiedsgerichtsverträge einen Beitrag leisten.

Izmantotās literatūras, normatīvo aktu un juridiskās prakses saraksts

Grāmatas:

1. Bojārs J. Starptautiskās tirdzniecības un komercijas tiesības. Starptautiskās privāttiesības, V sējums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018. ISBN: 9789934182655.
2. Bojārs J. Starptautiskās kontraktu tiesības. Starptautiskās privāttiesības, IV sējums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015. ISBN: 9789934180385.
3. Bojārs J. Starptautiskās privāttiesības I. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010. ISBN: 9789934011436.
4. Bojārs J. Starptautiskās publiskās tiesības III. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 236.lpp. ISBN: 9789984402987.
5. Bojārs J. Starptautiskās publiskās tiesības II. Rīga: Zvaigzne ABC, 2006. ISBN: 9984373789.
6. Bojārs J. Starptautiskās publiskās tiesības I, Rīga: Zvaigzne ABC, 2004. ISBN: 9984363619.
7. Bojārs J. Starptautiskās privāttiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. ISBN: 9984049221.
8. Bukovskis V. Civilprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933.
9. Juridisko terminu vārdnīca. Dubure V., Fogels A., Fridrihsons I. u. c. Red. Krastiņš U., Šulcs V. Nordik, 1998. ISBN 998451045X.
10. Fogels A. Modernās starptautiskās tiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009.
11. Kačevska I. Starptautiskās komerciālās arbitražas tiesības: promocijas darbs. Latvijas Universitāte, zin. vad. Dr. iur. A. Fogels. Rīga, 2010.
12. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi, 1999. gads. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2000.
13. Mīlenbahs K., Endzelīns J. Latviešu valodas vārdnīca. IV sējums, Čikāga: izd. Čikāgas baltu filologu kopa, 1955.
14. Raškevičs J., Sosāre M., Timenčika Ļ. Angļu – latviešu vārdnīca, Rīga: “Avots”, 1985.
15. Rozenbergs J. Pārstāvība padomju arbitražas procesā. P. Stučkas Latvijas Valsts Universitāte, 1978.
16. Latviešu literārās valodas vārdnīca. 1.sējums A daļa. Rīga: Zinātne, 1972.
17. Torgāns K. (zin. red.). Civilprocesa likuma komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. ISBN: 9984671992.
18. Aust A. Modern Treaty Law and Practice. Cambridge University Press, 2000.
19. Benjamin M., Grischaew P. Deutsch – Russisches Juristisches Wörterbuch. Moskau Russkij Jazyk, Berlin Verlag Die Wirtschaft, 1985.
20. Berman H. J., Quigley J. B. (eds., trans.). Basic laws on the Structure of the Soviet State. Statute on State Arbitrazh. Harvard University Press, 1969.
21. Bishop R. D. (ed.). Enforcement of Arbitral Awards against Sovereigns. New York: Huntington, JurisNet LLC, 2009.
22. Blackaby N., Partasides C. (et. al.). Redfern and Hunter on International Arbitration. Oxford: Oxford University Press, 5th ed., 2009.
23. Bockstiegel H. Arbitration and State Enterprises: Survey on the National and International State of Law and Practice. Kluwer/ICC, Deventer, Netherlands, 1984.
24. Born G. B. International Arbitration and Forum Selection Agreements: Drafting and Enforcing. The Netherlands: Kluwer Law International, 4th ed., 2013.
25. Born G. B. International Commercial Arbitration. Wolters Kluwer Law and Business, 2009.
26. Brownlie I. Principles of Public International Law. Oxford: Oxford University Press, 7th ed., 2008.
27. Cassese A. International law. Oxford: Oxford University Press, 2nd ed., 2005.
28. Crawford J. The International Law Commission’s Articles on State Responsibility – Introduction, Text and Commentaries. Cambridge University Press, 2002.
29. Crawford J. State Responsibility, The General Part. Cambridge University Press, 2013.
30. Delvolvé J. L., Rouche J., Pointon G. H. French Arbitration Law and Practice: A Dynamic Civil Law Approach to International Arbitration. The Netherlands: Kluwer Law International, 2nd ed., 2009.

31. Derains Y., Schwartz E.A. *A Guide to the ICC Rules of Arbitration*. Kluwer Law International, 2nd ed., 2005.
32. Fenn P. *Commercial Conflict Management and Dispute Resolution*. Routledge, Spon Press, 2012.
33. Fortier L. Y. *Arbitrability of Disputes* in Aksen G. (eds.). *Global Reflections on International Law, Commerce and Dispute Resolution: Liber Amicorum in honor of Robert Briner*. ICC Publishing, 2005.
34. Fox H. *The Law of State Immunity*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
35. Fox H. *The Law of State Immunity*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
36. Gaillard E., Savage J. (eds.). *Fouchard Gaillard Goldman on International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 1999.
37. Gaillard E., Younan J. (eds.). *State Entities in International Arbitration*. IAI Series on International Arbitration, No.4. Juris Publishing, 2008.
38. Hafner G., Kohen M. G., Breau S. (eds.). *State Practice Regarding State Immunities*. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2006.
39. Knahr C., Koller C., Rechberger W., Reinisch A. (eds.). *Investment and Commercial Arbitration – Similarities and Divergences*. Utrecht: Eleven International Publishing, 2010.
40. Kronke H., Nacimiento P. (eds.). *Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: A Global Commentary on the New York Convention*. Kluwer Law International, 2010.
41. Lew J. D. M., Mistelis L.A., Kröll S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003.
42. McIlwrath M., Savage J. *The Elements of an International Dispute Resolution Agreement in International Arbitration and Mediation: A Practical Guide*. Kluwer Law International, 2010.
43. Merrills J. G. *International Dispute Settlement*. Cambridge: Cambridge University Press, 4th ed., 2005.
44. Oldenstam R., Löf K., Ragnwaldh J. (ed. al.). *Mannheimer Swartling's Concise Guide to Arbitration in Sweden*, 2014.
45. Paasivirta E. *Participation of States in International Contracts and Arbitral Settlement of Disputes*. Finnish Lawyers Publishing Company, Helsinki, 1990.
46. Paulsson J. *The Idea of Arbitration*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
47. Reisman W. M., Craig W. L., Park W., Paulsson J. *International Commercial Arbitration: Cases, Materials and Notes on the Resolution of International Business Disputes*. The Foundation Press inc. – University Casebook Series, Westbury, New York, 1997.
48. Schicho L. *State entities in International Investment Law*. Nomos, 2012.
49. Sharpe J. K. *Representing a Respondent State in Investment Arbitration* in Giorgetti C. (ed.). *Litigating International Investment Disputes: A Practitioner's Guide*. Leiden; Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2014.
50. Shaw M. N. *International law*. Cambridge: Cambridge University Press, 5th ed., 2003.
51. Steingruber A. M. *Consent in International Arbitration*. Oxford: Oxford University Press, 2012.
52. Villiger M. E. *Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties*. Martinus Nijhoff Publishers, 2009.
53. Weil L. R., Wagner M. J., Frank B. P. (eds.) *Litigation Services Handbook: The Role of the Financial Expert*. John Wiley and Sons, 2007.
54. *Request for the Recognition and Enforcement of an Arbitral Award*. ICCA's Guide to the Interpretation of the 1958 New York Convention: A Handbook for Judges. International Council for Commercial Arbitration, 2011.
55. *American Arbitration Association Handbook on International Arbitration Practice*. Juris Publishing, 2010.
56. *Conflict Prevention and Dispute Resolution: Main Provisions and Instruments*. Energy Charter Secretariat. Brussels, November 2016.

Periodika:

1. Briede J., Danovskis E. Publisko tiesību subjektu civiltiesiskais statuss. *Jurista Vārds*, 2012. gada 14. februāris, Nr. 7 (706).
2. Leja L., Saulītis S. Publisko tiesību juridiskā persona kā privāttiesību subjekts, *Jurista Vārds*, 2012. gada 14. augusts, Nr. 33 (732).
3. Kaktiņa K. Ārvalstu vēstniecību imunitāte pret civiltiesisko jurisdikciju. *Jurista Vārds*, 2008. gada 20. maijs, Nr. 19 (524).
4. Lizinska N. Likumprojekta "Grozījums likumā "Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu"" analīze. Juridiskās zinātnes teorētiskie un praktiskie problēmjautājumi. Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu III zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012.
5. Paparinskis M. Piezīmes par vēstniecību imunitāti. *Jurista Vārds*, 2008. gada 11. marts, Nr. 10 (515).
6. Paparinskis M. Ārvalstu vēstniecību imunitāte darba strīdu jautājumos. *Jurista Vārds*, 2005. gada 15. novembris, Nr. 43 (398).
7. Paparinskis M. Ārvalstu vēstniecību imunitāte darba strīdu jautājumos. *Jurista Vārds*, 2005. gada 8. novembris, Nr. 42 (397).
8. Smiltēna A. Ministra loma ministrijā. *Jurista Vārds*, 2012. gada 25. decembris, Nr. 52 (751).
9. Torgāns K. Valsts pārvaldes iekārtas likums nav jauna konstitūcija. *Jurista Vārds*, 2012. gada 20. marts, Nr. 12 (711).
10. Torgāns K. Kuras iestādes ir patstāvīgas civiltiesisko attiecību dalībnieces? Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens, Nr. 3, 2011.
11. Vīgante S. Valsts atbildība, pildot starptautisko līgumu saistības. *Jurista Vārds*, 2014. gada 2. septembris, Nr. 34 (836).
12. Abdulla Z. *The Arbitration Agreement in Kaufmann-Kohler G., Stucki B. International Arbitration in Switzerland: A Handbook for Practitioners.* Kluwer Law International, 2004.
13. Badia A. *Piercing the Veil of State Enterprises in International Arbitration.* International Arbitration Law Library, Volume 29, Kluwer Law International, 2014.
14. Bardos G. *The Award and the Courts, Hungary: New Rules on Arbitration Related to National Assets in Klausegger C., Klein P. et. al. (eds.). Austrian Yearbook on International Arbitration,* 2013.
15. Barry L., Terry J. *Special considerations When a State is a Party to International Arbitration.* *Dispute Resolution Journal*, February – April, 2006.
16. Van den Berg A. *The New York Arbitration Convention and State Immunity.* Collection of Reports and Materials from the Joint Colloquium DIS/CEPANI/NAI, Cologne, 24 April 1996.
17. Van den Berg A. *Why are Some Awards Not Enforceable? New Horizons in International Commercial Arbitration and Beyond.* ICCA Congress Series – Beijing 2004, Kluwer Law International, 2005, Volume 12.
18. Blessing M. *State Arbitrations: Predictably Unpredictable Solutions?* *Journal of International Arbitration*, 2005, Vol. 22, Issue 6.
19. Blessing M. *Impact of the Extraterritorial Application of Mandatory Rules of Law on International Contracts in Vogt N. P. (ed.). Swiss Commercial Law Series, Vol. 9.* Basel: Helbing and Lichtenhahn, 1999.
20. Blessing M. *The New International Arbitration Law in Switzerland: A Significant Step Towards Liberalism.* *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, 1988, Vol. 5, Issue 2.
21. Boivin R. *International Arbitration with States: An Overview of the Risks.* *Journal of International Arbitration*, 2002, Vol. 19, Issue 4.
22. Bond S. R. *How to Draft an Arbitration Clause? (Revisited)* ICC International Court of Arbitration Bulletin, December 1990, Vol. 1, No. 2.

23. Bouchez J. L. The Prospects for International Arbitration: Disputes Between States and Private Enterprises. *Journal of International Arbitration*, 1991, Vol. 8, Issue 1.
24. Brown N. A., Lewis A. J. D. Game of Thrones: A Narrowing Immunity? *Journal of International Arbitration*, 2013, Vol. 30, Issue 6.
25. Carver J. P. The Strengths and Weaknesses of International Arbitration Involving a State as a Party: Practical Implications. *Arbitration International*, 1985, Vol. 1, Issue 2.
26. Chamlongrasdr D. Tension in Domestic and International Law on Capacity to Enter into Arbitration Agreements: A Survey on Legal Restrictions. *European Business Law Review*, 2005, Vol. 16, Issue 2.
27. Chamlongrasdr D. Defining a State for the Purposes of Immunity and Liability of a State and its Entities. *European Business Law Review*, 2005, Vol. 16, Issue 5.
28. Cheng T. State Immunity, Public Policy and International Commercial Arbitration in Van den Berg A. (ed.). *Arbitration Advocacy in Changing Times. ICCA Congress Series - Rio*, Kluwer Law International, 2011, Volume 15.
29. Crawford J., Sinclair A. The UNIDROIT Principles and their Application to State Contracts. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts: Reflections on their Use in International Arbitration. ICC International Court of Arbitration Bulletin, Special supplement*, 2002.
30. Crivellaro A. Note – Award of 7 December 2001 in Case No.10623. *ASA Bulletin*, Kluwer Law International, 2003, Vol. 21, Issue 1.
31. Delaume G. R. The Finality of Arbitration Involving States: Recent Developments. *Arbitration International*, 1989, Vol.5, Issue 1.
32. Delaume G. R. Sovereign immunity and Transnational Arbitration. *Arbitration International*, 1987, Vol. 3, Issue 1.
33. Derains Y. Is there a Group of Companies Doctrine? In Hanotiau B., Schwartz E. A. (eds.). *Dossier of the ICC Institute of World Business Law. Multiparty Arbitration, Volume 7*, Paris, International Chamber of Commerce Publications, 2010.
34. Derains Y. Sovereign Immunity and financial obligations. *Business Law International*, Issue 3, 2000.
35. Ferrario P. The Group of Companies Doctrine in International Commercial Arbitration: Is there any Reason for the Doctrine to Exist? *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, 2009, Vol. 26, Issue 5.
36. Fox H. State Immunity and Enforcement of Arbitral Awards: Do We Need an UNCITRAL Model Law Mark II for Execution Against State Property? *Arbitration International*, 1996, Vol. 12, No. 1.
37. Gaillard E. Commentary on International Arbitration and Sovereignty, Dallas Workshop 2001. *Arbitration International*, Kluwer Law International, 2002, Vol. 18, Issue 3.
38. Greenberg S., Feris J. R., Albanesi C. Consolidation, Joinder, Cross-Claims: Multi-party and Multi-contract Arbitration Recent ICC Experience in Hanotiau B., Schwartz E. A. (eds.). *Dossier of the ICC Institute of World Business Law. Multiparty Arbitration, Volume 7*, Paris, International Chamber of Commerce Publications, 2010.
39. Grierson J., Taok M. Dallah: Conflicting Judgments from the U.K. Supreme Court and the Paris Cour d'Appel. *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, 2011, Vol. 28, Issue 4.
40. Guevara Bernal I. The Validity of State Contracts Arbitration: A Law and Economics Perspective. *Revista de la Maestría en Derecho Económico*, Pontificia Universidad Javeriana, Bogota, No. 2, December 2004.
41. Hanotiau B. The Law Applicable to Arbitrability in Van den Berg A. (ed.). *Improving the Efficiency of Arbitration Agreements and Awards: 40 Years of Application of the New York Convention. ICCA Congress Series – Paris 1998, Volume 9*. The Hague: Kluwer Law International, 1999.

42. Hascher D. European Convention on International Commercial Arbitration of 1961. Van den Berg A (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XX. The Netherlands: Kluwer Law International, 1995.
43. Heiskanen V. State as a Private: The Participation of States in International Commercial Arbitration. Transnational Dispute Management, Vol. 7, Issue 1, April 2010.
44. Johnsson B. – A., Nilsson O. Waiving the right to arbitrate by initiating court proceedings. Stockholm International Arbitration Review, July 2011. Pieejams: http://www.sccinstitute.com/media/37111/article_waiving-the-right-to-arbitrate-by-initiating-court-proceedings_nilsson_johnsson.pdf [skatīts 2017. gada 17. jūlijā].
45. Kröll S. M. Issues Specific to Arbitration in Europe: The European Convention on International Commercial Arbitration – The Tale of a Sleeping Beauty. In Zeiler G., Welser I. (et. al.). Austrian Yearbook on International Arbitration. Manz'sche Verlags- und Univeritatsbuchhandlung, 2013.
46. Kulick A. Sneaking Through the Backdoor – Reflections on Public Interest in International Investment Arbitration. Arbitration International, 2013, Vol. 29, Issue 3.
47. Laborde G. The Case for Host State Claims in Investment Arbitration. Journal of International Dispute Settlement. Vol. 1, No. 1, 2010.
48. Lastenouse P. Why Setting Aside an Arbitral Award is not Enough to Remove it from the International Scene. Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, 1999, Vol. 16, Issue 2.
49. Lee P. L. Central Banks and Sovereign Immunity. Columbia Journal of Transnational Law, Volume 41, Issue 2, January 2003.
50. Expert report of Dr. Julian D.M. Lew in *Esso/BHP v. Plowman*. Arbitration International, Kluwer Law International, 1995, Vol. 11, Issue 3.
51. Lipe G. S., Brown A. C. Waivers of Sovereign Immunity from Execution: A Comparison of the French and American Approaches. Business Law International, International Bar Association, Issue 2, 2002.
52. Maniruzzaman A. F. M. State Contracts and Arbitral Choice-of-Law Process and Techniques. Journal of International Arbitration, 1998, Kluwer Law international, Vol. 15, Issue 3.
53. Maniruzzaman A. F. M. State Contracts with Aliens. The Question of Unilateral Change by the State in Contemporary International Law. Journal of International Arbitration, 1992, Vol.9, Issue 4.
54. Maniruzzaman A. F. M. International Arbitrator and Mandatory Public Law Rules in the Context of State Contracts: An Overview. Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, 1990, Vol.7, Issue 3.
55. Mantilla-Serrano F. Multiple Parties and Multiple Contracts: Divergent or Comparable Issues? in Hanotiau B., Schwartz E. A. (eds.). Dossier of the ICC Institute of World Business Law. Multiparty Arbitration, Volume 7, Paris, International Chamber of Commerce Publications, 2010.
56. Mayer P. The Effects of Awards Rendered in Multiparty – Multicontract Situations. In Hanotiau B., Schwartz E. A. (eds.). Dossier of the ICC Institute of World Business Law. Multiparty Arbitration, Volume 7, Paris, International Chamber of Commerce Publications, 2010.
57. Meyer – Fabre N. Enforcement of Arbitral Awards Against Sovereign States. A New Milestone: Signing ICC Arbitration Clause Entails Waiver of Immunity from Execution Held French Court of Cassation in *Creighton v. Qatar*, July 6, 2000. Mealey's International Arbitration Report, Volume 15, Issue 9, September 2000.
58. Mustill M. The New Lex Mercatoria: The First Twenty-five Years. Arbitration International, Kluwer Law International, 1988, Vol. 4, Issue 2.
59. Osode P. C. State Contracts, State Interests and International Commercial Arbitration: A Third World Perspective. Comparative and International Law Journal of Southern Africa, 1997, March, Vol. 30, No. 1.

60. Paulsson J. May a State invoke its internal law to repudiate consent to international commercial arbitration? – Reflections on the *Benteler v. Belgium* Preliminary Award. *Arbitration International*, 1986, Vol. 2, No. 2.
61. Pengelley N. Waiver of Sovereign Immunity from Execution: Arbitration is Not Enough. *Journal of International Arbitration*, 2009, Kluwer Law International, Vol. 26, Issue 6.
62. Perciballi L. C. The Application of the New York Convention of 1958 to Disputes Between States and Between State Entities and Private Individuals: The Problem of Sovereign Immunity. *The International Lawyer*, Chicago, 1978, Vol. 12, No. 1.
63. Petrochilos G. Extension of the Arbitration Clause to Non-Signatory States or State Entities: Does it Raise a Difference? in Hanotiau B., Schwartz E. A. (eds.). *Dossier of the ICC Institute of World Business Law. Multiparty Arbitration, Volume 7*, Paris, International Chamber of Commerce Publications, 2010.
64. Petrochilos C. G. Enforcing Awards Annulled in their State of Origin under the New York Convention. *International and Comparative Law Quarterly*, October 1999, Vol. 48, No. 4.
65. Raeschke-Kessler H. Some Developments on Arbitrability and Related Issues in Van den Berg A. (ed.) *International Arbitration and National Court: The Never Ending Story. ICC Congress Series - New Delhi, Volume 10*. The Hague: Kluwer Law International, 2001.
66. Ragnwaldh J. A State's Plea to decline Arbitration: The Inapplicability of the Internal law of the State. *Revue de Droit des Affaires Internationales*, No.1, 1998.
67. Rawding N. Protecting Investments under State Contracts: Some Legal and Ethical Issues. *Arbitration International*, 1995, Volume 11, Issue 4.
68. Reinisch A. European Court Practice Concerning State Immunity from Enforcement Measures. *European Journal of International Law*, 2006, Vol. 17, No. 4.
69. Romero E. S. Requiem for the Rule of Article 177(2) of the Swiss Private International Law Act in Aksen G. (et. al.) *Global Reflections on International Law, Commerce and Dispute Resolution: Liber amicorum in Honour of Robert Briner*, International Chamber of Commerce Publication No. 693, 2005.
70. Romero E. S. The Dialectic of International Arbitration Involving State Parties: Observations on the Applicable Law in State Contract Arbitration. *ICC International Court of Arbitration Bulletin*, 2004, Vol. 15, No. 2.
71. Romero E. S. ICC Arbitration and State Contracts. *ICC International Court of Arbitration Bulletin*, 2002, Vol. 13, No. 1.
72. Rosenberg C. B. Challenging Arbitrators in Investment Treaty Arbitrations. *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, 2010, Vol. 27, Issue 5.
73. Schicho L. The Relationship between a State and State Entities: A Matter of Jurisdiction or of the Merits? in Klausegger C., Klein P. et al. (eds.). *Austrian Yearbook on International Arbitration 2011*, Manz'sche Verlagsund Universitätsbuchhandlung, 2011.
74. Smutny A. C., Young K. M. Confidentiality in relation to states in Confidentiality in Arbitration: Commentaries on Rules, Statutes, Case Law and Practice. A Special Supplement to the *ICC International Court of Arbitration Bulletin*. ICC Publication No. 700, 2009.
75. De Stefano C. Arbitration Agreements as Waivers to Sovereign Immunity. *Arbitration International*, 2014, Vol. 30, No. 1.
76. Turck N. B. French and US Courts Define Limits of Sovereign Immunity in Execution and Enforcement of Arbitral Awards. *Arbitration International*, Kluwer Law International, 2001, Vol. 17, Issue 3.
77. De Vries H. P. International Commercial Arbitration: A Transnational View. *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, 1984, Vol. 1, Issue 1.
78. Werner J. When Arbitration Becomes War – Some Reflections on the Frailty of the Arbitral Process in Cases Involving Authoritarian States. *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, 2000, Vol. 17, Issue 4.
79. Wetter J. G. Pleas of Sovereign Immunity and Act of Sovereignty before International Arbitral Tribunals. *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, 1985, Vol. 2, Issue 1.

80. Wolaver E. S. The Historical Background of Commercial Arbitration. University of Pennsylvania Law Review, December 1934, Vol. 83, No. 2.
81. Wolf A. F. Issues Specific to Arbitration in Europe: The European Convention on International Arbitration as a Tool to Remedy Pathological Arbitration Agreements – There's Still Life in the Old Dog Yet! In Zeiler G., Welser I. (et. al.). Austrian Yearbook on International Arbitration. Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2013.
82. Zachary D. The Hybrid Foundations of Investment Treaty Arbitration. British Yearbook of International Law. Volume 74, Issue 1, November 2004.
83. Report of the International Law Commission on the work of its forty-third session, 29 April – 19 July 1991. Yearbook of the International Law Commission, 1991, Vol. II, Part Two, p. 14.
84. Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session, 23 April - 1 June and 2 July - 10 August 2001. Yearbook of the International Law Commission, 2001, Vol. II, Part Two, p. 42.
85. International Law Association Committee on International Commercial Arbitration: Final Report on Public Policy as a Bar to Enforcement of International Arbitration Awards. Transnational Dispute Management, Vol. 1, Issue 1, February 2004, p. 9.
86. ICC Dispute Resolution Bulletin 2018, Issue 2, ICC Practice and Procedure, July 2018, ICC Services.
87. ICC Dispute Resolution Bulletin 2017, Issue 1, ICC Services.
88. ICC Dispute Resolution 2018 Statistics. ICC Publication No. 898E. Pieejams: <https://iccwbo.org/media-wall/news-speeches/icc-arbitration-figures-reveal-new-record-cases-awards-2018/> [skatīts 2019. gada 16. oktobrī].

Atsevišķi raksti grāmatās:

1. Briede J. Publiskās un privātās tiesības. Grām.: Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rakstu krājums E. Melķiša red. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999, 47. lpp, ISBN: 9984671011.
2. Kačevska I. Renaissance of the European Convention on International Commercial Arbitration in Gessel-Kalinowska B. Kalisz (ed.). The Challenges and the Future of Commercial and Investment Arbitration. Liber Amicorum Prof. J. Rajski. Court of Arbitration Lewiatan, Warsaw, 2015, pp. 365 – 378.
3. Beisteiner L. Article II: Right of Legal Persons of Public Law to Resort to Arbitration in Zeiler G., Siwy A. (ed.). The European Convention on International Commercial Arbitration: A Commentary. Wolters Kluwer, 2019, p. 58.
4. Bernardini P. The Law Applied by International Arbitrators to State Contracts in Briner R., Fortier Y., Berger K. P., Bredow J. (eds.). Law of International Business and Dispute Settlement in the 21st Century, Liber Amicorum Karl-Heinz Böckstiegel, Heymann, Cologne, 2001, pp. 51 – 66.
5. Derains Y., Schwartz A. E. A Guide to the ICC Rules of Arbitration. The Hague: Kluwer Law International, 2005, 2nd ed., p. 319.
6. Houtte H., Woutelet P. R. Belgium Part A (2002), Part B (2008) in Colman A. (ed.). Encyclopedia of International Commercial Litigation. Netherlands: Kluwer Law International, 2013, pp. 1 – 42.
7. Deringer F. B. France – Part A, B in Colman A. (ed.). Encyclopedia of International Commercial Litigation. Netherlands: Kluwer Law International, 2013, pp. 1 – 62.
8. Foakes J., Wilmschurst E. State Immunity: The United Nations Convention and its Effect. Chatham House Briefing Paper, ILP BP 05/01, May 2005, p.7.
9. Kohlrusz M., Hauser E. Hungary, Part A, B in Colman A. (ed.). Encyclopedia of International Commercial Litigation. Netherlands: Kluwer Law International, 2013, pp.1 – 62.
10. Meessen K. M. State Immunity in the Arbitral Process in Horn N., Kröll S.M. (eds.). Arbitrating Foreign Investment Disputes – Procedural and Substantive Legal Aspects, Kluwer Law International, 2004, p. 396.

11. Rubins N. Particularities when Dealing with State entities in Horvath G. J., Wilske S. (eds.). *Guerrilla Tactics in International Arbitration*. International Arbitration Law Library, Kluwer Law International, 2013, Vol. 28, pp.72 – 91.

Atsevišķi raksti internetā:

1. Kačevska I. Delos Guide to Arbitration Places – Latvia. Pieejams: <https://delosdr.org/wp-content/uploads/2018/06/Delos-GAP-1st-edn-Latvia.pdf?pdf=GAP1-Latvia> [skatīts 2018. gada 1. augustā].
2. Levits E. Valsts un valsts pārvaldes juridiskā struktūra. Jaunā pārvalde, 2002, Nr.1. Pieejams: <http://public.law.lv/ptilevicvalsts.html> [skatīts 2013. gada 16. martā].
3. Latvijas Republikas Valsts kontroles revīzijas ziņojums “Par Latvijas Republikas 2013. gada pārskata par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem”, 13.lpp. Pieejams: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2013/5.1-2-32_2013/sgp-zinojum-s-publiskosanai-02-10-2014.pdf [skatīts 2015. gada 1. augustā].
4. Latvijas Republikas 2016. gada pārskats par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem. Skaidrojums valsts konsolidētajai bilancei, 1.sējums, 59. – 60.lpp. Pieejams: https://www.kase.gov.lv/sites/default/files/public/PD/Saimniecisk%C4%81%20gada%20p%C4%81rskats/2016/1_04_FMInf_220817_kons_bil_sk.pdf [skatīts 2018. gada 16.oktobrī].
5. Latvijas Republikas 2018. gada pārskats par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem. Skaidrojums valsts konsolidētajai bilancei, 1.sējums, 66. – 67.lpp. Pieejams: https://www.kase.gov.lv/sites/default/files/public/PD/Saimniecisk%C4%81%20gada%20p%C4%81rskats/2018/1.s%C4%93jums/1_04_FMInf_090919_kons_bil_sk.pdf [skatīts 2019. gada 12. decembrī].
6. Draft Articles on Jurisdictional Immunities of States and their Property, with commentaries. United Nations, 2005, p. 16. Pieejams: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf [skatīts 2017. gada 3. decembrī].
7. United Nations Economic and Social Council, Committee on the Enforcement of International Arbitral Awards. Summary record of the sixth meeting, 4 March 1955. Pieejams: https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/conventions/foreign_arbitral_awards/travaux [skatīts 2014. gada 13. aprīlī].
8. Report by the Committee on International Commercial Disputes of the Association of the Bar of the City of New York. Publication of International Arbitration Awards and Decisions, February 2014, p. 3. Pieejams: <http://www2.nycbar.org/pdf/report/uploads/20072645PublicationofInternationalArbitrationAwardsandDecisions.pdf> [skatīts 2014. gada 23. martā].
9. Kluwer Arbitration Sovereign Immunity Smart Charts. Pieejams: <http://www.kluwerarbitration.com> [skatīts 2013. gada 6. februārī].
10. ICC Arbitration Commission Report on Arbitration Involving States and State Entities under the ICC Rules of Arbitration, 2012. Pieejams: <http://www.iccwbo.org/Advocacy-Codes-and-Rules/Documentcentre/2012/ICC-Arbitration-Commission-Report-on-Arbitration-Involving-States-and-State-Entities-under-the-ICC-Rules-of-Arbitration/> [skatīts 2015. gada 4. aprīlī].
11. *Noga* lietas apskats “Noga suffers setback in Swiss courts”, *Global Arbitration Review*, 28 January 2009. Pieejams: <http://globalarbitrationreview.com/news/article/15074/noga-suffers-setback-swiss-courts/> [skatīts 2014. gada 2. aprīlī];
12. Raksts “Sedelmayer saga almost at an end?”, Thomson D. *Global Arbitration Review*, 3 March, 2014. Pieejams: <http://globalarbitrationreview.com/news/article/32461/sedelmayer-saga-almost-end> [skatīts 2014. gada 2. aprīlī].
13. Raksts “Trends in International Arbitration in the New World Order”. Bezant M., Nicholson M., Rosen H. *Global Arbitration Review*, 16 October 2014. Pieejams: <http://globalarbitrationreview.com/reviews/67/sections/232/chapters/2683/trends-international-arbitration-new-world-order/> [skatīts 2015. gada 25. augustā].

14. *Yukos* lietas apskats “The Yukos saga: a timeline of event”, 3 September 2014. Pieejams: <http://www.worldfinance.com/banking/the-yukos-saga-a-timeline-of-events> [skatīts 2015. gada 25. augustā].

Starptautisko tiesību akti:

1. 2014 United Nations Convention on Transparency in Treaty – based Investor – State Arbitration. Official Records of the General Assembly, Sixty – ninth session, Supplement No.17 (A/69/17), Annex I.
2. 2004 United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property. Official Records of the General Assembly 59 Session, Supplement No.49, A/59/49, adopted by the General Assembly of the United Nations on 2 December 2004.
3. 2001 United Nations International Law Commission’s Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts in Report of the International Law Commission on the Work of its 53rd session (23 April – 1 June and 2 July – 10 August 2001), UN GAOR, UN Doc A/56/10.
4. 1975 Inter – American Convention on International Commercial Arbitration. 1438 UNTS 245.
5. 1958 United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards. 330 UNTS 38, 1968.
6. 1972 European convention on State immunity. Council of Europe, European Treaty Series No.74, Strasbourg, 1972.
7. 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties. UN Doc. A/Conf.39/27.
8. 1965 Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States, 575 UNTS 159.
9. 1961 European Convention on International Commercial Arbitration. 484 UNTS 349.
10. Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 3. aprīlis, Nr. 52.
11. Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 23. jūlija Regula (ES) Nr. 912/2014, ar ko izveido sistēmu tādas finansiālās atbildības noregulējumam, kura saistīta ar ieguldītāja un valsts strīdu izšķiršanas šķērējtiesām, kas izveidotas ar starptautiskiem nolīgumiem, kuros Eiropas Savienība ir puse. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 2014. gada 28. augusts. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0912&from=NE> [skatīts 2017. gada 10. jūnijā].
12. Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 26. februāra Direktīva 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 2014. gada 28. marts. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0024&from=LV> [skatīts 2016. gada 15. decembrī].

Latvijas Republikas normatīvie akti:

Likumi

1. Šķērējtiesu likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2014. gada 1. oktobris, Nr. 194.
2. Likums “Par 2004. gada 2. decembra Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par valstu un to īpašuma imunitāti no jurisdikcijas”: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2013. gada 20. decembris Nr. 250.
3. Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķērējtiesu”: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2013. gada 13. novembris, Nr. 222.
4. Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķērējtiesu: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 12. februāris Nr. 23.
5. Valsts pārvaldes iekārtas likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 21. jūnijs, Nr. 94.

6. Civilprocesa likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 3. novembris, Nr. 326/330.
7. Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. gada 2. augusts, Nr. 114.
8. Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. gada 26. janvāris, Nr.11.

Ministru kabineta noteikumi un rīkojumi

1. Pārstāvības nodrošināšanas kārtība starptautisko ieguldījumu strīdu izskatīšanā: Ministru kabineta 2017. gada 3. maija noteikumi Nr. 228. Latvijas Vēstnesis, 2017. gada 9. maijs, Nr. 89.
2. Pārstāvības kārtība starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās: Ministru kabineta 2017. gada 7. marta noteikumi Nr. 121. Latvijas Vēstnesis, 2017. gada 9. marts, Nr. 51.
3. Ekonomikas ministrijas nolikums: Ministru kabineta 2010. gada 23. marta noteikumi Nr. 271. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 26. marts Nr.49.
4. Kārtība, kādā sagatavo un apstiprina Latvijas Republikas nostājas projektu un nodrošina Latvijas Republikas pārstāvību Eiropas Savienības Tiesā un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas tiesā: Ministru kabineta 2008. gada 2. decembra noteikumi Nr. 995. Latvijas Vēstnesis, 2008. gada 5. decembris, Nr. 190.
5. Valsts kancelejas nolikums: Ministru kabineta 2003. gada 20. maija noteikumi Nr. 263. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 23. maijs, Nr. 77.
6. Finanšu ministrijas nolikums: Ministru kabineta 2003. gada 29. aprīļa noteikumi Nr. 239. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 13. maijs Nr. 70.
7. Par darba grupu: Ministru prezidenta 2014. gada 28. janvāra rīkojums Nr. 25 Latvijas Vēstnesis, 2014. gada 29. janvāris, Nr.20.
8. Par darba grupu: Ministru prezidenta 2014. gada 21. janvāra rīkojums Nr. 14. Latvijas Vēstnesis, 2014. gada 22. janvāris, Nr.15.
9. Par Stokholmas Tirdzniecības palātas Šķīrējtiesas institūta 2003. gada 19. jūnija sprieduma akciju sabiedrības “Latvijas gāze” lietā izpildi: Ministru kabineta 2005. gada 31. augusta rīkojums Nr. 591. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 2. septembris, Nr. 139.
10. Par šķīrējtiesas procesu ar akciju sabiedrību “Latvijas gāze”: Ministru kabineta 2001. gada 19. decembra rīkojums Nr. 4-konf. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 26. jūlijs, Nr. 116.
11. Par koncepciju “Par valsts interešu pārstāvības mehānisma izveidošanu saistībā ar tiesvedības procesiem””: Ministru kabineta 2004. gada 5. marta rīkojums Nr. 146. Latvijas Vēstnesis, 2004. gada 9. marts, Nr. 37.
12. Par juridisko pakalpojumu finansēšanu šķīrējtiesas procesā “Zviedrijas firma “Nykomb Synergetics Technology Holding AB” pret Latvijas Republiku: Ministru kabineta 2003. gada 12. septembra rīkojums Nr. 574. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 16. septembris, Nr. 126.
13. Par Zviedrijas firmas “Nykomb Synergetics Technology Holding AB” ierosinātā arbitrāžas procesa pret Latvijas Republiku sagatavošanas izdevumu segšanu: Ministru kabineta 2003. gada 14. maija rīkojums Nr. 310. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 16. maijs, Nr. 73.
14. Par juridisko pakalpojumu finansēšanu šķīrējtiesas procesā “Zviedrijas firma “Nykomb Synergetics Technology Holding AB” pret Latvijas Republiku: Ministru kabineta 2003. gada 7. marta rīkojums Nr. 145. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 11. marts, Nr. 38.
15. Par konceptuālo ziņojumu “Par ekonomisko lietu tiesas izveidi””: Ministru kabineta 2019. gada 22. augusta rīkojums Nr. 407. Latvijas Vēstnesis, 2019. gada 26. augusts, Nr. 173.

Tiesību normu radīšanas dokumenti:

Likumprojekti

1. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”” (13. Saeimas likumprojekta Nr. 201/Lp13) anotācija. Likumprojekts iesniegts Saeimā

2019. gada 14. janvārī. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/C38B23ACC0734521C2258382002FF250?OpenDocument> [skatīts 2019. gada 30. janvārī].
2. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”” (12. Saeimas likumprojekta Nr. 821/Lp12) anotācija. Likumprojekts iesniegts Saeimā 2017. gada 27. janvārī. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/6D68823D1155C46FC22580B5002AB17D?OpenDocument#a> [skatīts 2017. gada 2. maijā].
  3. Likumprojekta “Par 2004. gada 2. decembra Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par valstu un to īpašuma imunitāti no jurisdikcijas” (11. Saeimas likumprojekts Nr.953/Lp11) anotācija. Likumprojekts iesniegts Saeimā 2013. gada 10. oktobrī. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/0B5A59F9B7D86D76C2257C000028D736?OpenDocument#b>, [skatīts 2015. gada 17. februārī].
  4. Likumprojekta “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” (11. Saeimas likumprojekts Nr. 205/Lp11) anotācija. Likumprojekts iesniegts Saeimā 2012. gada 10. februārī. Pieejams:<http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/ED4CEB6E5CF3B1A5C22579A00044FB8C?OpenDocument> [skatīts 2012. gada 10. martā].
  5. 2013. gada 4. oktobra priekšlikumu tabula likumprojektam Nr. 205/Lp11 “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” uz 2. lasījumu. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/38B65A18883C260EC2257BFA00388418?OpenDocument> [skatīts 2014. gada 6. jūnijā].
  6. 12. Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas 2017. gada 22. marta atzinums par likumprojektu “Grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”” (Nr.821/Lp12). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/4C769D4B54B0BCCFC2258100001F7AC8?OpenDocument> [skatīts 2017. gada 30. martā].

Protokollēmumi

1. Likumprojekts “Grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”” – iesniedzējs Tieslietu ministrija. Ministru kabineta 2019. gada 8. janvāra sēdes protokollēmuma (prot. Nr. 1 26. §) 1. punkts. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40467500&mode=mk&date=2019-01-08> [skatīts 2019. gada 11. janvārī].
2. Likumprojekts “Grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem””, iesniedzējs – Tieslietu ministrija. Ministru kabineta 2017. gada 24. janvāra sēdes protokollēmuma (prot. Nr. 4 21. §) 1. punkts. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/6D68823D1155C46FC22580B5002AB17D?OpenDocument#c> [skatīts 2017. gada 2. maijā].
3. Informatīvais ziņojums “Par tiesiskiem risinājumiem zaudējumu atlīdzībai valsts budžetā, ja zaudējums radies starptautisko saistību neizpildes rezultātā atvasinātas publiskas personas vai citas autonomas iestādes prettiesiskas darbības vai bezdarbības dēļ” – iesniedzējs Tieslietu ministrija. Ministru kabineta 2016. gada 12. jūlija sēdes protokollēmuma (prot. Nr. 35 35. §) 1. un 2. punkts. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2016-07-12> [skatīts 2017. gada 3. maijā].
4. Informatīvais ziņojums “Par valsts interešu pārstāvību starptautiskajos investīciju strīdos”, iesniedzējs – Ministru prezidents. Ministru kabineta 2015. gada 17. novembra sēdes protokollēmums(prot. Nr. 60 44.§). Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40373718&mode=mk&date=2015-11-17> [skatīts 2016. gada 13. martā].
5. Informatīvais ziņojums “Par valsts pārvaldes pārstāvību tiesā civillietās”, iesniedzējs – Tieslietu ministrija. Ministru kabineta 2017. gada 21. marta sēdes protokollēmums (prot. Nr. 14 18. §). Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2017-03-21> [skatīts 2017. gada 10. maijā].
6. Informatīvais ziņojums “Par Ministru kabineta 2013. gada 6. augusta sēdes protokollēmuma (prot. Nr. 42 96. §) 2. punktā dotā uzdevuma izpildi” – iesniedzējs Tieslietu ministrija. Ministru kabineta 2014. gada 6. maija sēdes protokollēmuma (prot. Nr. 26 22. §) 3. punkts. Pieejams:

<http://tap.mk.gov.lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2014-05-06> [skatīts 2016. gada 4. jūnijā].

7. Informatīvais ziņojums “Par valsts pārstāvības kārtības starptautiskajos ieguldījumu aizsardzības strīdos pilnveidošanas praksi”, iesniedzējs – Ministru prezidents. Ministru kabineta 2013. gada 3. decembra sēdes protokollēmums (prot. Nr. 64 54.§). Pieejams: tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40307764&mode=mk&date=2013-12-03 [skatīts 2014. gada 28. jūlijā].
8. Informatīvais ziņojums “Par tiesiskiem risinājumiem zaudējumu atlīdzībai valsts budžetā, ja zaudējums radies starptautisko saistību neizpildes rezultātā atvasinātas publiskas personas vai citas autonomas iestādes prettiesiskas darbības vai bezdarbības dēļ” – iesniedzējs Tieslietu ministrija. Ministru kabineta komitejas 2016. gada 30. maija sēdes prot. Nr. 18 3. §. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/mkksedes/saraksts/s/protokols/?protokols=2016-05-30> [skatīts 2016. gada 5. jūnijā].
9. Informatīvais ziņojums “Par tiesiskiem risinājumiem zaudējumu atlīdzībai valsts budžetā, ja zaudējums radies starptautisko saistību neizpildes rezultātā atvasinātas publiskas personas vai citas autonomas iestādes prettiesiskas darbības vai bezdarbības dēļ” – iesniedzējs Tieslietu Ministrija. Valsts sekretāru sanāksmes 2015. gada 10. decembra prot. Nr. 48 16. §. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/vsssanaksmes/saraksts/protokols/?protokols=20151210> [skatīts 2016. gada 5. jūnijā].

Stenogrammas

1. Likumprojekta Nr. 205/Lp11 “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” trešais lasījums. 11. Saeimas 2013. gada 31. oktobra sēdes stenogramma. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/7C0D24E1522D23E8C2257C1A00359AB7?OpenDocument> [skatīts 2014. gada 6. jūnijā].
2. Likumprojekta Nr. 205/Lp11 “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” otrais lasījums. 11. Saeimas 2013. gada 10. oktobra sēdes stenogramma. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/CF70AFF975B18B6EC2257C050031EFE7?OpenDocument> [skatīta 2014. gada 6. jūnijā].
3. Likumprojekta Nr.205/Lp11 “Grozījums likumā “Par Eiropas konvenciju par Starptautisko komercšķīrējtiesu”” pirmais lasījums. 11. Saeimas 2012. gada 15. marta sēdes stenogramma. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/4486C60869F66B56C22579C60038331A?OpenDocument> [skatīts 2014. gada 6. jūnijā].

Ministru prezidenta rezolūcija

Ministru prezidenta Valda Dombrovska 2012. gada 16. oktobra rezolūcija Nr. 111-1/104, kas paredz kārtību valsts kapitālsabiedrībām pirms civiltiesisko līgumu noslēgšanas un pirms Eiropas Savienības struktūrfondu līdzekļu finansēto līgumu projektu apstiprināšanas un saskaņošanas.

Ārvalstu nacionālie normatīvie akti

1. 1978 Swiss Private International Law Act. Pieejams: https://www.swissarbitration.org/files/34/Swiss%20International%20Arbitration%20Law/IPRG_english.pdf [skatīts 2014. gada 4. augustā].
2. 2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagy onról (Ungārijas 2011. g. likums par valsts aktīviem). Pieejams: <http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc2.cgi?docid=A1100196.TVhttp://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc2.cgi?docid=A1100196.TV> [skatīts 2015. gada 16. jūlijā].
3. 1972 Belgian Code Judiciaire, Article 1676. Pieejams: <http://www.jus.uio.no/lm/belgium.code.judicature.1998/1676.html> [skatīts 2015. gada 22. februārī].

4. 1994. gada 28. novembra Ungārijas Šķīrējtiesu likums (évi LXXI. törvény a választottbíráskodásról). Pieejams: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99400071.TV&celpara=#ljl1param [skatīts 2015. gada 16. jūlijā].
5. France Code Civile, Article 2060. Pieejams: <http://www.le-code-civil.fr/article-2060a6445694.html> [skatīts 2014. gada 6. jūnijā].
6. US Foreign Sovereign Immunities Act of 1976. Pieejams: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-90/pdf/STATUTE-90-Pg2891.pdf> [skatīts 2013. gada 6. februārī].
7. United Kingdom State Immunity Act of 1978. Pieejams: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/33/pdfs/ukpga_19780033_en.pdf [skatīts 2013. gada 6. februārī].
8. Australia's Foreign States Immunities Act of 1985. Pieejams: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2016C00947> [skatīts 2013. gada 6. februārī].
9. Canada's State Immunity Act of 1985. Pieejams: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/S-18/> [skatīts 2013. gada 6. februārī].
10. Decision No. 04/2014/QD-TTg of the Prime Minister of Vietnam on promulgation of regulation on coordination in resolution of international investment disputes dated 14 January 2014. Pieejams: <https://luatminhkhue.vn/en/decision/decision-no-04-2014-qd-ttg-dated-hanoi--january-14--2014-of-the-prime-minister-on-promulgation-of-regulation-on-coordination-in-resolution-of-international-investment-disputes.aspx> [skatīts 2016. gada 20. decembrī].
11. Ordonnance No. 2011-1540 du 16 novembre 2011 portant transposition de la directive 2008/52/CE du Parlement européen et du Conseil du 21 mai 2008 sur certains aspects de la médiation en matière civile et commerciale. Pieejams: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000024804839&categorieLien=id> [skatīts 2016. gada 20. augustā].
12. Turcijas valsts apkārtraksts Nr. 2016/25 2016. gada 19. novembra oficiālajā publikācijā. Pieejams: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161119-5.pdf> [skatīts 2017. gada 15. janvārī].

Citi starptautiski dokumenti

1. *ICC Rules of Arbitration*. Pieejams: http://www.iccwbo.org/productsandservices/arbitration-and-adr/arbitration/icc-rules-of-arbitration/#article_a6 [skatīts 2014. gada 23. oktobrī].
2. *UNCITRAL Arbitration Rules*. Pieejams: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules-2013/UNCITRAL-Arbitration-Rules-2013-e.pdf> [skatīts 2014. gada 23. oktobrī].
3. *UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty – based Investor-State Arbitration*. 16 December 2013, U.N. Doc. A/RES/68/109. Pieejams: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/2014Transparency.html [skatīts 2018. gada 15. janvārī].
4. *LCIA Arbitration Rules*. Pieejams: http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2014.aspx [skatīts 2014. gada 23. oktobrī].
5. *SCC Arbitration Rules*. Pieejams: http://www.sccinstitute.com/media/40120/arbitrationrules_eng_webbversion.pdf [skatīts 2014. gada 23. oktobrī].
6. Resolution on Arbitration Between States, State Enterprises or State Entities, and Foreign Enterprises, adopted by Institute of International Law on 12 September 1989 in Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration*, Volume XVI, Kluwer Law International, 1991, p. 238.

Starptautisko šķīrējtiesu nolēmumi:

1. *ICC case No. 1939 Award dated 1971*, cited in Gaillard E. *Anti-suit Injunctions in International Arbitration*. IAI Series No.2, Juris Publishing, 2005, p.277.
2. *ICC Case No. 12048 First Partial Award, December 2003 (Extract)*. *ICC International Court of Arbitration Bulletin Vol. 23, No. 2, 2012*, para 149.

3. *ICC Case No. 10623/AER/ACS Salini Costruttori S.P.A. v. The Federal Democratic Republic of Ethiopia, Addis Ababa Water and Sewerage Authority*, Award regarding the Suspension of Proceedings and Jurisdiction, dated 7 December 2001, p. 9. Pieejams: http://www.italaw.com/documents/Salini_v_Ethiopia_Award.pdf [skatīts 2014. gada 26. augustā].
4. *ICC Case No. 6474 Partial Award of 22 April 1992* in Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXV*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2000, p. 230, 238, 279.
5. *ICC Case No. 8646, Final Award June 1998 (Extract)*. *ICC International Court of Arbitration Bulletin Vol. 15, No. 2, 2004*, p. 109.
6. *ICC Case No.9151 Joint venture Yashlar and Bidas SAPIC v. Ministry of Oil and Gas Industry and Mineral Resources of Turkmenistan*, Interim Award of 8 June 1999. Pieejams: <http://ita.law.uvic.ca/documents/BRIDAS-interim12.pdf>; <http://ita.law.uvic.ca/documents/BRIDAS-interim2-2.pdf>. [skatīts 2012. gada 17. septembrī].
7. *ICC case No.9762 Final Award of 22 December 2001* in Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXIX*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2004, pp. 26-45.
8. *ICC Case No. 7701 State X owned enterprise v. Government of State B*, Final Award of 15 November 1994. *ICC Bulletin, Vol. 8, No. 2, 66, p.18, 1997*.
9. *ICC Case No. 2321, Preliminary Award in 1974* in Sanders P. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration, Volume I*. The Netherlands: Kluwer Law International, 1976, p.134.
10. *ICC Case No. 7263 Ministry of Defence v. Contractor* Interim award of 1994 Van den Berg A. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXII*. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, pp. 92 – 106.
11. *ICC Case No. 1803 Société des Grands Travaux de Marseille v. East Pakistan Industrial Development Corporation*, Arbitral Award 1972 in Sanders P. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration, Volume V*. The Netherlands: Kluwer Law International, 1980, pp.177 – 185.
12. *ICC Case No. 19080/AGF/ZF Mozambique Channel Discovery, LTD. (British Virgin Islands), Boule Mining Group, LTD (British Virgin Islands) v. the Government of the Union of the Comoros*. Final Award, London, 20 October 2015. Pieejams: <https://mk0iareporternpf7191.kinstacdn.com/wp-content/uploads/2019/06/Boule-v-Comoros-award.pdf> [skatīts 2019. gada 12. martā].
13. *ICSID Case No. ARB/04/19: Duke Energy Electroquil Partners & Electroquil S.A. v. Republic of Ecuador*. Award of 18 August 2008. Pieejams: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0256.pdf> [skatīts 2017. gada 10. februārī].
14. *ICSID Case No. ARB/01/11: Noble Ventures Inc. v. Romania*, Award of 12 October 2005, p. 74. Pieejams: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0565.pdf> [skatīts 2017. gada 17. jūnijā].
15. *ICSID Case No. ARB/07/26: Urbaser S.A. and Consorcio de Aguas Bilbao Bizkaia, Bilbao Biskaia Ur Partzuergoa v. The Argentine Republic*. Decision On Claimants' Proposal to Disqualify Professor Campbell McLachlan, Arbitrator, 12 August 2010. Pieejams: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0887.pdf> [skatīts 2017. gada 17. janvārī].
16. *Case Westland Helicopters Ltd. and Arab Organization for Industrialization, United Arab Emirates, Kingdom of Saudi Arabia, State of Qatar, Arab Republic of Egypt and Arab British Helicopter Company*. Interim Arbitral Award of 5 March 1984. *International Legal Materials, Vol. 23, No. 5, September 1984*, pp. 1071 – 1089.
17. *Case Company Z and Others (Republic of Xanadu) v. State Organization ABC (Republic of Utopia)*. Award of 30 April 1982 in Sanders P. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration, Volume VIII*. The Netherlands: Kluwer Law International, 1983, pp. 94 – 117;
18. *Case Government of the State of Kuwait v. The American Independent Oil Company (AMINOIL)*. Award of 24 May 1982 in Sanders P. (ed.). *Yearbook Commercial Arbitration, Volume IX*. The Netherlands: Kluwer Law International, 1984, pp.71-96.

19. Case *Elf Aquitaine Iran v. National Iranian Oil Company*, Preliminary Award of 14 January 1982 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XI. The Netherlands: Kluwer Law International, 1986, pp.103 – 104.
20. Case *Revere Copper and Brass, Inc. v. Overseas Private Investment Corporation*. American Arbitration Association Award of 24 August 1978 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume V. The Netherlands: Kluwer Law International, 1980, p. 205.
21. Case *German seller v. Polish state buyer*, Interim Award of 9 September 1983 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1987, pp. 63-81.
22. Case *First National City Bank v. Banco para el Comercio Exterior de Cuba*. Supreme Court of the United States decision No. 81-984 of 17 June 1983. Pieejams: <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/462/611> [skatīts 2012. gada 12. augustā].
23. Case *Dutch private Company (seller) v. Iranian private Company (buyer)*, Arbitral Tribunal of the Netherlands Oils, Fats and Oilseeds Trade Association, 5 September 1977 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume IV. The Netherlands: Kluwer Law International, 1979, pp. 218 – 220.
24. Case *Austrian Claimant v. Chinese National Import and Export Corporation* cited in Blessing M. State Arbitrations: Predictably Unpredictable Solutions? Journal of International Arbitration, 2005, Vol. 22, Issue 6, p. 464.
25. Case *Libyan American Oil Company (LIAMCO) v. Government of the Libyan Arab Republic*, Award of 12 April 1977 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume VI. The Netherlands: Kluwer Law International, 1981, pp. 89 – 118.
26. Case *Benteler et al. v. Belgian State*, Award of *ad hoc* Tribunal, 18 November 1983. Journal of International Arbitration, 1984, Vol. 1, Issue 2, pp.184-190.
27. Case *Nykomb Synergetics Technology Holding AB v. The Republic of Latvia*. SCC Case No. 118/2001 dated 16 December 2003. Pieejams: <http://www.italaw.com/cases/759> [skatīts 2012. gada 17. oktobrī];
28. Case *Swembalt AB v. The Republic of Latvia*. Decision by the Court of Arbitration dated 23 October 2000. Pieejams: <http://www.italaw.com/cases/1066> [skatīts 2012. gada 24. oktobrī];
29. Case *SPP (Middle East) Ltd., Southern Pacific Properties Ltd. v. Arab Republic of Egypt, The Egyptian General Company for Tourism and Hotels (EGOTH)* Award of 16 February 1983 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume IX. The Netherlands: Kluwer Law International, 1984, pp. 111-123.
30. Case *Alcom Ltd. v. Republic of Columbia*, cited in Brownlie I. Principles of Public International law. Oxford: Oxford University Press, 7th ed., 2008, p. 339.
31. Case *Wintershall A.G. v. The Government of Qatar and others* Partial award of 5 February 1988, Final award of 31 May 1988. Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XV. The Netherlands: Kluwer Law International, 1990, pp. 30 – 53.

Nacionālo tiesu prakse:

1. Case *Société Tunisienne d'Electricité et de Gaz (STEG) v. Société Entrepouse*, Court of First Instance of Tunis, dated 22 March 1976 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume III. The Netherlands: Kluwer Law International, 1978, p. 283.
2. Case *Société Arabe des Engrais Phosphates et Azotes SAEPA and Société Industrielle d'Acide Phosphorique et d'Engrais SIAPE v. Gemanco srl*. Decision of the Corte di Appello [Court of Appeal], Bari dated 2 November 1993, No.811 and Decision of the Corte di Cassazione [Supreme Court] dated 9 May 1996, No. 4342 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, pp. 742.
3. Case *Not indicated v. Croatian Company, formerly Yugoslav State entity*. Oberlandesgericht [Court of Appeal], Hamm, 6 July 1994 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, p. 705.

4. Case *Slovenian Company, formerly Yugoslav State enterprise v. Agent*. Oberlandesgericht [Court of Appeal], Hamm, 15 November 1994 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, pp.707 – 709.
5. Case *Debtor (Russian Federation) v. Creditor* (in fact: Franz Sedelmayer (Germany)). Oberlandesgericht [Court of Appeal], Frankfurt am Main, 26 W 101/02 decision dated 26 September 2002 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXX. The Netherlands: Kluwer Law International, 2005, p. 507.
6. Case *Franz J. Sedelmayer (Germany) v. Russian Federation*, Federal Republic of Germany, Bundesgerichtshof [Federal Supreme Court] Order dated 4 October 2005 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXXI. The Netherlands: Kluwer Law International, 2006, pp. 698 – 706.
7. Case *Franz J. Sedelmayer (Germany) v. Russian Federation*, Deutsche Lufthansa AG (Germany), Bundesgerichtshof [Federal Supreme Court], 4 October 2005 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXXI. The Netherlands: Kluwer Law International, 2006), pp.707 – 717.
8. Case *Dallah Real Estate and Tourism Holding Company v. Ministry of Religious Affairs, Government of Pakistan*, No. UKSC 2009/0165. Judgement of the Supreme Court of United Kingdom decision dated 3 November 2010. Pieejams: http://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=798 [skatīta 2018. gada 14. novembrī].
9. Case *Embassy of the Russian Federation in France, Permanent Delegation of the Russian Federation at UNESCO, Commercial Bureau of the Russian Federation in France v. Compagnie NOGA d'Importation et d'Exportation* Cour d'Appel [Court of Appeal] Paris decision dated 10 August 2000 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXVI. The Netherlands: Kluwer Law International, 2001, pp. 273 – 276.
10. Case *Franz J. Sedelmayer v. the Russian Federation, Embassy of the Russian Federation* Swedish Supreme court Decision of 1 July 2011, p. 5. Pieejams: www.arbitrations.ru/files/articles/uploaded/Supreme_Court_of_Sweden01072011.pdf [skatīts 2013. gada 17. maijā].
11. Case *Bridas v. Government of Turkmenistan. BRIDAS S.A.P.I.C., Bridas Energy International, Ltd., Intercontinental Oil and Gas Ventures, Ltd., and Bridas Corp. (Plaintiffs-Appellants) v. Government of Turkmenistan, Concern Balkannebitgaz-senagat and State Concern Turkmenneft (Defendants-Appellees)*. United States Court of Appeals, No.04-20842, Fifth Circuit, 21 April 2006. Pieejams:<http://caselaw.findlaw.com/us-5th-circuit/1089023.html> [skatīts2012. gada 17. septembrī]
12. Case *République arabe d'Égypte et autres v. Westland Helicopters Ltd.*, Swiss Federal Supreme Court, 1676/1987, decision of 19 July 1988 in Bulletin ASA, Association Suisse de l' Arbitrage 1989, Vol. 7, Issue 1, pp. 49 – 55.
13. Case *Westland Helicopters v. The Arab Republic of Egypt, The Arab Organization for Industrialiaztion and others*. Tribunal Fédéral, 19 July 1988 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XVI. The Netherlands: Kluwer Law International, 1991, p. 176.
14. Case *State of Qatar v. Creighton Ltd.* Cour de Cassation decision dated 16 March1999 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXV. The Netherlands: Kluwer Law international, 2000, pp. 451 – 452.
15. Case *Arab Republic of Egypt v. SPP Ltd., SPP (Middle East) Ltd.* Decision of the Cour d'Appel of Paris of 12 July 1984 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume X. The Netherlands: Kluwer Law International, 1985, pp. 113-122.
16. Case *Southern Pacific Properties Ltd. v. Southern Pacific Properties (Middle East) Ltd., The Arab Republic of Egypt*. Cour de Cassation, 6 January 1987 in Van den Berg J. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XIII. Kluwer Law International, 1988, pp. 152 – 155.
17. Case *Svenska Petroleum Exploration AB (Sweden) v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafta (Lithuania)*. High Court of Justice, Queen's Bench Division (Commercial Court)

- Judgement of 4 November 2005 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXXI. The Netherlands: Kluwer Law International, 2006, pp. 906 – 942.
18. Case *Société Européenne d'Etudes et d'Enterprises (S.E.E.E.) v. Federal Republic of Yugoslavia*, Hague Court of Appeal, 8 September 1972 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume I. The Netherlands: Kluwer Law International, 1976, p. 196.
  19. Case *Tunisian State v. BEC-GTAF*, Decision of the Court of Appeal of Tunis dated 1 February 1988 and Decision of the Court of First Instance of Tunis dated 17 October 1987 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XV. The Netherlands: Kluwer Law International, 1990, pp. 519 – 520.
  20. Case *Osuuskunta METEX Andelslag v. Türkiye Elektrik Kurumu Genel Müdürlüğü General Directorate*, Ankara, Court of Appeals, 15th Legal Division, 1996/627, 1 February 1996 in Van den Berg (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, pp. 807 – 814.
  21. Case *Municipalité de Khoms El Mergeb v. Société Dalico*, Cour de Cassation, Chambre Civile 1, No. 9116.828, 20 December 1993. Pieejams: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000007030314&fastReqId=1260648628&fastPos=1> [skatīts 2014. gada 26. augustā].
  22. Case *Eurodif Corporation et al. v. Islamic Republic of Iran et al*, France Cour de Cassation decision dated 14 March 1984 in International Legal Materials, Vol. 23, No. 5, September 1984, American Society of International Law, p. 1065.
  23. Case *Fougerollem SA v. Ministry of Defense Syrian Arab Republic*. Administrative Tribunal of Damascus, 31 March 1988 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XV. The Netherlands: Kluwer Law International, 1990, p. 517.
  24. Case *Etablissement Public des Vacheries à Hama v. Kaniexpo Marketing Limited*, Higher Administrative Tribunal, 3 October 1988 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XV. The Netherlands: Kluwer Law International 1990, pp. 128 – 130.
  25. Case *Maritime International Nominees Establishment (MINE) v. The Republic of Guinea*, Tribunal de Première Instance [Court of First Instance] of the Canton Geneva decision dated 13 March 1986 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1987, p. 519.
  26. Case *Société des Grands Travaux de Marseille v. People's Republic of Bangladesh, Bangladesh Industrial Development Corporation*. Decision of the Swiss Federal Tribunal dated 5 May 1976 in Sanders P. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration Volume V. The Netherlands: Kluwer Law International, 1980, p. 218.
  27. Case *Not indicated v. Not indicated*. High Court of Dhaka, decision of 5 April 2000 regarding the ICC Case No. 7934/CK. ASA Bulletin, Association Suisse de l'Arbitrage, 2000, Vol. 18, Issue 4, pp. 821 – 828.
  28. Case *Stena RoRo AB v. Open Joint Stock Company Baltiysky Zavod*, Supreme Arbitrazh Court of the Russian Federation, 11 September 2009 and Presidium of the Supreme Arbitrazh Court of the Russian Federation, 13 September 2010. Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXXVII. The Netherlands: Kluwer Law International, 2012, pp. 285 – 290.
  29. Case *Norsk Hydro ASA (Norway) v. The State Property Fund of Ukraine*, High Court of Justice, Queen's Bench Division (Commercial Court), Judgement 18 October 2002 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXVIII. The Netherlands: Kluwer Law International, 2003, p. 890.
  30. Case *Gouvernement du Pakistan Ministere des Affaires Religieuses v. Societe Dallah Real Estate and Tourism Holding Company*, Cour d'Appel de Paris, 17 February 2011. Pieejams: <http://uk.practicallaw.com/8-5050043?service=arbitration#> [skatīts 2013. gada 6. augustā].
  31. Case *Ministère de la Défense v. Chromalloy Aero Services Company*, Cour d'appel du Caire, 5 December 1995, Revue de l'Arbitrage, Comité Français de l'Arbitrage, 1998, Issue 4, pp. 723 – 727.

32. Case *The Arab Republic of Egypt v. Chromalloy Aeroservices, Inc.*, Cour d'Appel [Court of Appeal], Paris, 14 January 1997 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, pp. 691 – 695.
33. Case *Ministry of Public Works v. Société Bec Frères*. Decision of the Cour d'Appel [Court of Appeal], Paris, dated 24 February 1994 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXII. The Netherlands: Kluwer Law International, 1997, pp. 682 – 690.
34. Case *Creighton Limited v. The Government of the State of Qatar (Ministry of Public Works)*. United States District Court, District of Columbia, 941035 RMU, 22 March 1995 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXI. The Netherlands: Kluwer Law International, 1996, pp. 751 – 758.
35. Case No. B6/2005/2737 *Svenska Petroleum Exploration AB v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafta (Lithuania)*. Supreme Court of Judicature, Court of Appeal (Civil Division) on appeal from the High Court of Justice Queen's Bench Division (Commercial Court) Judgement of 13 November 2006. Pieejams: https://arbitrationlaw.com/sites/default/files/free_pdfs/svenska_petroleum_exploration_ab_v_lithuania_and_ab_geonafta_2006_ewca_civ_1529.pdf [skatīts 2017. gada 16. aprīlī].
36. Case *Institut national de la santé et de la recherche médicale (INSERM) v. Fondation Letten F. Saugstad*. Conseil d'état, 31 July 2009. Revue de l'Arbitrage, Comité Français de l'Arbitrage, Issue 3, 2009, pp. 539 – 541.
37. Case *Société Européenne d'Etudes et d'Entreprises (SEEE) by its liquidator Mme. Y. Cleja v. Socialist Federal Republic of Yugoslavia, International Bank for Reconstruction and Development (the World Bank) and others*, Cour d'appel [Court of Appeal], 1st and 2nd Civil Chambers of Rouen, France 13 November 1984 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XI. The Netherlands: Kluwer Law International, 1986, pp. 493 – 494.
38. Case *Societe Nationale des Petroles du Congo v. Walker International Holdings Ltd.*, Paris Court of Appeals, Decision of 3 July 2003. Pieejams: <http://www.nadr.co.uk/articles/published/ArbitrationLawRep/Walker%20v%20Congo%202005.pdf> [skatīts 2014. gada 15. martā].
39. Case *Winslow Bank and Trust Co. Ltd. v. Societe Nationale des Hydrocarbures*, Paris Court of Appeals, 8th Chamber, Section B, Decision of 22 January 2004 in Gaillard E., Younan J. State Entities in International arbitration. IAI Series on International Arbitration No.4, Juris Publishing, 2008, Annex 6.
40. Case *The Government of Greece (Ministry of Trade) v. Foreign ship owner charterer*, Court of Appeal of Athens, Greece, 3894, 1976 in Van den Berg A. (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XIV. The Netherlands: Kluwer Law International, 1989, p. 634.
41. Case *Baccus SRL v. Servicio Nacional del Trigo*. The Law Reports, Queen's Bench Division, 1957, Vol.1, p.466.
42. Case *SerVaas Incorporated v. Rafidian Bank and others*. The Supreme Court of the United Kingdom Judgement dated 17 August 2012, UKSC 2011/0247. Pieejams: http://www.supremecourt.gov.uk/decided-cases/docs/UKSC_2011_0247_Judgment.pdf [skatīts 2014. gada 24. februārī].
43. Case *Trésor Public v. Galakis*. Cour de Cassation, First Civil Chamber, 2 May 1966 in Clay T., Pinsolle P., Voisin T. (eds.). French International Arbitration Law Reports: 1963-2007, April 2014, JurisNet LLC, pp. 11 – 15.
44. Case *Iptrade International S.A v. Federal Republic of Nigeria*. United States District Court, District of Columbia. Decision of 25 September 1978, 465 F. Supp. 824. Pieejams: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/465/824/1420686/> [skatīts 2017. gada 15. aprīlī].
45. The Federal Court of Justice [BGH] decision dated 29 January 2015, V ZR 93/14. Pieejams: <https://openjur.de/u/767538.html> [skatīts 2016. gada 14. janvārī].
46. Judgement dated 31 January 1997, Judge of Execution of the Tribunal de Grande Instance of Paris, Case No. 96/84282); Judgement dated 11 June 1998, Paris Court of Appeal, Case No. 97/

- 07089), cited in Meyer – Fabre N. Enforcement of Arbitral Awards Against Sovereign States. A New Milestone: Signing ICC Arbitration Clause Entails Waiver of Immunity from Execution Held French Court of Cassation in *Creighton v. Qatar*, July 6, 2000. Mealey's International Arbitration Report, Volume 15, Issue 9, September 2000, p. 2.
47. Case *Creighton Limited v. Minister of Finance and Minister of Internal Affairs and Agriculture of the Government of the State of Qatar*, Cour de Cassation [Supreme Court], decision dated 6 July 2000 in Van den Berg A (ed.). Yearbook Commercial Arbitration, Volume XXV. Kluwer Law International, 2000, p. 460.
  48. Case *Direction Générale de l'Aviation Civile de l'Emirat de Dubai (DAC) v. Société Internationale Bechtel Co.* Cour d' Appel de Paris, 29 September 2005. Pieejams: http://www.newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=169 [skatīts 2014. gada 16. decembrī].
  49. Case *Corporación Mexicana De Mantenimiento Integral, S. De R.L. De C.V. v. Pemex-Exploración Y Producción*. U. S. Court of Appeals for the Second Circuit decision dated 2 August 2016. Pieejams: <https://nyiac.org/nyiac-core/wpcontent/uploads/2013/01/Commisa-v.-Pemex.pdf> [skatīts 2017. gada 10. janvārī].
  50. Case *OAQ Gazprom v. Republic of Lithuania*. Decision of the Supreme Court of Lithuania dated 23 October 2015, No. 3K-7-458-701/2015. Pieejams: http://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=3671&opac_view=2 [skatīts 2017. gada 2. novembrī].
  51. Case *OAQ Gazprom v. Republic of Lithuania*. Decision of the Court of Appeal of Lithuania dated 17 December 2012, No. 2T90/2012. Pieejams: <http://eteismai.lt/byla/192327235601321/2T-90/2012> [skatīts 2017. gada 2. novembrī].
  52. Case *The Russian Federation v. Veteran Petroleum Limited* (No. C/09/477160 / HA ZA 15-1), *The Russian Federation v. Yukos Universal Limited* (No. C/09/477162 / HA ZA 15-2), *The Russian Federation v. Hulley Enterprises Limited* (No. C/09/481619 / HA ZA 15-112) Hague District Court Chamber of Commercial Affairs Judgment of 20 April 2016 in the joined cases. Pieejams: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBDHA:2016:4230> [skatīts 2018. gada 26. februārī].
  53. Case *Yukos Universal Limited (Isle of Man) v. The Russian Federation* (PCA Case No.2005-04/AA227). Judgement of the Hague Court of Appeal, 18 February 2020. Pieejams: <https://jusmundi.com/en/document/decision/pdf/en-yukos-universal-limited-isle-of-man-v-the-russian-federation-judgment-of-the-hague-court-of-appeal-tuesday-18th-february-2020> [skatīts 2020. gada 15. jūnijā].
  54. Case *Kuwait Airways Corporation v. Iraqi Airways Company and others*. House of Lords of the United Kingdom, Decision of 24 July 1995. Pieejams: <http://www.uniset.ca/other/css/19953AER694.html> [skatīts 2011. gada 12. novembrī].
  55. Ungārijas Konstitucionālās tiesas 2013. gada 2. aprīļa lēmums lietā Nr. IV/03136/2012. Pieejams: <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/260338D4A35DD6DBC1257ADA00524AB5?OpenDocument> [skatīts 2015. gada 19. jūnijā].
  56. Ungārijas Konstitucionālās tiesas 2013. gada 11. jūnija lēmums lietā Nr. II/03736/2012. Pieejams: <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/84BF555A6FE75809C1257AF10020FFD0?OpenDocument> [skatīts 2015. gada 19. jūnijā].

Latvijas tiesu prakse:

1. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 31. marta lēmums lietā Nr. SKC-2048-15, 2015. gads.
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 10. aprīļa lēmums lietā Nr. C01277813, PAC-1114/2014, 2014. gads.
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013. gada 29. oktobra lēmums lietā Nr. SPC-46/2013, 2013. gads.
4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 17. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-579/2012, 2012. gads.

5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2010. gada 7. jūlija lēmums lietā Nr. SPC-154/2010, 2010. gads.
6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2010. gada 24. februāra lēmums lietā Nr. SKC-327/2010, 2010. gads.
7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. SKC-237, 2007. gads.
8. Latvijas Republikas Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013. gada 22. novembra lēmums lietā Nr. 3-10/0107/13-25, 2013. gads.
9. Latvijas Republikas Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2010. gada 21. jūnija lēmums lietā Nr. C30418210, CA-3272/21, 2010. gads.
10. Latvijas Republikas Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2010. gada 30. marta lēmums lietā Nr. C30418210, arhīva Nr. C30-4182/16, 2010. gads.
11. Latvijas Republikas Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2009. gada 6. novembra lēmums lietā Nr. C04243006, C-0484-09/22, 2009. gads.
12. Latvijas Republikas Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2008. gada 9. decembra spriedums lietā Nr. C32204004, CA2445/17, 2008. gads.
13. Latvijas Republikas Rīgas apgabaltiesas Civillietu kolēģijas 2007. gada 24. maija lēmums lietā Nr. C17128005, CA-0746/20, 2007. gads.
14. Latvijas Republikas Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas tiesneša 2010. gada 16. februāra lēmums lietā Nr. 3.12-0220/8, 2010. gads.

Starptautiskie spriedumi:

1. *Case Republic of Croatia v. the Republic of Slovenia*. Permanent Court of Arbitration Case No.2012-04, Partial Award of 30 June 2016. Pieejams: <http://www.pcacases.com/web/sendAttach/1787> [skatīts 2017. gada 6. maijā].
2. *Case In the Matter of and Arbitration Agreement between the Government of the Republic of Croatia and the Government of the Republic of Slovenia signed on 4 November 2009*. Permanent Court of Arbitration Case No. 2012-04, Final Award of 29 June 2017. Pieejams: <http://www.pcacases.com/web/sendAttach/2172> [skatīts 2017. gada 30. novembrī].
3. *Case Hulley Enterprises Limited (Cyprus) v. The Russian Federation*. Permanent Court of Arbitration Case No. 2005-03/AA226, Final Award dated 18 July 2014. Pieejams: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw3278.pdf> [skatīts 2018. gada 2. martā].
4. *Case Yukos Universal Limited (Isle of Man) v. the Russian Federation*. Permanent Court of Arbitration Case No. 2005-04/AA227, Final Award dated 18 July 2014. Pieejams: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw3279.pdf> [skatīts 2018. gada 1. martā].
5. *Case Veteran Petroleum Limited (Cyprus)v. the Russian Federation*. Permanent Court of Arbitration Case No.2005-05/AA228, Final Award dated 18 July 2014. Pieejams: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw3280.pdf> [skatīts 2018. gada 1. martā].
6. *Case Germany v. Italy: Greece intervening*. Judgement of the International Court of Justice dated 3 February 2012. I.C.J. Reports, 2012, p. 99.
7. *Case of the S. S. "Lotus" (France v. Turkey)*. Judgement of 7 September 1927. PCIJ Reports, Series A, No.10.
8. Separate Opinion of Judge Koroma, Judge Keith, Judge Bennouna, Judge Cançado Trindade, Judge Yusuf, Judge *ad hoc* Gaja. *Case Germany v. Italy: Greece intervening*. Judgement of the International Court of Justice dated 3 February 2012. Pieejams: <https://www.icj-cij.org/en/case/143/judgments> [skatīts 2016. gada 13. jūnijā].

Citi avoti:

1. Latvijas atrunas pie 1961. g. *Eiropas konvencijas* atsaukšanas paziņojums. Pieejams: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-2&chapter=22&lang=en#8 [skatīts 2015. gada 23. augustā].
2. Beļģijas atruna pie 1961. g. *Eiropas konvencijas*. Pieejams: http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXII-2&chapter=22&la=ne [skatīts 2013. gada 11. martā].
3. 1958. g. *Ņujorkas konvencijas* statuss. Pieejams: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html [skatīts 2020. gada 1. maijā].
4. 2004. g. *ANO valsts imunitātes konvencijas* statuss. Pieejams: https://treaties.un.org/Pages/ShowMTDSGDetails.aspx?src=UNTSO&tabid=2&mtdsg_no=III-13&chapter=3&lang=en [skatīts 2020. gada 1. janvārī].
5. 1965. g. *ICSID konvencijas* statuss. Pieejams: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028012a925> [skatīts 2020. gada 1. janvārī].
6. 1961. g. *Eiropas Konvencijas* statuss. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=074&CM=&DF=&CL=ENG> [skatīts 2020. gada 1. janvārī].
7. Latvijas Zinātņu akadēmijas akadēmiskā terminu datubāze. Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php?term=nature%20of%20the%20transaction&list=nature%20of%20the%20transaction&lang=EN> [skatīta 2013. gada 22. septembrī].
8. Standarta *ICC* šķīrējtiesas klauzulas paraugi. Pieejams: <http://www.iccwbo.org/products-and-services/arbitration-andadr/arbitration/standard-icc-arbitration-clauses/> [skatīts 2015. gada 2. jūnijā].
9. Standarta *SCC* šķīrējtiesas klauzulas paraugi. Pieejams: <http://www.sccinstitute.com/dispute-resolution/modelclauses/> [skatīts 2015. gada 2. jūnijā].
10. Standarta *LCIA* šķīrējtiesas klauzulu paraugi. Pieejams: http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/LCIA_Recommended_Clauses.aspx [skatīts 2015. gada 2. jūnijā].
11. Valsts kancelejas infografika "Lietas, kurās Valsts kanceleja panākusi valsts interesēm atbilstošu risinājumu, novēršot zaudētus starptautiskās tiesvedības procesus", Valsts kanceleja, 2013. Pieejams: https://www.mk.gov.lv/sites/default/files/komunikācijas_files/v_kanceleja_mierizliigums_info.pdf [skatīts 2014. gada 12. februārī].
12. *LTRK* 2011. gada 29. marta elektroniskā atbilde uz autores informācijas pieprasījumu par 1961. g. *Eiropas konvencijas* 4. panta piemērošanu Latvijā, npublicēts.
13. Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Civiltiesību departamenta 2010. gada 22. decembra atzinums Nr. 3-1/450, npublicēts.
14. Kumberg V. W. "What the User Wants from International Arbitration", 2011. gada 11. marta konferences "Conducting arbitration proceedings – Art or Science?" Rīgas Juridiskajā augstskolā materiāli, 2011, p. 4, npublicēts.
15. Karabelnikov B. Presentation "Quick and cheap? How to ensure efficiency in arbitration" in 4th DIS Baltic Arbitration Days 2015, 4 –5 June, Riga, unpublished.
16. Informācija par *Yukos* lietu un aktuālo lietu statusu nacionālajās tiesās. Pieejams: <https://www.yukoscase.com/court-actions/attempted-asset-seizures/> [skatīts 2018. gada 10. martā].
17. Informācija par starptautiskajiem ieguldījumu strīdiem Valsts kancelejas mājaslapā. Pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/content/valsts-parstaviba-1> [skatīts 2017. gada 14. decembrī].
- 18.

Preses relīzes:

1. LETA: "Daļu no "Citadeles" pārdošanas darījuma varētu publiskot". LETA ziņas, publicēta tiešsaitē www.leta.lv 2015. gada 11. maijā [skatīts 2015. gada 11. maijā].
2. LETA: "Patlaban vadošā iestāde, gatavojoties "Winergy" prasībai pret Latviju, ir Valsts kanceleja". LETA ziņas, publicēta tiešsaitē www.leta.lv 2014. gada 27. novembrī [skatīts 2014. gada 27. novembrī].

3. LETA: "Lidosta "Rīga" zaudējusi prāvā pret "Ryanair"; iespējams būs jākompensē 802 000". LETA ziņas, publicēta tiešsaitē www.leta.lv 2014. gada 13. maijā [skatīts 2014. gada 13. maijā].
4. LETA: "Premjers rosina iecelt valdības pārstāvi starptautisko investīciju strīdu procesos". LETA ziņas, publicēta tiešsaitē www.leta.lv 2013. gada 3. decembrī [skatīts 2013. gada 3. decembrī].
5. LETA: Krievija lūdz piedzīt vairāk nekā 20 miljonus eiro no "AirBaltic" strīdā ar bankrotējošo "Investbank". LETA ziņas, publicēta tiešsaitē www.leta.lv 2017. gada 29. decembrī [skatīts 2017. gada 29. decembrī].
6. Preses relīze: "Šķīrējtiesu reforma ir būtiski sekmējusi šķīrējtiesu darbības vides sakārtošanu". Tieslietu ministrija, 2017. gada 13. jūnijs. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/skirejtiesu-reforma-ir-butiski-sekmejusi-skirejtiesu-darbibas-vides-sakartosanu> [skatīts 2017. gada 10. augustā].
7. Preses relīze: "Diskutē par šķīrējtiesu attīstību un nepieciešamajiem uzlabojumiem". Tieslietu ministrija, 2019. gada 4. jūlijs. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/diskute-par-skirejtiesu-attistibu-un-nepieciešamajiem-uzlabojumiem> [skatīts 2019. gada 4. augustā].
8. Press release: London Arbitration Court orders Riga Airport to pay Ryanair EUR 1, 569, 086. Pieejams: <http://www.balticcourse.com/eng/transport/?doc=118425> [skatīts 2017. gada 15. maijā].
9. Peterson L. E. Investigation: when the Stockholm Chamber of Commerce nominates arbitrators on behalf of defaulting states who gets chosen? Investment Arbitration Reporter, 19 April 2018. Pieejams: <https://www.iareporter.com/articles/analysis-when-the-stockholm-chamber-of-commerce-nominates-arbitrators-on-behalf-of-defaulting-states-who-gets-chosen/> [skatīts 2018. gada 20. aprīlī].
10. J. Dahlquist, Peterson L. E. Baltic financial services sector figures in three otherwise unrelated treaty-based arbitrations, as well as fourth threatened case. 2015. gada 15. jūnijs. Investment Arbitration Reporter. Pieejams: <https://www.iareporter.com/articles/baltic-financial-services-sector-figures-in-three-otherwise-unrelated-treaty-based-arbitrations-as-well-as-fourth-threatened-case/> [skatīts 2015. gada 20. oktobrī].

Saīsinājumu saraksts

Apzīmējums	Latviešu valodā	Angļu valodā
<i>ANO</i>	Apvienoto Nāciju Organizācija	<i>United Nations</i>
<i>ASV</i>	Amerikas Savienotās Valstis	<i>United States of America</i>
<i>ES</i>	Eiropas Savienība	<i>European Union</i>
<i>ICC</i>	Starptautiskā tirdzniecības kamera	<i>International Chamber of Commerce</i>
<i>ICC</i> reglaments	Starptautiskās tirdzniecības kameras Starptautiskās šķīrējtiesas reglaments	<i>Rules of International Chamber of Commerce International Court of Arbitration</i>
<i>ICC</i> šķīrējtiesa	Starptautiskās tirdzniecības kameras Starptautiskā šķīrējtiesa	<i>International Chamber of Commerce International Court of Arbitration</i>
<i>ICSID</i>	Starptautisko ieguldījumu strīdu izskatīšanas centrs	<i>International Centre for Settlement of Investment Disputes</i>
<i>ICSID</i> šķīrējtiesa	Starptautiskā ieguldījumu strīdu izskatīšanas centra šķīrējtiesa	<i>Arbitration tribunal of the International Centre for Settlement of Investment Disputes</i>
<i>LCIA</i>	Londonas Starptautiskā šķīrējtiesa	<i>London Court of International Arbitration</i>
<i>LCIA</i> reglaments	Londonas Starptautiskās šķīrējtiesas reglaments	<i>Rules of London Court of International Arbitration</i>
<i>LTRK</i>	Latvijas Tirdzniecības un Rūpniecības kamera	<i>Latvian Chamber of Commerce and Industry</i>
<i>SCC</i>	Stokholmas Tirdzniecības kameras Šķīrējtiesas institūts	<i>Arbitration Institute of Stockholm Chamber of Commerce</i>
<i>SCC</i> reglaments	Stokholmas Tirdzniecības kameras Šķīrējtiesas institūta šķīrējtiesas reglaments	<i>Arbitration rules of the Arbitration Institute of Stockholm Chamber of Commerce</i>
<i>UNCITRAL</i>	Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautiskās tirdzniecības tiesību komisija	<i>United Nation Commission on International Trade Law</i>
<i>UNCITRAL</i> reglaments	<i>UNCITRAL</i> Šķīrējtiesas reglaments	<i>UNCITRAL Arbitration Rules</i>
<i>UNCITRAL</i> parauglikums	<i>UNCITRAL</i> Starptautiskās komerciālās šķīrējtiesas parauglikums	<i>UNCITRAL International Commercial Arbitration Model Law</i>
<i>1958. g. Ņujorkas konvencija</i>	1958. gada Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par ārvalsts šķīrējtiesas nolēmumu atzīšanu un izpildi	<i>1958 United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards</i>

<i>1961. g. Eiropas konvencija</i>	1961. gada Eiropas konvencija par Starptautisko komercšķīrējtiesu	<i>1961 European Convention on International Commercial Arbitration</i>
<i>1965. g. ICSID konvencija</i>	1965. gada konvencija par ieguldījumu strīdu izšķiršanu starp valstīm un citu valstu pilsoņiem	<i>1965 Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other State</i>
<i>1969. g. Vīnes konvencija</i>	1969. gada Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām	<i>1969 Vienna Convention on the Law of Treaties</i>
<i>2001. g. Panti par valsts atbildību</i>	2001. gada Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautisko tiesību komisijas “Panti par valsts atbildību par starptautisko prettiesisku rīcību”	<i>2001 United Nations International Law Commission’s Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts</i>
<i>2004. g. ANO valsts imunitātes konvencija</i>	2004. gada Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par valstu un to īpašuma imunitāti no jurisdikcijas	<i>2004 United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property</i>
Ibid.	Turpat (latīņu val.), lietots attiecībā uz ārvalstu literatūru	
Aut. piez.	Autores piezīme	
Cit.	Citēts	
Lpp.	Lappuse	
p.	Lappuse (<i>page</i>), lietots attiecībā uz ārvalstu literatūru	
Para.	Paragrāfs	
Nr.	Numurs	
SIA	Sabiedrība ar ierobežotu atbildību	
Sk.	Skatīt	
t.i.	Tas ir	
u.c.	Un citi	

Rīgā, 2020. gada 25. maijā

Nērika Lizinska